

132

LAVS BREVITATIS.

PER DICTYACA DE BREVITATE ET LONGITVDINE IN DIVINIS, HVMANIS, ET NATVRALIBVS.

Antirrheticus expressa.

A. R. PATRE THEOPHILO RAYNAVDO, Societatis IESV Theologo.

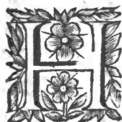

GRATIANOPOLI,
Apud PETRVM FREMON, Typographum Dom. Ducis Lesdiguerij., & Cameræ Computorum.

M. DC. XLIX.

ADMODVM REVERENDO R. Patri Vincentio Carraffæ meritissimo Generali Præposito Societatis IESV.

EROI tantis natalibus conspicuo, tot scientiæ thesauris locupleti, tot virtutum ornamentis aucto, vt termaximus iure merito dici possit, ac coram illo quæuis rerum oblatarum amplitudo decrescat, hîc se sistit ipsa Breuitas, *sed non se sistit illaudatam, neque partum decus amissuram se veretur, gnara quantum ex minimis corporibus gloriam apud homines Philosophos Deus colligat, quotas palmas Dei vestigatrix alma Iesu Societas ex puellulorũ institutione mereatur. Ecce Breuitatem breuiter commendans, & tibi dignissimo capiti consecratum eiusdem Societatis opus quæ vnum retro sæculum breuis, atque (vt ita dicam) infantula*

in tantam modo magnitudinem excreuit, vt quà se porrigit orbis terrarum, pulcherrimas frondes in cælum mittere didicerit. Ingens oppidô Dei opt. max. beneficium! nobilem sanctorum cœtum! cui non sine numine præpositus familiam & Principum titulos, & Romanum coetum toties ostentantem proprio splendore vincis: sed si Reuerendissimæ tuæ Paternitatis laudes aggredior, breuitatem quam laudo, violo; liceat tam operosum munus non suscipere, ne dum

——Breuis esse laboro.

Nimius fiam, sitque modo satis Breuitatem à maximo viro commendatam maximo viro dedisse, ac palam ostendisse quam verum reperiatur tritum illud.

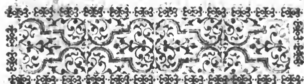
——In tenui labor, at tenuis non gloria.

At enimvero non tenuis gloria diuinitati dabitur ex opere pietatis eò perfectiùs quò breuiùs exercendæ rationem continenti: Non tenuis Societati Iesu, quæ cum in omnibus charitatis exercitiis versetur, in singulis breuior esse debet: Non tenuis tibi, Pater illustrissime,

qui innumeris distentus negotiis in vnoquoque expeditior audis. Non tenuis P. Theoph. Raynaudo : qui tot post amplissima doctrinæ specimina breue hoc sed eximium de breuitate opusculum breuiter & quasi furtim exarauit. Nō tenuis deniq; mihi, qui tibi tanto viro tantorumque virorum Duci commentationem ab vno ex tuis dudum mihi concreditam, & per manus traditam ceu cultus atque obseruantiæ monumentum nuncuparim dedicarimque.

Admodum Reuerendæ Paternitati,

Seruus obsequentissimus,
Philippus Laigneav.

SECTIO I.

DICTYACA DE BREVITATE & longitudine in ſacris.

ACRA appello quęcumque Deum, aut religioſum eius cultum ſpectantia, cujuſmodi ſunt imprimis oratio, & Sacramentorum ſuſceptio, ac noſtratia quęuis inſtrumenta pietatis. Item conciones, cum viuæ (vt ſic dicam) tum mortuæ: hoc eſt commentarij in diuinos libros. Ad hæc perpeſſiones ad Deum relatæ, putâ vigiliæ, & ieiunia, & quæ, pro quotidiano martyrio habetur, religioſa vita; omnes denique boni actus ſupernaturales ex gratiâ eliciti, & in Deum collineantes, in eum ordinem ſunt referendi.

I. *Bonum eſt orationem diu prorogare.*

QVid enim vtilius diuturnâ conuerſatione cum Deo, & ſocietate cum Beatis

Sectio I. *Breuitas in diuinis.* Spiritibus? At qui orat agit cum Deo, & fruitur societate sanctorum, quorum vniuersa occupatio est familiariter cum Deo agere per nunquam interruptam orationem, hoc perspectum habentes viri sanctissimi, ferè perpetui in oratione fuerunt. Sanctus Antonius noctes integras precando absumebat insomnis, & de sole expostulabat quod ex ortu suo interpellaret precantis quietem,& animi Deo adhærentis collectionem. Iacobum Monachum virum sanctissimum sæpè per triduum ac trinoctium in oratione perseueraſſe, scribit Theodoretus sectione vigesimâ primâ θεόφ, & quandoque ait inter feruentissimè orandum non aduertisse, aut non curaſſe moles nimium quibus ira operiebatur, vt vestimentis vix apparentibus; vicini maris & ligonibus niuem remouere & infossum illis Iacobum eruere cogerentur.

Oratio.

Alia exempla diuturnarum orationum, frequentia sunt, cum apud ipsum Theodoretum de oper. tum passim in commentariis de vitâ patrum & rebus gestis sanctorum.

Christus ipse denunciat nunquam non esse continuandam orationem: *oportet* (inquit) *semper orare, & nunquam deficere.* Et Apostolus I. Thessal. 5. *sine intermissione orate.* Commendat firmam illam in continuandâ oratione constantiam S. Basilius in const. Monach. c. 2. Planéque huc faciunt omnia (sunt autem infinita) quæ de orationis

summâ vtilitate, atque præstantiâ passim tradunt Patres atque Doctores. Nam si oratio tantum bonum est; bonum autem quo diuturnius, eo auctius est ac melius; sanè longissima oratio, eadem erit & optima. At de orationis præstantiâ & eximiis fructibus, silere præstat quàm pauca dicere. Fusè ac splendidè orationem celebrant Nyssenus orat. 1. in Nat.Dom.Chrysostomus duplici tractatione de orando Deo. Cassianus collat. 9.c. 36. Climacus gradu 28. Damascenus l. 2. parall. c. 15. Ex recentioribus legendi præsertim Gulielmus Paris. toto propè opere de Rhetorica Diuina. Rossignolus lib. 1. de virtut. c. 3. & Suares l. 2. de orat. c. 1.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Oratio.

Bonum igitur est, orationem quàm longissimam fundere, & ab eâ nunquam cessare, juxta propositum Christi consilium, cui non aduersatur proscriptio battologiæ & multiloquij orantium facta à Christo. Neque enim Christus excludens labes illas, interdixit longâ oratione. Aliud quippè est garrire longo tempore, & multa loquacitate Deo (vt sic dicam) obstrepere; aliud multum orare. Itaque concludere licet cum Gulielmo Paris. in Rhetor.Diu. c.44. [Quemadmodum dicit Tullius, quia nunquam nimis dicitur, quod nunquam satis dicitur, mihi videtur, quod nunquam nimis protēditur seu prolongatur oratio, quia nunquam deuota, & pinguis oratio mihi videtur nimia posse esse, nisi in casibus ante-

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

dictis. Nunquam enim mens humana familiarius cum Deo est, nunquam arctius ei coniungitur in vitâ istâ, nunquam lautius ex eo reficitur quàm in oratione.] Allatrauit prolixitatem orationis collaudatâ eius breuitate Vvicleffus. Sed eum potenter debellans certans pro orationis longitudine Valdensis tom. 3. c. 14. & 15.

Oratio.

II. Non est bonum orationem diu protendere. Breuis oratio feruidior & vegetior, atque adeò vtilior est ac deo acceptior.

ITa fert sensus Sanctorum. S. Benedictus c. 20. (aliàs 10.) Regulæ sic habet [Non in multiloquio, sed in puritate cordis & compunctione lacrymarum nos exaudiri sciamus. Et ideò breuis debet esse & pura oratio; nisi fortè ex affectu inspirationis diuinæ gratiæ protendatur. In conuentu tamen omnino breuietur oratio.] Ibi Smaragdus siue Rabanus. [Ideo breuis debet oratio fieri, ne per occasionem prolixæ orationis obdormiant; aut fortè diu jacentes, diabolus eis ante oculos diuersa ingerat, vel in corde aliud subministret, &c. Nec se in multiloquio quisquam, Sed potius in puritate cordis, & lacrymarum vbertate exaudiri credat. Non enim longæ orationis prolixitas, sed promptæ mentis intentio pietatem clementis judicis excitat, &c. Ideo ergo nostri patres vtiliter ipsam oratio-

nem celeri fine concludi jusserunt, ne fortè immorantibus nobis in eâ quædam tussis, vel phlegmatis, aliarumque rerum interrumpat strepitus, & dum adhuc feruet oratio, velut ex faucibus diaboli velociter recipiatur. Qui cum nobis semper sit infestus, tunc quàm maximè assistit infensus, cum nos intra se afferre preces Domino viderit; festinans mentem nostram ab intentione orationis, aut cogitationibus, aut excitatis humoribus reuocare. Propterea ergo breues quidem orationes, sed frequentes fieri patres nostri jusserunt. Breues ideò vt insidias diaboli insistentes tunc præcipuè cum oramus in ipsâ breuitate vitare possimus. Frequentes autem ideò vt per ipsam frequentiam Dominum precantes jugiter ei cohærere possimus.] Addit, hanc ob causam, longiores psalmos esse intercidendos duplici vel triplici intercisione, vt orationis intentio sit vegetior & alacrior. [Quia non multitudine versuum, sed mentis intelligentiâ delectari debemus, illud virtute sectantes, psallam spiritu, psallam & mente.] Profecit Rabanus ex Cassiano apud quem omnia prædicta leguntur lib. 2. de instit. cap. 10. & 11. & breuiata habentur lib. 4. vitæ Patrum cap. 18. Admonet ergo Cassianus de sententiâ Monachorum Ægypti, quorum summa erat tunc temporis in rebus diuinis auctoritas, non esse ad longum tempus protogandam orationem, aut psalmodiam;

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Oratio.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Oratio.

sed consulendum esse eius feruori, per breuitatem; & sic deuitari fastidium, & orantem minùs patere Satanæ insidiis docet idem Cassianus collat. 9. cap. 36. Præiuerat Sanctus Chrisostomus quo institutore gloriatur Cassianus. Is homil. 2. de fide Annæ,& homil. 4. sub finem considerat Annam quæ pauca admodum verba protulerat, dictam esse multiplicasse orationem 1. Reg. 1. quia breues orationes frequenter resumpsit. Addit. Sanctus Chrisostomus. [Ad hunc modum Christus in Euangelio docuit orare. Quum enim jussisset discipulis ne more gentium orarent vtentes multiloquio etiam modum precationis docuit; ostendens, vt exaudiamur, non esse situm in verborum multitudine, sed in vigilantiâ mentis. Quomodo igitur (dixerit aliquis) si paucis orandum est, parabolam eis proposuit, admonentem semper esse orandum? Vidua quædam erat quæ assiduè appellando crudelem & inhumanum judicem, neque Deum timentem, neque homines reuerentem, frequenter adiens flexit. Quin nos & Paulus hortatur dicens. Precationi instantes. Ac rursus indesinenter orate. Vtrumque faciendum est, vt nec in longum verba proferamus, & tamen assiduè deprecemur. Hoc (inquies) cum illo pugnat. Sed non inter se pugnant ista. Absit hoc: sed magnopere inter se congruunt. Siquidem & Christus & Paulus, jussit breues, sed crebras fieri præca-

tiones ex paucis interuallis. Nam si in longum extenderis verba, quum frequenter parum sis attentus multam audaciam diabolo suppeditasti, vt accedat, supplanteteque, ac mentem ab his, quæ dicuntur, auocet. Quod si frequenter ac subinde oraueris tempus omne crebris dirimens interuallis, facilè poteris esse sobrius ac vigilans, vt precationem multa cum attentione perficias. Quod sanè hæc fecit dum non sermone prolixo, sed crebris, ac frequentibus precibus adiit Deum.] Elidit his verbis, vt vides S. Chrisostomus quæ pro longâ oratione adducebantur ex verbis Christi Luc. 18. & ex Apostolo 1. Thessalo. 5. Nec aliter eundem nodum extricat S. Augustinus episto. 121. cap. 8. apud quem hær. 57. redarguuntur vt hæretici, quidam buccinatores necessitatis continuandæ semper orationis, abutentes sacris illis testimoniis. Euchitas Græci dixere, Syri Psallianos, in quos fusè conclamat Castro. V. oratio hær. 2. Verus autem Christi & Apostoli sensus est, orandum semper esse temporibus congruis: vel constanter insistendum esse orationi, abjectâ desperatione obtinendi, etiamsi non illico exaudiamur, quæ est expositio Suaris lib. 1. de orat. cap. 1. num. 4. & 5. ac cap. 30. à num. 3. & videndus etiam Medina cod. de nat. q. 11.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Oratio.

Optima est sancti Augustini conclusio post discussam orationis perpetuitatem, à Christo & Apostolo indictam. [Quæ cum ita sint

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Oratio.

(inquit eâ epist. 121. cap. 10.) etiam cum diu orare vacat, id est cum alia bonarum & necessariarum actionum non impediuntur officia, quamuis & in eis (vt dixi) desiderio illo semper orandum sit, non est improbum, nec inutilè. Neque enim vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio si diutiùs oretur; aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus; nam & de ipso Domino scriptum est quod pernoctauerit in orando, & quod prolixiùs orauerit: vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, Sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras euanescat, atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt hanc intentionem sicut non est obtundenda si perdurare non potest, ita si perdurauerit non citò esse rumpendam. Absit enim ab oratione multa loquutio; sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio: nam multum loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari est ad eum quem præcamur diuturnâ & piâ cordis excitatione pulsare: Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur, plus fletu, quàm affatu.] Si igitur oratio vigere ac feruere ad

ngam moram posset probanda esset prolixi-s, ac si fieri posset perpetuitas orationis. Et : viri sanctissimi qui in contrarium profe-bantur ex peculiari diuinæ benignitatis mu-ere, institerunt orationi ad tempus valde iuturnum, Deo vires subministrante, vt non :mitteretur, quin potiùs continuando auge-:tur, primùm conceptus ardor animi, & fla-rantia voluntatis. At quia ferè vsu venit, rorogatione orationis hebescere attentionis .ciem, consultius est breuiùs orare, sed cre-rriùs, juxta propositam sancti Augustini do-ctrinam, cui adscribuntur S. Thomas 2. 2. q.83. art. 14. & Gulielmus Aluernus in Rhe-tor Diuina cap. 44.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Oratio.

Hæc videtur fuisse praxis S. Auxentij Ab-batis, quem Metaphrastes 14. Febr. testatur docuisse eos à quibus frequentabatur, his breuium orationum veluti jaculis identidem vibratis assuescere. [Mendicus & pauper laudat te Domine. Gloria Patri. Gloria Filio. Gloria Spiritui Sancto qui locutus est per Prophetas. Cum eo autem exercitus in cœlis hymnum emittunt, & nos quoque qui sumus in terrâ glorificationem, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus; plenum est cœlum & terra gloria tua. Et deinceps. Creator omnium dixisti & facti sumus, mandasti & creati sumus. Præceptum posuisti & non præteribit. Saluator, agimus tibi gratias. Et rursus. In animâ afflictâ tibi procidimus; & rogamus

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

te Saluator mundi. Tu es enim Deus eorum qui agunt pœnitentiam. Et rursus. Qui sedes super Cherubin, & cœlos operuisti, miserere, & serua nos: deinde. Exultate justi in Domino intercedentes pro nobis. Gloria tibi Christe, Deus Sanctorum.] Docebat hunc per breuem orationem ad Deum adeundi modum S. Auxentius, & se coram in vsum reuocari curabat, certus breues orationes minùs fastidij ingenerare, & minùs à remissione animi ac languore periclitari, atque adeo esse vtiliores.

Oratio.

Non potest in contrariũ opponi vsus Ecclesiæ, quasi pensum precatorium satis prolixum indixerit sacris Ministris. Reuera enim officiũ quod ab Ecclesiâ præscribitur, longum injuria dici rectè conficit Oliuerius Bonarscius lib. 1. hor. Canon. cap. 28. à num. 10. Nec video cur eo referre non possimus nomen *breuiarij*, quo designare solemus librum precatorium Ministrorum Sacrorum. Quamuis enim non sit Epitome alterius fusioris libri, quæ est notio Græcæ vocis βρέβιον, apud Zonaram in canones Concilij Carthaginensis; tamen præ multis aliis libris precatoriis est compendium & liber breuis, vt taceam hanc verè breuem esse orationem præ eâ quam decet obiri à sacris personis. Tametsi neque rejicio aliam illius vocis notionem qua *breuiarium* dicitur, codex in quem ordine digesta sunt omnia quæ ex vsu sit reperire, cum functio aliqua id tulerit. Quo pacto *breuiarium* prō

diculo vſurpari dicit Anna in Alexiade ſua. Nichardus lib. 4. hiſtor. *imbreuiare* dixit o eo quod eſt referre in indiculum, quem lgus *inuentarium*. Optatus lib. 1. agens de ætioſis Eccleſiæ traditis Cœciliano nomi-t *commemoratorium*. Videndus de eâ *bre-arij* notione Pithæus ad ll. Francicas, & retſerus l. 1. in Codinum c. 6. quamuis itur hanc notationem *breuiarij* non rejicio, iia verè in eo eſt comprehenſio omnium à acerdote recitandorum, quæ commodè ibi perit cum recitandi neceſſitas tulerit; tamen on minus frequens eſt eiuſdem vocis deriua-o à breuitate pro quâ latè ſatagit Iuretus ad 6. Symmachi epiſto. 65. Et vt dicebam eſt erè liber hic precatorius breuis. Præſertim attendatur quod in ſingulos tantùm dies ræſcribitur. Aut ſi habeatur ratio temporis uod perſonam Deo addictam in orationem npendere par eſt. Sicut enim juxta Caſſia-ùm collat. 10. cap. 14. perparum orat, quiſ-uis illo tantùm tempore orat, quo genua lectit, & ſe externâ ſpecie componit ad oran-lum: ita Sacerdos, & alius quilibet ſacer mi-iiſter, qui tantum orat dum breuiarium reci-at, poteſt dici perparum orare, quia multò lus ab eo poſcitur, vi ſtatus quo addicitur d Deum ſibi & vniuerſo generi humano pro-itiandum. Ne tamen ſi res arbitrio cuiuſque c pietati permiſſa eſſet, contingeret multos æ interno frigore deeſſe planè muneri

Sectio I. Breuitas in diuinis.

Oratio.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Constitutum est lege positiua exiguum pensum dietim exsoluendum quod in breuiario continetur; & inde codex ille precatorius, nomen *breuiarij* sortitus videri potest. Pro

Oratio. effato igitur habetur, protritum illud, *breuis oratio penetrat cœlos*, longè expeditiùs quàm fæciuiosa & longa. Idque ipse Christus magistrorum sapientissimus nos docuit, cum rogatus vt orandi modum doceret monstrauit non esse adeundum Deum agmine verborum, vt loquitur, Tertulianus lib. de orat. cap. 1. qui addit. [Et tamen breuitas ista quod ad tertium Sophiæ gradum faciat magnæ ac beatæ interpretationis substantia fulta est, quantùmque substringitur verbis, tantùm diffunditur sensibus. Neque enim propria tantùm orationis officia complexa est, venerationem Dei aut hominis petitionem, sed omnem pœnè sermonem domini, omnem commemorationem disciplinæ, vt reuera in oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur.] Rursus cap. 9. compendiis paucorum verborum quot attinguntur edicta prophetarum Euangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta? Quot simul expunguntur officia Dei, honor in patre, fides, testimonium in nomine, oblatio obsequij in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationū in postulatione tutelæ?

[qu]id mirum! Deus solus docere potuit vt se [ve]llet orari.] Atque adeò vult orari breuiter substrictè quoad verba. *Sectio 3. Breuitas in diuinis.*

II. *Accuratio, atque adeo prolixitas sacramentalis confessionis adamanda.* Confessio.

VIx potest fieri vt quis accuratè & exactè de peccatis confiteatur quin longum in [m]a tempus consumat. Nam siue apparatum [a]d peccatorum enumerationem spectemus, [si]ue ipsam peccatorum recensionem apud Sa[c]erdotem, siue actus expositioni peccatorum [c]ongruè subjungendos, non poterit non esse [l]ongum tempus in eâ re vniuersâ consumen[d]um. Præcurrere quippe expositioni culpa[r]um debet expressio externa doloris; ad quam [r]itè formandam & animandam, aduocari solet [a]ppellatio præcipuorum cœlitum, qui vnà [c]um Deo violato, læsos se putant. Quare illis quoque dolorem suum contestatur qui ad [c]onfessionem se accingit: quam doloris con[t]estationem triplici pectoris tunsione & cul[p]æ suæ externâ professione obsignat, quæ li[c]et productioni confessionis seruire, & ta[m]en ex vsu Ecclesiæ adhibentur, ne absque fructu, de quo in heteroclitis pleniùs, cum de temporis auaritiâ nimium quantum parcâ, vel etiam sordidâ quam prodidit Ioannes Sanches d. 1. Selecta n. 24. volens recidi confessionem generalem, nec pœnitentem (etiam

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

cum deest confluxus populi confessionem obeuntis) dicere aliud, quàm *peccaui*, idque semel tantùm. Ea tanta temporis parcitas cum sensu Ecclesiæ, & vsu piorum non consentit. Nec probanda est accisio illa confessionis quæ mollitionem animi, per eam externam mœstitiæ pœnitentis expressionem excludit. Similiter vsus piorum prolixitatem confessionis infert in recensione peccatorum,

Confessio.

Diligentes enim salutis suæ ac perfectionis suæ curatores, exactè atque adeò non absque longi temporis impendio, enumerant peccata, etiam exigua. Nam præ vberi luce quâ cœlitùs collustrantur, deprehendunt, vel festucas & minutias culparum. Et cum non ignorent, Deum quocumque etiamsi leuiculo peccato violari, rectè censent omne prorsus peccatum esse detestatione dignum, & justam erubescentiæ ac confusionis materiam. Itaque omnia peccata sua, etiamsi dumtaxat leuia deponunt apud Confessarium, certiùs ea extensuri per subjectionem ad claues Ecclesiæ, quàm per vllum aliud medium ex iis quibus eas labeculas elui posse nemo diffitetur. Hic est piorum vsus, etiamsi crebrò confiteantur de peccatis. Contra quàm videmus facere crassæ (vt sic dicam) pietatis Christianos, quos idcirco mirum non est confessiones suas perbreui expedire. Nam dumtaxat in trabes peccatorum proferendas sunt intenti. Tanta verò offunduntur conscientiæ caligine, vt

erumque infixi licet in limo profundi vix ;noscant se quoquomodò sordere. Scitè de iiusmodi hominibus Petrus Cellensis epi- ɔla 100. [Ineptissima planè excusatio quo- mdam, qui cum monentur ad confessionem, cunt se nihil habere quod in confessione re- rant. Reuera tales copia inopes facit, vel lis claritas eos excoecauit.] Quis miretur iiusmodi pœnitentes celeriùs abscedere à sa- o tribunali, quàm viros pios vix ante octi- ıum magna accuratione confessos ? Habet ;itur laudem suam longa de peccatis con- ssio. *Sectio 1. Breuitas in diuinis.* **Confessio.**

V. Longa sacramentalis confessio, vltra quàm Sacramenti substantia postulat, improbanda, breuis, laudanda.

MVliebre vitium est, confessionem de peccatis longam & prolixam meditatò ıstituere, siue per actuum qui expositioni ılparum præmittuntur longos anfractus: siue er expressionem multarum rerum superflua- ım, inter subjiciendam clauibus materiam; ue per appendices inutiles, subjunctas depo- tioni peccatorum apud Sacerdotem.

Ex primo capite labuntur, & longam & ısciuiosam cófessionem necessariò instituunt ui vulgatis quibusdam confessionum para- igmatis satis otiosè conscriptis, & ad impe- itorum subsidium in speciem contextis, pec-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* cata aperiunt in facto tribunali: præmittunt enim longas præfationes quibus se vitupe-rent, peccata verò sua atrocitatis insimulent. Ex quâ formulâ primam (vt sic dicam) con- *Confessio.* fessionis aciem adornant, quæcumque demum sint peccata enarranda & subjicienda clauibus: quamuis plerumque post eam parturitionem montium ridiculus mus enascatur, & Confessarius inexpertus qui ad atrocia quædam & insolita se comparabat, non nisi minutalia peccatorum, vel admodùm vulgaria excipiat, quibus adeò ampullosa & pompatica prolusio non congrueret. In plerisque enim peccata verè sunt insolita, & grauia supra communem modum; is apparatus, lenocinatur erubescentiæ, non exiguo pœnitentis damno, qui vtilius suffunderentur confusione adducente gloriam, si recisis longis prologorum vestibulis, rectà veniret ad peccatorum expositionem, hæc & similia artificia ad minuendum pudorem annotauit S. Bonauentura opusculo de modo confitendi, quod est 64. inter opuscula S. Thomæ. [Non debent (inquit) dici verba pallianția, aut cooperientia, vel minuentia peccatum, sicut faciunt multi, magnas phylacterias, & historias longas dicentes antequam peccatum explicent, & sic per illas ostendant se minùs culpabiles de peccato, quod quidem peccatum in fine verborum illorum superfluorum excludunt.] Sunt qui priusquā vllum sigillatim peccatum exponant,

xponant, conteſtentur ſe plurima, & omnino ;rauia perpetraſſe, quâcumque viâ & modo ꞏeccandi, ſcilicet videndo, audiendo, olfaiendo, guſtando, tangendo, loquendo, inceendo contra Dei & Eccleſiæ præcepta, ac ontra conſilia Euangelica: quam confeſſiois prçfationem à quâdam. Nonnâ cuius ipſeıet cōfeſſionem excipiebat fuiſſe præmiſſam: cribit Nauarrus ad cap. *quem pœnitet.* de œnit. diſt. 1. n. 10. has ineptias qui reciderit æ ille non parùm decurtandæ confeſſioni onſulet.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Confeſſio.

Iam in expreſſione materiæ clauibus ſubciendæ multi perperam prolixitatem affetant, meritò improbandam. Eiuſmodi ſunt uos in heteroclitis ſpiritualibus fusè exagiıre memini, ea in confeſſione aperientes uæ labe vacant; cùm tamen Confeſſio Saramentalis, nec poſſit, nec debeat niſi de eccatis inſtitui. Ineptiſſimè item alij de ımiliæ negotiis ſermones ſerunt. Sunt qui liena peccata, viri vxorum, vxores maritoım, vtrique liberorum atque famulorum vel ncillarum, ſigillatim recenſent, ſiue ex louacitate, ſiue ad aliquod tegmen culpis ſuis liorum occaſione admiſſis obducendum: vt .dæ imitatione noxam transferant in mulieːm ſibi à Deo datam, aut in ſeruitia veluti ꞌrpentem implanantem. Hinc verò quanta ı confeſſionem diffuſio, ex inutili, & vitiosâ erborum profuſione? Non deſunt qui pro-

Sectio I. *Breuitas in diuinis.* Confessio. lixitati confessionis seruiant, ex hoc item capite, adjuncta ad quoduis singulare peccatum quod aperiunt expressione sui de eo doloris, ac veniæ petitione; nec non mulctæ condignæ postulatione renouata ad expositionem cuiuscũque peccati, quæ est fatua prolixitatis, affectatio jure resecanda. [Bonum est (inquit Gerso. 2. p. tract. de cognitione peccator. consider. 19) breuem facere confessionem, sine faciendo longum processum, & sine dicendo longam quasi fabulam. Sufficit quod Confessor sufficienter intelligat, hoc quod confitens facit, & quod omittatur id quod ad grauitatem peccati non pertinet. Et specialiter hi qui sæpè confitentur, aduisare debent hoc de quo habent specialiter conscientiam, & hoc ipsum dicere, & residuum in generali & breuiter, nisi fortè aliter fieret ad habẽdum cõnsilium aut consolationem.] Sed tunc quoque moderatio adhibenda est; & quæ ad judicium tribunalis interni non pertinent sunt resecanda, omnesque phaleræ, siue quoad materiam remotam, siue quoad proximam, amandandæ.

Ad extremum sunt qui post enumerata distinctè quædam peccata confessionem claudunt longo verborum ductu, quo contestantur dolere se admodum de omnibus vniuersè & sigillatim quæ peccauerint, commissione, omissione, cogitatione, verbo, & opere, per quinque sensus externos, visum, auditum,

ustum, odoratum, & tactum, per imagina-ionem & quoscumque sensus internos; con-ilio item, approbatione, applausu, suggestio-ie, cooperatione, consensu; quæ obliti sint ut minus perfectè expresserint, à die suscepti aptismatis, vsque in hanc horam contestan-ur ea omnia magno abs se dolore retractari, & de dolore non vsque adeò exquisito ac ple-io valdè dolere, de omnibus se accusare in ræsentia, & absolutionem humillimè ex oscere, ne de eis accusari à Satana possint in lie Iudicij. Quæ verborum series mirum juantum confessionem producat, inutiliter rorsus & otiosè, imò cum graui damno; iam deteritur tempus merx vtique pretiossi-na, & astantibus qui præstolantur, vt & ipsi confessionem obeant, creatur fastidium. Quæ nterdum impendent improuidis ex prolixi-tate confessionum sexus mollioris per illece-rosos affatus, iustò diffusiùs productos ressa malo, ne rarissimos atque vtinam prorsus nullos euentus pro communibus pro-ixarum confessionum incommodis habere videar. Satis de remoris confessionis per pœ-nitentes prudenter resecandis.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Confessio.

Nec Confessariorum culpa in confessio-num diffusione semper deest. Nonnulli su-peruacuè (plerumque etiam indignè) de qui-busdam ad confessionis substantiam non per-tinentibus, sciscitantur. Alij imprudentes permittunt pœnitentes suffarcinare confes-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Confessio.

siones recensione peccatorum alienorum, cum nulla vrget ad eorum expositionem necessitas. Sunt qui refricant anteriora, & de iis doceri volunt, quæ status præsens pœnitentis non postulat aperiri. Dedidicere ij omnes nihil quod ad præsentem pœnitentis statum dignoscendum non spectet, vel à pœnitentis conditione extraneum sit, exquirendum à Confessario esse: & in iis ipsis quæ ratio judicij Sacramentalis ex ipsis postulat, nihil esse vestigandum, præter numerum ac speciem, aut ad summum circonstantias notabiliter aggrauantes vt fert probabilis grauium doctorum sententia: Idque si attenderent Confessarij insigniter promouerent negotium breuitatis in sacris confessionibus. Frustra alij prolongant confessionem præ se ferendo inter absoluendum Pontificiam auctoritatem, grandium verborum ampullas adhibentes. Alij plerisque inutilibus absolutionem onerant, cuiusmodi non pauca obseruauit Gerso 2. p. opusculo de absolutione Sacramentali. Et benè etiam in responso ad Vicarium domus Cartusiæ circa statutum de confessionibus in eodem ordine. Præfatus enim hanc esse idoneam absoluendi formam: Ego te absoluo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti; subjungit [Quæ forma sufficiens est, & secura, cum intentione debitâ confessoris ad absolutionem de peccatis, imò & excommunicationibus in foro conscientiæ. Nec oportet,

nò ſæpè non expedit multiplicare ſermonem *Sectio 1.*
›ſolutionis, vt dicendo. Si & in quantum *Breuitas in*
›ſſum; & dicendo de contritis peccatis & *diuinis.*
›litis, & de tali vel tali excommunicatione;
& in quantum indiges; cum ſimilibus quæ **Confeſſio.**
dita plus officiunt ſæpè, vel perturbant
ıàm proficiant vel ſerenent. Super hoc no-
tur hæc doctrina. Abſolutio Sacramentalis
›teſt delere peccata quæ nondum erant con-
ta, ſed ſolummodò attrita. Rurſus oblita
ccata non delentur virtute abſolutionis Sa-
amentalis, quin homo poſtmodum teneatur
a confiteri dum redeunt ad memoriam; ſed
non redeunt nihilominus homo ſaluabitur
ecerit ſufficientem diligentiam recordandi,
m Deus non obliget ad impoſſibile. Eſt
itur additio fruſtra cum dicitur, *de oblitis.*
niliter cum dicitur *de contritis* poteſt eſſe
xia. Similiter & malè exprimitur, *ſi & in*
antum poſſum & debeo. Sufficit enim quòd
entio ſit benè regulata.]

Penè exciderat caput vnum diffundendi
nium confeſſiones ex parte miniſtri nempe
diſcriminatim plenam concionem habet
molliendum pœnitentem, etiamſi plerum-
e huiuſmodi peccata ſint expoſita, & ea ſit
nditio perſonæ quæ expoſuit, vt vix ſit ne-
ſaria adhortatio ad excitandum in ea dolo-
m, & fruſtra adhibeantur monita & inſtru-
ones ad progreſſum in virtute, cauendúm-
e relapſum. Quamuis enim ſapienter con-

Sectio 1. fessarius cum res fert, & doctrinam pœnitenti impertit, & minas diuinorum judiciorum ostentat, & peccatorũ fœditatem demonstrat: Tamen contra prudentiæ leges, & cum dispendio debitæ breuitatis hæc omnia vbiuis adhiberentur. Habetque hic locum quod S. Gregorius vniuersè dixit 17. moral. cap. 12. de dispositione Sacræ doctrinæ quam ad modum nubium oportet guttatim stillare, non autem erumpere pariter deorsum, id est indiscriminatim, & sine adjunctorum prudenti delectu fundi.

Breuitas in diuinis.

Confessio.

In summa & ex parte ministri, & ex parte pœnitentis recidendæ sunt superfluitates, & breuitati consulendum, quantum per Sacramenti substantiam licet. Et sine dubio si confessio omnibus illis suffarcinationibus exoneretur non poterit longa esse. Quod verò prolixitati obtendebatur accuratio, quasi hæc cum breuitate non cohæreat, frustrâ obtenditur. Nihil enim vetat salua diligentia & accuratione conuenienti, breuiter & compendiosè sanctum hoc opus perficere. Obseruatione verò dignissimum est quod de nimia illa anxietate & accuratione traditum est à Gersone in prædicto responso ad Vicarium domus Cartusiæ in ipso fine monstrans nimiam illam sollicitudinem in conscientiæ vepretum verti. [Nota (inquit) quod nullus tenetur confiteri peccata venialia lege diuina, nisi sit ad hoc specialiter obligatus per votum, vel

particulare statutum, quale non debet leuiter fieri. Et quandoque magis expediret cessare à confessione talium, quàm nimiam incurrere sollicitudinem, quæ plus impediret aliquando quàm fructus confessionis iuuaret. Alioquin etiam confessione facta oporteret sæpè iterum confiteri, & sic deinceps sine termino: attento quod vix facimus aliquid vbi non possimus rationabiliter formidare de peccato veniali.] Itaque breuis cōfessio Sacramētalis; longæ ac prolixę anteponitur, salua Sacramēti substātia.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

V. *Non quantulacumque ac vel breuissimæ moræ pœnitentia ad peccati expiationem est accommodata, sed aliqua eius longitudo & continuatio deposcitur.*

AD veram contritionem peccatorum absterſiuam non sufficere momentaneam existentiam, sed exigi aliquam eius longitudinem, siue continuationem, grauium Doctorum fuit sentētia. Ita Scotus in 4. d. 14. q. 2. quem latè ibi propugnat Almainus; & consentit ex parte Caietanus t. 1. opusculo. 4. q. 1. argumentum quo ea sententia stabilitur ductum est ex antecessione dispositionis ad formam, atque adeò pœnitentiæ actualis siue contritionis ad gratiam, friuolum est. Neque enim est necessarium, dispositionem præire formæ, nisi natura; proindeque possunt simul esse in eodem momento, exclusa omni dura-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

tione. Validius eſt argumentum quod ducitur ex difficultate emergendi è cœno peccati, præſertim inoliti, & cuius nexus diuturnitate temporis ſint firmati. Luctandum enim eſt ex neceſſitate aliquandiu cum limosâ illâ & tenaci cathenâ. In eâ autem luctatione non poteſt non conſumi tempus, ac proinde longitudo interuenit. Idque expreſſum luculento exemplo habemus in S. Auguſtino 8. confeſſ. à cap. 5. pugnas ſuas & colluctationes cum anteriore vſu graphicè deſcribēte. Accedit ratiocinatio Caietani loco allegato. Nam ſi eſſet infallibile Deum ad peccati deterſionem admittere quantumuis breuem pœnitentiæ actum nihil vetaret homines de ſuâ ſanctitate certos effici, ſicunt poſſunt certi eſſe de ſuâ contritione momentaneâ. Nemo igitur lenocinetur ignauiæ eorum qui ſe peccatis contaminarunt, admittens ſufficere illis pœnitentiam perbreuem, ac vel ſi momentanea ſtatuatur. Sed diſcant peccatores rubiginem contractam & ſordes quas ſibi illiuerunt defricandas eſſe multo labore, nec tempore prorſus exiguo.

VI. Pœnitentia vera non eſt ad longitudinem vel durationem admitienda, ſed vel vno momento poteſt perfici.

ITa ſignificat Scriptura cùm aliis locis, tum Ezech. 33. cum ait : *in quacumque*

ra ingemuerit peccator, quod de quocumque ticulo etiam si punctali accipiendum est. idiculè enim Almainus in 4. d. 14. q. 2. cando pro Scoto *horam* eo loco Ezechielis mmemoratam tentat trahere ad patro- nium necessariæ ad pœnitentiam duratio- s, qui multò magis locum illum arripuisset causam Scoti ac suam si perpendisset apud echielem haberi in *quacumque die*, quo cto cum locum allegat sanctus Gregorius istolâ ad Secundinum inclusum: At sensus ophetæ iuxta Patrum interpretationẽ ma- festè fert, quandocumque contigerit pecca- rem resipiscere, & idoneum de peccato do- em concipere, omnia eius peccata fore stergenda. Et ratio est perspicua, quia Deus negotio resipiscentiæ peccatoris, præcisè endit plenum eius recessum à peccato & gressum ad bonum malè abiectum. Is au- n recessus & regressus potest in momento rfici, cum sit actus volũtatis, quã nihil vetat erari in momento. Igitur pœnitentia nul- enus longa quippe momentanea & dura- nis expers sufficit ad conciliandum cum eo peccatorem.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Pœnitentia.

Disertè id tradunt bene multi Patres, pro- icti in tractatu de S. Latrone cap. vltimo, 11. præsertim S. Cyprianus, sub finem libri lapsis, S. Chrysostomus epistolâ 5. quæ est Theodorum, Pacianus epistolâ 5. ad Sym- on. S. Leo epistolâ 91. Cœlestinus 1. epist.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Pœnitentia.

ad Episco.Galliæ cap. 2. & creditus Augustinus l. de vera & falsa pœnitentia c. 17. subscribunt Scholastici, vt S. Thomas 3. p. q. 89. art. 2. & 1. 2. q. 113. art. 5. & 7. Gabriel. in 4. d. 14. q. 1. art. 2. Ioannes Medina cod. de pœnitentia tract. 1. q. 5. sub finem. Vega lib. 13. in Conc. cap. 23. Suares t. 4. 3. p. d. 4. f. 5. & passim alij rectè statuentes nullam breuitatem posse veritatem pœnitentiæ oblædere. Et sanè vbi lex diuina non distinguit, nec nos distinguere debemus. Scriptura autem quæ est fida diuinæ legis, & voluntatis internuncia, cuicumque veræ pœnitentiæ, tametsi non prolixæ, sed perbreui aut etiam momentaneæ tribuit prærogatiuam conciliandi peccatorem Deo, eumque de lacu miseriæ & luto fœcis extrahendi. Vt quid igitur vbi Dominus adeò benignè, & clementer se gerit, tricantur famuli, & longas moras ad conciliationem peccatoris per pœnitentiam interponi debere contendunt? Quantas maculas contraxerat S. Latro, cuius vita vniuersa ad Crucem vsque horrendis sceleribus sorduerat? Omnes tamen eius noxas perbreuis pœnitentia prorsus abstersit. Et ex eo didicimus meliorem esse viri iniquitatem, quàm mulierem semper benefacientem. Meliorem (inquam) esse præferuidam breuem, licet & multa ac longa peccata subsequentem pœnitentiam, cuiusmodi S. Latronis fuit, quàm longam, sed mollem & effœminatam, aliquo-

um qui leuiora peccarint, resipiscentiam & *Sectio* I.
tisfactionem. Luculenter S. Auitus epist. 4. *Breuitas in*
fellens Faustum Rhegiensem qui interro- *diuinis.*
atus a Paulino Eucharistici auctore an pœ-
itentia subita id est breuissima qualem per- Pœniten-
gunt quos in extremis jam constitutos pœ- tia.
itet, esset idonea & fructuosa, responderat
utilem esse. Ait ergo è contrario S. Auitus
scribens Gundebaldo Regi de ea responsio-
e interroganti. [Pœnitentiam quam pro-
riè momentaneam nominastis id est in ægri-
dine quasi sub momento mortis acceptam
ihil aut nulli prodesse, aduersa veritati &
dmodum cruda definitio est. Apud diuinam
uippe misericordiam, vel ipsa humilitas
onfitentis dici non debet fructu carere; quia
um legimus quod qualitate vitæ anterioris
bolita, quia plerumque contingit & peccare
ustos, & resipiscere peccatores, in ea quis
ia judicetur qua obitus sui tempore fuerit
leprehensus, incunctanter credenda est vel
psa correctionis volũtas placere si vera sit. Sed
otum apud cœlestem clementiam fidei qua-
itate pensatur. Vnde & inter illos operarios
quos in Euangelio legitis esse conductos pro
deuotionis ardore mercedem prioribus exæ-
quatam etiam qui tardiùs venerant sortiun-
tur. Sicut & Niniuitarum breuissima pœni-
tudo omnem indulgentiæ summam, triduo
feruente mercata, gladium peccatricis vrbis
ceruicibus imminentem, quem jam ictui

Sectio 1. Breuitas in diuinis. destinato, per manum Ionæ prophetæ dies statuta vibrauerat, repagulo consonæ satisfa-ctionis obtrudit, Contradicant autem exem-plis huiusmodi quos veriùs reddit appetita superbia turgidos, quàm conscientia illibata securos.] Nouatianismi (quæ hæresis sæpe superbiæ arguitur à Patribus) eam inutilita-tem breuis pœnitentiæ damnat Autor operis de Eccles. dogmat. cap. 48. itaque mens Pa-trum pro pœnitentiæ quantumuis breuissimæ comprobatione, est explorata. Ratum igitur esto, nihil pœnitentiæ ex solâ breuitate dece-dere.

Pœniten-tia.

VII. Pœnitentia in longum tempus, & vel ad ipsas vsque lethi & Erebi fauces dilata perperam vocatur in suspi-cionem cum sit optima & accepta Deo, in cuius trutina pœnitentia æstimatur potiùs voluntate quàm tempore.

NOuato tribuit Autor lib. de oper. Christi Card. serm. de Cœnâ Domini quod ni-mis sera pœnitentia sit irrita, sic enim aduer-sus eum disputat. [In eodem articulo tem-poris cum jam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœ-nitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quæcum-

que necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui pater charitas prodigos suscipit reuertentes: Et velit nolit Nouatus hæreticus omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ipse Dominus noster derelictorum personam gerens in cruce se queritur derelictũ, & ne desperarẽt etiã in vltimis cõstituti festinãs in adjutorium illicò adest, & re in arcto positâ non differt beneficium, sed repentè indulgentiæ celeris documentum eiusdem status, & exemplum Latroni inquiens: *Hodie mecum eris in paradiso.* Latrocinium damnationem meruerat & supplicium; sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas Religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis Sanctorum & domesticus Dei præmissus est in regnum reconciliationis humanæ, priuilegium secum ferens ad superos; quod Deo Patri, tantæ legationis fungens honore, in se ipso scripturæ huius experimentum continens libero & securo aditu penetrans præsentauit.]

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Pœnitentia.

Non inuenio ego quidem alibi apud Antiquos vbi Nouatus præ dilatione pœnitentiæ in longum tempus (V. G. in extremam vsque vitam) cœlum occluserit pecca-

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Pœnitentia.

toribus. Omnes enim illud dumtaxat in Nouato, ac etiam in Nouatiano cui Nouatus factus est vnguis in vlcere, reprehendunt; quod potestatem Ecclesiæ eriperet, culpas renatorum (saltem aliquas condonandi per claues à Christo concessas, vt habetur ex S. Ambrosio. l. 1. de pœnit. cap. 2. & Paciano epistola 1. & 3. tribuentes Nouatianis renouationem hæresis Montani de grauibus quibusdam noxiis per Ecclesiam non condonabilibus. Itemque ex Chrisostomo in c. 10. ad Hebr. ac Socrate l.4. hist. cap. 23. cui vt pote Nouatione, (quod benè monstrat Iacobus Billius l. 1. obseru. Sacr. cap. 26.) in patroni sui causa, fidendum videtur. Nihilominus potuit Nouatus variis temporibus varia effutire pro more hæreticorum; interque ea in quibus asserendis non perstitit, illud esse potuit quòd ei impactum à credito Cypriano vidimus de feræ pœnitentiæ inutilitate: quo ex capite æquè ac ex aliis illi attributis Nouatus *crudelitatis & feritatis planè belluinæ* jure notandus est cum Theodoreto l. 5. Diuin. decret. cap. de pœnitentia. Quid enim feralius, quàm cœlum occludere verè ad cor reuertentibus, quod Deus semper illis patere voluit, quantumuis serò sapiant, ac in extremis dumtaxat? Num boni Latronis ignota erat pœnitentia, adeò sera, vt in ipso quoque patibulo, jam confixus blasphemaret? Et tamen maxilla Leuiatham perforata est, & jam

nesum, jam pœnè commolitum, statimque *Sectio* 1.
ntiẽdum,Deus de ore eius extraxit, & persa- *Breuitas in*
uit vt concinnè de ea maxillæ Leuiatham *diuinis.*
tforatione Philosophatur S. Gregorius 33.
oral. cap. 14 optimè ex Latronis exemplo, Pœniten-
hanc rem Philosophati sunt varii Patres tia.
os adduxi in tractatu de bono Latrone cap.
imo §. 10. Et addendus est Fulgentius
istola 7. cap. 6.& 7. & Gennadius de Eccles.
gm. cap. 80. & locus luculentus ex cap. 27.
oncilij Moguntini, Præside Rabano; vbi
quæstionem an patibularij sint juuandi
st mortem, Ecclesiæ suffragiis, cum tamdiu
tulerint pœnitentiam, eamque perbreuem
egerint; respondetur omnino esse juuandos,
od confirmatur nonnullis scripturis, tum
oditur. [Salutem ergo homini adimit
uisquis mortis tempore pœnitentiam dene-
, & desperat de clementia Dei qui eam ad
uenıendum morienti sufficere, vel in mo-
ento posse non credit. Perdidisset Latro in
ace præmium ad Christi dexteram pendens,
illum vnius horæ pœnitentia non juuisset.
um esset in pœnâ pœnituit, & per vnius
monis professionem, habitaculum paradisi
eo promittente promeruit. Vera ergo ad
eum conuersio in vltimis positorum, mente
otius est æstimanda quàm tempore, Pro-
iera hoc taliter asserente, cum conuersus
gemueris, tunc saluus eris.]

Viderint ergo qui aduersus longam pœni-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

tentiæ dilationem tantopere conclamant, & D. Augustini suffragio suum sensum communiri contendunt, quatenus moribundi pœnitentiæ timet ne & ipse moriatur ; Viderint (inquam) ne consentaneè Nouato loquantur, & conuersiones Deo acceptas, ac in scripturis verbo & factis probatas, habeant pro reprobatis. Nec eos reuera tegit dubietas S. Augustini homil. 41. ex 50. cum ait. [Si quis positus in vltimâ necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam & accipit, & mox reconciliatur ; & hinc vadit : Fateor vobis, non illi negamus, quod petit ; sed non præsumimus, quia bene hinc exit. Non præsumo (non vos fallo) non præsumo. Fidelis bene viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus, cum sanus erit, & postea benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vnde securus sum, securus sum, & do securitatem: Vnde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum.]Nego hunc D. Augustini locum esse posse aduersariis pro vmbone. Nam Diuus Augustinus nunquam cogitauit de deprælianda verâ pœnitentiâ, quantumuis ferâ & in extremis conceptâ. Sed tantùm timuit ne pœnitentia, in extremo quasi margine vitæ concepta, vera non esset, quippè potiùs concepta ex timore

seruili,

uili, & non casto metu voluntate tenaciter :surâ prauis desideriis, nisi impendens obi- ; coërceret. Et eodem modo molliendum , quod habet Saluianus contra seram in :remâ vitâ deuotionem l. 1. ad Eccles. in f. quod ait Nicephorus Cartophilax ad ıeodosium Monachum de ratione ligandi ıue soluendi. [Tempus etsi longum sit, n tamen amplius est quàm correctio requi- , fortè nihil omnino commodi correpto ˈeret.] Quamquam non est Nicephorus : tanti, quin eius autoritas, si commodam :erpretationem non admitteret excuti facilè Tet, quod æquè dico de Alariano Victorio, riùs statuente de pœnitentiâ in extremis nceptâ l. de Sacram. Confess. cap. 8.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Pœnitentia.

III. Fatuum planè & perniciosum est pœnitentiam vltrò differre in longum, tempus, præsertim verò ad vitæ metam.

MVltos iuxta S. Augustinum tract. 33. in Ioann. occidit spes, & multùm spentes de misericordiâ incidunt in iudicium, opter quos spe periclitantes & illusos dilaınibus idem S. Pater ait, diem mortis Ɛtum esse incertum, & dici ad eos singillan Eccl. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum, que differas de die in diem, subito enim niet ira illius, & in tempore vindictæ sperdet te. Censeo hanc esse fatuitatem

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

perniciosam. Quid enim fatuum magis, quàm in tanto vitæ incerto, spondere sibi post peccatum securitatem, procrastinando? Num si quis lethaliter transfixus, aut lue contactus differret adhibere remedium, & in tanto salutis discrimine moras necteret, haberetur compos sanitatis mentis, atque judicij? At longè maius est discrimen æternæ salutis in quo versatur qui vel vno mortali peccato se sauciauit. Est igitur insignis fatuitas eius si comperendinet, & jactet quod illi Ezechielis 12. V. 22. *in longum differentur dies.* Quibus Deus è contrario contestatur, quod appropinquauerint dies, & verbum suum non sit amplius prolongandum. Insignis est aduersùs hoc damnosissimum delirium, S. Augustini disputatio serm. 102. de tempore. Extollit ibi ante omnia Dei misericordiam, expectantis tanto tempore peccatorem: Quod ait à Deo non per negligentiam sed per patientiam ac misericordiam præstari. Tum infert. [Connertamur ergo fratres charissimi, nec emendationem nostram ad extremum vitæ nostræ tempus differre velimus: Sed audiamus Prophetam dicentem: *Nolite tardè conuerti ad Dominum, nec differatis de die in diem, quia nescitis, quæ superuentura pariat dies. O homo quare differs de die in diem, fortè hodie habiturus vltimum diem.*] Et mox. [Et quia calidis vulneribus solent medicamenta celeriùs subuenire, quotiescumque peccauerimus non

pectemus mortiferâ securitate vulnera ipsa ıtrescere. Nec iterum vulnera vulneribus ıgeamus, sed continuò ad spiritalem medim recurrentes salutem recipere festinemus. : ideo quomodo, quando in corpore vulnus cipimus, si statim medicamenta requirimus ·ò sanitatem recipere poterimus: Ita si mom fecerit necesse est, vt tardiùs ad sanitatem aga ipsa redeat, aut aliqua fœda cicatrix in ırpore nostro remaneat? Si hæc in corpore cimus, quantò magis in animæ vulneribus lhibere debemus, vbi ad imaginem & simiudinem Dei facti sumus! Si tantam curam ›pendimus corpori, quod velimus nolimus puluerem redigendum est, quantam sollitudinem & curam erga salutem animæ de:mus apponere; vt sicut dicit Apostolus: *ıe macula vel ruga mereamur ante tribunal, dicis æterni apparere*? Quia verò postquam dici oblati fuerimus, & sententiam congnam, è quâ æternitas pendet, exceperimus, ›n dabitur ab ea prouocatio vel effugium, hil autem frequētiùs quàm vt nec opinan›us in dies singulos ad eam sententiæ exceionem abripi contingat: Idcirco serm. 164. temp. grauiter conclamat in vocem coruim cras, cras, à quâ admonet timendam inam.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

Instituit idem Sanctus Augustinus serm. ı. de Verb. Dom. cap. 9. aliam egregiam sputationem aduersus hanc (vt vocat)

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

peruersam spem, quæ non minùs quàm desperario multorum salutem euertit, de illis ergo quos desperatio non frangit, ita differit. [Sed de iis timendum est ne in aliam voraginem incurrant, & peruersè sperando moriantur, qui desperando mori non potuerunt. Mutant enim cogitationes longè quidem diuersas, sed tamen perniciosas: Et rursus incipiunt dicere in cordibus suis; si quâcumque die conuersus fuero à viâ meâ pessimâ, Deus misericors, sicut veraciter per Prophetam promisit, omnes iniquitates meas obliuiscitur; quàre hodie conuertar & non cras? Quare hodie, & non cras? Eat hodiernus dies sicut hesternus; sit in nequissimâ voluptate; sit in flagitiorum gurgite, voluterur in mortiferâ delectatione. Cras conuertar & finis est. Respondetur tibi, cuius rei finis? Dicit, iniquitatum mearum. Benè, gaude, quia crastino iniquitatum tuarum erit finis. Quid si ante crastinum tuus erit finis? Ergo benè quidem gaudes quia propter iniquitates tuas conuerso tibi indulgentiam Deus promisit. Aut si forte promisit Mathematicus, longè aliud est. Quàm ô Deus multos Mathematici fefellerunt, quia sibi plerumque lucra promiserunt, & damna inuenerunt? Ergo etiam propter istos malè sperantes procedit paterfamilias, quemadmodum processit ad illos, qui malè desperauerunt, & perierunt desperando, & reuocauit eos in spem: Sic procedit etiam ad

tos, qui malè sperando volunt perire, & icit eis per alium; *Ne tardes conuerti ad)ominum.* Quomodo illis dixerat *in quâcum-1e die iniquus conuersus fuerit à viâ suâ pessimâ, nnes iniquitates eius obliuiscar*, & tulit despe-itionem, quia jam dederant animas suas erditioni omnimodo indulgentiam despe-intes: Sic procedit etiam ad istos qui spe-indo & differendo volunt perire, & loquitur d eos & increpat eos: *Ne tardes conuerti ad)ominum, neque differas de die in diem. Subitò 1im veniet ira eius, & in tempore vindictæ isperdet te*, ergo noli differre, noli quod patet, ontra te claudere. Ecce indulgentiæ dator, perit tibi ostium. Quidmoraris! Gaudere eberes, si aperiret aliquando pulsanti. Non ulsasti, & aperit, & foris remanes? Ne ergo ifferas de misericordiæ operibus quodam ɔco scriptura dicit; Ne dixeris, vade, & re-ertere, cras ego dabo; cùm possis continuò enefacere. Non enim scis quid contingat quenti die. Audisti præceptum non diffe-.ndi, vt in alium sis misericors; & differendo ı te es crudelis? Non debes differre panem aturus. Et differs indulgentiam accepturus! i miserando alterum non differs, miserere & nimæ tuæ, placens Deo exhibe & animæ tuæ ëemosinam. Non dicimus vt tu ei des, sed e repellas manum dantis.] Egregiè in eam-em sententiam disputat, & dilationem pœ-itentiæ per vocem coruinam, insonantem

Sectio 1.
Breuitas in ciuinis.

Pœniten-tia.

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Pœniten-tia.

cras, cras exagitat ferm. 16. de verbis dom. & 214. de tempore cap. 4. & hom. 11 ex 50. cap. 2. & 3. ex quibus locis consarcinatus est sermo 71. ad fratres in Eremo, quem quia multis aduersus pigritiam concipiendæ pœnitentiæ factus est rationibus præualidis iuuat non prætermittere. [Legitur (inquit creditus Augustinus) in literis diuinitùs inspiratis dictum: *fili ne tardes conuerti ad Dominum, quia nescis quid futura pariat dies.* Qui tardat conuerti periculum facit animæ suæ, quia mors non tardat: quæ si tardantem conuerti inueniet, ad tormenta deducit eum. Dissoluta & paralytica cogitatio est de crastinâ cogitare conuersione, & hodiernam negligere. Quid tu peccator conuerti dissimulas, & non metuis, ne mors repentina subripiat. diem conuersionis? Nonne homines subitò moriuntur? Si bonum est peccata dimittere & ad Deum se conuertere, citò fiat. Deus promittit tibi remissionem conuertendo à peccatis! Securitatem tibi non promisit diu viuendi. Ideo conuertat se vnusquisque citiùs ad Dominum & derelinquat impius viam suam. Si subitò intrat dies extremus perit dilatio, & restat damnatio. Perire non vis? Redi ad Deum & viues. Noli de veniâ peccatorum, nec de vitâ longiore confidere. Conuertere ergo & pœnitentiam age. Cras (inquis) me conuertam, quare non hodiè! Quid malè dicam, si cras dicam? Quid malè, si hodie?

Fortè dicis, longa erit vita mea. Dico si longa erit bona sit : si breuis & ipsa bona sit. Prandium etsi longum non tamen vis habere malum, & vitam longam vis habere malam? Villam emis, bonam desideras, vxorem vis ducere, bonam quæris; filios tibi nasci bonos optas. Et vt etiam de rebus vilissimis loquar, caligas emis, & non vis malas. Quid ergo vitam amas malam ? Inter omnia bona tua eris malus ? *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem.* Verba Domini sunt & non mea, non à me hæc audisti; sed ego tecum audio à Domino. Fortè respondes, cras, cras. O vox coruina, coruus non rediit ad arcam, columba rediit. Si tunc vis pœnitentiam agere quando peccare non potes, peccata te dimiserunt non tu illa. Satis alienus est à fide qui ad agendam pœnitentiam tempus senectutis expectat. Metuendum est, ne cum sperat misericordiam incidat in judicium. Non enim tunc veniam inueniet, qui modò aptum veniæ tempus perdidit. Ibi à Deo non potest mereri quod petit, qui hîc noluit audire quod jussit. Qui tempus pœnitentiæ datum negligit, frustrà ante tribunal Christi preces effundit. Festinare debet ad Deum conuertendo, dum potest vnusquisque, ne si dum potest noluerit, omninò cum voluerit, non possit.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

Tam multa ex vno Augustino dedi contra errorem de longâ dilatione pœnitentiæ, vt

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Pœniten-tia.

cogat innumera quæ aduersus hanc pernicio-sam exertationem apud alios Patres suppetũt, prætermittere ex maximâ parte. Facere tamen non possum, quin per-paucorum suffragium attexam. Et imprimis Eucherij qui homil. de S. Latrone sub finem sic præter cætera in hanc rem disputat. Immittit diabolus securi-tatem, vt inferat perditionem, nec dinume-rari possunt, quantos hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreant quæso vos ab hac per-suasione innumerabiles populi, sub tantâ se-curitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hâc luce prærepti. Quotidie expauescen-da transitus nostri & commigrationis incerta hora, & quæ modò vel insperata vel subita sunt, & in æternum remediis caritura. Præ-uenïendus est dies, qui præuenire consueuit, ipse se inducet, & de morte suâ illudet. Qui hæc cogitat potest ei extremi temporis indul-gentia subuenire. Non est hoc primum quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas. Deinde stultissimum est, vt causa quæ de necessitatibus agitur æternis, mutabi-libus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum quando homo sub fiduciâ pœnitentiæ in senectutem reseruatæ liberiùs peccat: Credite, charissimi, difficilè est, vt callida simulatio ordinandæ consum-mationis obtinere digna sit facultatem. Apud illum cordis interpretem, ars non admittitur ad salutem.]

Sanctus Chrysostomus hom. 22. in 2. Cor. in fine non minùs valde vrget peccatorem procrastinantem. [Siste jam gradum (inquit) verte te in diuersum. Confitere Deo gratiam, quod non in mediis peccatis te abstulit. Ne quære aliud priuilegium, vt malè opereris: Multi cum jam aliis damnum fraudulenter facerent subitò perierunt, & ad manifestum judicium abierunt. Time ne & tu hoc patiare inexcusabilis. Sed multis (inquit) dedit Deus priuilegium vt in vltimâ senectâ confiterentur: quid igitur? Nunquid & tibi dabit? Fortasse (inquis) Cur dicis fortasse? Contingit aliquoties! Cogita quod de animâ deliberas; proinde etiam de contrario cogita & dic; quid autem, si non det? Quid autem, si det, inquis? Det quidem ipse. Veruntamen hoc illo certius & vtilius. Nam si jam cœperis, totum lucrifeceris, siue priuilegium assequare, siue non assequare. Si autem semper cessas, ab hoc sæpe non accipies. Tu autem in bellum egressus non dicis, non est opus vt me præparem, fortassis redibo. Neque de nuptiis deliberans, dices. Accipiam vxorem pauperem: Multi enim & si præter spem ditati sunt: Neque domum extruens subjiciam fundamenta putria; multæ enim & sic constitere domus: De anima autem agens, apprehendis magis putria dicens. Fortassis, & sæpiùs euenit, & contingit aliquando, teque incertis tradis! Incertum quidem est, inquis, sed fido

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Pœnitentia.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Dei misericordiæ : misericors enim est Deus. Scio & ego, sed misericors ille Deus, & illos de quibus dixi, hinc abstulit. Quid autem si etiam multum temporis acceperis, & similiter idem manseris? Qui enim talis etiam in senectâ segnis erit. Non, inquis, nam quæ est illa ratiocinatio, etiam post octoginta annos, nonaginta inquirere, & post nonaginta, centum, & post centum negligentior eris? Sicque vita omnis frustra consumetur, & euenient etiam tibi ea quæ de Iudæis dicta sunt quòd defecerint in vanitate dies eorum & vtinam in vanitate solùm & non in malitiâ.]

Pœnitentia.

Vrgent æquè hoc loco, omnia quæ varij Patres olim disseruerunt contra differentes baptismum. Quod enim inualuisset abusio de baptismo seriùs aut etiam in extremâ vitâ suscipiendo, eo prætextu quod per integram peccatorum abolitionem quam baptismus cõfert, excessuri vitâ essent planè puri & nitentes, vnde fiebat vt multi subitario aliquo casu præoccupati, abirent è vitâ inexpiati; idcirco Patres illius æui, sæpè concitantur aduersùs eam periculi plenam dilationem; quæ germana planè est eius de quâ agimus: Vnde quæ contra illam Patres proferunt, æquè vrgent contra istam. Multus est aduersùs eam baptismi prorogationem S. Basilius homil. 13. quæ est exhortatio ad baptismum. Gregorius Nyssenus orat. in differentes baptismum, per totam, nec non S. Chrysostomus homil. 1. in

acta, in morali adhortatione.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Neruosè S. Gregorius Nazianzenus orat. 40. sub medium. [Absurdum fuerit (inquit) cum pecunias auidè præripias sanitatem in longius differre atque extrahere; cum corpus præpurges, animæ purgationem in aliud tempus reseruare, cum ex hâc terrenâ seruitute in libertatem vindicari studeas, supernæ libertatis cupiditate minimè tangi: Cum studium & diligentiam omnem adhibeas, vt magnificas ædes incolas, aut splendidas vestes geras, nihil curæ suscipere, vt ipse summo pretio dignus sis; cum ad benè de aliis merendum promptus sis, de te ipso benè mereri nolle. Et quidem si tibi pretio hoc bonum comparare liceret, nullis omnino pecuniis parceres: Nunc autem quia gratuita misericordia proponitur, idcirco tibi prompta & exporrecta beneficentia, & liberalitas contemptum parit. Omne tibi tempus ad ablutionem idoneum est: Quandoquidem nullum tempus mortis periculo vacat. Cum Paulo ad te clamo, cum magnâ inquam illâ voce: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Quo loco particula (*Nunc*) non certum aliquod tempus, sed tempus omne designat. Et rursus, *Surge qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Christus*; peccati noctem discutiens, quandoquidem in nocte spes mala vt testatus Esaïas, at mane accipi conducibilius est. Sere cum serēdi tempus fuerit, & fruges comporta,

Pœnitentia.

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

& horrea ſolue, cum tẽpus hoc poſtularit; & tempeſtiuè planta, & vuam maturam detonde, & veris temperie fretus nauem è portu ſolue, rurſuſque oriente hyeme, marique ſæuiente fac eam in portum ſubducas. Quin tibi quoque & belli & pacis tempus ſit, & matrimonij ineundi, & à matrimonij quoque opere abſtinendi, & amicitiæ, & diffidij, ſiquidem ita neceſſe ſit atque omni denique rei, ſi Salomoni auſcultandum eſt, auſcultandum eſt autem. Vtile enim conſilium proponit. At verò ſalutis tuæ negotium ſemper age, atque omne tempus ad baptiſmi ſuſceptionem tibi certum & definitum eſſe exiſtima. Quod ſi hodiernum diem ſemper præteriens craſtinum obſerues paulatim differendo, non animaduertis, te à prauo illo deludi vt illius conſuetudo fert. Da mihi præſens, inquit, futurum Deo, mihi iuueniles annos, Deo ſeniles: mihi voluptates, Deo corpus effœtum, nulliſque vſibus aptum. Quanto in periculo, verſaris! Quot quámque inopinati rerum caſus! Vel bellum oppreſſerit, vel terræ motus obruerit, vel mare exceperit, vel bellua rapuerit, vel morbus extinxerit, vel mica panis tranſuersè per fauces currens, res viliſſima (quid enim hominis interitu facilius quantumuis ob diuinam imaginem glorieris?) vel immodica crapula, vel ventus in præceps agens, vel equus ſeſſorem ſecum abripiens, vel pharmacum de induſtriâ ad inſidias comparatum, fortaſsè etiam pro

salutari pestiferum inuentum, vel inhumanus Iudex, vel inexorabilis Carnifex; vel denique quidpiam eorum, quæ celerem mortem atque omni ope & auxilio validiorem efficiunt.] Hæc vniuersa disputatio æquè vrget in re nostrâ. Imo multò magis. Nam qui caret baptismo reipsa suscepto, poterit in extremâ necessitate consulere saluti suæ per pœnitentiam tunc ex animo conceptam, vt de Valentiniano prodidit S. Ambrosius. At qui pœnitentiam volens differt, periculum est in tanto vitæ incerto & tot subitis discriminibus ne vitam malè concludat. S. Bernardus egregiè in hanc rem disserit sub finem declamationis in illud. Ecce nos reliquimus omnia.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Pœnitentia.

Multos implanat exemplum S. Latronis, qui ex ipsis Diaboli faucibus in extremâ vitâ ereptus est. Quidni ergo sperare liceat similem sortem etiamsi pœnitentia in longissimum tempus differatur, ac vel si in extremam vitam? Licet sanè semper sperare de Dei in pœnitentes benignitate; sed ea spes, cum quis volens ac lubens negligit præsentia remedia, & homo lactat se exemplo hominis facinorosi, tandem conuersi & veniam consequuti, admodum lubrica est, & multis fuit in decipulam. Itaque varij Patres adducti in tractatione de S. Latrone cap. 17. §. 14. intutissimum illud perfugium præcluserunt. Monstraruntque diligenter, nihil fingi posse imprudentiùs quàm fœlicem Latronis sortem,

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Pœnitentia.

per diuinæ patientiæ miraculum, ad omnes peccatores extensam velle. Addunt verè eam fuisse Latronis in tam breui tempore dispositionem ad plenariam indulgentiam à Christo summo Pōtifice de throno Crucis exceptam, vt vix alia à peccatore vnquam adhibita sit luculentior. Proindeque quilibet peccator, qui de suâ segnitie in cooperando Diuinæ gratiæ excitanti conscius sibi est, meritoque debet timere remissiorem semper aptationem ex parte suâ ad excipiendam misericordiam Dei, imprudentissimè se tegit exemplo Latronis in vitæ metâ pœnitentis, & misericordiam consecuti.

Quare fixum esto fatuitatem esse perniciosam differre in longa tempora pœnitentiam, nec omnes moras abrumpere vt abstergatur peccatum. Non dico ex quo homo grauiter peccauit injici illicò obligationem concipiendi pœnitentiam, si noui peccati eam pœnitentiæ omissionem consecuturi, expers esse velit, ea enim sententia quæ paucorum Doctorum fuit vt Syluestri V. contritio q. 42. & Maldonati q. de contrit. c. 4. qui id etiam extendunt ad peccata jam condonata, quoties recursant animo : ea (inquam) sententia quoad neutram partem probanda est. Vt rectè statuunt Medina cod. de pœnit. q. 6. Canus relect. de pœnit. parte 4. q. 2. Valent. 3. parte q. 8. de pœnit. p. 4. & Sagundes l. 2. in 2. Ecclesf. p. c. 6. & alij quos hi proferunt.

Nam præceptum de concipiendâ pœnitentiâ cum sit affirmatiuum non obligat pro quocumque tempore, aut momento vt alibi traditur. Nemo tamen etiamsi certus sit, fore vt non incurrat nouum peccatum, omittendo aliquandiu pœnitentiam quâ eget, sapienter agit eam differendo ; cum in negotio tanti momenti, & in quo salus æterna hominis vertitur, inconsultissimum sit superuenturam diem præstolari. Quàm breuissima igitur pœnitentiæ dilatio, etiam cum necessitas pœnitentiæ ob declinandum nouum peccatum non injicitur, prouidum salutis, suæ curatorem decet.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Cômunio.

IX. *Ad Diuinæ Eucharistiæ sumptionem accurata & Deo hospite digna, atque adeo longa præparatio est præmittenda.*

NOn videtur de hoc dubitari posse, si Dei majestas recogitetur. Homines (ait Philo l. de Cherubin) quoties homo rex excipiendus est, magnificentius excolunt ædes proprias, nihil negligendo quod ad ornatum pertineat, sed omnia præstando quæ existiment conferre posse ad dignum hospitium parandum Regi, sed tamen homini. Regi Regum (vt subdit Philo) & mundi Vniuersi Rectori Deo, dignato suam creaturam inuisere, & in eam rem à summo cœlo ad terram digredi quæ tādem in ornando hospitio, & instruenda

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Cõmunio.

domo præparatio par erit? Agebat Philo de hominis per Deum visitatione spirituali. Quid si corpoream, quâ Christus per Eucharistiam nos adit, præcepisset animo? Ecquam dispositionis accurationem, & studium consentaneorum ornamentorum ad eum congruè excipiendum poposcisset? Estherem & alias Assüeri vxores, vt ad eum admitterentur, excoli, comi, inungi, apparari per longissimum spatium necesse erat. Quid vero præ Christo Assüerus & quilibet quantumlibet potentissimus Monarcha, nisi vile animalculum, vt rectè statuit Autor libri de mundo ad Alexandrum de quibusuis fastigiis mundanis ad Deum comparatis? Itaque summa atque adeò longa præparatio, ad corpus Christi in Eucharistiâ excipiendum est necessaria. Confirmatur optimè ex atrocibus pœnis quæ manent communicantes indignè. Non est autem indignitas præcisè sita in accessu ad Eucharistiam extra statum gratiæ quod est peccatum diabolicum & vix cadens in Christianum rectè de fide mysterij Eucharistiæ sentientem. Cum tamen Apostolus contestetur pœnas indignè manducantium panem Domini multos inuoluisse. Quare ad indignitatem quoque susceptionis Christi pertinet communio absque præparatione conuenienti, cuiusmodi tantùm videtur esse posse quæ longa fuerit & diuturna.

Adhibebant sanè longam præparationem ad hoc

ad hoc negotium ſanctiſſimi illi Monachi, qui non niſi ſemel in anno, aut intra biennium ſemel participabant diuinam Euchariſtiam, probè conſcij quanta & quàm diuturna diſpoſitio præmittenda eſſet ad dignè communicandum. [Si Rex Babilonius (inquit S. Chryſoſtomus hom. 17. in Ep. ad Heb.) ex captiuitate eligens iuuenes honeſtos formâ, & decoros facie eligit ; multò amplius & nos adſtantes menſæ regali honeſtos ſpecie animæ, eſſe oportet, ornatum habẽtes aureum, ſtolam mundam, calceamenta regalia, vultum animæ formoſum, oportet eam ornatu aureo circundatam eſſe, cingulum veritatis habere. Talis accedat, & calicem tangat regalem. Si autem quis pannis eſt ſordidis obſitus & illuuie plenus, & ingredi menſam regalem voluerit, attende quanta patietur non ſufficientibus quadraginta diebus mundare illum ab his quæ in toto tempore deliquit. Si enim gehenna non ſufficit quamuis æterna, (propterea enim æterna eſt) quantò minus breue iſtud tempus.] Vtique tempus quadragenæ ſacræ quam ibi aliquoties dixerat præmitti ſolitam communioni, & clariùs f. 5. Gręcol ſerm. 52. negat Chriſtianos ieiunare quadrageſimam ſacram ob memoriam Chriſti cruci confixi, quaſi hæc ſint eius parentalia, ſed ait nos ieiunare vt peccata noſtra purgemus, quia ad myſteria ſumus acceſſuri. Quo ſacro vſu ſic accepto. Eccleſia prolixæ ad

Sectio 1.
Breuitas in diuinis.
Cõmunio.

D

Sectio I. *Breuitas in diuinis.* Euchariſtiam præparationi, apertè ſuffragatur.

Cómunio.

X. *Non longa, ſed idonea, qualis breui tempore haberi poteſt ſubjecti aptatio, ad diuinæ Euchariſtiæ participationem exigitur.*

PRætextus ignauiæ, qua aliqui acceſſum ſerum ad ſacram menſam obnubunt, eſt neceſſitas diuturnæ præparationis. Eam ignauiam pietatis ſpecie obductam reprehendit S. Ambroſius & meritò: Nam, qui non eſt hodie, cras minùs aptus erit. Nec longa à diuino epulo ſeceſſio præparat conſcientiam ad eius participationem, ſed copioſa gratia & eam conſequens animæ nitor. Itaque optima aptatio ad communionem ſequentem eſt prior communio ſanctè & piè obita, quæ & gratiam ſanctificantem animæ intulit & multa lumina, multoſque guſtus, ſpirituales, quibus cietur diuini cibi appetentia, benè anterius in menſa Chriſti cibato connexit. Egregiè hanc rationem attingit Abbas Theonas. Collat. 23. cap. 21. agens de iis qui præ indignitatis ſuæ conſcientiâ, tametſi graui peccato vacui, abſtinebant participatione Euchariſtiæ. At hanc eſſe inconſultam abſtinentiam inde monſtrat Abbas Theonas quod nulla ſit expeditior via indignitatem noſtram (peccato tamen graui ſepoſito) excutiendi; quàm ſi frequenter acce-

damus ad diuinam mensam. Quæ ratiocinatio æquè quadrat in abusionem de qua agimus; nempe eorum qui causati longam præparationem ad communicandum praexigi, rarò communicant, nec tamen diuturnitate abstinentiæ à sacrâ mensâ euadunt ad eam aptiores; sed potius magis inepti.

Sectio 1. Breuitas in diuinis. Cõmunio:

Imponit verò istis ignauiæ suæ abblandientibus specie reuerentiæ quod non secernunt diuturnitatem dispositionis ad Eucharistiam ab eius idoneitate & bonitate. Est quidem curanda dispositio idonea ad recipiendum corpus Christi; sed ea idonea dispositio cõtinetur remotione culpæ lethalis & nitore à labeculis minoribus quãtũ fas est per lutulentas hujus vitæ vias quas calcamus. Continetur etiam ea dispositio idonea, sanctis affectibus positiuis præsertim charitatis flagrantissimæ in Christum suo nos corpore saginantem, & patantem sanguine. In eâ dispositio sic exposita, commendandâ, immensi sunt patres alibi adducti. Veruntamen ea omnis dispositio & præparatio, potest intra breue tempus præmitti communioni. Sicut dispositio ad gratiam sanctificantem; præmittenda est sanctificationi nostræ, & tamen per modicum temporis spatium satis fuit S. Latroni vt vltimò disponeretur ad gratiam. Et S. Matthæus ad breuem Christi allocutionem plenè resipuit. Non dissimiliter igitur fidelis quisque obsecundans Spiritui Sancto afflanti vt aptet, se ad

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Cómunio.

dignè communicandum, poteſt breuiſſimo tempore ritè diſponi ad congruam diuini cibi participationem. Verè itaque hic quoque dictum eſt à Pſalte, ſi non ſtet per hominem, velociter currit ſermo eius. Et ab Ambroſio. Neſcit tarda molimina Spiritus Sancti gratia.

XI. Diuturna ſpecierum diuinæ Euchariſtiæ, intra ſtomachum aſſeruatio, captanda; quippe ferax nouæ gratiæ ex opere operato.

PIj plerique, pietati & multiplicationi ſanctitatis ſeruiẽtes, longiorem ſpecierum in ſtomacho moram captant, multis ſimul ſpeciebus in ſtomacho ingeſtis. V.G. ſumpta grandiore hoſtia, aut pluribus minoribus; vel ingeſto calici copioſo vino ad conſecrandum: ſic enim Chriſtus qui non niſi ad ſpecierum corruptionem excedit è ſtomacho, diutiùs immanet homini. Ea autem diuturnior tanti hoſpitis intra hominem præſentia, non poteſt non eſſe illi fructuoſiſſima; An enim poteſt homo continere ignem in ſinu ſuo, nec concaleſcere? Cogitatio ipſa præſentis Dei, frænandis quibuſuis irrationabilibus motibus par eſſe poteſt, moltò magis quàm recordatio communionis anterioris; à qua recogitata illam affectuum inconditorum cohibitionem exiſtere volebat S. Chriſoſtomus tom. 61.

ad PP. Nec objectiuè tantum fructuosam esse diuturniorem illam Christi in hominis stomacho moram, sed etiam feracem esse nouæ gratiæ ex opere operato; sententia est grauium Theologorum. Sic enim Caietanus 3. p. q.79. art. 1. censuit gratiam conferri toto tempore quo species sunt in stomacho. Et subscribunt Valentia q. 7. de Euchar. p. 1. Suares t. 3. 3. p. d. 63. l. 4. & 7. & Ægidius 3. p. q. 79. num. 31. dummodo perseuerante Christo intra stomachum hominis dispositio fiat melior; siue ob intensionem nouam actus, siue ob solam diuturniorem eius perseuerantiam, siue ob noui & perfectioris actus productionem. Quocumque enim ex his modis actus operantis reddatur perfectior volunt gratiam augeri ex opere operato, quandiu Christus perstat in stomacho; hoc est quandiu species retinent statum, sub quo substantiæ quarum sicut exuuiæ possent perstare in rerum natura: huic igitur doctrinæ insistentes pij plerique, & sibi ipsis diuturniorem Christi præsentiam per copiosiores species curant, & aliis quos charos habent, idem beneficium subministrant, binas aut ternas hostias porrigentes communicantibus, & vini sympulum semel ac iterum, ad vnam consecrationem effundentes.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Cõmunio.

Sectio I. *Breuitas in diuinis.* Cõmunio.

XII. Christi diuturnior in stomacho mora, inutilis est quoad vberioris gratiæ feracitatem ex opere operato, nec vacat periculo, si ex specierum consecratarum addensatione captetur, vnde meritò est refugienda.

INutilitas longioris moræ corporis Christi in stomacho quoad copiosiorem gratiam ex opere operato profusam monstrata est in heteroclitis spiritualibus. Post Vasquem 3. p. d. 203. c. 2. Et breuiter ex eo euincitur, quod gratia Sacramentalis promissa est manducationi diuini cibi; At cibus jam stomacho ingestus, non manducatur; sed tunc tantùm manducatur cum trajicitur, & certum œsophagi limitem alibi explicatum transgreditur. Itaque tota gratia vi Sacramenti Eucharistiæ collata, confertur ante demissionem Christi in ventriculum; & quantumcunque postea ibi hæreat, nullam deinceps nouam gratiam impertit ex opere operato. Sanè si diuturnior specierum perseuerantia in stomacho cum ampliore gratia vi Sacramenti collata injungeretur; fatendum esset conditionem senum communicantium, esse longè meliorem quàm juuenum, at idem esset de quibusuis stomacho frigentibus, præualentibus stomacho; intra quos ob colorem viuidum, species breuiùs

perſtant, atque adeò Chriſtus promptius abſcedit. Incredibilè autem eſt Deum in taxanda gratiæ quantitate per Sacramentum profundenda, voluiſſe rationem habere naturalis illius indiſpoſitionis, planè ineptæ ad gratiæ conciliationem vel accumulationem. Igitur ea diuturnior Chriſti intra hominem mora ob copioſiores ſpecies eſt planè inutilis ad vberiorem gratiam vi Sacramenti conuehendam. Quinetiam eius captatio poterit improuidis damnoſa fieri, ſi (quod procliue eſt) perſuadeantur, molem majorem ſpecierum in qua feracitas nouæ gratiæ ex Chriſti longiore præſentia fundatur, plus aliquid continere, quàm contineretur in minore ſpecierum copia. Id enim eſſet contra certam veritatem de Chriſto toto in quantauis ſpecierum exiguitate. Et idcirco conſultiſſimè Quæſitores Sacri, vt Henriques notauit lib. 8. cap. 43. litera K. vſum illum porrigendi eidem ſimul plures hoſtias, proſcripſerunt. Quare captatio diuturnioris Chriſti moræ in ſtomacho per ſpecierum addenſationem, tanquam nouæ gratiæ ex opere operato feracem, vana eſt & repudianda.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Miſſa.

XIII. Diuiniſſimum Miſſæ Sacrificium decet longitudo.

ITa ſuadet tanti Sacrificij dignitas, in eo quippe Sacrificio Filius Dei, aſtantibus, &

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Missa.

pie horrentibus Angelis, immolatur pro nobis citra mortem. Quam sanctitudinis refertam, & omnium quæ obiri à mortalibus queant venerabilissimam operationem, decet attentio & maturitas quantam effingere cogitatione possumus. Cum ea autem maturitate & attentione, non cohæret præpropera & festina agendi ratio, quæ ferè habet adjunctam irreuerentiam & indeuotionem. Itaque videmus pios quoque Sacerdotes in Sacro conficiendo plumbeos esse; Nonnullos horæ spatium, eóque amplius in Sacro illo ministerio consumere. In S. Volstani laudibus, ponitur quod Missam morosè cantaret. Id est quod prolixus, atque adeò pius in Sacro esset. Estque ea prolixitas percommoda fidelibus adstantibus, quibus per tempus illud vacat decurrere statas preces. Seruit etiam ædificationi; sicut è contrario turbulenta illa & præceps quorumdam Sacerdotum festinatio, non absque truncatione vocum, & indecora tumultuatione nauseam parit.

Habet hîc proportione locum acris objurgatio quâ S. Anastasius Synaita orat. de synaxi coarguit eos qui vt canes irruunt ad communicandum. Magna videlicet cum festinatione, & præcipiti ad citò communicandum accessu, ex quo fit vt alios impellant atque perturbent. In quam etiam inconditam festinationem & tumultuosam præcipitationem communicantium, canes (vt ait) in

escam irruentes imitantium validè conclamat S. Chrysostomus homil. in Cœmeterij appellationem ac Crucem ad finem, & optimè quoque homil. de Christi nat. vbi hæc præter cætera. [Ad quod antea vos cohortatus sum, ad id etiam nunc & in posterum semper vos cohortari non desistam.] Quidnam hoc? Cùm accessuri estis ad tremendam, diuinamque illam mensam, & Sacra mysteria; cum timore ac tremore hoc facitè, cum purâ conscientia, cum jejunio & precatione. Non tumultuantes, non calcitrantes, non proximum impellentes. Extremæ enim hoc superbiæ est contemptionisque minimè vulgaris. Quare etiam talia perpetrantibus punitionem multam conciliat. Tecum reputa ô homo, qualem hostiam es contrectaturus, qualẽ mensam aditurus? Tecum reputa & hoc, quod cum terra sis & cinis, corpus & sanguinem Christi sumis. Et, si vos Rex quidem ad conuiuium vocet, cum timore accumbitis, cibosque appositos cum reuerentia & silentio sumitis; Deo autem te ad suammet mensam vocante, filiumque suum tibi apponente, vbi Angelicæ potestates assistunt cum timore & tremore, vbi Cherubini velant facies suas, atque Seraphini cum tremore clamant. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus; tu mihi audes vociferando, ac tumultuando ad spiritale illud conuiuium accedere? An te fugit eo tempore multâ tranquillitate mentem esse plenam oportere,

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Missa.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Missa.

multaque pace, ac quiete opus esse, non autem tumultu, iracundia, strepituque immodesto! hæc enim immundam animam accedentem efficiunt. Quænam autem venia nobis habeatur si post tanta peccata saltem tempus hoc quoad Sacram hanc mensam adimus ab irrationabilibus hisce perturbationibus non purgemus? Quid autem omnino est magis necessarium, quàm ea quæ in hac mensa proponuntur? Aut quid vrget nos vt comitamur? & spiritualibus rebus relictis ad ea quæ carnem spectant properemus? Ne, ne, rogo vos atque obtestor diuinam in nos iram concitemus. Medicamentum est id quod proponitur vulnerum nostrorum salutare, diuitiæ indesinentes quæ cœlorum nobis regnum conciliant. Cum horrore itaque accedamus; gratias agamus, procumbamus confitentes peccata nostra; lacrymemur mala nostra lugentes; intentas ac largas preces Deo fundamus: Sicque nos ipsos emundantes, tacitè & cum debita modestia tanquam ad cœlorum regem adeuntes accedamus; sanctamque hanc & immaculatam victimam recipientes, exosculemur, oculis eam complexi, mentemque & animum incendamus; Ne in judicium aut damnationem conueniamus; sed in animæ temperantiam, in dilectionem, in virtutes, & cum Deo reconciliationem in pacem firmam, ac mille denique bonorum occasionem, vt nos ipsos sãctos, reddam⁹ & proximos ædificemus.

Modestam & maturam cunctationem in accessu ad Sacram communionem deposcit S. Chrysostomus, cum vt proprio fructui seruiatur qui in pacifica & sedata, proindeque lentè festinante anima vberior est; tum vt proximi ædificatio existat, quam ea præceps & tumultuaria agendi ratio euertit.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Missa.

Hæc autem æquè ac etiam multò magis vrgent pro Sacerdote sacrificante cuius ministerium longè altius est ac dignius quàm communicantis, si igitur præproperè agat, & præ desiderio explendi citò ministeriũ tumultuosè obeat neque paci suæ in qua factus est Dei locus, nec proximorum ædificationi consulet.

Vnica est causa, ob quam aliqui breuitatem tantam in conficiendo Sacro adhibent, nimirum vt auditoribus à longo Sacro ferè abhorrentibus, sint accepti: Sed hi (si sapiant) attendent à Danide dictum esse, Deum dissipare ossa eorum qui hominibus placent.

Ad eos autem breuis Sacri captatores, & productiorem missam fastidientes pius Sacerdos vtetur ea Anastasii Sinaitæ objurgatione orãt. de synaxi, sub initium. [Magna est cœcitas nostra, ingens socordia. Non reperitur apud nos compunctio, non timor Dei, non morum emendatio, non pœnitentia; sed tota mens nostra, conuersa est ad malitiam, ad voluptates, ad ebrietatem. Et sæpe fit vt integros dies in theatris,& turpiloquiis,

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Missa.

& reliquis operibus diaboli occupati, non defatigemur, cibo, dono cæterisque rebus necessariis, propter vana illa & ludicra, contemptui & neglectui habitis: At in Ecclesia Dei, ne vnam quidem horam orationi & lectioni dare, Deoue adstare volumus; sed ab Ecclesia quàm primùm non secus ac ab ardente rogo expediri contendimus. Et si de diuino Euangelio longior instituatur recitatio, indignabundi circunstamus: Et si Sacerdos preces paulò diutiùs protrahat, tristitia afficimur, socordesque efficimur. Et si is qui incruentum sacrificium offert, vel paululum cunctetur fastidimus, & oscitamus, & tam paucis ab oratione quàm à tribunali liberari studemus, vsque ad vanas actiones voluptatesque nos recipiamus, à diabolo impellimur grandis est miseria nostra, (charissimi.)] Contra hosce fastidiosos & oscitabundos, est propriè decretum illud mysticè acceptum comedetis festinanter. Græcè est μετὰ σπουδῆς. Id est studiosè quod non sonat celeritatem, sed studiosam, & attentam, feruentemque voluntatem, vt benè expendet S. Isidorus Pelus. l. 4. epist. 162. allegato Isocrate. Itaque dimissis nauseabundis, ad pia quæque in salutis suæ negotio fastidiosis auditoribus Sacerdos meminerit quam personam in alteri sustineat, & ibi decenter, ac sanctè, proindeque cum grauitate & cunctatione ministerium longè grauissimum exequatur.

Breuitas in diuinis.

Missa.

§ IV. *Breuitas Sacri citra immodestiam & præcipitationem est prolixitate melior, & vndecumque laudabilior.*

GEnij volucris, ac in negotiis expediendis prompti Sacerdotes ita pietati suæ seruiunt in diuina Liturgia remouentes omnem turbidam præcipitemque agendi rationem, vt tamen inutiles moras & tarditatem pigris geniis ferè adnatam resecantes, breuiter & absque longitudine tædium auditoribus ingenerante, Sacrum perficiant. Quo ex capite laudatur nominatim S. Thomas Cantuariensis, vt habent eius acta: Imo videmur posse Apostolos quoque pro hoc vsu breuissimi Sacri allegare. Est enim extra dubium Apostolos Sacro esse operatos, primùm quidem in die Pentecostes; postea verò frequentissimè. Nam de die Pentecostes ita statuit Hesychius l. 6. in Leuit. 548. Videndi Demochares lib. 2. de Missa cap. 4. & Genebrardus ad Liturgiam S. Dionisij cap. 7. ac Pamelius f. 1. Liturg. Latinarum. Et perspicuè post eam diem celebratum esse jugiter Sacrum, insinuatur Actor. 2. vbi dicitur fideles perseuerasse & assiduos fuisse in communicatione fractionis panis, quod, ad Eucharistiam passim referunt. Apostoli ergo Sacra operantes, non fuere prolixi, imò breuissimè Sacrum peragebant, teste Sancto Gregorio l. 7. epist. 63. vbi respondens

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Missa.

querelis quibus pulsatus fuerat ob jussam recitari super Sacrum statim post canonem orationem Dominicam, ait: [Orationem Dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodo orationem oblationis Hostiam consecrarent. Et valde mihi inconueniens visum est, vt precem quam scholasticus compasuerat super oblationem diceremus, & ipsam traditionem (an orationem) quam redemptor noster composuit super eius corpus & sanguinem non diceremus.

Disertè S. Gregorius affirmat Apostolos non alio ritu, vel ex alia formula consecrasse quàm recitando orationem Dominicam, & verba consecrationis. Cætera enim (etiam quæ in Canone habentur qui juxta S. Gregorium definit extrinsecè in oratione Dominica) à scholastico, id est à viro erudito apposita affirmat; quisquis demum fuerit vir ille scholasticus; de quo fusè Stephanus Durandus l. 2. de ritibus cap. 32. num. 6. Atquid breuiùs quàm consecrationem addere dumtaxat orationem Dominicam? Nullus profectò est Sacerdotum ex iis qui celerrimè Sacro operari censentur qui tanta breuitate Sacrum exequatur; vt non vigesies Sacrum suum peragere potuisset Apostolus quispiam. Ac proindè non potest meritò in aliis sugillari breuitas Sacri quæ in Apostolis tam accisa & prompta fuit.

Meritò autem adamatur ea prolixitatis in Sacro recisio imprimis quia è breuiare Sacro citiùs colligitur fructus. Neque enim fructus è Sacro quæsitus obtinetur priusquàm reipsa sit exhibitum Sacrum. Præscit quidem Deus Sacrum, priusquàm exhibeatur, tamen non ependit constitutum ei fructum, priusquàm acrum de facto sit peractum. Sicut non onfert gratiam Sacramento respondentem, riusquàm re ipsa Sacramentum suscipiatur, uamuis anteriùs præuideat re ipsa esse sus-ipiendum. Et hanc ob causam Sacerdotes bstricti celebrandis Sacris pro aliquo de-ncto, malè agunt cum non operantur Sa-ris illis, quàm primùm possunt; frustráque btenderent suam postea per otium sacrifi-andi voluntatem, jam nunc à Deo præuideri tantumdem defunctis prodesse; cùm Deus blevationem defuncti Sacro constitutam on voluntati sacrificandi, sed Sacro exhibito pendat. E contrario major adductus cum subsidiis defunctorum, agnoscit Sacerdo-m promptiùs celebrantem, id est cùm pri-ùm ad Sacrum se accinxit, rumpentem oras & expeditè obeuntem Sacrum mini-rium, consultiùs facere, quia citiùs juuabit imam in flammis purgatorij hærentem. inde Sacro breuiore, minùs est à distra-one periculi. Qui enim celeres sunt ac pediti in Sacro perficiendo, non præbent scis præteruolantibus spatium irrependi,

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Missa.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Missa.

cui incommodo potiùs obnoxij sunt, qui in Sacro ministerio lenti sunt ac morosi, & ad longum temporis spatium diffundunt Sacrum. Faciliùs enim patiuntur animi euagationem & ægrè frenos injiciunt tantoperè in nobis volaticæ ac pernici phantasiæ; tandem per Sacri breuitatem, auertitur astantium fastidium. Mirum enim quantam nauseam emoueat audientibus Sacerdotis celebrantis longitudo; ita vt pro deuotione quam ex Sacro captabant, reportent tædium multis impatientiæ motibus admixtum, ferèque conclusum firmo proposito abstinendi deinceps Sacro talis Sacerdotis, vel si abstinendum Sacro esset, saltem extra dies quibus ex obligatione astandum est Sacerdoti Sacra operanti.

Vrgent præsertim hoc incommodum contra prolixas Missas, Major in 4. d. 13. q. 2. & Gabriel. lect. 56. In canone litera D. & ante vtrumque Gulielmus Paris. in Rhetor. diuina cap. 44. verba eius, insignia sunt ac proinde adscribenda. [Dicit beatus Bernardus, quia oratio debet esse breuis & pura non quod prolixitas & longitudo orationis Deo displiceant, nisi vbi prolixitas aliis impedimentum etiam præstat orandi, sicut notum est tibi, de quibusdam Sacerdotibus cereorum consumptoribus, qui Missas adeo longas faciunt, quod tædio prolixitatis suæ corda circunstantium & à gratia deuotionis arefaciunt

ırefaciunt & ipsam refectionem spiritualem quam in Missis percipere debent, in molestiæ ımaritudinem eis vertũt. De his igitur potest conqueri populus Missis circonstans, & dicere. *Dederunt in escam meam fel.* Stultitia igitur hominum hæc est vt pro pusillo deuotionis quod eis in Missis tribuitur, totius populi deuotionem auferant, & pro tribus, vel quatuor (vt ita dicam) lacrymis compunctionis vel deuotionis, vasa magna, id est corda, deuotè & lacrymosè orantium effundant. Ibi igitur breuis debet esse oratio, vbi breuitas ius deuotioni aliorum orantium militat, & deseruit.] Subdit paulo post. [Vidi multos prolixitate Missarum adeò obstinatos, vt potiùs eligerent Missas huiusmodi non audire, quàm prolixitatis tantæ molestiam sustinere.] An hinc proficisceretur ea Sacri truncatio quam in plerisque fidelium seuerè sugillat Cæsarius Arelat. homil. 12. aliàs 5. viderint lij. Fatendum est causam proximam illius violationis legis Ecclesiasticæ de audiendo Sacro esse indeuotionem ita truncantium obsequium Deo debitum. Occasio tamen vitandi serè ducitur ex indiscreta aliquorum Sacerdotum prolixitate, ad quam languens istiusmodi auditorum pietas nauseat, & idcircò præmature recedit

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Missa.

Quare Sacerdotes consultissimè facient, si omnes non necessariæ prolixitatis causas reciant: non quidem dedecenter pronunciando

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Missa.

aut tumultuosam festinationem præ se ferendo, sed remouendo affectatam cunctationem, & morosas Sacrorum vasorum extersiones dimittendo : Vanos item timores de minùs integrè pronunciatis aliquibus literis , excutiendo. Hæc enim est non paucis, maximè in Canone sementis multorum angorum , & causa diu hærendi , dum luctantur cum labiis suis ; veriti ne ex meticulosorum quorundam Doctorum placito , si vel vna syllaba aut elementum vnum minùs aptè & perceptibiliter expressum elabatur , rei sint grauis noxæ. Inde plerumque Sacri prolixitas , sed præsertim ex longiore eorum quibus Sacrum addicitur, commendatione. Aliquibus enim Sacri prolixitas maximè obrepit , quia longissimi sunt in fundenda ad Deum oratione pro iis quibus applicant immolationem Diuinæ Hostiæ ; quasi hinc totus aut primarius Sacrificij fructus existat : quæ tamen crassa est hallucinatio. Nam fructus Sacrificij pendet ex destinatione per Sacerdotem, qui quàm breuissimè potest eam concipere. Oratio autem quam Sacerdos tacitus superaddit pertinet ad opus operantis , qui est minor fructus à Sacerdote partus iis pro quibus sacrificat, & æquè posset ante vel post Sacrificium extra altare parari ; Estque id reuera consultissimum,juxta doctrinam Gabrielis lect. 26. in Cano. in fine notantis ex Scoto , prudenter facturum Sacerdotem , si priusquam ad altare procedat

distinctè ac sigillatim meminerit eorum quibus applicatum vult Sacrificium, eam memoriam in Sacro renouaturus vniuersè tantùm, nec nisi cum relatione ad anteriorem commemorationem. *Sectio 1. Breuitas in diuinis.* Missa.

Porro quæ hactenus dicta sunt de breuitate Sacri cum decentia & præcipitis tumultuationis exclusione probè cohærente præeligenda, valent quoad publicam Sacri celebrationem. Nam priuatim Sacro operanti sibique soli canenti, præsertim si camillum nanciscatur conductitium ; aliterue obnoxium sustinendæ morositati suæ, fas esto à primo mane ad meridiem vsque Sacrum producere distinctio est Majoris in 4. d. 13. q. 4. & Gabrielis lect. 56. in Cano:

XV. Ecclesiastes pro concione, Sacra orationi habenas laxet, quâ docendo, quâ piè mulcendo ; quâ fortiter Auditores permouendo. Itaque longitudo inter dicendum ei innoxia esto, præsertim cùm Diuini Spiritus aura prosperè afflabit; & passis velis copiosa se inferet.

CVm tot sint partes Sacri Oratoris ; qui fieri potest vt breui tempore omnes exequantur ? Docendus est populus mysteria nostra, quæ & multa sunt & perobscura : quibus proinde luce perfundendis ; mora exiguâ

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

par esse non potest. Docendus insuper est populus ritus nostros & mores Christianos. Enodandæ graues circa nodos conscientiæ implexitates, de quibus extant immensa mole volumina, quæ in arctum substrictissimæ, orationis contrahere, nec incommodare fructui ex concione captato non videtur esse mortalis hominis, qui sensa sua lentè efformat, nec absque labore: ac proinde pedetentim enunciat: cum habeat animam velut cochleæ corporis affixam, atque adeò ægrè mobilem, juxta scitam Philonis comparationem l. de Sacrificio Abelis & Caïni: Eget igitur non exiguo tempore ad tam multa promenda; præsertim verò si agatur apud rudes huiusmodi rerum, necessaria est prolixitas, ne breuitas offundat tenebras, & caligine injecta inutilem reddat dicentis operam, juxta illud Isidori Pelusiatæ l. 2. epist. 226. [Breuiter dicere volo, quod perspicuè eloqui nolo.] Et hæc est germana causa cur in tradendis rebus Sacris opus sit frequenti repetitione, vt rectè his verbis monuit S. Athanasius l. de Incarn. Verbi. [Ne mireris, si subinde eadem de iisdem repetimus; vbi enim de numinis decretis, placitisque mentionem facimus, ibi longiore interpretatione vtimur, ne quid omittatur, quod omissum nobis in culpam cedat, si non plenè rem ipsam eloquamur. Meliùs enim est sæpiùs iteratæ sententiæ crimen sustinere, quàm aliquid eorum prætermittere

quæ enarrari debuerant.] Eodem recidit quod ait S. Hilarius l. de Synodis n. 27. siue Anathematismo vltimo, tradens cur fidei professio sub tam multiplici verborum forma fuisset expressa. [Multifariè vt intelligitur ex Episcoporum consiliis, atque sententiis quæsita veritas est, & intelligentiæ ratio exposita est per singulas scriptæ fidei professiones, singulis quibusque generibus impiæ prædicationis extinctis. Non enim infinitus & immensus Deus breuibus humanis sermonibus vel intelligi potuit, vel ostendi. Fallit enim plerumque & docentes breuitas verborum, & compendia sermonum, aut non intelligi potest quod requiritur, aut etiam corrumpitur, quod significatum magis quàm enarratum rationis absolutione non constat. Et idcirco Episcopi in intelligẽtiæ suæ sensu loquentes ob difficultatem naturalis intelligentiæ & plurimis definitionibus & copiosioribus verbis vsi sunt ad docendum, vt & sensum audientium distinctioni editæ per multa veritatis imbuerent, & de diuinis rebus nihil aut periculosum aut obscurum in hac multimoda plurium sententiarum absolutione loquerentur:] Itaque & ad explicandum rectè, & ad intelligendum commodè necessaria est in dicendo longitudo.

Sectio I. Breuitas in diuinis.

Concio.

Quod si pernix aliquod ingenium, neget eam profusionem verborum, sibi ad intelligendum quod proponitur esse necessariam,

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Concio.

meminerit concionatorem & sapientibus & insipientibus esse debitorem, ideoque ne ægrè ferat prudentem Oratoris Sacri attemperationem ad captum potioris numero partis, quæ sanè est ingeniorum ad diuina percipiéda tardorum. Itaque apud eos excusare longitudinem poterit Concionator illis verbis S. Bernardi serm. 16. in cant. [Nemo miretur ac molestè accipiat, si in his scrutandis tanquam quibusdam Spiritus Sancti apothecis curiosus existo, cum sciam quia sic viuitur, & in talibus vita spiritus mei. Dico tamen his qui præuolantes ingenio in omni sermone antè penè flagitant finem, quàm principium, teneant debitorem me etiam tardioribus esse, & maximè. Sed nec studium tam esse mihi, vt exponam verba, quàm vt imbuam corda. Et haurire & propinare me oportet, quod non fit celeriter percurrendo, sed tractando diligenter, & exhortando frequenter.] Accedit plerumque necessaria confutatio errorum qui sæpè vigent multiplices, nec possũt breui oratione cõuelli: ex quo capite S.Cyrillus Hierosf.præfatione ad Cathacheses hortatur auditorem ne fastidiat catecheseon prolixitatem, quæ necessaria est ad variorum errorum conuulsionem, & instruendum necessariis armis nouum tyronem. Hæc liquidò monstrant. Primum illud quod dixi Sacri Oratoris munus, nempe docendi & explicandi quæ Christianum nosse oportet longitudinis noxam à Concionatore amoliri.

Nec minus idem præstat functio eiusdem altera, nempe piè mulcendi plebem fidelem, vt Diuini verbi pabulum cum gustu percipiat. Saporem verò gustu percipiendum nihil æquè obtundit aut præripit, ac præpropera dicendi ratio, ita vt mentis cibus quasi conuolutus & planè immansus præ breuitate objiciatur: Nam etiam in corporeo cibo qui auidissimè & celerrimè illum glutiunt, vel etiam vorant, cibi suauitatè perparcè perfunduntur. Tandem etiam mouendus est à Sacro Ecclesiaste fidelis populus, & Verbum Dei tractatum fideliter debet se ad cor eius habere veluti malleus conterens petras. At obduratissimi cordium silices, non conteruntur vno & altero ictu sed pluribus ad longam moram repetitis: quis verò infixum in limo profundi hominem momento & citra longum connisum extrahat? Has ob causas qui maximè inter Christianos Oratores claruere, dum in omnes partes versant auditoris animum, prolixitatem defugere non potuerunt. Quod vel vnius S. Chrysostomi exemplo perspicuè liquet. Neque alioqui profecissent hilum, præsertim in extirpatione vitiorum; nam vt ait Ennodius sub finem Apologetici. [Vsus est multa peccantium strida allocutione non corrigi, & effusionem plurimi quam in delictis habuerunt in monitoris sermonibus hanc requirunt.]

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Concio.

Quorsum porro aduersùs longas conciones

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

Sacras tantoperè concitemur, cum periti forensium declamationum, quarum longè minus est quam Sacrarum momentum; negarint oratorem profanum si breuiter dicat, posse partes suas ritè explere? Testem aduoco Plinium l. 1. epist. 20. vbi agens cum Cornelio Tacito, aperit sensum suum in disputatione habita cum perito homine, qui breue, & circunscriptum dicendi genus magis probabat; ipse Plinius è contrario his præter cætera quæ æquè vel etiam fortiùs vrgent in re nostra. [Preuaricatio est, transire dicenda. Præuaricatio etiam cursim & breuiter attingere quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit, vtque corpori ferrum, sic oratio animo, non ictu magis quàm mora imprimitur. Hic ille mecum authoritatibus agit, ac mihi ex Græcis orationes Lysiæ ostendat; ex nostris Gracchorum, Catonisque; quorum sanè plurimæ sunt circumcisæ & breues. Ego Lysiæ Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis & Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cælium; imprimis Marcum Tullium oppono: cuius oratio optima fertur esse quæ maxima.] Et post aliqua. [Adsunt huic opinioni meæ leges quæ longissima tempora largiuntur, nec breuitatem dicentibus sed copiam, hoc est diligentiam suadent, quam præstare nisi in augustissimis causis non potest

breuitas. Adjiciam quod me docuit vsus magister egregius; frequenter egi, frequenter iudicaui, frequenter in consilio fui: aliud alios mouet, ac plerumque paruæ res maximas trahunt. Varia sunt hominum iudicia, variæ voluntates, inde qui eamdem causam simul audierunt, sæpè diuersum, interdum idem, sed ex diuersis animi motibus sentiunt. Præterea suæ quisque inuentioni fauet, & quasi fortissimum complectitur, quum ab ab alio dictum est quod ipse præuidit. Omnibus ergo dandum est aliquid quod teneant, quod agnoscant.] Tandem infra, post laudatam ex Comico Eupelide Periclis in verbis breuibus vim dicendi ac suadendi planè insignem subdit. [Delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant; relinquere verò aculeum in audientium animis, is demum potest qui non pungit, sed infigit. Adde quæ æquè de eodem Pericle Comicus alter, non enim amputata oratio & abscissa, sed lata & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat, ac miscet. Optimus tamen modus est, quis negat? Sed non minùs seruat modum qui infra rem, quàm qui supra, qui adstrictiùs, quam qui fusiùs dicit.]

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

Audiendum idem prudens Fabij monitum lib. 4. Institut. c. 2. [Nimium corripientes omnia, sequitur obscuritas, satiùsque est aliquid narrationi superesse quàm deesse, nam

Sectio 1. Breuitas in diuinis. Concio.

superuacua cum tædio dicuntur : necessaria cum periculo subtrahuntur. Quare vitanda etiam illa Sallustiana (quamquam in ipso virtutis obtinet locum) breuitas, & abruptum sermonis genus quod otiosum fortassis lectorem minùs fallat, audientem præteruolat; nec dum repetatur expectat.] Promiserat eam demum censeri breuitatem non quæ est circuncisa (σύντομον vocant Græci) verè autem non nisi superuacuis caret, neque item quæ posset aliquid ex necessariis desiderare ; sed in qua non plus aliquid dicatur quàm oporteat; itaque quantumuis protensa oratio, si ea tantùm contineat quæ opportet non est longa censenda juxta Fabium eloquentiæ secularis magistrum, si cum de terrenis commodis, vel incommodis agitur, peritus arbiter pronunciat non esse verbis parcendum, nec esse deprecandam longitudinem, quæ justissimè & ex necessitate adhibetur ; quantò magis non est damnanda prolixitas, cum oratio spectat salutem animæ, nec vnius sed plenæ concionis.

Sunt verò planè friuola quæ obtendi in contrarium solent. Plinius laudatâ jam epistolâ vnam radicem improbatæ aliquibus circa res profanas breuitatis aperit huc meritò transferendam. [At est, (inquit) gratior multis actio breuis. Est quidem; sed inertibus, quorum delicias, desidiamque quasi judicium respicere ridiculum est. Nam si hos in con-

filio habeas, non solùm satiùs est breuiter dicere, sed omnino non dicere.] Aliqui ergo cum deberent desidiam suam & Sacrorum sermonum inappetentiam damnare, allegant tempestatis incommoda, præsertim æstatis calores; plebecula verò allegare solet tenuitatem rei domesticæ & necessario parandum ex opificiis victum familiæ; quæ temporis ad operandum necessitas cum prolixitate concionis non cohæret.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

Præcludit, & excludit hanc posteriorem excusationem S. Basilius homil. 3. hexaem. Et certum est, ac jugi experimento testatum, Qui temporis adeo parci sunt causantes necessitatem opificiorum, cum agitur de audiendo paulo diffusiùs tractato Dei verbo, facilè tempus prodigere in ludos & comessationes, cum se dat occasio, nec in nugis aut etiam noxis tanta temporis caritate vrgeri. Prior verò excusatio quoad calores, retunditur optimè à S. Chrysostomo hom. 4. de verbis Isaiæ & f. 5. Græcol. serm. 16. vbi allegato Sanctorum in tot ærumnis indefesso studio circa Dei opus subdit è contrario de nostra socordia.

An non absurdum est Sanctos quidem illos, cum in fornace, & igne, & lacu, & belluis, & luto, & carcere, & compedibus, & plagis, & ergastulis, & intolerandis versarentur malis, nihil vnquam culpare, sed multa cum animi contentione, & ardore perpetuo, precibus, &

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Concio.

hymnis Sacris operam dare: Nos qui non vllam exiguam, non magnam ex illis quæ enumeratæ sunt passionibus tolerauimus, ob æstum, & calorem modicum ac sudorem nostræ ipsorum salutis curam deponere, ac relictis collectis foris vagari, nosque cœtibus deprauandos immiscere, in quibus nihil non vitiosum est & corruptum? Tantus Sacrorum eloquiorum est ros, & æstum objicis, *Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Et rursus. *Qui credit in me sicut dixit scriptura flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* An tu quæso cum intus fontes habeas, & flumina spiritualia, sensilem calorem times? An in foro quæso vbi tantus est strepitus, tot angustiæ, ac multus æstus; qui fit, vt calores & solis ardorem non obtendas? Non enim opinor id dicere potes, illic frigidiore licere aëris aura frui, hic verò totum nobis collectum calorem sæuire; quin potiùs contrarium penitus, hic quidem vbi crustis lapideis solum contractum est, & ob reliquam ædis Sacræ fabricam (si quidem in immensam assurgit altitudinem) leuior & frigidior est aër, at illic multus vndique sol irradiat, multæ angustiæ, fumus, puluis, & alia plura quæ majorem istis molestiam exhibent. Ex quo intelligitur inertiæ & mollitiei animi, qui Spiritus Sancti flammâ sit destitutus, has ineptas excusationes esse tribuendas.]

Non nemo siue diuitum siue plebeiorum cum speciosiorem prætextum vult obtendere, adducit confusionem ac tenebras quas longitudo concionis ingenerat. Neque enim potest esse longa dicentis oratio, quin multa proferantur. Ea verò congeries rerum inuicem in memoriæ stomacho veluti collisarum, tormina ciet, & animum obturbat atque confundit; sed huic incommodo facilè mederi potest Concionatoris prudentia, si in calce sermonis contrahat in pauca quod diffusè tractatum est vniuersa concione. Praxis fuit S. Chrysostomi hom. 3. de verbis Esaiæ. *Vidi Dominum.* Veritus enim ne multitudo rerum quas exposuerat turbaret auditorum memoriam. [Quapropter (inquit) necessum est vt quæ dicta sunt summatim paucis repetamus: sic & matres facere solent, cum poma, aut bellaria, aut simile quippiam in puerilem immittunt sinum, ne per puerorum negligentiam, excidat aliquid eorum, quæ data sunt, contractam vndique tuniculam, cingulo subtegunt, quo sint in tuto. Idem nos faciamus orationem in longum porrectam contrahamus, memoriæque custodiæ deponamus.]

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

Aliqui dum longitudinem vitare videri volunt, & multa intra breue tempus constipare desiderant; quam celerrimè & simul inutiliter agunt ad populum. Fœtus hic est, plenumque vanitatis & puerilis ostentationis,

Sectio 1. cuius plerosque sui æui concionatores insi-
Breuitas in mulat Aluretus ad 40. Senecæ epistolam; vbi
diuinis. ex Musonio quoque apud Gellium, eum con-
Concio. cionandi vsum reprehendit. Nunc insistamus soli diuinationi longitudinis per eam viam, quam esse inconsultissimam & præstitisse prolixissimè dicere, quàm ad eum modum verba projicere; statuamus vt certum ex graui & longa disputatione Senecæ contra Serapionem, magno cursu verba conuoluentem quæ non effundebat, sed premebat, & vrgebat. [Hoc non probo in Philosopho, (ait Seneca epistola illa 40.) cujus pronunciatio quoque sicut vita debet essa composita. Nihil autem ordinatum est quod præcipitatur & proferat. Itaque oratio illa apud Homerum concitata, & sine intermissione in morem niuis superueniens oratori data est: at lenis & melle dulcior, seni profluit, sic itaque habe vt istam vim dicendi rapidam atque abundantem, aptiorem esse circulanti judices, quàm agenti rem magnam & seriam docentique, &c. Faciliùs incidit quod expectatur, quàm quod præteruolat. Denique tradere homines discipulis præcepta dicuntur. Non traditur quod fugit. Adjice nunc quod quæ veritati operam dat oratio, incomposita debet esse & simplex. Hæc popularis, nihil habet veri. Mouere vult turbam, & inconsultas aures impetu rapere: tractandam se non præbet, aufertur. Quomodo autem regere potest,

quæ tegi non poteſt? Quid quod hæc oratio quæ ſanandis mentibus adhibetur deſcendere in nos debet? Remedia non proſunt, niſi immorentur. Multum præterea habet inanitatis & vani. Plus ſonat, quàm valet. Lenienda ſunt quæ me exterrent, compeſcenda quæ irritant, diſcutienda quæ fallunt, inhibenda luxuria, corripienda auaritia: quid horum raptim poteſt fieri? Quis medicus ægros in tranſitu curat? Quid quod ne voluptatem quidem habet, talis verborum ſine delectu ruentium ſtrepitus, ſed vt pleraque quæ fieri poſſe non crederes, cognouiſſe ſatis eſt: ſic iſtos qui verba exercuerunt, abundè eſt ſemel audiſſe. Quid enim, quis diſcere, quid imitari, velit, quid de eorum animo judicet, quorum oratio perturbata & admiſſa eſt, nec poteſt reprimi? Quemadmodum per procliue currentium non vbi viſum eſt gradus ſiſtitur, ſed incitato corporis pondere ſe rapit, ac longiùs quàm voluit effertur; ſic iſta dicendi celeritas nec in ſua poteſtate eſt, nec ſatis decora Philoſophiæ, quæ ponere debet verba non projicere, & pedetentim procedere. Quid ergo? Non aliquando, & inſurget? Quidni? Sed ſalua dignitate morum, quam violenta iſta & nimia vis exuit. Habeat vires magnas, moderatas tamen; perennis ſit vnda, non torrens, vix oratori permiſerim talem dicendi velocitatem, irreuocabilem ac ſine lege vadentem.]

Sectio 1.
Breuitas in diuinis.

Concio.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Concio.

Meritò, nam Ciceronem quoque fuisse gradarium, mox addit & Romanum sermonem se circunspicere ac æstimare & præbere æstimandum admonet, quem ille dicendi cursum in celeri Oratore improbat, & à Philosopho mūdi planè ablegat, in Sacris Oratoribus, quorum omnis dictio fructum andientium spectare debet, in melioris Philosophiæ professoribus ferendum censebimus?

Itaque omnis illa & fortis & longa Senecæ disputatio aduersus Philosophum verba conuoluentem, aptè cadit in Christianos Oratores, prætextu vitandæ longitudinis rapidos, & auditoribus planè infructuosos. Et quamuis probanda non est dictio stillans, & aures extendens, vt ibidem Seneca præmiserat; tamen neque vsurpanda est, quæ obruat. Singula verba vellentes tanquam dictarent non dicerent, minus intentum auditorem habent, tædio interruptæ tarditatis, ita vt eis occinendum sit, quod Vinicio: *dic, vel nunquam dicas.* Nam Q. Haterij cursus longius abfuit ab homine sano, quia vt ait Seneca nunquam dubitauit, nunquam intermisit: semel incipiebat; semel desinebat. Præstat cerni in dicente facilitatem longitudini cohærentem quàm celeritatem.

XVI.

Sectio 1.
Breuitas in diuinis.

Concio.

XVI. Ecclesiastes nisi oleum & operam perdere velit, frustraque auditores fatigare, breuis esto.

MAndabat hoc suis Concionatoribus S. Franciscus cap. 9. Reg. allegato eam in rem Prophetæ oraculo, *verbum abbreuiatum faciet Dominus super terram.* Hoc verbum abbreuiatum vel accipi potest de Verbo Incarnato, vt fusè dico agens de Christo, vel de nouo testamento, quod præ veteri breue est, juxta illud Tertulliani l. 4. in Marcianum cap. 1. [Sermo de quo Esaias. *Quoniam* (inquit) *decisum sermonem faciet Dominus in terra.* Compendiatum est enim nouum testamentum, & à legis laciniosis oneribus expeditum] Et infra cap. 9. [Vnius lauacri vis & plenitudo Christo soli dicabatur, facturo in terris, sicut sermonem compendiatum, ita & lauacrum.] De quocumque hujusmodi verbo abbreuiato accipiamus eam denominationem, jure negabat S. Franciscus, verbum longum atque diffusum, de verbo abbreuiato institui oportere. Patres passim suffragantur, nec tam verbo quàm exemplo. Nam (inquam) tam docent in actu signato, conciones sacras debere esse breues, quàm id præstant in actu exercito. Admodum enim verbis substrictas habemus conciones Ss. Patrum, Augustini, Chrysologi, Leonis magni, passimque cæte-

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Concio.

rorum. Constat decuplo vel etiam ampliùs auctiores esse nostrorum Concionatorum sermones. Neque tamen eam breuitatem pars aliqua Sacri Ecclesiastæ deficiebat, siue ad docendum, siue ad delectandum, siue ad permouendum. Erit qui censeat plura eos dixisse quàm scriptis commiserint. Id quod Plinius l. 1. epist. 20. de antiquis Oratoribus, quorum tunc orationes extabant, dequè ipso Cicerone contendit, putat enim eum permulta dixisse, quæ cum orationes ederet omittebat. Vir tamen doctus apud eumdem Plinium contendit è contrario, antiquos illos Oratores pauciora dixisse quàm ediderint. Nobis verò ea sedet sententia, quoad Patres, quorum homilias habemus, idipsum illos dixisse quod ediderunt; atque adeo breuissimè ferè dixisse, præ hodiernis Sacris Oratoribus, quorum prolixitas longè superat S. Chrysostomi longitudinem, cum quidem orationem habet, non librum conscribit. Nam nonnulla tanti Patris inter sermones malè recensita, reuera sunt scriptiones in vmbra exaratæ, vt tractatio longa ad gentiles de S. Babila; *& quod Christus sit Deus* & eiusdem sanctissimi viri Cygnæa vox, Cucusi conscripta *quod nemo læditur nisi à se ipso.* In iis qui verè sunt tractatus ad populum solet diuus Chrysostomus breuior esse, quàm sint nostri Ecclesiastæ; & tamen homo eo dicendi lepore qui fastidium omne abstergeret facilè, non euitauit repre-

hensionem longitudinis, ob initia Concionum proliziora : id quod ipse deprecatur initio homiliæ de ferendis reprehensionibus, & t. 5. Græcol. sermone 13. ex quo liquet, eum tametsi Christianorum Oratorum aquilam acceptiorem & fructuosiorem fuisse futurum, si breuior extitisset in dicendo. Neque vero quidquã breuitati ex veritate decedit, si solers & industrius sit qui disserit; nam etiam Geographi vt est apud Ausonium in Eucharistico ad Gratianum n. 4. [*Terrarum orbem vnius tabulæ ambitu circonscribunt, aliquanto detrimento magnitudinis, nullo dispendio veritatis.*] Nimirum quantauis gratia condiatur oratio, tamen vt recte pronunciauit Tertullianus l. de veland. Virg. c. 4. Naturaliter compendium sermonis, & gratum & necessarium est; quoniam sermo laciniosus, & onerosus & vanus est. S. Chrisostomus in fronte homiliæ quintæ de incomprehensib. Dei natura hoc ipsum quod Tertullianus dixit de longitudine sermonis grauante auditores, concinnè his verbis illustrat, monstrans expedire tractationem longam concidere in plures portiones, ne oneret auditores. [Qui rem sibi explicandam proposuerit ampliorem, & tam prolixum desiderantem sermonem, vt non vna altero die, sed vix pluribus possit expediri, eum necesse habere arbitror non vniuersam eodem dicendi cursu rem offerre auditorum auribus, sed in plura partiendo

Sectio 1. Breuitas in diuinis. Concion

Sectio 1. leuius hinc & facilius reddere onus orationis.
Breuitas in diuinis. Nam & lingua, & aures, & singuli nostri sensus, modum, normam, & limitem certum habent datum à natura; quemadmodum qui
Concio. egredi superareque contendit, vel ab ea ipsa data præsentéque sibi facultate ejicitur: & quod seruare potest, àmittit, cum plura quàm valeat prosequatur. Quid luce jucundius? Quid radio solis acceptius? Attamen res hæc tam jucunda, tam accepta & placida, vbi supra modum sese oculis nostris obtulerit, grauis molestaque occurrit. Quamobrem Deus immortalis, noctem diei succedere voluit, quæ oculos fatigatos demissis palpebris aperiret, & pupillis quietem reconciliaret, atque ita vim recrearet videndi, & ad futurum officium redderet aptiorem. Hinc etiam vigilia & somnus, res inter se contrariæ, pariter jucundissimæ accedunt suæ moderationis vicissitudinis, & cum lucem suauem nominemus, somnum quoque suauem dicimus, qui nos dimouere à luce consueuit. Ita omnibus in rebus graue, molestumque est, quod immodicum; suaue, vtile, & jucundum, quod modicum est. Quam ob causam & si dies jam quintus posteáquam agere de incomprehensibilitate incœpimus; tamen nondum perficere disputationem voluimus totam, sed adhuc partim disserendum, partim relaxandum censuimus.]

Cur verò naturaliter auditor fastidiat

sermonis prolixitatem ritè expressit Nazianzenus initio orationis in S. Baptisma, componens verbum Dei de sacro suggesto expositum cum escis in mensa apparatis ad vescendum. Sicut ergo ciborum quamtumuis bonorum nimia copia, ingesta ventri corporeo, non modo non iuuat vescentem, sed etiam grauat & ad nauseam prouocat, ita vbertas nimia dictionis quamtumuis eruditæ, auditorem obruit, eiusque appetentiam profligat. Vt quid ergo Ecclesiastes se diuexet prolixè dicendo, aliis fastidium eadem opera creaturus, & minùs profuturus: Nam ferè vbertas fructus gratiæ, qua apud audientes valet orator, commensa est. In breui autem sermone, illud est commodi vt sapienter aduertit S. Thomas. Hebr. 13. in fine, quo dsi bonus est, auidius haurietur, multòque est fructuosior; si autem malus est, minus grauat; quia præ paucitate non multùm fastiditur. Præiuerat Poëta apud Stobæum serm. 35. qui est de breuitate in dicendo.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

Orationi breui multùm inest sapientia
Imprudentes sermones hoc solo iuuantur
Si fiant breues & temporis modum habeant.

Siccandus ergo est sale Attico Asianus tumor, & profusio per verborum pampinos re-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.* Concio.

secanda, vt eloquentiæ torcularia sensuum expressionibus redundent, vnde existet dicentis breuitas. (Monitum est S. Hieronimi epist, ad Rusticum) & siue agatur de docendo, siue de permouendo, aut delectando, deuitanda est dictionis vbertas nimia, verbisque parcendum.

> *Quidquid præcipies esto breuis, vt citò dicta*
> *Percipiant animi dociles, teneantque fideles.*

Monebat Poëta, tantum abest vt functio quæpiam Sacri Ecclesiastæ, & fructus auditori obuenturus, deposcat longitudinem.

Idem admonent qui informant profanos Oratores, quorum optimi quique olim hac laude claruerunt vt tradit Ludouicus Cœlius l. 25. cap. 3. [Breuitas (ait de causidicis specular. tit. de Aduoc. §. de exordiis) in harenguis seruanda.] Idipsum lege 12. tabularum cautum erat: cuius ea erat sententia. [Quæ cum populo, quæ cum patribus agentur modica sunto.] Id est vt cum Tullio interpretatur Oldendorpius ad cap. 15. siue Orator dicat coram Senatu, siue coram populo, breuis esto. Benè multa in hanc rem profert Petrus Lenauderius tract. de priuil. Doctorum parte 4. q. 1. num. 5. ac nominatim tradit. Aduocatum verbosum posse ab officio deponi. Ad quod allegat Ludouicum

Romanum sing. 23. cum glossa ad l. ex ea causa ff. de postul. & Bernardo Landri in addit. Panorm. in proem. decretal. Etiam in orationibus scripto comprehensis quas in sacro auditorio recitari moris recepti erat, abstinẽdum esse prolixitate, grauissimis verbis admonet Imperator l. *ampliorem* C. de appellat. Nec omittit denunciationem amplissimi consessus, si pro breuitate compendiosa ad firmamentorum juris expositionem sufficiente, adhibeatur inutilis prolixitas non nisi grauandis, ac obruendis iis qui affuerint, opportuna. Idem ergo multo magis attendendum est in causa animarum ac Dei peroranda, siue in orationibus sacris, quia [reuera cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt.] Vt alia occasione dicit Concilium Arausic. 2. cap. 29. Et in hanc ipsam rem Petrus Cantor l. de verbo abbreuiato, ait, in quouis Sacræ Scripturæ exercitio (cuiusmodi esse notat prædicationem) exigi breuitatem, quia prolixitas est mater obliuionis, & nouerca memoriæ.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

Quod si in causas inquiramus tantæ aliquorum inter concionandum prolixitatis, inueniemus vnde breuitas præ longitudine meritò adametur, profusio verò dicendi repudietur. Quosdam ergo in immensum dicendo diffundit, tumens ac falsum de suis cogitationibus judicium Quia enim corrupta mente sunt, & omnia sensa sua adorant, nihil

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Concio.

ex eis prætermittendum, & effundenda omnia putant, recisuri multa atque pressuri, si scirent magnam partem eorum quæ proferunt, præ vilitate ac prostitione, putere cordatis atque peritis, vt vt sit de obesitate narium plebeculæ. Ejusmodi erant vani illi ostentatores orationum in theatro, quos Synesius in Dione subsannat, Oratores populares, publica mancipia, omnibus obnoxij quos in cujusuis potestate erat pessimè afficere, adeò sua omnia deperibant, & ad minimum fastidium circa ea in quibus ipsam animam famæ, & sollicitudine distillauerant, emouebantur. Diffundebant itaque isti orationem, ita vt inter dicendum ampullam à famulo accipere atque sorbere, & os gargarizatu, famesque colluere, ad prorogandam dictionem, necessarium haberent; ea apud auditores gratia, vt dicendi finem ab eo factum plurimùm vellent, aut Oratorem cuperent statuæ in modum, diducto ore sublatâque manu, statua esse mutiorem, vt copia esset discedendi. Haud dispar ergo de suis sensis longa commentatione apparatis, interna superbia, sacros quosdam Oratores occupat. Vnde merces adeò (vt quidem ipsi putant) pretiosas, quas studiosè compararunt, studiosiùs ostentant, immensum delassantes & fatigantes concionem, à qua pro expetita laude & gloria cui inhiabant, reportant dicta amarulenta fastidium testantia. Alij quia se à cogitationum raritate & peregrinitate minùs

Concio.

instructos agnoscunt, alia via superbiæ animum occupanti velificantur. Longa enim sermonis protractione, captant eloquentiæ laudem; quasi idem sit loquentia, & eloquentia. Plinius l. 5. epist. 20. de Iulij Candidi sententia vtramque secreuit; & præiuerat Sallustius in Catil. conjur. Ex aliis veteribus eam loquentiæ à genuina eloquentia distinctionem refert Agellius l. 1. cap. 15. Itaque perperam Christianus Orator longitudine orationis & tanquam copioso verborum profluuio, à vera eloquentiæ ratione alienissimo, eloquentiæ decus captat. In nonnullis ea longitudinis sermonum adamatio, pertinet ad innatam loquacitatem. Neque enim muliebre dumtaxat vitium est loquacitas: sed viris quoque interdum loquendi prurigo vix satianda obrepit. Breuè loquendo crescit in longum, vt suam prolixitatem excusat Petrus Blessi. Epist. 103. Professus se aggressum esse ad pauca exaranda: Sed natam fuisse ex affectu prolixitatem. Ita planè multis Concionantibus contingit, qui ex innata garrulitate, plerumque cum minùs parati sunt, plura effundunt, & vt verbum S. Augustini vsurpem, protensius verbosantur. Est ergo prudentis Concionatoris, lutulentos hosce fontes fatigationis alienæ, æquè ac suæ dicendi moderatione & breuitate obstruere. Sanè verbum Dei est vnguentum fragrantissimum. [At in pretiosis vnguentis (com-

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacri Cõmentatij.

paratio est Chrisostomi homil. cum Præsbiter esset designatus excusantis decurtationem orationis) non tantum si quis effundat lecythum, verùm etiam si quis vel summis digitis superficiem attingat, & aërem nouo odore tinxit, & quotquot adsunt suauitate fragrantiæ repleuit.] Non minus ergo odorata & grata accidet, breuis Concio.

XVII. Commentationes Sacræ quibus Diuinorum librorum pars aliqua suscipitur exponenda, vt pares vt cumque sint argumenti dignitati in longum diffundi ac expandi debent.

VIdetur ita haberi ex eo quod Scriptura vbiuis scatet difficultatibus, vt fert constans Patrum doctrina. Insaniunt enim Nouatores qui tanta lucè perfūdi Scripturas volunt, vt citra expositionē & interpretationē pateant Insulsitas hæc est & imperitia non ferenda, meritoque eam castigant & Scripturæ difficultatē luculenter demōstrant Lorinus 2. Petri vltimo. Vbi S. Petrus obscuritate epistolarum S. Pauli attestatur. Iustinianus ibidem c. 1. v. 19. num. 12. Villauicentius l. 2. de ratio. studij Theolog. à cap. 3. Coccius tomo 1. l. 6. art. 13. A Costa l. 2. de Christo ruel. ab initio. Bellarminus l. 3. de Verbo Dei c. 1. Seratius in proleg. Bill. c. 12.

Michaël Medina l. 7. paræn. ab initio, & passim Hæreseologi. Præiuerantque Patres Scripturæ difficultaté agnoscétes nominatim Augustinus epistol. 3. & sermone 91. de temp. & l. 2. de serm. Dom. in monte c. 10. & l. de vtilitate cred. cap. 7. Iobius apud Photium Cod. 221. c. 33. Et Procopius præfat. in Isaïam. Si ergo Scriptura vbiuis difficillima est, quid mirum deposci ad lucem affundendam, commentarios diffusos & longos? Accedit breuium commentariorum jejunitas & ariditas, cui incommodo facilè est mederi in prolixis commentariis, quibus corriuantur vndecumqne omnigenæ literaturæ fluenta, quam enim diues & abundans omni doctrinæ genere est Villalpandus qui suis sacris commentationibus in Ezechielem longos tractationes Mathematicas & Philosophicas inseruit de centro grauitatis, de linea directionis, de proportionibus aliisqne eiusdem farinæ? Quàm amœnus Mersenius qui vniuersã Philosophiam, & Mathematicas, & Musicæ etiam delicias, aduocat in suas de Sacra Genesi commentationes? Quàm verò longus æquè ac florulentus, & eruditione redundans Alphonsus Tostatus, verè stupor mundi, qui scibile discutit omne? Confer etiam vbertatem ac plenitudinem vndecunque differtam cum accisa supra modum breuitate Manuelis Sa, qui circa ipsum nomen ac cognomen suum, inuênit quod reciderer. Cum enim nomen illi

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacri Cómentarij.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

esset Emmanuel, inducta Aphoeresi voluit dici Manuel. & per Apocopen Sa audiuit qui cognominandus erat Saa. Simili parcitate verborum & styli accisione vsus est in commentariis, qui vt boni sint ac eruditi, de quo inter nos ambigitur, lectoribus tamen præsertim tyronibus parùm admodum commodant, præ summa breuitate: à qua proinde maxima interpretum pars haud immeritò abhorret, certa si scriptiones eiusmodi ad Scripturæ illustrationem proferat, non fore vendibiles absque hædera. Itaque præstat de diuinarum Scripturarum potissimis laticibus vberrimè prolui, tanquam de salutis perenni fonte promanantibus ac salientibus in vitam æternam, qui nunquam exhauriri queant, vt Damascenus 4. fid. c. 18. rectè statuit, ac proindè quantumuis magnæ molis sint qui in eam eduntur Commentarij, nunquam excedent, vel etiam æquabunt, argumenti dignitatem.

Sacri Cómentarij.

XVIII. Non qui Scripturarum Commentarij prolixiores, meliores, longitudo illa & moles, non rarò exigui judicij, & ineptientis interpretis, partus est & argumentum.

CElebrauit meritò Gregorium Neocæsariensem Eusebius lib. 70. hist. c. 25. quod in paruo ad Ecclesiasten commentario,

maxima ingenij sui monimenta reliquisset.

Sectio I.

Breuitas in diuinis.

Perstrinxit olim contrariam ob caussam aliquos Sacros interpretes S. Hieronimus prologo in Ionam. Sed quod tunc peccatum erat exigua (vt sic dicam) festuca fuerat, præ immanibus trabibus in quas postea excreuit abusio, affectantium molem & numerum amplorum in Scripturam, imo in breuem aliquam eius partem voluminum. Thomas Hasselbachius 21. annis quibus in Isaiam laborauit, ne vnum quidem caput absoluit, & exarauerat in primum illud Isaiæ caput sua capita supra quatuor viginti, vt scribit Sixtus Senensis l. 4. Biblioth. litera T. Benedictus Deus qui stamina vitæ adeò vasti scriptoris succidit. Nam alioqui necessè erat, orbem sub tanta voluminum mole gemere. Hodiernos prolixos commentatores, & Bibliopolia ægerrimè illis se expedientia ostentans, & in vnum fascem aceruatos exhibuit Cherlogus anteloquio 11. in cant. sect. 1. Cur verò adeò excrescant apud plerosque volumina, in promptu causa est. Multi interpretum vt tomos impleant, & struices voluminum adornent, caupones agunt, & vinum diuini verbi, aqua miscent infausto cramate. Ea inquam flauida & frigida vndecumque corrogant, & commentariis inferciendis addensant quæ in Sacris commentariis congruentius desiderarentur. Expilantur Nannij, Mirabellij. Polyanthea, & Manuli exemplorū

Sacri Cōmentarij.

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Sacri Cōmentarij.

farragines, ac Ioannis Petri (qui Baptiſmo propè ejurato Ioannes Pierius Valerianus audire maluit) hieroglyphica, nec non Gnomologi omnes; quibus ad aliquem Scripturæ locum ſiue adductis, ſiue per prehenſum capillum tractis, explanationem Scripturæ titulus prænotatur. Quæ (malum) peruerſio iſta, atque confuſio! Si cordi erat locos communes conſcribere, vel concionum paradigmata plena & integra conficere, quid vetabat talia ſcribere, & quod erant prænotare, ſyluas nimirum morales, aut locos communes, vel homilias ad populum?

Non ſic Patres, quos idoneos Scripturarum interpretes, formatos à Spiritu Sancto habemus. Nuſquam apud eos farragines communium locorum comparent, nuſquam acernationes rhapſodiarum, adeò diffuſæ & vix legi poſſint. Interdum quidem Patres digitum obiter intendunt in aliquid ex aliena literatura, & exoticarum mercium ſpecimen commonſtrant; nunquam tamen inſiſtunt in illis parergis, quæ apud pleroſque nuperos, immane qnantum ſuperant erga. Sapiunt æquè iſta judicij firmitatem ac nonnullorum in externis diſciplinis tradendis præpoſtera ratio, res Sacras trahentium & obtorquentium, ad profanitates amœnandas. Sic Annibal Roſſellus integrum volumen quo totam Sacramētorum nouæ legis tractationem complexus eſt, intexuit ſuis in Mercurij Triſme-

gistri Pimandrum commentariis, ne apice quidem Trismegistri per totum illum tomum memorato. Sic Petrus Andreas Canhonerius commentarium in Hippocratis Aphorismos, longissima variarum Theologicarum quæstionum discussione saginauit. Idem alij quidam circa alias profanas materias præstiterunt ineptè profectò, nam sua cuique tractationi sedes & veluti regia esse debet pari iudicij inopia ad res Sacras trahuntur profana quæque. Hallucinantur verò & quidem crassissimè qui commentariorum bonitatem æstimant mole voluminum ad quorum saginationem omnis illa extranearum materiarum turba conuertitur. Ineptam enim esse bonitatis, libri amussim vastitatem, dicendum est sect. 2. quare apage tam vasti in Scripturas commentarij, gerris ac nugis, plerumque farsi exsorbentes hominis vitam & cladem oculis inferentes, si quis eis se addicat propensiùs. S. Gregorius 27. moral. cap. 5. de his interpretibus ad breuitatem Apostolorum collatis, ita statuit tractans illud Iobi *prohibitæ sunt stellæ pluuiarum.* [Stellas pluuiæ Dominus abstraxit atque ad instar gurgitum imbres fudit, quia cum de Iudæa prædicantes Apostolos abstulit, doctrina nouæ gratiæ mundum rigauit, quod vtrumque factum in Ecclesia potest non inconuenienter intelligi quia cum solutis corporibus ad secretos supernorum sinus Apostolorum animas retulit, quasi à cœli facie,

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacri Cõmentarij.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacri Cõmentarij.

stellas pluuiæ abscondit. Sed ablatis stellis pluuiæ in morem gurgitum imbres dedit, quia etiam reductis ad superna Apostolis, per expositorum sequentium linguas Diuinæ fluenta scientiæ diu abscondita largiore effusione patefecit. Nam quod illi sub breuitate loquuti sunt hoc exponendo isti multipliciter auxerunt. Vnde & non immeritò ipsa expositorum prædicatio gurgitibus comparatur; quia dum multorum præcedentium dicta colligunt, ipsi in eo quod astruunt profundiùs dilatantur. Nam dum testimonia testimoniis jungunt quasi ex guttis gurgites faciunt, &c. Sed nequaquam se eisdem Apostolis expositores in scientia præferant, cum exponendo latiùs loquuntur. Meminisse quippe incessanter debent per quos eiusdem scientiæ inuentiones acceperunt. Vnde & aptè subjungitur, qui de nubibus fluunt. Hi quippe de nubibus gurgites fluunt, quia si ex Sanctis Apostolis, vis intelligentiæ non inciperet nequaquam per Doctorum ora largior manaret.] Quas S. Gregorius ait à Iobo dici stellas pluuiæ, correcta editio consentanea textui primigenio vocat stillas. Itaque quam breuitas Apostolicorum scriptorum, præ vastis expositorum commentariis sit velut stilla ad gurgitem, tamen hic gurges nihil plus habet quàm ea stilla. S. Damasus quo loco haberet prolixos cõmentarios non celauit S. Hieronimum, scribens ad eum (est inter Hieronimianas epist.

epiſt. 124.) præfatus enim de ſumma ſuaui-tate commentandi ac ſcrutandi Sacras literas, quo animæ pabulo ait omnia mella ſuperari; addit: [Accingere igitur,& mihi quæ ſubjecta ſunt ediſſere, ſeruans vtrobique moderamen, vt nec propoſita ſolutionem deſiderent, nec epiſtola breuitatem, fateor, quippè tibi, eos quos mihi jampridem dederas Lactantij libros, ideo non libenter lego, quia & plurimæ epiſtolæ in eis vſque ad mille ſpatia verſuum tenduntur, & rarò de noſtro dogmate diſputant. Quò fit vt & legenti faſtidium generet longitudo, & ſi qua breuia ſunt ſcholaſticis magis ſint apta quàm nobis, de metris & regionum ſitu, & Philoſophis diſputantia.]

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacri Cōmentarij.

XIX. Sicut Vigilias ex virtutis ſtudio ſuſceptas in laude haberi fide Catholica Sanctum eſt; ita inſigne earum decus eſt diuturnitas.

Vigilare, hoc demum eſt viuere, nam in ſomnis ſepulta ratione, & feriantibus externis ſenſibus; homo ad ſummum vitam plantæ viuit: Itaque vigiliam præ ſomno pretioſum quid eſſe nemo vigilans non videt. Dicere ſanè liceat hominem hinc transferri in ordinem cœleſtium ſpirituum, quibus inſitum eſt perpetuò vigilare, vt propterea apud Daniel.c.4. Angelus vigilis nomine inſigniatur. Et de ipſa Deo canit pſaltes: Ecce non

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Sacri Vigiliæ.

dormitabit neque dormiet, qui custodit Israël. Adjungitur vigiliæ supra vsum sensuum externorum, vsus rationis : Vnde meritum vniuersum & bonorum operum formatio, pēdet: estque tanti momenti vt homo per eius radicem à plantis & pecudibus secernatur, deique imago constituatur : in quam rem egregiè disserit Gregorius Nyssenus, orat. de ægrè ferentibus, reprehensiones, & alia oratione quomodo ad imaginem Dei facti simus, & benè Phocyllides apud Stobæum cap. de prudentia.

At ratio extra vigiliam, est veluti gladius in vagina conditus ; & tametsi diuinum & supra omnia inferiora præcellens munus est, tamen quamdiu somno velut infoditur, perinde est ac si deesset. Itaque ipsa per se vigilia, ingens bonum est, cui ex continuatione accedit præcellentia non exigua, quia bonum quo diuturnius, eo melius.

Pertinget verò ea perfectio vigiliarum ad summum veluti fastigium, si conuestiatur honestate religionis ; hoc est si in cultum Dei suscipiatur, & excutiendæ desidiæ ad quod vigilia est accommodata adhibeatur. Corpori enim grauè est diuturno illi vigori animæ in vigilia insistere, nec per iustitium externorum sensuum reficere spiritus, quod fit per somnum paccatorem operum, vt Tertullianus l. de anima cap. 43. appellauit. Itaque ea imbonitas ex studio colēdi numinis

suscepta, & pia commentatione, aut Sacra hymnodia religiosum decus imbuens, est longè optima. Vsus eius olim in Ecclesia frequens erat vt vacuum rei nomen, hodieque superstes monstrat. Et fusè prosequitur autor epistolæ 36. tomo 9. Hieronimi. Claruerunt præter cæteros ea laude Accemetæ à perpetua vigilia dicti, quod à Dei laudibus diu noctúque nunquam apud eos cessaretur, dispositis absque interruptione vicibus, vt est in actis S. Marcelli Archimandritæ 29. Decemb. & pluscula eruditè in eamdem sententiam annotauit Oliuerius Bonarseius l. 1. de horis canon.c. 1. ex Hieronimo Ensero in vita S. Bennonis, & ex S. Bernardo in vita B. Malachiæ cum de cœnobio Benchorensi, & Radulpo Tungrensi prop. 8. de Cano. obseru. Sicut autem isti Accemetæ, à perpetua vigilia sunt dicti. Ita è contrario quidam hæretici Sacrarum vigiliarum hostes audiuere Nyctages,hoc est somniculosi, quos arguit caput, quidam autem 24. q. 3. Tales Marcion apud S. Epiphanium hær.42. & Vigilantius quem idcirco S. Hieronimus inuerso vocabulo dormitantium appellauit. Quamquam(vt semper Satan religiosarum obseruationum minus est)quam per hos lucifugas euertere nisus est vigiliarum sanctitatem,per alia sua mancipia peruersè est æmulatus, cujusmodi erant nefarij illi quos sapiens cap. 14. ait plenas insaniæ vigilias habuisse,& alij de quibus Lipsius l. 1. Electo.c.5.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacræ Vigiliæ.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Sacræ Vigiliæ.

Plerisque jam olim tametsi nox solida non exigebatur insomnis, tamen ea vigilandi ratio probabatur, quæ somnum media nocte intercideret, & corpus vlteriore per soporem tunc maximè blandum rigatione prohiberet. Quæ est accessio ad diurnam vigiliam non exigua, & multis, hodieque Sacris familiis cum laude vsurpata. Decem rationibus honestatem eius confirmat Turrecrem. tract. 69. in regul. S. Benedicti. Ad senarium eas arctauit Archidiaconus ad cap. imitare 6. q. 1. fusè item in eamdem rem differit Vmbertus ad regul. S. Augustini c. 37. Item Francolinus l. de horis Canon. cap. 1. 2. 4. & 5. ac Durantus l. 3. de rit. cap. 4. & 5. Nec verò olim fideles, vna duntaxat intercisione, ad noctem mediam exemplo Dauidis somnum diremisse, & obiuisse vigilias, sed etiam ad omnes nocturnas horas quadripartito distinctas conuenisse; non viros tantùm, sed & mulieres, atque adeò totam noctem propè in somnes exegisse. Francolinus Autor est eo c. 1. num. 10. & Peltanus l. de oratione c. 8. nec non Nauarrus in Enchiri de orat. c. 3. n. 25. & Soto l. 10. de Iust. q. 5. art. 1. post S. Thomam 1. Cor. 14 lect. 6. nec abhorret Suares l. 4. de orat. cap. 4. num. 8. hæc omnia vigiliarum vsum in Dei Ecclesia jam olim probatum, tanquam sanctum & pium liquidò monstrant; & eadem opera monstratum esse censeri debet vigiliarum protensionem ac

longitudinem maximè facere ad pietatem. Idque & facto & verbis docuit S. Arsenius, qui totam noctem peruigil exigebat, & ab Alexandro ac Zoilo discipulis exploratus ad solis ortum eum ter spirasset dormiuisse videri voluit. Eiusdem pronunciatum fuit Monacho vnam somni horam debere sufficere, quæ omnia habentur in eius actis apud Metaphrastem 19. Iulij.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacræ Vigiliæ.

X X. Vigiliarum prolixitas immodica torpore per longam feriationem, & spirituum absentiam injecto sensiteriis, religioni ac pietati incommodat, tantum abest vt tanquam virtuti seruiens sit amplectenda.

LVculenter hanc veritatem aperit Cassianus l. 3. de Institut. cap. 8. quem propterea audire juuerit. [Sanè (inquit) vigilias quæ singulis hebdomadibus à vespere illucescente sabbato celebrantur. Idcirco seniores hyemali tempore quo noctes sunt longiores vsque ad quartum Gallorum cantum, per monesteria moderantur, vt post excubias totius noctis reliquis duabus fermè horis reficientes corpora sua, nequaquam per totum diei spatium somni torpore marcescant; requie breuis huius temporis pro totius noctis refectione contenti. Quod nos quoque omni

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Sacræ Vigiliæ.

obseruatione custodire conueniet, vt scilicet contenti somno qui nobis post vigiliarum missam vsque ad lucis indulgetur aduentum, id est vsque ad matutinos Psalmos; totum deinceps diem in opere ac necessariis ducamus officiis ne somnum quem nocti subtraximus resumere per diem vigiliarum lassitudine & inanitate compulsi, non tam requiem corpori subtraxisse, quàm quietis tempus, & refectionem nocturnam commutasse videamur. Nullatenus enim poterit fragilis caro, totius noctis quiete fraudari, vt per consequentem diem, sine dormitatione mentis, animique torpore inconcussam possit seruare vigilantiam quæ impedietur ex hoc potiùs, quàm juuabitur, nisi post vigiliarum missam somnum quantulumcunque gustauerit. Et idcirco saltem vnius horæ sopor (quemadmodum diximus) ante lucis aduentum si fuerit impartitus, lucrabitur, omnes vigiliarum horas, quas tota nocte in oratione consumpsimus: impartientes naturæ quod suum est, nec habentes necessitatem resumendi per diem quod nocti subtraximus. Totum, enim carni huic procul dubio reddet, quisquis ei non rationabiliter partem subtrahere, sed totum tentauerit denegare,& vt veriùs dixerim, non superflua, sed necessaria voluerit amputare. Propter quod majore fœnore necesse est vigilias compensari si fuerint ad lucem inconsiderata, atque irrationabili nimietate

protractæ. Cassiani verba videri possunt ferre Monachos illos vnam dumtaxat horam, aut (vt primùm loquitur) binas somno capiendo indulsisse, quod longas planè vigilias eorum indicat. Possunt enim ea Cassiani verba sonare, Monachos illos de quibus agit, è nocte vniuersa per breue illud spatium à psalmodia decerptum soluisse vigilias, & sopori se dedisse, plus aliquid reficiendo per somnum corpori de die tribuentes.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Sacræ Vigiliæ.

Vt vt verò sonent Cassiani verba quoad vigilias sanctorum illorum Ascetarum; ratio tamen quam profert, planè euincit improbandam esse immoderatam vigiliarum longitudinem, attenta locorum ac temporum qualitate cui parcior aut longior somnus congruit. Roborat eam Cassiani rationem, decantatum Philosophis, imo & patribus somni commodum, cui prospiciens Deus, noctem prouidit; quam idcirco S. Chrysostomus homil. 2. in Episto. ad Philipp. in morali nominat malorum nostrorum portum, calamitatum solatium, pharmacum vulnerum. Quod enim idem S. P. ait l. 2. de compunct. cord. non secus Deus se gessit noctem terræ obtendens, quàm mater somnum filio concilians in cunis, obductis velamento puelli oculis. Nimirum dies, nisi nox succederet, fieret inutilis ob consumptas perpete vigilia subsidiarias sensuum vires, siue spiritus; in quam rem egregiè disputat idem S. Chrysostomus

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Sacræ Vigiliæ.

homil. 7 in Esaiam & l. ad scandalum passos c. 7. subscribuntque Isidorus Pelus. l. 3. epist. 199. Theodoretus orat. 1. de prouidentia, & Prudentius initio hymni sexti Cathemerinon. Nisi igitur (vt fert hoc Dei consilium circa noctis institutionem) corpus per conueniens somni demensum reficietur, & à diurna agitatione placidè conquiescat, in eo (vt Isidorus supra loquitur) naturæ portu, carens alterna requie nequaquam durabit; & omnes operationes sensitiuæ ac vegetatiuæ, exhaustis spiritibus deprauabuntur, vnáque rationales cum iisdem nexæ, pessum ibunt. Concludere itaque posse videor prolixatum vigiliarum dispendia vincere compendia.

Quæ sancti aliqui viri supra communem modulum in hac parte præstiterunt, ex speciali robore supra naturam diuinitùs indulto; hîc non moramur intenti duntaxat in illa quæ in hoc genere tentare licet per communem gratiam. Prætensum verò vsum omnium antiquorum fidelium, saltémque Clericorum, surgendi qualibet vigilia noctis ternario horarum constante, vt in tribus primis vigiliis tria quæ dicuntur nocturna decurrerentur, in quarta laudes subnecterentur, nulla valida ratio persuadet. Et multi Patres vt Athanas. l. de sancta Virginit. sub finem. Ambrosius serm. 19. in Psalm. 118. Basilius q. 33. Fusarum. Hieronimus in Epitaphio Paulæ, planè affirmāt, mediam noctem in diuinis laudibus

fuiſſe exactam ; de aliis verò noctis ad pſallendum intercisionibus, omnino ſilent ; vtique quia non erant vſus recepti , vt benè obſeruauit Oliuerius Bonarſeius l. 1. de hor. canon. cap. 21.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Iejunium.

XXI. Inedia longa, corpori in ſeruitutem redigendo eſt accommodatiſſima, atque adeò vſurpanda.

IEjunij decora, varij Patres ſplendidè ſunt proſecuti, nominatim. S. Baſilius in lucubrationibus de eo argumento. S. Ambroſius l. de Elia, & variis locis S. Chryſoſtomus. Beuiter ſed concinnè Tertullianus alj jejunio preces dixit l. contra Iudæo cap. 9. juxta S. Diadochum l. de perf. ſpirit. cap. 71. anima per jejunium retexit ſuum tegumentum ad multam tenuitatem : hoc eſt corpus ob eſum, & craſſum tenuat vnâque animam , in guloſis & ventrem multo cibo diſtendentibus craſſeſcentem. De Origenis ſententia hom. 2. in Pſal. 38. efficit ſubtilem & rebus ſpiritualibus peruadendis idoneam ; ſicut è contrario ingluuies vt monſtrat Philippus Abbas l. de contin. Clerico. cap. 93. & 94. animam concarnat & malæ vitæ argumentum in Monacho ſubminiſtrat. Chryſologus egregiè ſermone 32. jejunium ait eſſe ſingulare ſanctitatis aratrum, quo coluntur corda, eradicantur crimina, euelluntur delicta , vitia ſubruuntur,

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Iejunium.

charitas feritur, virtutum copia nutritur, Innocentiæ messis paratur. Cum tam illustres sint jejunij dotes, sine dubio quanto majore productione magis perficitur, tantò efficaciùs vim suam exerit, & effectus illos suos conuehit animæ. Felix planè dispositio, qua homo in carne positus, extra carnem quodammodo efficitur, & assuescens mortales ac corruptibiles escas despuere, Angelico cibatui assuescit. Sic vixit Christus per quadragenam integram, omni prorsus cibo ac potu abstinens. Quod æmulati leguntur quidam generosi Anachoretæ, & is de quo S. Augustinus epist. 86. quin etiam sexum molliorem ad hanc laudem aspirasse, & eum Dei gratia eo peruenisse proditum est Theodoretus enim in Relig.hist.cap. 29. scribit Cynam & Maranam sanctas mulieres, ter esse æmulatas quadragenarium Mosis jejunium, Ter item cum Daniele per ternas hebdomadas jejunium tenuisse. Est igitur prolixæ Inediæ laus longè maxima; dummodò nec vitæ telam succidat, nec succidendi discrimen inuehat.

Breuitas in diuinis.

Iejunium.

XXII. *Iejunij protensio ad valdè diuturnam moram, peruersionem inducit, finis ad quem maceratio corporis legitimè assumitur, atque adeò est improbanda.*

NOn assumitur jejunium vt corpus euertat, aut vt illud reddat ineptum ministerio animæ, in cuius obsequium constat corpus esse procreatum. Tantùm ergo assumitur jejunium, vt ferociam carnis, & carni implantati appetitus sensitiui coerceat, sicque sensus rationis gyro contineatur, saluo semper primario fine corporis; hoc est eo déquo agebam ministerio. Itaque quisquis jejunij immoderatione corpus adeò vastat, vt seruire animæ nequeat, peruertit jejunij vsum, & medium parandæ vel augendæ sanctitatis mutat in abusionem. Sicut referretur inter peruersiones, si quis asinum aut mulum præ optima habitudine exultantem, adeò parcè aleret vt insistere vestigiis non posset, essetque vectationi inidoneum; cum debuisset aliqua duntaxat pabuli subtractione jumentum comprimere. Qua ipsa comparatione vtitur in hanc rem S. Hieronimus, in Hilarione & alibi. Quare admiranda mihi semper, nec imitatione exprimenda visa est, ea quorumdam Anachoretarum agendi ratio, qui præ

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Iejunium.

longiſſima inedia adeò euigeſcebant vt vix reſiduus halitus in eis notaretur, conſtitutis in ſtatu, qui & diuinorum meditatione, & precatione, & omni in Deum motu prohiberet. Videſis Theodoretum in Simeone ſtilita cum de eius & Baſſi Abbatis alloquio cap. 26. Relig. hiſtor. apud quem ſimilia exempla prolixiſſimæ inediæ incommodantis functionibus animæ occurrunt non ſemel. Homo enim cui corpus adeò eſt vaſtatum longiſſima inedia, nec in Deum aſſurgere, nec pium quicquam præſtare valet, præ penuria ſpirituum qui generales ſunt functionum animalium adminiſtri: cum quibus functionibus nexa eſt in hac vita animæ intelligentis negotiatio. Vt proinde non abs re Nyſſenus l. de S. Virginit. cap. 22. vtramque hac in parte immoderationem eodem loco habeat, & æquè reprehendat. Diuinè verò in contrarium ſanctiſſimus Aſceta Marcianus, de quo in hunc modum Theodoretus cap 3. *Φιλοθ.* [Statuerat veſpere comedere quotidie, nunquam autem ſatiari; ſed ſemper quidem eſurire, ſemper verò ſitire: corpori autem ea exhibere quæ ad viuendum ſufficiunt. Dicebat enim quòd quis poſt multorum dierum inediam officia Dominica exequitur imbecilliùs. Quo autem die rurſus capit cibum plura (vt eſt conſentaneum exhibens, ventrem onerat: is autem grauatus, tardiorem reddit animam ad vigilandum. Dicebat igitur eſſe melius veſci

quidem quotidie, nunquam autem expectare satietatem. Verum enim jejunium est perpetua indigentia.] Ita quidem Marcianus stultè itaque & cum manifesta peruersione, corpus longitudine inediæ vastatur, & inutilè ad finem suum efficitur cuius frænatio per breue ac moderatum jejunium erat adhibenda.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Actus boni aut perpessiones.

XXIII. Adjuncta quorumuis bonorum, ac perpessionum ex virtute exceptarum, longa duratio ad honestatis & meriti augmentum confert plurimum ideoque est adamanda.

PVgnant è diametro, actus bonus & malus. Vnde sicut actus malus quo diuturnior eo pejor, vt habetur ex Cassiodoro lib. 30. epist. 14. & præfertur versu illo juuenalis satyra octaua breue sit quod turpiter audes. Ita è contrario actus bonus quo diuturnior eo melior quanquam longam eiusdem boni actus profusionem, & quod eodem recidit patientem mali diuexantis propter Deum tolerantiam diuturniorem, nihil promouere honestatem ac meritum boni actus, aut bonæ perpessionis, sententia fuit singularis, vnius quod sciam Dominici Bannes 2. 2. 9. 2. 4. art. 6. dub 5. falso impacta victoriæ à Vasque 1. 2. d 54. n. 11. nam victoria vt videre apud eum est releċt. de augm. charit. num. 18.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Actus boni aut perpessionis.

tantum negauit augmentum instantis continuatiui æquare meritum instantis primi: quod longe diuersum est ab eo de quo disceptamus. Diuturniorem ergo actus boni, vel perpessionis bonæ perseuerantiam, eiusque continuationem majorem, honestatem ac meritum actus, vel perpessionis ad augere, sententia est longe communissima, quam tradunt victoria relect. de augm. charit. parte prima, in fine. Aloncæus disput. 8. selecta cap. 13. Suares relect. de reuiuisc. merito. disp. 2. sect. 3. à num. 36. & lib. 12. de grat. cap. 21. n. 2. & alij passim ac meritò quidem. Nam perseuerantia in opere laudabili est quædam eius conditio, & libera & honesta. Longa autem eiusdem operis continuatio, est perseuerantia in eo. Non potest igitur non esse honesta, quatenus continuatio est ac proinde supperaddita honestati primæ inchoationis cumulat illam redditque auctiorem. Et sanè actus, ratione continuationis suæ, æquiualet pluribus similibus actibus eodem tempore elicitis. Atqui multitudo actuum similium continet auctiorem extensiuè honestatem, & auctius meritum, vt propterea Apostolus 1. Cor. 15. stimularet fideles, vt abundarent in omni opere bono, scientes eum laborem multiplicandi actus similes, non esse inanem in Domino: idest augere incrementa saugum iustitiæ, vt rectè vidit Tridentina Synodus sess. 6. cap. 16. & contrarium

Sectio 1.

Breuitas in diuinis.

fore valde alienum à perfecta gubernatione & prouidentia, rectè statuit Suares relect. de reuiuisc. merito disp. 2. s. 1. n. 18. rationes ad hoc ipsum adhibens lib. 12. de gratia cap. 20. n. 4.

Actus boni aut perpessiones.

Nequicquam vero in contrarium vrget Bannes, id esse fouere pigritiam, & ablaudiri veterno ac desidiæ non assurgentium ad præstantiores actus, sed diu immanentium eidem. At numquid fouet mercatoris segnitiem, qui affirmat, dum quouis exiguo lucello augere facultates, cum igitur debeat esse indubitatum, plures actus tametsi plane similes, plus aliquid sicut honestatis extensiuæ, ita & meriti apud Deum habere, quam haberet vnus dumtaxat, profecto cum eiusdem actus continuatio æquiualeat pluribus actibus (tot scilicet quot seorsim eo tempore elicerentur,) necesse est fateri, continuationem eiusdem boni actus, augere extensiuè honestatem eiusdem primò cæpti, & meritum cumulare. Ac proinde quo longior erit continuatio, eo major erit honestas, & cumulatius meritum. Quilibet certè bonus actus, tametsi ex longiore duratione, nihil noui Physicè accipiat, mutatur tamen moraliter & secundum prudentem æstimationem. Nam beneficium diutius prorogatum, Physicè idem est, sed moraliter crescit pretio. V. G. conseruatio, tametsi Physicè immutata, quo tamen diutius impenditur, eo majus bonum censetur, majusque

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Actus boni aut perpeiliones.

beneficium. At honeſtas & meritum ſunt quid morale, ac proinde non minus quam beneficium, cenſenda ſunt creſcere ob continuationem. Quis vero negare auſit, non eſſe magis meritorium diutius orare, quam orationi dare operam tempore breuiſſimo? Longa enim oratio, difficilior eſt; ac proinde ſecundum prudentem æſtimationem laudabilior, quàm breuis. Atqui oratio exterius fuſa, collucet radiis actus interni quo homo vult orare; qui actus poteſt eſſe Phyſicè vnus & idem toto eo tempore. Igitur internus ille actus continuatus, ſeruans proportionem cum actu externo orandi, auctior eſt honeſtate, & vi meritoria, quàm ſi raptim tranſiſſet, & mox à prima incæptione euanuiſſet.

Non me latet in quas tricas hæc omnino certa doctrina conjiciat ſcholaſticos: Inde argumentantes, ſi actus in primo momento aliquid honeſtatis & meriti participat, vt eſt indubitatum, & per continuationem augetur honeſtate & merito, videri per quamcumque continuationem parari honeſtatem & meritum infinitum, cum quælibet tametſi breuiſſima continuatio, ex infinitis inſtantibus tanquam intrinſecis durationis ſubſcudibus coaleſcat. Quam difficultatem à nominalibus exercitationis gratia propoſitam, ad expendendam quantitatem meriti actuum, ſuppoſito majore eorum valore ob continuationem majorem, varij variè expediuerunt

hibernicus

Hybernicus apud Gregorium in 2. d. 3. § 1. art. 1. ratione 6. conatus inde est probare, nullam volitionem esse momentaneam, sed ad breuem aliquam moram necessario durare, quod Gregorius art. 3. ad 4. Hybernici argumento succumbens, admisit. Sed perperam, ni aut cum omnes libertatis radices, æque pro toto illo tempore vigeant, ac pro primo instanti, vt rectè vrgent Azor t. 1. lib. 1. cap. 2. qu. 4. Suares lib. 12. de grat. cap. 21. à num. 8. & Salas 1. 2. tract. 13. d. 5. n. 71. & tract. 5. d. 4. n. 35. Adamum in eodem luto cum Gregorio infixum, multis vrget Campsalis apud Capreolum in 2. d. 5. ad argumenta tertio loco in calce quæstionis. Sed non est cur argumenta in eam rem multiplicentur cum rectè censuerit Angestus. cap 8. moral. t. 7. hæc non esse excogitata, nisi ad eludendam difficultatem.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Actus boni aut perpessiones.

Sunt qui eam aliter expediant, dicentes; primum quidem instans cœptæ actionis honestate ac merito collucere, non item reliqua, cum sint infinita, ad quæ homo non potest attendere: id quod exigeretur vt libera esset actio. At ea enodatio difficultatis non quadraret argumento, si formaretur de Angelo operante, qui potest esse attentissimus, vt benè vidit capreolus supra ad 4. primo loco. Alij actionem in solo primo instanti, honestate ac merito diuisibili splendere volunt; cæteris vero instantibus, negant ei respondere pluf-

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Actus boni aut perpessiones.

quam indiuisibile præmium, siue copulatiuum siue terminatiuum; vnde non existet nisi finitum meritum. Ita cum Ochamo Almaïnus in 3. d. 18. sub initium. Suares de reuiuisc. verit. disp. 2. s. 3. à n. 37. & libro 12. de gratia. cap. 21. n. 17. Ac Salas 12. tract. 13. d. 5. n. 78. verum hæc minus satisfaciunt: quia quodcumque instans sequens, habet eadem honestatis ac meriti principia, quæ primum habet, & in nobis expromitur idem vsus potestatis liberæ, quidni ergo omnia æque sint feracia honestatis ac meriti?

Verisimilius dicerem, duobus instantibus actum vtrinque claudentibus, suum per se ac determinatum & præmium & meritum respondere; instanti videlicet primo quo actus occœpit, & postremo quo abrumpitur. Hæc siquidem possunt à reliqua actus duratione diuelli; cætera instantia non item; vnde pro vtroque illo instanti taxari potest certa mensura meriti quæ circa alia instantia continuatiua, & cum reliquo actu durante nexa, definiri non potest. Neque vero in instantibus illis continuatiuis, expromitur peculiaris vsus libertatis, distinctus ab eo qui in partibus per ea instantia vincularis exercetur; cum homo nequeat actionem prorogare per tempus vtrique parti vinculater respondens, nisi instanti interjacenti coexistat. Atque ita saluus manet major valor operis magis continuati, tametsi non statuatur nisi finitus, cujusmodi sanè est

qui finito actui implantatur.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

XXIV. Vegetior plurimum breuium actuum intercisorum repetitio, potest honestatem ac meritum diuturni actus languidi & eneruis æquare aut etiam superare. Perpessionum item pro Deo exceptarum breuitatem supplere potest voluntas plena & ad finem vsque perseuerans.

Actus boni aut perpessiones.

NIhil procliuius, quam vt actus continuatione euigescat. Potentia enim initio alacris ac feruens, assiduitate agendi frangitur, sensimque de vigore remittens, denique fatiscit, nec nisi languidè operationem prorogat. Itaque infirmitati humanæ accommodatius videtur, non insistere eidem bono actui quam diutissimè, sed breuitatem boni cujusuis actus, frequenti eius iteratione pensare. Nam vigor ille primus quo actio alacriter inchoatur, cum non fiat absque renisu, siue partis inferioris certantis cum spiritu, siue natiuæ inertiæ, ad operandi laborem refugientis, continet necessario aliquid violentiæ. At nihil violentum potest esse diuturnum, vt optimè monuit Philo lib. de Dei immutab. [Quidquid violentum (inquit) idem non diuturnum est; quæ cognatio in harum rerum Græcis nominibus apparet, βίαιον καὶ βαιὸν sic enim prisci

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

vocabant rem momētaneam] exemplo fluentorum ac ſtirpium quæ per vim retinentur. Eundem violentiæ & breuitatis nexum illuſtrat Nazianzenus orat 37. num. 58. Conſtare igitur deb t, vigorem illum primum è quo exiſtit flos honeſtatis & meriti in actu cum inchoatur, ſenſim remittitur, niſi renouato ſubinde actu, ac velut reſumptis per nonnullam intermiſſionem viribus, noua alacritas excitetur, ex qua opus pari vigore profuſum, pari honeſtatis decore ſplendeat; vnde auctius præmium omnibus ſubductis obtingat. Alio autem ſpectabat Abbas Mathois, cuius illa refertur ſententia lib. 5. de vitis Patrum libello 7. n. 11. [Malo aliquod leue opus & continuum, quàm graue quod cito finitur.] Non enim agebat de opere ſeu actu honeſto, qua tali, ſed de opere manuum, in quo verè præſtat diutius durare, citra damnum valetudinis, & ſalua animi collectione, quam ſe opprimere violento quopiam niſu, non duraturo.

Actus boni aut perpeſſiones.

Iam quod ad perpeſſionum breuitatem attinet opportuniſſima huic loco eſt S. Eulogij diſputatio in Apologetico pro SS. Martiribus Cordubenſibus & aliis in perſecutione Arabica paſſis quorum decora deterebant aliqui negantes eos fuiſſe plenè & abſolutè Martyres quia compendioſa morte perempti erant. Verba illorum à S. Eulogio relata hæc ſunt, Poſt deſcripta longa & varia priſcorum Mar-

tyrum cruciamenta. Isti tyrones & nostrorum temporum Confessores. ab ictu mucronis celerem tantummodo excipientes interitum, & nullam furentium acerbitatem perpessi tortorum, non sub diutinum desudarunt stimulum, sed compendiosa morte perempti sunt. Vnde sat eis est si prateritorum curationem adepti sunt criminum, quos non tersit catenarum stridor, ferri onus, squallor carceris nec diuersa pœnalitas persequentis.] Sic quidem improuidi illi quos sanctus Eulogius forti oratione castigat, demonstrans parum referre quod celeriter excessi essent sancti & quod non per longos ac multiplices cruciatus, sed subitaneo obitu decidissent, quando vna eademque res est quæ vtrosque coronat zelus scilicet Dei & amor regni perpetui. Quid enim per longa certamina nisi mors SS. martyribus quærebatur? Ad eam ergo citius peruenisse nec via regia plerumque longiore, sed semitæ compendiariæ insistendo pertigisse fœlicitatis est. Non enim diu patienti sed vincenti corona promittitur: Siue autem dilationibus (ait S. Elogins) siue fortuitis casibus passionum strenuis militibus propter Christum pugnantibus propera seu tarda mors occurrat, hoc solummodo aduertendum est si causa fidei passiones excipiant, si propter Christum coronatorem Martyrum vt in æternum saluentur, animas perdere anhelent. *&c.* Idem enim est per multa tormen-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Actus boni aut perpessiones.

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Actus boni aut perpessiones.

ta in nomine Cruxifixi animam morte tradere, & semel vno ictu propter ipsum occumbere qui dixit : si quis perdiderit animam suam propter me in vitam æternam inueniet eam. Et licet scriptum sit quod per multas tribulationes oporteat nos conscendere ad regnum, vtique cum suppetunt sustinendum est vsque ad obitum. Sic vero celeritas persequentis intercidens, expeditam Confessoribus Christi intulerit mortem, & in hoc nullatenus gloria eorum mutilanda est, quam perseuerauerunt vsque in finem. Vrget insuper S. Eulogius celerem de hoste victoriam non minus gratam accidere quam prælongam. Item Lattonem Euangelicum qui sub vnius confessione momenti dignus comitatu Redemptori primus Paradisi possessor habetur. Ad hæc patrem Mercenariis distribuisse denarium non magnopere curantem de tempore quo aliqui pondus diei & æstus portauerant. Quæ omnia æquè communia sunt aliis extra martyrium perpessionibus & earum honestati ac decoribus breuitatem nequaquam officere perspicuè demonstrant.

Sectio 1.
Breuitas in diuinis.

XXV. De statu vitæ ineundo, deliberandum diu est: atque adeo ad sacram militiam, grandes duntaxat natu, quorum constantia minus sit dubia consultius admitterentur: & vt id principalibus rescriptis statuatur, curandum.

Deliberatio de statu vitæ

LOngam deliberationem cujuscumque, priusquam aratri Euangelici stiuam corripiat, rei grauitas, & periculum retrocedendi, videtur omnino exigere: specialiter vero querela est multorum qui sapientes habentur, adolescentes qui per inexperientiam & judicij inbecillitatem, minimè idonei sunt qui de rebus magni momenti statuant; ideoque non modo à publicis negotiis gerẽdis, & republica administranda arcentur, verum etiam de bonis suis temporalibus si sub actoribus & tutoribus sint, disponere stabiliter ac fixè vetantur; Tamen longè ante illud tempus de statu sacræ militiæ ineundo, qui & perpetuus & asper est, pro suo arbitrio cogitare, non longa interposita deliberatione; qualem præscriptus grandiores ætatis ad ineundũ talem statum terminus, necessario inferret. Sanè Christus ipse, hanc lentam in jugo suo subeundo maturitatem, insinuauit adhibito exemplo ædificaturi, qui sedens prius computat sumptis qui necessarij sunt si habeat ad perficiendum.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Delibera-tio de sta-tu vitæ.

Itemque regis, qui iturus committere bellum aduersus alium regem, prius per otium cogitat, sitne par futurus aduersario in quem arma corripere consilium init. Nimirum tam arduum, tamque graue est Religionis iugum, totque obligationis magni momenti grauatur, vt subeundum non sit absque magna & matura deliberatione, quæ in præproperis & subitis status vitæ delectibus desideratur. Fusè in hanc rem disputat Claudi⁹ Espencæus lib. 4. de continentia per prima capita, præsertim cap. 4.

Nec duntaxat sapientum virorum sensus diuturnam & per multos annos excoctam atque digestam deliberationem exposcit ad rem tantam, veréque omnium maximam, sed etiam Ecclesia videtur suffragata. Nam jus Pontificium, vota de religionis ingressu ante pubertatem emissa, nisi postea approbentur & rata fiant, habet pro irritabilibus per parentes, vt notant Caietanus 2. 2. q. 189. art. 5. & Nauar. in summa cap. 12. n. 71. quia votum illud, ex juris interpretatione annexam habet eam tacitam conditionem, si majores non contradixerint. At ea conditio, solo tractu temporis non euanescit : atque adeo cum nulla circa votum supponatur facta mutatio, & votum illud ante pubertatem posset à parentibus vel tutoribus irritari, æque cassum reddi poterit post pubertatem. Quid quod jura, impuberes arcent aditu religionis; hoc est masculos

ante annum 15. inchoatum, puellas vero ante occœptum ætatis annum 13. vt habetur 20. q.2. cap. 1. & 2. & c. significatum de regular. & cap. ad nostram, eodem. Et ratio est, quia ante illam ætatem, sunt imbecillis judicij, nec satis maturuerunt ad deliberandum de re tanta. Atqui illa ipsa ratio suadere videtur differendam esse deliberationis illius clausulam, ad annum vsque ætatis 25. ante quem instabiliter de facultatibus, quæsunt res minoris momenti: idque si seruaretur, non sero saperent Phryges, & præpropera consilia, vt in plerisque deprehenditur, non cederent infelicissimè.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Deliberatio de statu vitæ.

XXVI. Longa de ineundo sacræ militiæ statu deliberatio, & vltra adolescentiam, siue ad iuuentutem vsque dilata, judicio vere sapientum reprobata est, & à sensu sanctorum aliena.

DVplex tarditas, in negotium sacram militiam ineundi inuecta est à variis. Aliqui enim cuiuis etiam si ætate grandi, diu deliberandum contẽdunt: alij idem præscribunt adolescentibus. Agit seuerè cum prioribus S. Bernardus in declamat. circa illud Mathæi. Ecce nos relinquimus omnia, his præter cœtera. [Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & conceptum in eis extinguit spi-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Deliberatio de statu vitæ.

ritum quem voluerat Dominus vehementer accendi? noli (inquit) præcipitanter agere, diu confidera, diligentius intuere. Magnum est quod proponis, & opus habens multa deliberatione. Experire quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere contingat: hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepeditatis, quæ solet Deo vomitum prouocare. Caue tibi (ait) vt quid enim? Cum à Deo verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione? vocat magni consilij Angelus, quid aliena consilia præstolaris? quis enim fidelior, quisue sapientior illo? deduc me domine & deducar, fortior esto & inualesce. Noui ego, quænam sint quæ oportet fieri cito. Ab ore putei gehennæ eripior,& inducias petam, & retardabor, & cunctabor exire si forte interim fiat aliquid? Abscondi ignem in sinu meo & exusto jam latere, jam nudatis visceribus, jam sanie defluente, diu nisi deliberandum est, an expergiscar, an excutiam, an abjiciam illum? Magnum omnino est quod offertur, sed eo vtique libentius & festinantius suscipiendum est obuiis arripiendum manibus, cum feruore & hilaritate. Probet autem seipsum, qui de propria virtute præsumit. nam diuina quidem omnino probata est. Amicos consulat qui non legit inimici hominis domestici eius. Quid frequentat Euangelium qui Euangelio non obedit. At in eo sa-

nè legimus, pœnitenti cuidam sequi dominum, sed defunctum prius patrem sepelire volenti, responsum ab eo, vt sineret mortuos sepelire mortuos suos. Alteri quoque, tantum suis qui in domo erant valedicere cupienti, nemo (inquit) mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei.] Æque procrastinationem à negotio de quo agimus, remouet obiter in eam incidens S. Ambrosius lib.2. de pœnit. cap.16. expenso premio quod Christus offert auscultantibus sibi. [Omne (inquit) studium, torpescit dilatione. Et ideo dominus, vt præsentium fructu cumularet deuotio discipulorum, dixit quoniam qui dimisisset omnia sua, & Deum secutus esset, centies tantum reciperet, & hic & in futurum. Prius hic promisit, vt fastidia dilationis aufferret.]

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Deliberatio de statu vitæ.

Sanctus Chrysostomus hom. 69. Math. cum impensè allaudasset religiosam Monachorum vitam, & aliquos ad eam excitatos videret, vrget citissimam concepti desiderij executionem. [Multi fortasse (inquit) feruore accensi, huius disciplinæ optimè viuendi cupiditate capti estis. Sed quod nobis erit emolumentum, si tunc solummodo quando hic estis, ignis hic ardeat; cum vero discesseritis, prorsus extinguatur? Quomodo igitur huic medebimur? Antequam extinguatur hæc flamma, ad illos Angelos perge, augeas hunc feruorem: non ita nostra oratio-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Deliberatio de statu vitæ.

ne ardebis, quemadmodum ipsarum rerum aspectu. Noli dicere, Colloquar cum vxore, antequam proficiscar: negotia mea componam. Hæc tarditas negligentiæ initium est. Momento voluisse quemdam ordinare domum suam, & non fuisse à Propheta dimissum. Quid dixi, domum ordinare? sepelire patrem discipulus voluit & non permisit Dominus. Atqui nulla res tam necessaria videbitur quam sepeliendi patris officium. Christus autem non permisit. Quamobrem paratus semper Diabolus est vt ingressum vtique attentè quæriter, & si paruæ tarditatis causam apprehenderit, magnam inde conflabit desidiam. Propterea quidem admonet dicens; Noli de die in diem procrastinare. En quantopere moras à negotio de quo agimus præcidat S. Chrysostomus, ita vt nullis domesticis negotiis, vel tantillam remoram apponi in hac re sustineat. Et quod mirum est id ipsum coniugatis indicit, ita vt ire quoque, author sit quam primum abire ad cœnobium insalutata vxore. atque adeo etiam dimissis liberis si qui iam suscepti erant. Vxores dicit, non sponsas, in quibus dimittendis nulla esset difficultas, vt factum est à duobus illis Aulicis apud Treuerim de quib⁹ S. Augustin⁹ 8. Confess. c. 6. Illico enim à breui lectione vitæ S. Anthonij, eas deseruerunt. At Sanctus Chrysostomus apertè agit de vxoribus. Vnde fortassis hausit Cassianus quod Collat. 21. c.

8. §. 10. Theonæ abbatis factum monasticem in vita vxore professi approbauit, latè ibi à Cuychio annot. 25. improbatus. Vt vt sit, liquet de citissimè exequenda concepta monachismi ineundi voluntate, mens S. Chrysostomi.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Deliberatio de statu vitæ.

Iam quod attinet ad alteram tarditatem initio propositam insignis planè debet videri stupor animalium hominum, qui ætatem idoneam ad deliberandum de sacra militia ineunda. Ad annum vsque ætatis 25. prorogatam volunt; Idque si Deo placet, per Principum edicta Cauendum mussitant, ne adolescentes implanentur, & præpropero diuini obsequij zelo acti abripiantur, vnde resilire absque probro, aut etiam æterno exitio, non liceat. Hæc est prudentia carnis, quæ iudice Apostolo, mors est. Nam Ecclesia, quæ Spiritu sancto docente perspexit omnem veritatem, tempus idoneum ad deliberandum per seipsum de statu vitæ, agnoscit esse pubertatem. Eumdemque terminum præfixit, quo liberum cuique sit matrimonium inire: qui sane status est longè asperior, & egens maiore deliberatione, vt prouidè & sapienter ineatur. Nec post annuam vel vlteriorem probationem initur, sed illico post expressos exterius consensus euadit indissolubilis. Quæ ergo fatuitas est iudicio Ecclesię ab errore per Spiritus sancti præsentissimum semper præsidium alienissimæ, sensuum suum anteponere; & cum Ec-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Delibera-tio de sta-tu vitæ.

clesia edicat fas esse vnicuique post occœptam pubertatem, dicare se Deo, terminum illum pronunciare nimis breuem, & longe vlterius deliberationem de eo negotio prorogatam velle? Verum est Ecclesiam in Concilio Tridentiuo Sess. 24. de regular. cap. 15. tantisper diffudisse tempus professionis emittendæ. Decreuit enim, ne professio ederetur ante 16. ætatis annum expletum, nihil tamen mutauit circa tempus deliberandi, & liberè capescendi Religiosum statum: sed saluis terminis iam olim fixis, quos dixi mandauit ne quisquam Religionem cogitans, post initam probationem, minore tempore quàm anni integri exploraretur quo ipse tempore vicissim rationes suas subduceret & Religionem exploraret, vsque ad decimum sextum ætatis annum expletum: quo exacto, aut ablegaretur, aut ad professiouem admitteretur. Hæc cum ab Ecclesia tanta maturitate sint constituta, pugnat plane cum eius sensu, quisquis per secularia fastigia, ad quæ ea cura non spectat, decerni vult procrastinationem, ad annum vsque ætatis 25. Pugnat etiam ea temeritas cum Scriptura, quæ Threno 3. diserte tradit, bonum esse viro, cum portauerit iugum Domini ab adolescentia sua. Item pugnat cum facto Christi qui Math. 19. & Lucæ 10. adolescentem nec dum prouectum ad iuuentutem. ad statum perfectionis inuitauit. Facta Sanctorum, stant ab eadem parte. Nam eorum

plerique tenera admodum ætate se addixere sacræ militiæ in religioso statu. Longum syllabum eorum confecit Lessius disput. de statu vitæ §. 2. n. 17.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

progressio in spiritu.

Patres sæpe vrgent fideles vt maturè & ante prouectam ætatem, consectentur quæ perfecta sunt, priusquam per vitæ lubricum abripiantur in deuexum & carnis tyrannide per malos mores roborata, vix ac ne vix quidem, regredi à malè cæptis tartari itineribus liceat. Ita sæpè S. Gregorius sed nominatim lib. 30. moral. cap. 12. Multus in eadem veritate confirmanda est S. Chrysostomus lib. 3. aduersus vituperia vitæ Monast. & S. Bernardus tract. in illud, ecce nos reliquimus omnia, sub medium, & Episto. 11. Nec aliud voluit, cum monstrauit, oportere conuersionem, hoc est aditum ad religiosam vitam, citum esse, in quo laborat epistola 105. & serm. 38. ex paruis. In libro similitudinum S. Anselmi cap. 78. refertur solitum virum Sanctum conferre cum Angelis, eos qui à tenera ætate religioni fuere addicti. Angeli enim sancti nunquam sunt lapsi, estque eis veluti natiuum bene agere, id quod æquè contingit iis qui admodum maturè manciparint se diuino obsequio in sacra militia. Serius vero adscriptos sacræ familiæ, idem S. Anselmus, componebat cum hominibus diu per errorem vagatis, & ægrè denique in viam reductis. S. Thomas opusc. 17. cap. 3. multis confirmat quod dicimus;

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Progressio in spiritu.

& errorem quem conuellimus, jam tum ab aliquibus insinuatum potéter exscindit. Haud ægrè huc referuntur quæ de sæculo velociter deserendo disputat S. Ambrosius libro de fuga sæculi c. 6. Est frequentissimum patribus accommodare capessentibus religiosam vitam illud Threno. 3. bonum est viro cum portauerit jugum ab adolescentia sua. Vbi Hector Pinto multa de bono assuescẽdi pietate à teneris. Delrio autem ibidem patres ad vitam religiosam maturè & à prima ætate subeundam adhortantes aptato eo Threnorum loco profert Cyprianum de singular. Clerico. Hylarium in psal. 118. littera B. & S. Ambrosium ibidem serm.9.cap.19. & in Caluus monodiæ Theodosij. Hyeronimum ad eum locum, & in Aplon. ad Dominionem Chrisostomum homil. 15. in Epist. ad Philipp. & lib. 1. de prouid. & lib. 3. contra vituper.vitæ Monast. & Petrum Damiani opusc.11.cap. 12.

Quare de Patrum & Sanctorum sententiâ, quam firmat manifesta ratio, ex pura adhuc & incontaminata, nec visu voluptatum & illecebrarum sæculi implicita prima ætate sui compote, consultum est & factu optimum inire militiam sacram ante juuentutem. Nec defuere, quibus visum est idem à pueritia de parentum consensu præstari posse & quidem irretractabiliter. Censuerunt enim nonnulli, si parentes prolem paruulam Deo obtulerint, nefas esse paruulo reuocare gradum,à lubente

tametsi

tametsi nec dum sui compote in domum Dei immissum, cum ad pubertatem peruenerit. Ita significant antiqui plerique sancti, & firmari videtur 20. qu. 1. c. 2. 3. 4. ac 6. sed hoc accipiendum est de pueris, qui facti puberes ratum habuerint factum parentum, retinendo habitum pridem susceptum, vel munia professorum exercendo, vt insinuatur cap. cum vitum de regular. Olim quippe puber, indutus religiosum habitum, & munia professorum obiens, illico habebatur proffessus ex cap. vidua de regular. Item quilibet religionẽ iniens animo renuntiandi sæculo absque prolatione religiosi status, illico efficiebatur religiosus, vt habetur ex cap. consulti, & ex cap. statuimus, eodem: Et inita pubertate, quisquis religiosum habitum induebatur eumque gestabat per triduum, eo ipso professionem tacitam emittere censebatur ex cap. constitutionem de regular. in 6. Itaque qui ante pubertatem vel etiam in pueritia, ex voto aut voluntate parentum susceperant habitum religiosum & facti puberes eum vltro retinebant, vel inter religiosos munia professorum obibant censebantur eo ipso religiosi absque facultate resultus, non item cœteri, quibus proinde fas erat resilire, nisi se ipsimet jam plena ratione vtentes voto obstrinxissent ad religiosum institutum. Nam tametsi hujusmodi votum vsque ad pubertatem erat à majoribus irritabile tamen ex parte ipsorum puerorum validum erat: vnde

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Deliberatio de statu vitæ.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Progressio in spiritu.

rectè confirmatur, ad ineundam sacram militiam non exigi deliberationem adeo longam, quam fingunt qui eam producunt ad annum ætatis quintum supra vicesimum. Quod si Athenienses, referente Nazianzeno orat. 57. pueros cum primum puberes erant, ex lege ducebant ad opificia, vt ei se addicerent quod præoptassent; displicebit quod Christiani facti puberes, sint sui iuris ad amplectenda Christi consilia? Erubesce sidon, ait mare.

XXVII. *Præstat in via spiritus, pedetentim ac lente progredi. nec magnis itineribus stadium sanctimoniæ decurrere; vt per longiorem moram, soliditati ac perennitati (cui ferè incommodat festinatio) in negotio quod tanti hominis interest, consulatur.*

VErbum sapientis est Prouerbiorum 13. substantia festinata minuetur, quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur. Et affine est illud ex cap. 20. hæreditas ad quam festinatur in principio in nouissima benedictione carebit. Hoc de substantia & hæreditate temporaria à Sapiēte probatum, æque habet locum in opum spiritualium comparatione. Eas quippe tanto securiùs quanto lentiùs comparari, & antiquis & nouis experimentis est testatissimum. Qui enim intempe-

ratis initiis æstuosi ac festinantes, ditescere in spiritu gestiunt, plerumque spiritu incipientes, carne consummantur, quia vt plurimum in seipsos strenuè animati, austerissima domestici hostis (corporis) inquam tractatione exterminant valetudinem, qua prostrata coguntur remissiùs & molliùs agere, & mollitudine sensum crescente, fiunt nouissima illorum peiora prioribus. Itaque totum denique (carni reddit) qui iusto celeriùs ad plenam sui ipsius subactionem festinans, totum carni tentauerit denegare, vt Cassianus sapienter admonuit lib. 3, de Instit. cap. 8. & eamdem sui misanthropiam in quodam erga se per initia nimis duro exagitans Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 6. cui malo facile fuisset prospicere paulo longiore in principiis mora & veluti prolusione ad iustum certamen; quæ est prudentum in negotiis quibuscumque solers & idonea agendi ratio vt S. Hilarius lib. 1. de Trinit. in argumento libri 11. scitè obseruauit, & Sanctus Ambrosius lib. 1. de Officiis cap. 10.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

progressio in spiritu.

Idem festini summitatis virtutum captatores, præ improuida alacritate, ad ea confestim aggrediuntur opera, quæ viribus ipsorum non sunt commensa. Vnde contingit vt qui vident fractos animos adigi resilire, nec posse cœptis insistere, incipiant illudere eis, dicentes quia hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare, vt habet Euangeli-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

cum monitum. Consummassent autem si lenta & longior fuisset ædificatio. Monuit hoc circa Philosophicam sanctitudinem Epictetus cap.17 Enchir.valde probans auspicationem à minimis tenuibusque operibus virtutum quæ est quidem longior & minus compendiaria via ad apices virtutis; Est tamen consultior & securior, minusque obnoxia ruinæ. Quod enim benè ad eum Epicteti locum expendit Simplicius, certo ferè est ruiturus, qui cum non sit nisi virtutum tyro, agere subitò aggreditur, quod fecit Crates omnia abiiciens; ipsum videlicet virtutis fastigium præteritis mediis volens attingere. Differit in eamdem sententiam perpulchrè ex Magistri doctrinâ Arrianus lib. 1. cap. 18. & lib. 4. c. 26. monens incipere à paruis in quibus facilior sit victoria, ab olla scilicet, à prulo: vt deinde pergere ad togam, catellum, equuleum, agellum, postremo ad Charos & semetipsum, & ibidem c. 12. inæquales pugnas philosophari incipientis, & phantasiarum violentiorum improbat. Nam vt aiunt vulgo, non consentiunt olla & petra. Ac ne Ethnici hominis apud aliquem sapientia sordeat, nostri quoq; astipulantur & concinnè præter cæteros Valerianus Cemel. hom. 16. In fine verbis illis. [Virtus magna in minoribus semper experimentum capit. Sic rudis miles priusquam ad pugnam veniat, aduersus arborem truncatam robur exercet, & inductæ manus vulnera lu-

Progressio in spiritu.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Progressio in spiritu.

dendo componit. Nunc pedes attollitur, nunc rapido equorum cursu ventos imitatur. In tantum denique proficit præludium, vt penè minor labor sit vicisse hostem, quam exercuisse virtutem. In similibus ergo dilectissimi, præludendum nobis est, & aptandus est studiis animus ad fortiora venturus, virtus enim quæ in paruis promittitur, faciliùs in maximis exhibetur. Sic dum consuescimus minora vincere, maiora discimus tolerare.

Seruauit hoc ipsum Deus mortales ad sanctitatem promouens lentè ac sensim, per eleméta legis venturus ad id quod est perfectum; sicut si puerulum litteris velis imbuere, à singulis elementis inchoans ad syllabas sensim & nomina progrederis; tandem ad orationem progressurus comparatio est Sancti Ambrosij lib. de Abrah. c. 4. Aliam venustam comparationem adhibet Tertullianus lib. de vel. Virg. c. 1. nihil (inquit) sine ætate est, omnia tempus expectant. Denique Ecclesiastes, Tempus (inquit) omni rei. Aspice ipsam creaturam paulatim ad fructum promoueri: granum est primò, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuscula enititur. Deinde rami & frondes inualescunt & totum arboris nomen expanditur: Inde germinis tumor & flos de germine soluitur, & de flore fructus aperitur. Is quoque rudis aliquamdiu & informis, paulatim ætatem suam dirigens, eruditur in mansuetudinem saporis. Sic & iustitia, (nam idem

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Progressio in spiritu.

Deus iustitiæ & creaturæ) primò fuit in rudimẽtis, naturâ Deum metuẽs. Dehinc per legem & Prophetas promouit in infantiam. Dehinc per Euangelium efferbuit in iuuẽtutem. Nunc per paracletum componitur in maturitatem.] Quamuis contra Tertulliani mentem paracletum accipiendo de Spiritu sancto, quem Christus à Patre misit expoliturum & consummaturum prædelineata, nihil veriùs quam iustitiam siue sanctitatem per tot moras iuxta ea quæ egregiè differit Vincentius Lyrin. In commonitorio ad perfectionis culmen fuisse perductum. Atque adeo non turbidos & præproperos fuisse eius progressus; vt omnia in Dei negotio, non exteriùs tantum, quod Paulus monebat, sed etiam interiùs decenter atque ordine fierent. Eum ordinem qui euertunt, & præ festinatione conscendendi summum verticem confestim in sublimia quæque feruntur, facillimè euertuntur ac pereunt; à quo discrimine absunt, qui in negotio summam prudentiam & maturitatem deposcente, nequaquam sunt præcipites. Scitè ad hanc lentam progressionem astruendam sanctus Gregorius 22. moral.c.21. ex Ezech. 47.

Sectio 1.

XXVIII. *Alacritas nesciens tarda molimina, munus Spiritus sancti est, atque adeo prompta in Dei opere & Christianæ perfectionis studio nauitas, morositati difficultates palpanti longè præstat, quippe Deo acceptior & homini quæstuosior, ac certum auctioris erectionis animi & generositatis argumentum.* *Breuitas in diuinis.* Progressio in spiritu.

MOram exitiosam esse humanis negotiis, infra ex instituto confirmabo sect. 2. n. 24. Hic celeritas in Dei opere est commendanda: quod video studiosè fecisse Patres grauissimos describentes Abrahami celeritatem in Dei negotio. Et in primis Origenes hom. 4. in Genes. ad illud. Vidit Abraham & occurrit eis obuiam. *Considera* (inquit) *protinus impigrum* & alacrem in officiis Abraham. Ipse currit obuiam, & cum occurrisset, festinat (inquit) ad tabernaculum, & dicit ad vxorem suam, festina ad tabernaculum. Vide in singulis quanta sit suscipientis alacritas. Festinatur in omnibus, omnia vrgentur, *nihil per otium geritur.*] Nec minus appositè S. Ambrosius lib. 1. de Cain & Abel cap. 8. tractans illud ex cap. 18. Genes. Cucurrit & accepit vitulum vnum. [*Cognosce celeris studia*

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Progressio in spiritu.

deuotionis. Cucurrit (inquit) *& accepit vitulum vnum tenerum & bonum, & dedit puero, & festinauit facere eum.* Vbique impigra deuotio, & idcirco Deo fuit munus eius acceptum.] Præmiserat de hac ipsa Abrahami festinatione. Prima voti gratia est, celeritas solutionis. Denique Abraham filium suum ad holocaustum iussus offerre, non post dies vt Cain obtulit, sed exurgens manè, strauit asinum suum, & adhibuit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidens ligna ad holocaustum surgens abiit, & venit ad locum quem dixerat ei Deus, die tertia; primo adaduerte, immolantis studium, maturum atque festinum vt mora expectationis non esset, nisi donec audiretur oraculum.] Idem l. 1. de Abrah. c. 5. egregiè in eamdem sententiam disserit, prolatis aliis præterea exemplis, vt confirmet quod [vberiores fructus habet celerata deuotio.] Zacchæi & Iacobi impigram deuotionem, ad hoc ipsum librat libro illo 1. de Cain è Abel cap. 8. sicut è contrario inter Caini probra vt ibid. c. 7. expendit numeratur, quod post dies obtulit. Nec ex primis fructibus, cum tamen sacrificium celeritate commendetur, iubeaturque moram non facere qui vouerit votum.

Profecerunt Origenes & Ambrosius, hactenus adducti ex Philone quem illi imitari studiosè solent lib de sacrif. Abelis & Caini tractans quod Iacob dormitanti patri adeo citam

prædæ inuentionem respondit; ait, humanos quidem præceptores sensim quæmadmodum qui in vas infundunt, sapientiæ veluti liquorē immittere. Fontem autem sapientiæ Deum, ex tempore & sine mora docere, & discipulos ejus item absque mora addiscere. Est autem præcipua discipulorum virtus, perfectum doctorem perfectè imitari. [Faciunt igitur officium suum obedientes filij, qui naturam patris imitando incunctanter, cum omni festinatione quod bonum est agunt: qui nihil pulchrius facere possunt quam quod honorant Deum sine dilatione.] Non sic Pharao, vt ibidem Philo prosequitur; procrastinauit enim ac comperendinauit. [Dicens cras vt per omnia retineret impietatis teneritudinē.] Non sic item Cain, cuius illud primum crimen fuisse expendit eodem lib. paulò anterius Philo, quod post aliquot dies, vt Scriptura notauit, non autem statim, gratias egit Deo atqui [oportet eos qui boni aliquid faciunt, præuolare ante alios, & incunctanter amoliri impedimenta omnia. Est autem optimum opus, summi illius primariique boni placatio, sine cessatione dilationeque, ideo præceptum extat, *si voueris votum, non cunctaberis reddere.*] Et post aliquam de more excursionem, Abrahami in Deo colendo celeritatem & ardentem promptitudinem attingens concludit. Accingamus igitur & expediamus nos ad agendas omnipotenti gratias, redden-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Progressio in spiritu.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Progressio in spiritu.

dumque illi sine mora honorem debitum Præceptum enim est transeuntibus ab affectu. ad virtutum meditationem vt accincti lumbos Pascha celebrent expediti ad ministrandum, & induti calceamenta quibus carneam molem ratione contineant, stentque recti firmatis pedibus, & disciplinam habentes virgam in manibus ad dirigenda citra errorem omnia vitæ negotia. Postremo iubentur properando cibum edere: quia pascha, creaturæ mortalis trāsitus ad Deū dicitur & valde cóuenienter. Nullum enim bonū est quod non Dei sit & diuinū. Id igitur celeriter quære ô anima.]

Hæc postrema præstat ex D. Gregorio accipere. Is Hom. 22. in Euang. in ipso fine, accommodans ad mores ritum vniuersum comestionis Agni Paschalis, perueniens denique ad illud & *Comedetis festinantes ait.* [Notate charissimi fratres, notate quod dicitur *festinantes.* Mandata Dei mysteria Redemptoris, cœlestis patriæ gaudia cum festinatione cognoscite, & præcepta vitæ cum festinatione implere curate. Quia enim adhuc hodie, licet bene agere scimus; vtrum cras liceat ignoramus. Festinantes ergo Pascha comedite, id est ad solemnitatem patriæ cœlestis anhelate, nemo in huius vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo moras ad expectanda studia innectat, sed cœpta perficiat, ne minimè liceat implere quod inchoat. Si ad amorem Dei pigri non sumus

adjuuat ipse quem amamus.]

Sectio 1.

Breuitas in diuinis.

Ignauum vero est & damni refertissimum moras circa bonum nectere, vt ipsimet Ethnici aduerterunt, quos inter egregiè omnino id prosequitur Epictetus cap. 75. Enchir. Vbi Simplicius illud Hesiodi huc accommodat.

Progressio spiritu.

Differ opus, nunquam non conflictabere damnis.

Insigniter item in eandem sententiam ex Epicteti mente disserit Arrianus lib. 2. c. 18. & lib. 4. c. 12. Itaque generosè & alacriter, seclusa ignaua languiditate, operandum est, qui enim remissè & molliter agit, frater est sua opera dissipantis. Imo si S. Gregorium audimus l. 11. moral. c. 26. Spiritus Sanctus per Siracidem. antefert alacrem & promptum boni executorem post culpam contractam ex allisu fortiùs assurgentem, & ab ipso ferro animum opesque ducentem, molli & effœminato Innocenti. Sic enim accipit illud, *melior est iniquitas viri quam mulier benefaciens.* Eodem spectat quod capra offerebatur in ostio tabernaculi, ouis autem procul inde quia conuersio feruens acceptior Deo est innocentia tepente vt Philosophatur Petrus Blesensis epist. 50.

Germana igitur Dei soboles, celerrimè & quam breuissimis itineribus fertur in bonum. Sed neque hæret in minutiis boni quasi non satis habeat animorum ad grandia opera

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

Progressio in spiritu.

quibus illico in spiritu ditescat, vel quasi Deus parcè nec nisi post longas moras subministret vires ad nobilissima quæque opera necessarias: sed illico spiritu magno videt vltima. Quod si aliquæ se difficultates opponant, non auspicatur à minutiore tanquam imbelli & faciliùs superabili, sed ab ea quæ maximè ardua est, & plurimæ (certè alacris) indiga operæ, vt fert consilium Cassiani collat. 5. c. 14. & Chrysostomi homilia 73. ad populum, nec non Climaci gradu 1. cuius illa sunt in hanc rem egregia [Odiosum sanè periculique plenissimum est, ab ipso statim congressu, lassescere luctantem. Est enim futuræ necis non obscurum argumentum. Erit nobis omnino perutile forte & validum renonciationis initium arripere, etiam si postmodum mollescere contingat. Anima enim quæ viriliter pugnare cœperit, rursumque debilitate cesserit, antiquæ virtutis & studij memoria, quasi stimulo quodam & flagello vulneratur; atque ex hoc nonnunquam plurimi pristinum vigorem receperunt, prioresque pennas resumpserunt.] Non est igitur initio languendum, sed ab alacribus cœptis generosè auspicandum.

Ita planè se gesserunt quotquot magnos progressus in virtute & Dei obsequio fecerunt, quorumaliqui confestim idcirco magni & summi euaserunt. S. Cyprianus referente Pontio c. 4. [Præpropera velocitate pietatis, penè ante cœpit perfectus esse quam disceret,

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

&c. Nemo metit statim vt seuit, nemo vindemiam de nouellis scrobibus expressit, nemo adhuc vnquam de nouiter plantatis arbusculis matura poma quæsiuit. In illo omnia incredibilia cucurrerunt. Præuenit (si potest dici, res enim fidem non capit;) præuenit inquam tritura sementem, vindemia palmitem, poma radicē.] Addit mox. [Hic de imperitis gentibus veniens tam matura cœpit fide quanta pauci fortasse perfecerint. Mora denique circa gratiā Dei nulla, nulla dilatio.] Gregorium Neocæsariensem celebrat in eius encomio Gregorius Nyssenus, quia [per primam vitæ instituti electionem, ostendit in se se, verum esse illud verbum Dauidis dicentis; *justus vt palma florebit.* Sola enim nimirum hæc arbor perfecta crassitudine cacuminis à terra surgit, & excrescit: cumque proceritatis incrementum progrediatur, nullam in latitudinem à tempore accipit accessionem. Sic etiam ille à primo germine floruit, & electione vitæ instituti, protinus perfectus, & eminentibus frondibus consurgens & excrescens.] De S. Victricio sic scribit S. Paulinus Epist. 28. quæ est 2. ad ipsum Victricium. [Quid ergo miremur, tam potentem te esse meritorum, tam diuitem gratiarum; cum hoc tibi fuerit virtutum in Christo rudimentum, quod longorum laborum paucis consummatio est? Dubitemus etiam nunc, an perfectus sis, qui de perfectione cœpisti? Et si legitimè coronan-

Progressio in spiritu.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Progressio in spiritu.

dus sis agone decurso, cum currere cœperis à corona ?] De ipso S. Paulino D. Hyeronimus initio epistolæ de instit. Monachi, egregia in hanc rem tradit & cum illo componens concludit. [Subitus calor longum vincit teporem.

Tales nominatim fuisse oportuit Sanctorum nonnullos, qui consummati in breui, expleuerunt tempora multa quorum juuentus celerius consummata condemnat longam vitam torpentium, & annositate languida in Dei obsequio metiuntur sanctitudinem ; cum tamen ætas senectutis, sit vita immaculata atque perfecta, & vt benè admonet Paulinum S. Hieronymus initio epistolæ citatæ de instit. monachi non est fides & pietas pensanda temporibus, & multi ætate iam marcida prætorpore perpetuo superantur à vegetis & alacribus adolescentibus. Cum itaque senectus sit pensanda moribus, ideoque judice Origene hom. 16. in Iosué, nullus peccator sit senex, quantumcumque æuo processerit, multi frustra canos iactant, cum sint vere cani pueri, in quos conclamat Guil. Paris. l. de mor. c. vltimo. Isti autem verè censendi sunt diu vixisse, quantumcumque in ætate tenera excedant, qui ætatem qualemcumque exegerint, naui & alacres, & iam ab initio feruentes traduxerunt. Seniles Iuuenes vt loquitur Cassiodorus in libri 11. præfatione. Cuiusmodi fuit ille Macarius Ægyptius qui dictus est παιδα-

γεγονέναι, referente Palladio sect. 17. laud. quia in iuueniri ætate præ feruore & nauitate in parandis virtutib. iam senex haberi poterat. In summa ne sigillatim hæream circa hunc aut illum, valet planè de omnibus sanctis quod Nazianzenus orat. prima vniuersè statuit; sublimi viro detrimentum esse res magnas non aggredi, sed in paruis consistere: non secus ac si magno lumine parua domus illustretur, aut virilibus armis puerile corpus obtegatur.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

In diuinis Deus.

Sunt porro progressiones omnes propositæ, obedientium Deo victoriæ. At nihil æque obedientiam commendat quam promptitudo vt insigniter tradunt S. Basilius l. 2. de bapt. q. 6. & regula 166. Breuium. Nec non S. Benedictus c. 8. Regulæ, qui intra paucas lineas sæpè sæpius iterat rumpentes esse moras obedienti, & statim ac eodem momento quo iussa percipiuntur, vult iungi executionem assurgendo ad mandantis vocem, non secus ac si carbo succensus demissus esset in eum qui iussa percepit: sic in auditu auris obeditur Deo: sic concipitur spiritus salutis demisso in animam Verbi diuini semine, & statim conceptum sequitur partus: quem esse virilium animarum agendi modum à muliebribus animabus alienum scitè differit Origenes hom. 10. in Exod. Qui enim concipiunt excipientes diuinum semen, & statim pariunt, eos negat dicendos, quod alij molles & tardi, qui scilicet idcirco dicuntur præ-

Sectio I. *Breuitas in diuinis.*

In diuinis Deus.

gnantes mulieres. [Perfecti ergo sunt(inquit) & viri fortes, qui statim vt concipiunt pariunt; id est qui conceptum fidei Verbum in opera producunt, anima autem quæ concepit & in ventre retinet & non parit; ista mulier appellatur, sicut ex Propheta dicit, *dolores partus aduenerunt ei, & virtus pariendi non est in ea.*] Expressit Origenem & in hoc argumento insigniter versatus est S. Ambrosius l. de fuga sæculi. c. 8.

XXIX. *Deus vndecumque & secundum omnem differentiam & temporis & loci, longissimus est, ac protensissimus.*

NVlla est æqualis longitudo, ei quæ in Deo concipi potest aut debet. Apte enim Deum qui finis omnium est, nunquam ipse finitus, apponemus decidi longitudinis circa Sacra clausulam. Est ergo longitudo, spatiosum quid Siue autem spatium duratiuum, siue situale spectetur, longitudo est in Deo infinita. Nam & æternus est diffusione duratiua, ob quam celebrari Dei longitudinem ait S. Bernardus lib. 5. de consid. *in fine:* & immensus præterea est, atque adeo immetata longitudine præditus, quoad situalem diffusionem, de qua valet illud Iobi 11 longior terra. mensura eius. Longas regibus esse manus, protritum est. Sed longiores vndecumque Deo esse nemo non videt; cum nihil siue

ſiue loco, ſiue tempore ſit Deo remotum, omnibus vbiuis adeſt præſentibus æque attingit omnia præterita; nec vllum eſt futurum, ad quod eius obtutus non peruadat. Itaque & potentia & ſcientia Dei longitudinem habent infinitam. Non ita nos homuli, quorum potentia infirmiſſima & reſtrictiſſima, ſcientia vero admodum in anguſto verſatur. Sed nullo ex capite diuinam longitudinem lubentius ſuſpiciunt Sancti, quàm penes eam perfectionem, quam S. Gregorius 11. moral. cap. 10. & 11. *longitudinis* nomine ab Apoſtolo Eph. 3. expreſſam cenſet nempe penes longanimitatem. Concinantque Hæbræi, vocantes Deum *longum naribus*, vt Exodi 34. v. 6. vbi vulgata habet *Deus patiens* Hæbr. eſt *erces affaim*, hoc eſt longus ad iras; longus naribus quibus in efflari ſolet vnde naſus iræ ſedes, in quam rem plene Delrio adag. 139. vet. teſtam. & Raderus ad l. 5. Martial. Epigram. 45. Deus ergo ex hoc capite longiſſimus eſt quia patientiſſimus. Vt ſcriptura vbique clamat & pulcherrimè tradit Tertulianus L. de patient. C. 2. eumque exprimens S. Cyprianus L. eiuſdem argumenti. Quis tantam penes omnia propoſita capita Dei longitudinẽ ſatis demiretur? Confortata eſt, & non poſſumus ad eam. Omnes menſuræ noſtræ breuiores ſunt quam vt poſſint tantæ vndecumque longitudini eſſe pares.

Sectio 1 *Breuitas in diuinis.* Deus.

Non ſic humana, non ſic inter nos enim

Sectio I.
Breuitas in diuinis.
Deus.

omnia ad quæ suspirant mortales, exiguæ moræ sunt, gloria, voluptas, sanitas. De gloria, cui incompertum illud Senecæ L. de tranquil. animi C. XI. [quæ sunt diuitiæ, quas non egestas, & fames, & mendicitas, à tergo sequatur? quæ dignitas, cujus non prætextam, & augurale, & patricia, & sordes comitentur, & exportatio, & notæ, & mille maculæ & extrema contemptio? quod regnum est cui non parata sit ruina, & proculcatio, & Dominus & Carnifex? Nec magnis ista interuallis diuisa, sed horæ momentum interest, inter solium & aliena genua.] Diuinus è contrario dominatus, quàm diuinus stabilis & longus pro æternitatis longitudine est, idque illi præcipuum decus, vt fusè prosequor in natur. Theol. d. 7. n. 152. Similiter voluptates nostræ omnes, perbreues. Seneca l. de vita beata c. 7. [Summum bonum immortale est, nescit exire; nec satietatem habet, nec pœnitentiam; nunquam enim recta mens vertitur, nec quicquam mutauit optima. At voluptas, tum cum maximè delectat, extinguitur; nec multum loci habet. Itaque cito implet, & tædio est, & post primum impetum marcet: Nec id vnquam certum est, cuius in motu natura est. Itane potest quidem vlla eius esse substantia, quod venit transitve celerrimè; in ipso vsu sui, periturum. Eo enim peruenit vbi desinat, & dum incipit, spectat ad finem.] Rursusque C. 12. voluptates nostrates inæquales, & sub

ictu pœnitentiæ positas describit. Vide sis insuper de Consol. ad Marciam c. x. & quæ adduco in Morali dist. 1. à n. 84. diuina voluptas fixa est, & nunquam mutatura. Nostra denique sanitas vaporea vt D. Augustinus scitè dixit serm. 34. cum è contrario benè esse Dei nullo vnquam fine sit terminandum. Itaque longitudo videtur statuì posse Characteristica diuinorum bonorum, breuitas vero nostratium. Nam & in tempore sumus, & tempus omnia nostra mensurat; at tempore nihil breuius atque fugacius. In quam rem insigniter disserit Seneca Epist. 32. & 49. & Petrarcha lib. 14. Epistola vnica, tota. At æternitas quæ Dei & diuinorum bonorum duratio est, finem nescit, tamque longa est, vt idcirco sit immetata.

Sectio I. Breuitas in diuinis.

Deus.

XXX. *Breuitati diuinæ nulla par breuitas.*

Siue Deum qua Deus est, in seipso, aut in suis erga mortales consiliis attendamus, siue eundem in Christo mundum sibi conciliantem spectemus, nihil occurrere potest breuius atque punctalius. In primis vniuersa attributionum Dei varietas quam per imaginationes nostras in varias veluti perfectiones dearticulamus, re ipsa non est nisi vna perfectio impræcisibilis, ac insectilis per cogitationes nostras terminatas ad conceptus obje-

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

ctiuos se excludentes. Vnde quamuis ob imperfectionem fundamenti ex quo ad diuina assurgimus diuinas perfectiones per conceptus confusos diuersos nobis obiiciamus, tamen reipsa eadem semper perfectio saltem implicitè attingitur, & in cœlo vbi clarè videbitur, *erit dominus vnus, & nomen ejus vnũ,* vt ait Zacharias C. vltimo: hoc est vnica omnino agnoscetur esse Dei perfectio. In quam rem diuinè disserit S. Bernardus S. de consid. *Sub finem.* Quod si pro more nostro, imperfectè concipiamus diuina attributa seorsim, quæ persingi potest breuitas immensitati punctali? videntur ista continere implicationem in objecto, seque re ipsa destruere. Sed tamen nihil verius. Nam diuina diffusio localis, quãta est non plus intrinsecè habet quam in vno insectili puncto, ac proinde est omnino breuissima; nec diffusionem in se ac longitudinem continet sed summam breuitatem, qualis in puncto cogitatur. Æque æternitas in se spectata, falso concipitur vt diffusio duratiua; est enim vnum quid punctale & æternum, atque adeo perbreue. Fluent quidem & dilabuntur circum diuinam æternitatem temporis spatia, irrequietis motionibus, ipsa tamen Dei æternitas semper stat, veluti palus in medio amne defixus, quem varietas & volubilitas fluctuum semper sibi succedentium alluit, nusquam variatum.

Deus.

In operando, nihil Deo actiuius, vt optimè

expendit Philo l. de Sacrif. Abelis & Caini. Tractans enim illud Isaaci ad filium Iacobum, *quomodo tam cito inuenire potuisti fili mi*: Ostendit germanam Dei sobolem, naturam patris imitando incunctanter ac celerrimè operari bona; sicut Deus operans. [Omni tempore celerior est, quia ne tum quidem ab eo adjutus est, cum creabat omnia; & ipsum etiam simul cum mandato extitit. Adhuc enim loquente Deo facta sunt omnia, nec intercessit vlla mora temporis: Imo si licet verius dogma attingere, dictum & factum, idem est. Verbo certe etiam apud mortales nihil est mobilius: præcedentem enim mentis conceptum, celeritate assequitur nominum verborumque volubilitas. Ergo sicut riuorum perennium fluenta, cursu que irrequieto feruntur, sequentibus aquis præcedentes impellentib. Ita sermonis semel cœpti exundantia, mentem omnium quæ nobis insunt nobilissimam & volucribus naturis parem, currendo assequitur. Igitur sicut ingenitus ille, præuenit omnia genita; ita ingeniti sermo sermonem creaturæ præcurrit, nubila etiam præteruolans, sicut ipse liberè loquitur dicens, *ecce videbis, quod apprehendet te sermo meus*, quasi nihil sit quod Dei sermonem possit effugere. Quod si sermo præuenit, multo magis ipse qui loquitur.] Infert inde Philo, mirum non esse, si Dei filij patrem affectantes, imitantur bonum quam celerrimè, recisa omni dilatione.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Deus.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Deus.

Extollebatur diuina longanimitas, qua ſuſtinuit vaſa iræ in multa patientia per longum tempus. Verum ea diuinæ ſuſtinentiæ tempora quæ nobis longa videntur, apud Deum breuia ſunt, quia mille anni ante oculos eius tanquam dies heſterna quæ præteriit. Nec reuera longum eſt quod habet finem, vt diſſerit S. Auguſtinus 12. ciuit. c. 12. quid quod interdum, etiam per comparationem ad nos, patientia Dei non in longa tempora vltionem producit, ſed perbreui pœnæ dilatione, ſubſequitur non pede claudo vindicta ſceleſtum. Id quod ingenuè faſſi ſunt Ethnici, qui Chriſtianos Dei ſui longanimitatem celebrare cum accepiſſent, deprehenſa tam ſubita Iuliani deſertoris punitione exclamarunt. Papæ, quæ iſta longanimitas. Nebulam enim (vt S. Athanaſius verè dixit) excitare aduerſus Chriſtianos permiſſus, perbreui flante Deo periit & in æternum ſublatus eſt animaduerſione quàm celerrima. Itaque nulla breuitas æquat diuinam, ſiue in ſe ipſa, ſiue in conſiliis ſuper filios hominum.

Iam Deus adjunctus carni noſtræ, quam breuiatus nec plane eſt verbum abbreuiatum, de quo juxta pleroſque Patres fusè alibi. S. Bernardus ſerm. 1. de natiu. Dom. initio, profeſſus ſe adigi ad breuiandum ſermonem, ſubdit. [Nec mirum ſi facimus nos breue verbum, quando & Deus Pater verbum facit abbreuiatum. Vultis noſſe quàm longum,

quam breuè fecit? Cœlum (inquit hoc verbum,) & terram ego impleo. Nunc caro factum, in angusto locatum præsepio est. A sæculo (ait Propheta) *& in sæculum tu es Deus.* Et ecce factus infans diei vnius.] Blasphemet quantum libuerit impi⁹ Nestorius, contestans se Deum bimulum aut trimulum non adoraturum. Hic etiam à primo momento conceptus carnis suæ, est Deus noster. Nam ex eo momento, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Itaque juxta eundem Bernardum hom. 2. super missus est, agnoscenda est in Christo longitudo breuis, latitudo angusta, altitudo subita, & profunditas plana. Quod egregio rythm. Adami Victorini expressum habetur, apud Richardum à S. Laurentio, L. 2. de Deip.

Sectio 1. Breuitas in diuinis. Deus.

Mira rebus conuersio;
Longitudo breuis efficitur,
Latitudo constricta cernitur,
Complanatur profunditas,
Altitudo demissa subditur.

Sic breuiari oportuit Elisæum, vt paruulo coaptaretur ad eius viuificationem: de qua incarnati Verbi imagine sciтè Prosper p. 2. de promiss. c. 31. Basilius Seleuc. orat. 10. Guerricus serm. 3. de resur. Bernardus serm. 16. in Cant. In Eucharistia habemus panem arctum & aquam breuem, sic enim Isaiæ locum de Eucharistia, accipit Iustinus cum Tryphone disputans, & merito: cum in quolibet puncto

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

speciorum sit Christus totus. Est ergo ibi quoque breuissimus. Cedo igitur vspiam breuitatem diuinæ æqualem, siue de Deo quâ Deo siue de eodem prout corporato, vel in cibum porrecto, sit sermo.

Deus.

Finem Christianum in breui esse, asserunt Etherius & Beatus l. 1. Contra Elipendum; nec repugnauit S. Bartholomæus, cum referente S. Dyonisio L. de myst. Theol. c. 1. dixit Euangeliũ esse latum simul & angustum, magnum & paruum, longum & breue, nam S. Bartholomæus, interprete S. Dyonisio, spectauit nostras de Deo elocutiones, quæ plurimis verbis longaque oratione exprimuntur, & simul breuibus ac multis vocibus explicãtur: quia tametsi imperfectio nostra feratur in effutitionẽ multorum verborum; tamen reipsa quod de Deo citra impropriietatem dicere possumus, perbreue est ac propè nullum. Cum igitur longitudo atque magnitudo verbosa, consequens imperfectionem nostram, non sit refundenda in diuinam doctrinam, merito simpliciter asserimus, illam breuem atque concisam esse & cum Deus in Christiana republica, syluam legum antiquarum reciderit, perbreui legum summa contentus; habet hic quoque locum illud S. Orientij de lege naturali in commonitorio.

Quid non mandatum latè complectitur arctum
Plenius hac tradi quid breuitate potest?

SECTIO II.

DICTIACA DE BREVITATE & longitudine in humanis.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Rectio.

HVMANA dico, quæ non ſunt ordinis ſuperioris, nec immediate, ſuapte natura ad Deum pertinent, ſed ſunt functiones vitæ ciuilis ac humanæ, quæ apud Ethnicos quoque benè compoſitos, locum habuere. Ejuſmodi ſunt; rectio, ſtudia Philoſophica, & humaniora, librorum confectio & expolitio, lectio, viſitationes & alloquia amicorum, beneficiorum collatio, titulorum delatio, cauſarum forenſium agitatio, medicatio ægrorum, geſtio negotiorum, pax, Luctus, Epitaphia.

I. *Bonum eſt moderatorem etiam non ſupremum, longa rectione perfungi.*

TRactabimus hoc punctum in religioſa rectione, quæ nobis notior eſt, debetque & exactiſſima & perfectiſſima eſſe. Rectionem igitur in minoribus Præfectis debere quantum fieri poterit longam eſſe ferunt quæ

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Rectio.

latè disputat Franciſcus Sacchinus l. 5. hiſtor. Soc. Ieſu à num,123. reddens cauſas cur de S, Ignatij ſententia, munus Præpoſiti generalis debeat eſſe perpetuum, quamdiu qui in illud euectus eſt, vitam vixerit. Id quod etiam apud Carmelitanos ſeruandum eſſe juxta regulam, tradit Thomas à Ieſu ad regul. Carmel. parte 3. c. 1. Cartuſianis eundem morem eſſe, ſalua mutandi quot annis poteſtate penes generale capitulum ſita, neminem latet. Dominicani ad eundem vſum aſtringuntur, ex regula. Id quod etiam ex S.Franciſci mente, inter Minores fuiſſe ſeruandum, ſcribit Miranda tomo 2. Manual. Prelat. q. 6. artic. 5. Inſinuaturque c. 8. regulæ S. Franciſci audio id primum anno 1517. immutatum eſſe Romæ in capitulo generali ſub Leone 10.munere generalis, quod ante perpetuum erat, arctato tunc ad ſexennium: Expedire vbiuis præfecturam generalem eſſe perpetuam, nec niſi electi morte expirantem, late confirmat Caſtellinus ord.Prædicat. tract. de electione canonica c. 20. propoſit. 5. poſt Nauarrum in cap. multum 18. q. 2 n° 3. & Comment. 3. de regul. n. 3. Itemque poſt Cordubam q. 3. Introductoria ad regul. S. Franciſci, atque Suarem t. 4. de relig. tract. 8. l. 2. c. 7. per totum. Rationes cur præpoſitos generales par ſit eſſe perpetuos, ſex præſertim præferuntur, major vſus rerum gerendarum, & major item hominum regendorum notitia; major præpoſiti authoritas,

certior ambitus improuidorum remotio. Item quod facilius sit idoneum vnum inuenire quam multos; quod ea ratione Conuentus generales cum magnis impensis & personatum grauium angariatione conjuncti, infrequentius sint indicendi. Denique idem suadent administrationum præcipuarum exempla. Has rationes, pro moderatorum generalium dum viuunt perennitate, splendidè simul ac fusè persequitur loco allegato Sacchinus, & si rectè expendantur omnino conuincunt.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Rectio.

In contrarium toto conatu nititur. Laurentius de Peyrinis tomo 2. de Prælato Regul. q. 1. c. 4. §. 1. Laborans admodum in conuellendis rationibus propositis & addensans pro præeligenda temporaria generalium præfectura varias rationes, ac præsertim periculum superbiæ in generali perpetuo, securitatem quilibet audendi, vbi metus exturbationis animum firmat, perpetuam oppressionem eorum qui in generalis offensam odiumue incurrerint jure aut iniuria, sensum multorum ordinum qui malis suis edocti primæuam generalium suorum perennitatem sustulerunt & temporatiam fecere generalium præfecturam quod cap. illo quarto num. 6. multis exemplis illustrat, vt Benedictinorum, monachorum Vallis Vmbrosæ, Carmelitarum, Basilianorum, Augustinianorum, Minorum, Cruciferorum, Trinitariorum Mercenariorum, Seruitarum, Cistercienfium, & variorum Clericorum regu-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Rectio.

larium. Verum hæc omnia parum vrgent. Nam Nauarrus perpensis quæ tanto tempore ex consultationib. ad sedem Adostolicam in causis regularium perceperat, auide exposcit generales omnes esse perpetuos & qui temporales facti fuerant, effici denuo perpetuos vt apud eum videre est in longa huius negotij discussione quam instituit Comment. 3. de Regular. & l. 3.consil. de statu Monach. cons. 7. non desunt vero remedia quibus & humilitati perpetui generalis prospiciatur, & securitas ac audacia nimia temperetur caueaturque subditorum oppressio. Itaque cùm incómoda quæ allegantur non sint tant i quippe quibus occurri non possit ac debeat, rationes autem propositæ ad perpetuitatem muneris præfecto generali tribuendam, sint omnino graues ac per se vrgentes potior censeri debet pars cui suffragantur, & approbanda generalis moderatoris perpetuitas.

Atqui earum rationum pleræque habent proportione locum circa inferiores moderatores; coaficiuntque eorum rectionem sin minus perpetuam, at saltem longam & diuturnam esse oportere. Nam continuata diu rectione, majorem rerum gerendarum peritiam comparabunt, & pleniore subditorum notitia potientur. Oraculum vero est Spiritus sancti, intelligens gubernacula possidebit, idest dignus est qui possideat. Ea item ratione occurritur plerisque incommodis quæ rectionem

breuem & volaticam consequuntur vt videre est apud Adam Gontzen. l. 7. polit. toto c. x. vbi refellit Machiauellum, cui placuerat, magistratus inferiores subinde mutari; nec regendi potestaté in vna & eadem persona prorogari ad longum tempus. Sed contra quam Macchiauellus voluit, agebat Tiberius artis regendi consultissimus, tametsi pessimus, veritus ne muscæ non saturæ fierent molestiores, vt scribit Theodorus Metorchita pag. 75. histor. post Tacitum extremo lib. 1. annál. Seuero idem visum, tradit in pescennio nigro, Spartianus;& placuisse quoque Antonino pio praxim illam, scribit Capitolinus, & diu quidem fuerat lex de annuo tantum magistratu: vnde Arnobius l. 2. opponens Romanis quod nouam induxissent, inter cœtera ait in potestatibus obeundis,leges conseruatis annuarias? quasi diceret nequaquam;mutastis enim priscum vsum adacti incommodis. Nimirum non parcit populis regnum breuè, vt est apud Statiuum 1.Thebaïd. quod aliter dixit Tacitus 2. histor. [Difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu vsurum.] Subscribit quoad Iudices Lipsius l. 2. monit. polit. c. 9. in 4. *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Rectio.

Præstat moderationem inferiorum moderatorum esse duratione moderatam, nec in longa tempora prorogari.

Hoc duobus modis potest accidere. Primo scilicet ita vt idem inferior moderator occupet

Sectio 2. ad breue tempus (v. g. ad triennium) eandem *Breuitas in* sedem; cum primum tum ea præfectura abie- *humanis.* rit, ad alia transgrediatur, perstans semper ad clauum. Secundo, ita vt ex quo abiit magi- Rectio. stratu vno non pergat ad alium; sed subsit, & priuatus degat per longum tempus; puta decennij, vel per tantumdem temporis quantum præfuit. Priorem rectionis inferioris breuitatem, cum libertate suffectionis ad aliam similem vel majorem, approbauit Clemens 8. eo diplomate quo inferiores quosque religionum præpositos, jussit exacto triennio abire magistratu. Posteriorem vero breuitatis moderationum formam, adamarunt Patres Sancti Francisci de Paula & alij quidam regulares. Facitque eodem diploma Vrbani octaui pro Augustinianis strictioris obseruantiæ: & in sæculari politia, affine quid seruatum aliquando est. Nam Athenis nemini bis licebat Epistatem agere. Apud Romanos autem nemo ante decennium eodem magistratu fungebatur vt obseruat Pitartus decade 6. historicopol. c. 7. quamuis porro vtraque ratio breuiandi præfecturas sacras sua & commoda & incommoda habeat; tum earum contentionem facere non est præsentis instituti quo duntaxat prolixitatem moderationis inferiorum præfectorum cum eorumdem breui moderatione componimus. Restringo sermonem ad inferiores moderatores: quia de supremis, & (vt loquuntur) generalibus, est manifestè alia ratio,

propter quam & plerique ordines ſapientiſſimè edixerunt, vt præfectura eſſet illis perpetua, vt ſupra monſtratum eſt, & rationibus re vera conuincentibus approbatum, expedite retineri ac vigere vſum illum ſiſtamus quo in breuitate moderationis inferiorum moderatorum, vt initio etiam præmiſimus. *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Rectio.

Eſſe igitur breuitatem rectionis inferiorum moderatorum adamandam, & longitudini præferendam, confirmari poteſt cum ex parte eorum qui imperant, tum ex parte eorum qui ſubſunt, tum ex parte cœtus vniuerſi, cui longitudo rectionis inferiorum moderatorum, incommodare plurimum poteſt. Ex parte præfecti, breuitatem ineundam ſuadet, amolitio tumoris & faſtus qui ferè affectatur continuatam rectionem, juxta illud Caij. [Euge Petroni, non didiciſti audire Imperatorem. Tumes continuatis hactenus magiſtratibus.] Tacitus item annali 2. ait ſuperbire homines annui magiſtratus deſignatione. Quid ſi honorem per quinquennium agitent. Eſt ſanè præfecturæ tinea atque teredo, ſuperbia alit vero & fouet ſuperbiam, longa continuatio Imperij, ſiue ob delatum titulo præfecturæ honorem, ſiue ob vſum imperandi quo dediſcitur ſubjectio atque humilitas, ſiue denique ob honorificum illud de præfecto judicium, & mandatum vt porro pergat quod eſt inſtar cumulati elogij, ad inflandum & tumorem ingenerandum accommodatiſſimi. Inebriat

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Rectio.

planè præſenti mentem diutius hauſta dulcedo præfecturæ. Contrahitur imperando animus imperandi, vnde plerumque contingit, vt præfectus à munere adeò ſapido ægrè auellatur; nec vllis pareat idoneis rationibus inſiſtendi eiſdem ſemper veſtigiis, & non decedendi de gradu. Siue munera effundenda ſint, ſiue turpi aſſentatione producendi rectionis termini, nihil eſt quod refugiendum exiſtimet. Sapientes adhæſionem & infixionem illam ad clauum, demirari ſatis non poſſunt: Nec id nouum. Iam olin S. Nilus, ſuam hac in parte admirationem his verbis prodidit, quæ ad calcem opuſculorum eius leguntur. [Tradunt rerum naturalium obſeruatores, gruem triginta dies commune auium agmen ducere, deinde alteri grui idem munus tradere. Qui nunc gregi tuo præeſt ambitioſus, imperandique cupidus (vt audio,) expleto de more jam anno miniſterij ſui, non permittit vt alius regendi munus curamque ſuſcipiat. Et quid dicemus ad hoc?]

Iam ſi habeatur ratio boni & commodi ſingulorum inferiorum; (vt ſanè par eſt haberi, cum hæc gubernatio mininè omnium debeat eſſe tyrannica, ſed ad ſubditorum vtilitatem, vniuerſam referri oporteat:) nemo non videt, diu continuatam rectionem, accidere inferioribus perincommodam. Sic enim cui ſemel malè eſt, ſēper malè erit imo in dies pejus, aucta amaritudine per nouas ſubinde

offenſionum

offenſionum cauſas. E contrario item, cui fauens & bonus obtigerit præfectus, per hujus continuatam potentiam, omnia faciet impunè; & quia vix eſt qui non aſpiret ad eam expertem jugi ac fræni licentiam, plerique omnes objecto magnanimo in Deum ſolum intendendi, ejuſque gratiam captandi propoſito, ſoluentur in aſſentationes, eique turpi animorum mollitudini ſe dedent, quæ ſerua pecora redolet, & vix in ſecularibus eſt ferenda, vt latè proſequitur aſſentationem proſcindens Sariſberienſis l. 3° Polycrat. à C. 4. Vere nō poteſt ea ſorte cogitari infelicior atq; proprobroſior, vt qui ſerui Dei eſſe deſtinarant, pudioſam animi abjectionem, hominum per ſerui efficiantur. Nec eſt quod ad minuendam dedecoris illius turpitudinem quis allegeт, Religioſos vi profeſſionis ſubjici ſuperiori vt ſeruos; non ita eſt idque merito explodunt Suares tract. 7. de relig. l. 6. c. 2. n. 18. & Baſilius Poncius q. 3. ſcholaſt. c. 5. viciſſim vero ſuperior, ne fiat depontanus, ſed ſuo arbitratu pergat viuere, & dicier hic eſt, nemine non modo reclamante, ſed ne muſſante quidem cogitur laxare inſtitutum, & in multis conniuere, ac tacitus præterire multa quæ alioqui ſeuerè recideret. Quod cum contingit, & ambitio (vt cum Fulberto epiſt. 21. loquar) Capitolium Monaſticum eſt ingreſſa, omnia peſſum eunt: poteſtque cum Abbate Orentio apud Moſchum in Prato C. 126. in-

Sectio 2. Breuitas in diuinis.

Rectio.

Sectio 1 Breuitas in diuinis.

uerti sagum; & de nouitatè inuersæ vestis quærentibus, responsum dari; inuerso & euerso religioso instituto, merito vestem quoque inuersam esse.

Rectio.

Hinc liquet de tertio capite incommodum continuatæ potentiæ, qnod petebatur ex damnis inde in cætum vniuersum dimanantibus. Romanam Rempublicam pessumdedit continuata aliquorum potentia vt. D. Augustinus notauit l. 1. Ciuit. cap. 31. stetere Romani quamdiu lex 12. tabularum viguit de ciuitati annali lege seruanda nec iugi aut longa cuiusquam potentia ferenda. Quod item inter præcepta à Mæcenate suggesta memorat. Dio. lib. 52. notum & illud Liuij. [Libertatis magna custodia est, si magna imperia diuturna esse non sinas.] Leges Romanas id vetantes, & Senatusconsulta in eamdem sententiam notauit Petrus Gregorius l. 22. de Repub. l. 10. n. 6. & ex Iosia Mercerio Pitattus dec. 6. Historicopol. c.7. Videndi in eandem sententiam Dyonisius Halicar. lib. 4. & Tacitus Annalium 2. Cassiodorus lib. 7. var. epist. 2. & alij quos profert Simancus l. 8. de Republica c.36. neç-non Scipio Ammiratus dissertationum Politicarum ad Tacitum l. 1. dissertat. 12. sicut igitur pro tranquillo & libero Romanorum statu successit tyrannis, juxta præsagitionem Mamerci dictatoris apud Liuium l. 4. dum dementati Romani, magistratibus cedere & gradu abire recusantibus

adulantur: ita religiosus cætus, excisa paterna rectione, ambulatoriam & facile mobilem præfecturam constituente, tyrannidi perpetuorum moderatorum colla submittit, & funditus euertitur. Non debet videri durum tyrannidis vocabulum in hoc negotio. Sic enim loqui non extimuit Sarisberiensis l. 8. Polycr. c. 17. itaque si salua esse debent omnia, adhibeatur ὀστράκου περιστροφή. Prouerbium est Eunapij in Chronographia; de quo diligenter Adrianus Iunius l. 5. animaduersorum c. 18. monstrans Ostracismum non fuisse pœnam flagitiorum, sed lenimentum inuidiæ, & grauantis Rempublicam viri cæteroquin boni exonerationem ad tempus.

Sectio 1. Breuitas in diuinis.

Philosophia.

III. Multis ac fusè philosophandum, in tanta rerum naturæ difficultate, & reconditissimis latebris à veritate captatis.

NEoptolemum paucis philosophari statuentem, referente Ennio, Tullius Tuscul. 2. confutatum dedit; ea ratione confutandi data, quod difficile sit in philosophia ei pauca esse nota, quem lateant omnia aut pleraque. Nam nec pauca nisi è multis eligi possunt, nec qui pauca percepit, non idem reliqua eodem studio persequatur. Idem Mæne-cæum suum admonebat Epicurus, vt apud

Sectio 1. *Breuitas in humanis.*

Philosophia.

Laertium est lib. 10. volens & iuuenem philosophiæ addici, & senem nequaquam fatigari philosophando videlicet sicut nulli sunt certi termini nostræ disquisitioni constituti, resque philosophando vestigabiles infinitè propemodum patent, ita nunquam à philosophando vacandum. Præjuere exemplo sapientissimi quique. Missos faciamus recentiores qui omnem ætatem philosophando contriuere; Niphos, Zimaras, Buccafferreos. Quanta fuit veterum in philosophando constantia, cùm Philosophicis studijs immorerentur & naturæ quoque nonnullam quietem per noctem inuidentes, acciderent varijs artificijs tempus quod somno indulgendum fuisset, magna in seipsos seueritate producentes vigiliam, præflagrantissima philosophandi cupiditate? Aristotelem, cum cubitum se reciperet, peluim supponere solitum, præhensa manu pila ferrea, vt ex sono cadentis in subjectam peluim pila, euigilaret ad philosophandum, Laertius est author. Pertinax hoc philosophandi studium, & prolixam philosophiam, demonstrat moles immensa voluminum hodieque superstes, præter ea quæ interciderunt omnino plurima. Sed tanti viri omnes Philosophiæ partes accuratè complexi, vix longa & prolixa, præ argumenti vastitate, videri poterit philosophia quod item de Plinio dicendum est, Aristotelis studiosissimo. Plinius posterior, auunculi pertinacem, vt sic di-

cem) in philoſophando operam accuratè expreſſit epiſtola 5. libri tertij depingens eum perpetuò affixum ſtudijs : ita vt in itinere , ad latus Notarium & pugillares ſemper haberet, ne quid temporis abſque philoſophiæ ſtudio, & rerum naturæ ſcrutatione effluerettac etiam dum à balneo diſtringeretur , tergereturque, audiret è Philoſophicis quippiam vel dictaret , incredibili temporis parſimonia , vt ad naturæ hiſtoriam quam pridem moliebatur otium ſuppeteret. Verum his (vt dixi) quod vniuerſam naturæ philoſophiam complexi animo eſſent , præ argumenti immenſitate, breuis videri poteſt philoſophia. Quam vero longa & diuturna fuit ejus philoſophia, quem conſideratio apum, tantulæ præ natura vniuerſa, particulæ , diſtinuit annos duo de ſexaginta ? Is fuit Ariſtomachus Solenſis Plinio teſte lib. 11. cap. 9. & ſunt qui longum exiſtiment, per triennium philoſophari, de vita natura & morum ac ſuperiorum rerum philoſophia?

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Philoſophia.

Accedit quod non dicitur philoſophari de aliquo argumento qui ſimul & ſua implet & aliena inanit,vt cũ Tertulliano dicam:hoc autem non poteſt abſque prolixaitate præſtare, qua ratione Claudianus Mamertus in calce tripertiti operis de ſtatu animæ , excuſat longitudinem illius diſputationis. [Neevero(inquit) ipſe aliquantò latiùs prolixiúſque hanc eandem quęſtionem agitare non potui.Verum

Sectio 2. Breuitas in humanis. Philosophia.

ſcilicet par fuit quoad aduerſarius reniti valuit, eo vſque præliari: aut quoad in fugam ceſſit, tergum præbere, & manu captum plumbeis pugionibus exarmare. Vlterius porro progredi, & in auras tela iacere, & ſine hoſte pugnare, caſſa contentio eſt, & virium fruſtratio, quod ita erit ingloriosum vt laborioſum. Quid tu igitur (ait aliquis) per hæc tria volumina aduerſum breuem paginam ſpatiatus es, ſi verbum verbo ſatis? ſed non id negotij eſt fallaciam ſtruere, quod deſtruere. Neget quiſpiam, ſphæram eſſe mundum: vno quidem hoc illo verbo negauerit; ſed non id vno item verbo vel Timæus aſtruxerit. Proinde quicquid illud ampliuſculè ſermocinati ſumus, non modo ſola falſi confutatio, ſed veri etiam coëgit adſtructio. quippe diuerſum eſt, dedocere noxia, & vtilia docere. Nec hoc idem eſt, ſentem ſolo vellere, quod frugem iacere. Non ergo idipſum eſt eruere vitium quod ſerere virtutem. Multo igitur amplius operæ inſumendum eſt in vtroque horum quàm in alterutro. Porro autem eum in vtroque agitare mihi prouincia fuerit in tam præpedito negotio, præſertim mira magis eſt parcitas quam prolixitas.]

Sectio 2.
Breuitas in humanis.

IV. Omnino præstat, breuiter & paucis, quam prolixè philosophari. Enitendum duntaxat, vt verè quis philosophetur ac solidè.

Philosophia.

PRo breuitate philosophandi; disputat sub Lycini nomine Lucianus l. de sectis, effusè pro more ridens complures philosophorum sectas; nec aliter vtendum Philosophicis studijs docens, quam veneno; cujus vsum perparcum, nec nisi ijs adjunctis quæ veneni acrimoniam retundant, esse oportere, nemo diffitetur. Ad eum modum, sobriè & perparcè degustandam esse philosophiam, author est Lucianus; breuitatem philosophiæ commendans à recisione multorum inutilium circa quæ negotiosa sunt otiosa ingenia: quod multo magis statuendum est de recisione multorum quæ vtilius ignorantur, & perperam jactantur occultæ philosophiæ nomine; de quibus rectè dixeris illud S. Chrysostomi hom. 5. de fato [meliùs est benè ignorare, quàm turpiter scire.] Affine est illud D. Augustini cap. 27. Enchir. [Sunt quædam quæ nescire quàm scire est meliùs.] In quem etiam sensum S. Gregorius l. 14. moral. c. item 14. accipit illud Iobi, Mecum erit ignorantia mea. Quod Ecclesiæ nomine dictum intelligit, malentis ignorare aliqua quæ præstat nescire.

Sectio 2. *Breuitas in humanis.* Eſt alia philoſophandi breuitas antiquis philoſophis probata vt Clemens Alexandrinus retulit l. 1. ſtrom. nimirum cum paucis verbis exponitur id de quo agitur. Adducit ibi Clemens pleraſque ſententiolas quibus veteres comprehenſam voluerant philoſophiam ſuam, amplexatos breuitatem, quæ (vt ait) eſt admonitoria & vtiliſſima laciniofis diſputationibus, ad Rhetores & verborum propolas amandatis. eademque ex cauſa l. 5. illius operis. teſtatur Clemens, Theologiam ſymbolicam placuiſſe antiquis; quod præter cæteros vſus ſit ad breuitatem accommodata. Pythagoræ philoſophiam verbis ſubſtrictiſſimam, memorat Auſonius epiſto. 25. ad Paulinum. Præfatur ibi in primis, quanto breuitatis ſtudio teneretur.

Philoſophia.

Non ego longinquos vt texat pagina verſus
Poſtulo, multiplicique oneres ſermone tabellas.
Vna fuit tantum, qua reſpondere Lacones
Litera & irato regi placuere negantes.
Eſt etenim Comis breuitas.

Hæc prolocutus, ſubdit de Pythagoræa perbreui philoſophia.

——Sic fama renatum.
Pythagoram docuiſſe refert, cum multa loquaces
Ambiguis ſtrerēt verbis. Cōtra omnia ſolū,

Est respondebat vel non. O certa loquendi Regula, nam breuius nihil est, nec plenius istis. *Sectio 1. Breuitas in diuinis.*

Quæ firmata probant, aut infirmata relidunt Philosophia.

Nemo silens placuit, multi breuitate loquendi.

Qui philosophiam pugno compresso, Rhetoricam palmæ expansæ contulerunt, hanc breuitatem in philosophia adamarunt; & quantum per perspicuitatem licet, tenendam docuerunt.

Huc pertinet prolixitatis declinatio in tractatione & discussione difficultatum. Id quod verum agnoscit, qui in astruenda veritate non esse aceruanda testimonia longo ductu, sed posse pauca sufficere, rectè statuit S. Auitus episto. 2. [De oraculorum (inquit) Canonicorum voluminum multitudine, justè ad declinandam prolixitatem, electa quæque ac deflorata ponantur: quia sicut minimi effectus sunt, quæ tantum de rostro prolata nullo scripturarum cælestiũm adminiculo fulciuntur, ita qui recipere pauca fastidit, non virtute sed mole rem conficit: quoniam vinci metuens, instrui nolens, ad deferendam veri cognitionem volumen potius quam documenta desiderans non causas putat rerum magnitudine constare, sed paginis.] & epistola 28. [Sufficiat acrimoniæ vestræ, paucitas exemplorum

Sectio 2. *Breuitas in diuinis.*

quæ ſumpta de pluribus, abundant cognoſcere cupienti : cæterum renitentibus animis, & in cœca incredulitate durantibus, ſi aliqua non ſatisfecerint; cuncta non proderunt.] Similiter cum teſtimonia Scripturarum aut Patrum allegantur, non eſſe exſcribenda multa, ſed tantum corda ſententiarum eſſe decerpenda, affirmat S. Cyrillus l. de fide ad reginas; declinandam ea ratione prolixitatem & faſtidium ex ea obuenturum admonens.

Philoſophia.

Contra tertiam in philoſophando breuitatem peccant qui citra idoneam cauſam in tricis & ſpinoſitatibus philoſophicis conſeneſcunt. Quid enim ijs facias, qui iam pridem extra philoſophicum ſcamma poſiti, nec vlla ſiue docendi ſiue ſcribendi neceſſitate adacti, circa cruſtas illas occupantur, ſimiles cancros edentibus? Comparatio eſt Ariſtonis apud Stobæum ſerm. 82. Gyros & mæandros cyaneis ſcopulis ſimiles, apud quos aliqui improuidè conſeneſcant, vocat Gellius lib. 16. c. 9.

Eſt verò ea philoſophandi diuturnitas multò probroſior, cum ratione ætatis aut muneris, alia ſtudia hominem decerent. Quo in genere ad fatuitatem prope accedit, quod de Italo quodam Archiepiſcopo ſibi Patauij noto, ſcribit Lælius Biſciola 4. 1. ſubſec. l. 3. c. 1. Vir erat clariſſimæ Metropolis infulis grauatus, doctus, ingenioſus, acutus; qui ſi de diuinis libris ſacratæ Theologiæ ſermo inferetur, obſtructa fronte & ſublato ſupercilio, faſti-

dium prodebat ; tantum non appertè repellens eam diſputationem. Vnus ei guſtus erat, de modalibus, de conuerſionibus, de maximo quod ſic, & minimo quod non, de proportiotione majoris inæqualitatis,de infinito cathegorematico & ſyncathegorematico , ac ejuſmodi philoſophicis minutalibus diſputare, ſcribere,reſcribere,mutare idemtidē de talibus generis plaçita,& aduerſus variorum de ijſdem ſententias argutari , quæ mox vltro ipſemet diutius apud ſe agitata conuelleret ; ſemper nutans & anxius,nec vnquam putans ingenio ſuo factum ſatis. Apicem beatitatis quam in hac vita ſperaret , ſtatuiſſe ſibi videbatur , in ſcrutandis cauſis ac natura riſus : quam diſquiſitionem , inductis atque diſiectis magno apparatu variorum ſententijs, inſtituebat longiſſimam : ſapientius ac conſultius acturus, ſi tricis illis perparcè deguſtatis , vel potius è iuueneli ſtudio ſuppoſitis , ad Chriſtiana ſtudia & philoſophiam Antiſtite ac ſene dignam, animum appuliſſet ; ſunt enim diſciplinæ philoſophicæ quod Clemens Alexandrinus lib.1. Strom. rectè admonuit,vſurpandæ perinde ac bellaria , quorum non tam eſt ad nutriendum vſus,quam ad recreandum ; vnde parcè adhibentur nec ita vt per ea conſtare vita hominis videatur.

Sectio 1. Breuitas in humanis.

Philoſophia.

His ſeruatis, & quoad materiam, & quoad modum,& circumſtantias philoſophandi,non erit longa philoſophia,etiam ſi quoad adoleſ-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

centes ei primo dantes operam, ad triennium extendatur. Trienne namque ſtudium, præ rerum vbertate, dico breue. Biennio autem dumtaxat, vel etiam minore temporis ſpatio ponere in iis ſtudiis operam, non eſt reuera philoſophari ſed primoribus dumtaxat labiis philoſophiam deguſtare. Qua ratione de medicinæ ſtudiis opinatum video Galenum lib. de ſectis, vbi ridet nonuullos compendiorum cum diſpendio capt atores quin intra ſemeſtre, aut etiam intra anguſtius ſpatium, doceri abs ſe poſſe diſciplinam medicam gloriabantur. Idem de philoſophia ſtatui poteſt aut etiam debet, cum non minus varietate materiarum abundet philoſophia quam Medecina. Quare improuidè, ſed non præter morem homo ad bonorum ſtudiorum talem factus, recidere vbiuis annum è ſtudiorum philoſophicorum triennio, quâ ſutelis, quâ ſolemni impetu fluuij ictum referente, allaborauit. Mihi triennis philoſophia, verbis quantum perſpicuitas patitur aptè ſubſtricta, & præter tricas non niſi in puluere ſcholaſtico vtiles, ad amænam rerum naturæ ſcrutationem morumque communium & priuatorum conſiderationem diffuſa, in tanta materiarum vbertate, breuis videtur.

Philoſophia.

Sectio 1.
Breuitas in diuinis.

V. *In studijs mitioribus longa distensio, & vel in senium vsque porrecta, vtilis, honesta, peramæna.*

Studia mitiora.

QVi inficias ierit, fas esse longo tempore distineri studijs humanioribus, vel eo ipso nomine, quod sint & dicantur humana, variæ quidem disciplinæ, hominem sibi ex parte aliqua subijciunt; Medicina hominem spectat corpore sanabilem; Physiologia tanquam naturale quoddam compositum ex corpore & anima coagmentatum; Theologia ve Dei procreatoris opificium ejusdem sui conditoris capax. attamen nulla disciplinarum illarum audit humana, præter eam de qua agimus. Indecorum igitur nec indignum est, hominem vniuersa vita sua, atque adeo quam longo licebit tempore, tam dulcibus, tamque humanis studijs insistere. Vnde vero honestior oblectatio, & mentis alibi fatigatæ remissio, quam ex his hortis atque viretis? Rigent & horrent cætera studia. In his amænitas perennis & virens ac vernans semper elegantia. Nec fructus à jucunditate dissociatur. Duo quippe Orientis lumina, Basilius orat. de libris Gentilium, & Nazianzenus in Basilij Monodia, quantum ex his studijs existere commodum possit, plene ac sapienter docuerunt. Nec juuant duntaxat ad reuincendos & suo-

Sectio 2.
Breuitas in humanis.

Studia mitiora.

met gladio iugulandos Ethnicos, (quem fructum harum literarum celebrat Damascenus l. 4. fidei c. 18. & agnouerat etiam Iulianus desertor, qui idcirco interdictum esse librorum hujus generis lectione Christianis edixerat;) sed etiam juuant ad sacras conciones, vt videre est apud Blesensem epist. 8.

Itaque non sunt hæc studia breuibus adolescentiæ finibus arctanda, sed ad extremam vsque senectutem, distinere hominem cum laude possunt. & vt antiquiora exempla prætercam, vidit ætas nostra annosos Christi milites circinare cum laude ac tornare carmina, oratione soluta de laudibus variorum cælitum alijsq; argumẽtis, ornatè, numerosè, amænè dicere. Metrica Prouerbiorũ Salomonis expressio Ioannis Marianæ veterani ac emeriti Theologi partus est. Moyses viator prodijt ab homine qui in deuexæ ætatis veluti hyeme, ver amæni ingenij fragrantissimos & pulcherrimos flores parturiens, repræsentauit: vtinam non intercidisset liber Sinesij ab ipso allegatus epistol. 153. quo propugnat institutum suum inter diuinarum rerum studia & curas Episcopales, amænius quippiam scribendi oblatrantibus licet nonnullis Monachis, indignam tali persona studiorum illorum prosecutionem expostulantibus. Non esset quod pro hujus puncti illustratione præterea satageremus si & is Syuesij liber esset ad manum.

Sectio 1.
Breuitas in diuinis.

VI. Longa in mitioribus studijs inhæsio, dispendium infert decentioris literaturæ, ideoque si plusquam obiter hominem iam per ætatem altiorum studiorum capacem, inferiora distineant, meritissimo improbantur.

Studia Militiora.

ADhibeo duplicem hanc limitationem; vt scilicet plusquam obiter homo ad amæna studia diuertat,& ad altiora studia magisque seria animum possit appellere. In his adjunctis, iure improbatur distensio longa in litteratura politiore. At si quis obiter dumtaxat, ad nonnullam animi laxationem, studijs illis oblectetur,nemo reprehendat si item quispiam aliorum studiorum rudis, malit tempus in hujusmodi amænitatibus terere,quam otiari, dummodo argumentum Christiano non indignum, & omnia conditionem suam dedecentia proscribat; & hic quoque indemnis esto. Ferendum vero non est,vt qui altiora & fructuosiora versare possunt ac debent, puerilibus illis ingeniorum exercitamentis distineantur,famularum procos justo diutius agentes: cum fas esset,ad heram & matronam aspirare,vt Philo Iudæus l. de Congressu quærendæ eruditionis gratia, differit castigans eam longam nonnullorum inescationem,per ancillarum hoc est studiorum inferiorum illecebras.

Sectio 1. *Breuitas in diuinis.*

Studia Militiora.

Quid vero ei statuendum fuisset, de illo superioris seculi Antitiste, quem Putherbęus l. 1. de tollendis malis libris pag. 86. jam Præsulem Massiliensem, jam natu grandem, l'aborasse ait in Nasonis Epistolis heroidum, vernaculo sermone exprimendis, & ex instituto nugis illis distentum, ætatem deuexam in pusionum crepundijs consumpsisse? Longa & insignis est Petri Blesensis episto. 76. qua quendam idoneum rerum sacrarum tractatorem, fæces ætatis in nugis illis conterentem, fortiter corripit, Deum vltorem illi comminatus, quod talentum concreditum infodisset, & argentum suum vertisset in Scoriam. In seipso autem contestatur Blesensis, dracones Moysi deuorasse dracones Pharaonis, & scientiam vanitatis euacuatam esse à Theologica suauitate. Itaque arguit, obsecrat, increpat, poscens vt recedant vetera de ore ejus, memineritque nòn solùm arborem quæ facit fructus malos, sed etiam quæ non facit fructus bonos, esse excidendam & in ignem mittendam. hæc summatim ex Petri Blesensis Episto.

Similem Epistolicam monitionem qua Gregorius Nazianzenus amicissimum sibi Gregorium Nyssenum in pari causa stimulat, adscribere ex parte, puto opportunum. Præfatus nonnulla epist. 43. aliàs 30. de causis cur libere ageret, subijcit qui passim de eo tamdiu rhetoricante miscerentur sermones. [Ingloriam (inquit) tuam gloriam, vt more ve-

stro

ſtro loquar, minimè laudant, tacitamque & furtiuam in deterius prolapſionem, ac dæmonum peſſimam (vt ait Euripides) ambitionem. Quid enim tibi accidit vir ſapientiſſime? Quidque tibi in te ipſo diſplicuit vt ſacris illis ſuauiſſimiſque libris, quos quondam populo lectitabas (non enim hæc audiens erubeſcas) calcatis atque projectis, aut etiam ad fumum ſuſpenſis (non ſecus atque nauium gubernaculis, & ligonibus hyemis tempore) falſos & marulentos in manus ſumpſeris, ac Rhetor vocari, quam Chriſtianus malueris? Nos contrà, hoc potius quam illud: eoque nomine maximam Deo gratiam habeo. Nequaquam quæſo ô quondam optime, ne diutius animo ita affectus ſis. Verum, ſerius quidem, ſed tamen aliquando reſipiſce, atque ad te redi, teque & pijs hominibus fideque præditis purga, & Deo atque altaribus, & myſterijs à quibus te procul ſubmouiſti. Ac ne mihi ſcita hæc & Rhetorica proferas, quid vero? An non Chriſtianus eram, cum eloquentiæ artem profitebar. An non pius, ac fidelis, cum inter adoleſcentes verſarer? Ac fortaſſe etiam Dei fidem implorabis. Minimè vir eximie, ſaltem quantum par erat, etiam ſi partem aliquam concedamus. Vbi autem illud ponemus, quòd ex his quæ nunc facis, alios, hoc eſt eos qui natura ad malum procliniores ſunt, offendis ac vulneras, atque occaſionem ijs præbes de te ſiniſtrè partim ſuſpicandi, partim loquendi; falsò

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Studia Mitiora.

Sectio 1. Breuitas in humanis.

Studia Mitiora.

sanè & inique id faciant, quid tamen necesse est hanc illis occasionem suppeditari? Neque sibi ipsi quis tantum viuit, sed & proximo; nec sibi ipsi fidem facere satis est nisi alijs quoque fides fiat. An tu pugnis in publico cœtu decertans, aut etiam in theatris colaphum in malam accipiens vicissim, atque impingens, aut denique turpiter & fœdè te ipsum inflectens, atque contorquens, postea te animo sobrium esse diceres? Sobrij hominis non est hæc cogitatio. Leuis animi est hæc suspicere. Ac siquidem meliorem mentem indueris, gaudebo, vt Pithagoricus quispiam Philosophus dicebat, cum prolapsi sodalis vicem lugeret: sin minus, ille quidem scripsit, mihi mortuus est; Ego autem in gratiam tuam nondum hoc dicam. Nam ille ex amico hostis factus est, vt ait Tragicus. Verum acerbè feram (sic enim parciùs & moderatiùs loquar) sic ne ipse, quid officij sit, perspicis, (quæ prima bonorum hominum classis est) nec alium rectè monentem sequeris, (qui secundus ordo est.) Habes admonitionem nostram. Ac mihi quæso, ignosce, propter amicitiam, dolenti, atquè æque, vt tua & totius sacerdotalis ordinis, addam etiam & omnium Christianorum causa, inflammato. quod si etiam tecum, vel pro te orandum est, Deus infirmitati tuæ opem ferat, qui mortuos quoque ad vitam reuocat.] Ex quo loco Gregorium Nissenum studijs humanioribus consenescentem, habuerit Theologus.

Addi poterant quæ Sanctus Gregorius magnus in similia sancti desiderij Viennensis Episcopi studia profert. Cadunt enim perbellè in hunc locum tametsi ipsum quidem S. Desiderium non perstringunt, quod impositum esset S. Gregorio, ea esse studia Sancti Antistitis. Nec Sanctus Gregorius nisi ex suppositione stomachatur in Sanctum Desiderium, vt notaui in jndiculo SS. Lugdunensium. Non omnis igitur omnia fert ætas. Itaque crepundia pueris dimittuntur.

Sectio 1. Breuitas in humanis. Libri.

VII. Bonum est longos libros conficere, quibus argumenta proposita pro dignitate explicentur.

BReuitati adjungi plerumque obscuritatem, notabam superius ex Isidoro Pelusiota l. 2. Epistola 226. Itaque tametsi sunt qui benè multa constipant & addensant in breuem (vt sic dicam) scriptionis glomum, tamen breuitatem consectando, ægrè euadunt caliginem. Dixeris ijs haud absimiles, qui intra perexiguum spatium, magna & longa argumenta repræsentant. Quo in genere admirandum artis & ingenij specimen exhibuit Franciscus Alumnus, cum in denariolo, præscripsit absque notis & compendijs, symbolum Apostolorum, & principium Euangelij D. Iohannis quod ad sacri calcem legitur, vt re-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Libri.

ferunt Genebrardus in Chronol. in Carolo 5. & Adrianus Iunius l. 1. animaduerſ. c. 7. qui addit, vidiſſe ſe ceraſi nucleũ in modum quaſſili exculptum, quo continerentur quindecim paria teſſerarum ſuis punctis affabrè diſtincta. Ex Galeno item 17. de vſu part. *in fine*, diſcimus ſuo æuo quemdam in annulo exiguo Phætontem quatuor inuectum equis ſculpſiſſe, quod appellat ſpectaculum ſanè incredibile. Iliadem quanta quanta eſt nuci incluſam tenuiſſimis characteribus exaratam fuiſſe oportuit. Videndus de his artis miraculis Plinius lib. 7. cap. 21. & Solinus cap. 6. fuerunt hæc humanæ artis & induſtriæ ſpecimina planè luculenta, ſed aculis incommoda, & præ breuitate formæ quâ conſtabant, vel characteris quo exarata erant, admirationi potius opificij quàm vſui ſeruitura. Similiter breues ſcriptiones quantumuis vberi eruditionis ſucco differtæ & ſaginatæ ac veluti mora rerum grandes, ſuppreſſis tamen lectorum viſibus incommodant.

Itaque ad deuitandam obſcuritatem, prolixitate opus eſt. Fabius perpulchrè id tradit lib. 8. cap. 2. verbis illis. [Breuitatis æmuli, neceſſaria quoque orationi ſubtrahunt verba & velut ſatis ſit ſcire ipſos quæ dicere velint quantũ ad alios pertineat nihil putant. At ego otioſum ſermonem dixerim, quem auditor ſuo ingenio non intelligit. Nihil opportuniùs ad explicandum quantopere breuitas & com-

pendij captatio officiat perſpicuitati quàm quod iuriſperitis accidit, qui dum compendia affectant, ne titulum quidem librorum ſuorum legere ſciunt. Neminem latet antiquum ius vniuerſum à Iuſtiniano per Tribonianum contractum eſſe in pandectas, Latini digeſtum vocant. Eas voces dum compendio exprimere tétant librarij inuexere obſcuritatem: ſic enim Græcam pandectarum vocem primò litera initiali π appoſita supernè accentu circumflexo expreſſerunt. Tum aliqui qui præ inſcitia græci characteris duplex ff eſſe crediderunt, paſſim ſcribere cœperunt duplex ff ad allegandas pandectas. Ita quidem Alciatus lib. 3. diſp. cap. 13. & Corraſius lib. 5. miſcell. iuris cap. 15. At Valla contra Raudenſem ſcribens, cenſet eam notam eſſe Δ Græcam literam qua ſignificatur digeſtum: Castellanus Cotta eo libro quem ſcripſit memoralis V. pandectæ vult eſſe duplex ff & ſignificare, factæ fuerunt. VVernerus in faſciculo temporum cum de Iuſtiniano agit vult in hanc notam transformatum eſſe D & G. quæ literæ ad duplex f accedunt vt, ait, ſignificantque digeſtum. Ferrandus Adduenſis lib. 1. explicationum iuris initio, vult eſſe duplex l. & ſignificare leges. Nam ex Valerio Probo conſtat leges ſcribi ſolitas per duplex l. Niſi quis malit duplex illud l. ſignificare libros legum vel quinquaginta libros quot ſunt in digeſto, ita vt vnum l. de more ſit nota nu-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Libri.

Sectio 1. *Breuitas in humanis.*

Libri.

meri quinquagenarij, alterum librorum Anonymus interpres Ioãnis à Porta affirmat quod putatur fuisse π cum circumflexo fuisse D confixum veru curuo aut linea recta, quales notæ occurrunt in antiquis nummis, & signasse digestum. Hodiernam verò notã ff esse β. Græcam literam corruptè in duplex ff transformatam, & significantem themata iuris, quæ à græcis translato Constantinopolim imperio dantibus iurisprudentiæ operam signabantur per literam β. En quantas tenebras captata breuitas offuderit. Quæ caligo Iurisperitis erit in recessu, cum obscurum apud eos sit quomodo legendus sit titulus libri quo leges continentur? Similis caligo offusa est in notam quâ per compendium signant paragraphum qui sub legis longiusculæ capite signatur hac nota §. de quâ Alciatus loco annotato,& de eo expostulans tanquam de expilatore Ludouicus Cœlius lib. 15. lect. antiq. cap. 20. Minùs fœliciter sunt philosophati vt & alij, qui dicunt esse duplex ff nec quo pertineat possunt exponere. Minùs improbabililiter alij aiunt esse sc. corruptum & significare sub capite nempe primo & initiali, sub quo alia capita signari necessarium videbatur ob legis longitudinem, ex lege siquidem breui non allegatur paragraphus. En igitur hîc quoque tenebras, à compendij captatione offusas.

Et caliginem simul & damna grauia infe-

rebant notæ compendiariæ aliæ Iurisperitorum queis magno librum Carolo Regi dicatum expleuit. Magnum hæ compendiariæ notæ circonuentionum & fraudum vafris Iurisperitis præstitisse, & ob enatam inde obscuritatem & varia damna adactum esse Iustinianum eas abolere habetur ex l. 1. & 2. de veteri iure enucl. lib. 1. Cod. tit. 17. idemque præstitit Basilius Imperator vt liquet ex lib. 11. iur. Oriental. num. 11. tit. de signi. arith. extitisse inde lites interminatas docet Ioannes Thomas Freis. in ep. pandect. & Foquelinus ad tit. Institut. de substit. vulgar. quos adducit, adjungens alia in eam Hermanus Hugo descrip. cap. 21. Eadem duo damna conjunctim obscuritatem (inquam) & dispendium luxati juris extare ex captata aliter quàm per notas breuitate graues Scriptores monuerunt: Optimè his verbis Fabius lib. 4. cap. 2. tractans enim narrationis vitia post præmissam Græcorum distinctionem de discrepantia sermonis circumcisi à breui, monstratamque vtilitatem longi sermonis, qui reuera breuis potiùs dicendus est, cum non plus dicitur quàm oportet, subdit. [Non minùs autem cauenda erit, quæ nimium corripientes omnia sequitur obscuritas: satiusque est aliquid narrationi superesse quàm deesse; nam superuacua cum tædio dicuntur, necessaria cum periculo subtrahuntur quare vitanda etiam illa Sallustiana (quamquam in ipso virtutis lo-

Sectio 1. Breuitas in humanis.

Libri. I

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Libri.

cum obtinet) breuitas, & àbruptum sermonis: quod otiosum fortasse lectorem minùs fallit, audientem transuolat, nec dum repetatur expectat, cū præsertim lector non ferè sit nisi eruditus: iudicē Iura plerumq; in decurias mittunt, de eo pronunciaturum, quod, intellexerit, vt fortasse vbique; in narratione tamen vtique præcipuè, media hæc tenenda sit via dicendi, quantum opus est, quantum satis est. Quantùm opus est autem, non ita solùm accipi volo quantum ad judicandum sufficit; quia non inornata debet esse breuitas, alioqui fit indocta. Nam & fallit voluptas, & minùs longa quæ delectant videntur; vt amœnum ac molle iter, etiamsi est spatij amplioris, minùs fatigat quàm durum, aridumque compendium, nec enim mihi vnquam tanta fuerit cura breuitatis, vt non ea quæ credibilem faciunt expositionem, inseri velim. simplex enim & vndique præcisa, non tam narratio vocari potest, quàm confusio.

Petrus Cluniacensis lib. 1. epist. 34. quæ est ad Aymericum Cancellarium, in eandem ferè sententiam sic habet. [Si multa materies, multiplicare me verba coëgerit, rogo vos patienter ferté, quia nemo potest breuiter dicere, qnod verborum multitudo vix valet explicare. Possunt quidem quandoque multa breuiter dici, sed vbi breuitas sententiarum pondera non extenuat; non vbi intellectui multa necessariò intelligenda defraudat: In-

ualuit & segnitia modernorum, quæ mox superfluum vocat, quicquid cum eius desidia non concordat. Non sic apud antiquos, quorum si sapientia vestra recordari noluerit, etiam longissima nostra breuissima reputauit.] Ex breuitate igitur timendum est obscuritati tractationis, ac velut luxationi insignis materiæ, ac in hunc modum notauit Satisberiensis l. 5. Polycr. in prologo.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Libri.

Non solent ad vnguem grandia sine mora lustrari, nec facile est prouinciarum longitudinem & latitudinem in momento transcurrere. Sic res magna succinctè quidem à Sapiente interdum proponitur, sed nunquam perfectè sub angustia sermonis nimia explanatur.] Concinit judicium Sancti Isidori de libro Enderij, de laudibus Eremi; sic enim de eo pronunciat in libro de Scriptor. laudata libelli illius concinnitate. [In quo opere laudamus doctorem, etsi pauca, pulchra tamen dicentem. Breuitas enim (vt quidem ait) laus est interdum, in aliqua parte dicendi; in vniuersa eloquentia, laudem non habet.] Itaque pro argumenti dignitate displicuit S. Isidoro breuitas, quasi minùs æquans subjectæ materiæ amplitudinem.

Accedit quod in spisso & longo volumine; vt multa necessariò congeruntur, ita impossibile est quin multa contineantur bona, & quorum nonnulla sin minùs omnibus, at certè quibusdam, alia autem alijs sint vsui. Sapit

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Libri.

etiam ea scriptionis vbertas copiam ampli ingenij,& diuitias magnæ mentis, liber ipse sua magnitudine est commendabilior, itaque Plinius lib. 1.epist. 20 agens in quemdam breuiloquum, sic habet præter cætera. [Et herculè,vt aliæ bonæ res, ita bonus liber,melior est quisque quo major: vides, vt statuas, signa, picturas, hominum denique, multorumque animalium formas, arborum etiamsi modo sint decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendet, idem orationibus euenit: quin etiam voluminibus ipsis authoritatem quondam & pulchritudinem adijcit magnitudo.] Etiam in epistolis prolixitas, & longitudo ieiunitati lenocinæ anteponitur. Itaque Symmachus lib. 1. epist. 44. abstineri volebat epistolis quæ sunt instar edicti, & optimè epist. 39. [odi parsimoniam verborum. scribendi quippè breuitas, magis fastidio quàm officio proxima est Nolo literas de summo ore stillantes, illas peto quæ arescere nesciunt, quæ ex intimo pectoris fonte promuntur. Memini breuitatem Spartanam laudi quondam fuisse, sed ego tecum Romanis legibus ago: etsi ita vis, Atticis, quibus tantum decus à facundia fuit, vt mihi videantur Lacones, metu collationis in diuersum studia destinasse.] Si igitur etiam in epistolis, quibus amicus amico res quotidianas renunciat, breuitas odiosa est, vbi potius cum laude affectanda videretur, quanto magis fastidietur in voluminis con-

scriptione, cum materiæ tractandæ oblæsione, & perspicuitatis dispendio? Neque verò haberi debet longus liber cui nihil superfluit. Iudicium id est Martialis lib. 3. epigram. 59. *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Libri.

Cosconi qui longa putas epigrammata nostra
Vtilis vngendis axibus esse potes.
Hac tu credideris longum ratione Colossum,
Et puerum bruti dixeris esse breuem.
Disce quod ignoras. Marsi, doctique pedonis
Sepe duplex, vnum pagina tractat opus.
Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.
Sed tu Cosconi, disticha longa facis.

VIII. Longitudo siue spissitudo librorum, plena & tadij & multiplicis dispendij, juxta adagium μέγα βίβλιον μέγα κακόν.

DEpromptum ex Callimacho hujusmodi adagium vt refert Athenæus lib. 3. ad quem locum Casaubonus lib. 3. animaduer. cap. 1. Est autem verissimum vt liquebit vel perfunctoriè attendenti mala spissi ac prolixi voluminis. Imprimis, longitudo libri creat fastidium lectori vt passim notant sapientes. Disertissimè S. Chrysostomus in fronte demonstrationis quod Christus sit Deus. Pruden-

Sectio 2. *Breuitas in humanis,* dentius quoq; idem habet in calce libri contra Symmachum.

Libri.

Sed jam tempus iter longi cohibere libelli
Ne tractum sine fine ferat fastidia carmen.

[Excitant multa fastidium.] ait Sidonius lib. 8. epist. 16. Fortunatus in calce libri secundi de rebus S. Hilarij alloquens ipsum S. Hilarium. [vellem adhuc insatiatus sacratissimi viri miracula quasi peculiariter decantare ; sed vereor ne vnde meam cupio deuotionem ostendere, auditoris animum fastidio nascente videar obturare. Da mihi piè veniam de textus hujus paruitate ; da casui culpam, de quo exiguum dicerem si libros implerem ; ne dum hominis cupio vitare fastidia, videar incurrere Confessoris offensam. Sed præsumo plurima de te minùs dicere, vt de te legere populnm breuitas plus inuitet.] Martialis lib. 2. epigra. 10. fastidium libri longitudini adjunctum non tacet. Rutilius excusans libri intercisionem timuisse se ait lectoris fastidio. sic enim canit lib. 2. Itiner.

Nondum longus erat nec multa volumina passus
Iure suo poterat longior esse liber.
Tædia continuo timuit cessura labori
Sumere ne lector iuge paueret opus.
Sæpe cibis affert serus fastidia finis

Gratior est modicis haustibus, vnda siti. Sectio 2.
Interualla viæ fessis præstare videtur Breuitas in
Qui notat inscriptus millia crebra lapis. humanis.
Partimur trepidum per opuscula bina ruborem Libri.
Quem latius fueras sustinuisse semel.

Hoc est quod aiebat S. Augustinus l. 1. cótra aduers. legis, & Prophet. in fine, refici lectoris animum nouo titulo, ne longitudine libri fatigatus progressionem refugiat, sicut animus viatoris post iter diuturnum, reficitur subiens hospitium, & viam intercidens. Idipsum Rupertus lib. 6. de gloria Trin. cap. vltimo pulchrè expressit.

Ad fastidium lectoris quod hactenus monstrauimus consequi ex libri longitudine, accedit torpor ille, quem ex prolixitate libri obrepere S. Cyrillus rectè dixit lib. 1. de fide ad Reginas, rationem reddens cur breuia quædam decerpturus esset. [Quoniam (inquit) verisimile est in prolixioribus versuum compositionibus qui sequuntur mentem negligentiorem fieri, magis quàm dum videt paucis in compendio dilucidam dogmatum de Christo pulchritudinem, collecta seorsim sententiarum (vt sic dicam) corda, ex diuina & noua scriptura, misi vestræ in Deo pietati.] Quare ex hoc solo capite deuitandi fastidij; eique adjuncti torporis, vt cætera dispendia abessent, auersandus esset longus ac spissus liber. Sed sunt alia præterea incommoda longitudinis

Sectio 2. librorum, quæ Martialis ex parte attigit lib. 2. epigr. 1. alias 10. versibus illis.

Breuitas humanis.

Libri.

Tercentena quidem poteras epigrammata ferre
Sed quis te ferret perlegeretque liber?
At nunc succincti quæ sunt bona, disce libelli
Hoc primum est, breuior, quod mihi charta perit.
Deinde quod hæc vna peragit librarius hora
Nec tantùm nugis seruiet iste meis.
Tertia res hæc est, quod si cui fortè legêris
Sis licet vsque malus, non odiosus eris.
Te conuiua leget misto quincunce; sed ante
Incipiat, positus quàm tepuisse calix.
Esse tibi tanta cautus breuitate videris
Hei mihi, quàm multis, sic quoque longus eris.

Temporis dispendium quod ex longo volumine fieri monet Martialis, dispendium item crumenæ ex auctiore pretio spissi voluminis, quod idem non omisit, minora fortassis sunt, quàm illud quod prætermisit de ægrè euitenda in longi voluminis lectione lectoris præsertim minùs eruditi confusione dum post longam expatiationem in vasto prolixi operis discursu vix inuenit quod retineat, & in pauca contractum memoriæ committat. Ideoque Iouianus Pontanus in tertio dialogo breuitatem summopere commendat in scriptione historiæ, quod alioqui futura sit lectoribus

caliginosa. Et eandem ob causam Oldradus consilio 17. approbante Neuizano in sylua nuptiali V non est nubendum num. 16. Inuehebatur contra Prouinciales eo quod vellent longas scripturas, cùm tamen auctore Tullio 1. Rhetoric. longitudine res sæpius magis inuoluatur, & minùs intelligatur, id quod confirmat Aretinus consil. 83. & 103. & 154. qui etiam idcirco consilio 6. & 53. laudauerat Consultos illos qui veniunt ad rem, sine multiloquio, (inquit) & sine trufis, & generalibus quæ solent apponi ornatus causa, ne parùm multa scire videantur, qua ratione affundunt plerúmque negotia caliginem, & nocent verbositate illa vix siccabili, quàm conferant causæ de qua agitur. Ex nonnullis viribus eandem confusionis & caliginis ex longitudine originem, confirmat Chassanæus sub finem proœmij in Catalogum gloriæ mundi. Latè in eodem cãpo excurrit Flauinus lib. 3. de Parlamentis cap. 3. à §. 3. Tandem Oribasius ex hoc capite laudat compendia Autorum fusiorum quod seruiant perspicuitati, vt ex ejus epistola præfixa Galeno iussu Iuliani Imperatoris breuiato refert Photius cap. 216.

Sectio 2. Breuitatis in humanis. Libri.

Quare scribantur libri breues ac recisi in quibus non sit prodiga copia sed moderata repressio, nec tam bracteas eloquentiæ præferant, quàm fermentum cognitionis, vt de suo libello dixit Solinus in proœmio. Ejusmodi decus scriptioni Claudiani Mamerci tri-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Libri.

buit Sidonius lib. 4. epist. 3. [At quod (inquit) Deus magne, quantumque opus illud est, materia clausũ, declamatione conspicuum, propositione obstructum, disputatione reseratum; & quamquam propter hamata syllogismorum puncta tribulosum, vernantis tamen eloquij flores mollitum &c. quodque pretiosius est tota illa dictio sic cæsuratim succincta quod profluens; quàm rebus amplam strictamque sententijs, sentias plus docere quàm dicere. denique & quondam (non iniuria) hæc principalis facundia computabatur, cui paucis multa cohibenti curæ fuit, causam potiùs implere quàm paginam.] De carminibus quoque ejus, singulare illud profert, quod arctati carminis breuitas, longitudinem phalerati sermonis non eliminaret, & excresceret amplitudo colloquij angustias regulares, & tanquam paruo auro grandis gemma vix caperetur, emicaretque vt equi potentis animositas; cui frementi si inter tesqua vel confraga, frœnorum lege teneatur. Intelligis non tam cursum deesse quàm campum hæc breuitatem multa insinuantem notant, cujus meritò est summum decus

Neque verò breuitas prohibet quominus liber succi plenus sit & rebus differtus; juxta illud Nazianzeni ad Basilium epist. 13. [Laconicè scribere, non hoc est quod putas, paucas videlicet syllabas scribere sed de pluribus rebus paucas. Ita ego Homerum quoque, breuilo-

breuiloquum dico, & multiloquum Antimachum. Quomodo [ex rebus scilicet non literis,prolixitatem iudicans.] Optimè ac verissimè. Nam Spartana breuitas rebus exuberabat,iuxta Symmachum lib. 5. epist. 37. contra quam Athenienses intra longum tempus loquentes perpauca dicebant. Quæ causa est cur apud Sidonium lib. 8. epist. 6. prouerbij locum teneat, Athenis loquacior. Chilon Spartanus apud Ausonium in 7. Sapientum ludo, obijcit illis quod tandem vnam sententiam trecentis versibus peragerent. Quam verborum luxuriam Seneca in ludo Claudij num.25.ex Latino poëta verbosissimo retulit, qui cum binis Vocibus Octobrem tali die posset dicere, sex versibus dixit.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Libri.

Tam phœbus breuiore via contraxerat ortum.
Lucis, & obscuri crescebant tempora somni:
Tamque suum victrix augebat Cynthia regnum,
Et deformis hyems gratos carpebat honores,
Diuitis Autumni,visoque senescere Baccho,
Carpebat raras,serus vindemitor vuas.

Puto magis intelligi (inquit Seneca) si dixero, mensis erat October; dies tertius Idus Octobris. Est hæc accommodatissima ratio conficiendi volumina Elephantina, iuxta huius vocabuli notionem vsurpatam à vulgo

Sectio 2. Breuitatis in humanis.

Libri.

cum apud Vopiscum in Tacito legit Senatusconsulta quæ ad principes pertinebant, in libros Elephantinos esse relata. Quamquam mihi quidem perspicuum videtur, Vopiscum non respexisse vastitatem voluminis, sed ebur è quo libri illi conficiebantur. Nam eboreorum pugillarium meminit Symmachus lib. 2. epist. 8. & lib. 4. epist. 34. sed & Pomponius in lib. 2. de orig. iur. duodecim tabularum leges, quæ Romæ pro rostris expositæ erant, testatur in eburneis tabulis fuisse perscriptas. de his ergo eburneis libris accipiendum est non de longis & vastis, quod Vopiscus ait de libris Elephantinis. Huiusmodi librorum Elephantinorum iuxta vulgarem vocis notionem hoc est prolixissimorum & iusto spissiorum feraces esse suos Iurisperitos expostulabat Antonius Goueanus in inscriptione operis ad tit. de vulg. & pupill. substit.

Præfatus enim Iustinianum παράπτλα duntaxat permisisse veritum conturbationem iuris à vastis commentariis, addit [Vetustissimi iuris interpretes, Irnerium & eius æquales dico, nihil aliud quàm notulas primùm, deinde etiam, vt ipsi appellarunt, summas scribere ausi sunt. Eorum ętati qui succreuerunt, audaciores multo ad singulas iuris nostri, non leges, non voces, non syllabas, sed literas ingentia volumina ediderunt. Puto vel ingenij ostentandi causa, vel ignoratione eius quod erat verum; qui enim parum compertum ha-

bent id de quo ſcribunt, quia nunquam ſatis ſe dicendo explicant, nunquam de tabula (vt in prouerbio eſt) manum tollunt.] Faceſſant ergo vaſtæ & immenſæ ſcriptiones quales multorum ſunt quæ præ prolixitate vix legi poſſunt. Quod verò pro eis allegabantur longæ epiſtolæ vanum eſt : non enim ſunt in laude ponendæ, vt rectè ſtatuit Nazianzenus epiſt. 209. Et eſſe notam alieni ait Syneſius epiſt. 53.

Sectio 2. Breuitas in humanis. Libri.

IX. Longa ſcriptionum expoſitio euulgationi præmittenda.

Nihil ſubitum & ſimul elaboratum, vt Apuleius diſſerit lib. de Deo Socratis. Id verò maximè circa ingenij fœtus ceu libros valet. Quare Flaccus ſub finem artis poëticæ.

——— Si quid tamen olim
Scripſeris, in Metij deſcendat Iudicis aures,
Et patris, & noſtras ; nonumque prematur in annum
Membranis intus poſitis delere licebit
Quod non edideris, neſcit vox miſſa reuerti.

Catullus, Smyrnam paruum Cinnæ libellum

Sectio 1. Breuitas in humanis.

collaudat ex eadem morositate in expositione libri, dicens.

Scriptio num expositio.

Smyrna mei Cinna, nonam post denique messem
Quàm cœpta est, nonamque edita post hyemen.

E contrario Annales Volusi, ob præcipitem inelaborationem (quid vetat naturale verbũ rem insigniter repræsentans referre !) cacatam chartam nominat, id est in peniculum foriarium destinatam. Plato non nisi iam octogenarius dialogos suos diutissimè pressos euulgauit. Notatum est Isocratem per annos denos (alij quindenos numerant) vnum panegyricum explicuisse. Lysias orator negauit se velle conscribere, quæ festinatio præcipitasset. Aristides apud Philostratum lib. 2. negauit se vomere sed elaborare, quod eius dictum vsurpauit recusans subitam dictionem, Proęresius apud Eunapium : Virgilius, Varo referente, perpaucos versus in dies singulos fundebat, ita vt vrsæ more parere se diceret & lambendo fingere, idque sibi gloriæ duxisse Donatus testatur. Nec dissimiliter de Salustio scribit Fabius. Ad eãdem mentem Seneca nihil ordinatum esse dixit quod præcipatur & properat. Optimè in hanc sententiam Plutarchus in Peride. Patres astipulantur. S. Hieronymus epist. 4. quæ est ad Rusticum admonet eum ne ad scribendum citò prosiliat, & leui ducatur insania, sic enim pronunciat

de cita & præcipiti ſcriptione Syneſius, qui ita ſcribendo feſtinant, eos ait cœca & ſubuentanea parere. Caſſiodorus in præfatione primi Variar. vrgentibus amicis ad celerem ſcriptionem, reſpondet. [Debere illos Flacci dicta recolere, qui (lib. 1. epiſt. 18.) monet quid periculi vox præcipitata poſſit incurrere. Reſpondendi celeritatem cunctos videtis exigere, & creditis me impœnitenda proferre? Dictio ſemper agreſtis eſt, quæ aut ſenſibus electis per moram non comitur, aut verborum proprietatibus minimè explicatur. Loqui nobis communiter datum eſt, ſolus ornatus eſt qui diſcernit indoctos. Nonus annus ad ſcribendum relaxatur auctoribus.] De ſua vitæ Apollonij tranſlatione ſubita, nec per longum tempus expolita, ſic ſcribit Sidonius lib. 8. epiſt. 3. [Eam tranſlationem, dum parere feſtino celeriter, eiecit in tumultuarium exemplar turbida & præceps, & opica tranſlatio.] Itaque excuſat apud Leonem, quod impolitum & ſemicrudum, & tanquam muſteum librum ferret. Accidit informibus hiſce & properatis ingeniorum fœtibus, quod abortionibus illis quæ legitimum puerperium anteuerterunt, vt ſcilicet vitam non viuant & de vtero tranſferantur ad tumulum. Contra quàm fœtus non immaturi, & aluo materna patienter, per longa ſpatia concluſi feliciter lucem aſpiciunt, eáque potiuntur quàm diutiſſimè. Comparatio eſt Syneſij in Dione libros ex-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Scriptionum expoſitio.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Scriptio num expo. itio.

petentis, in quibus cognitio qua parte philosophi sumus, non sit inexercitata; quod negat posse accidere scripturientibus cum festinatione, de quibus ita pronunciat. [Si quid fortè pariant cæcum id pro temeritate & quasi subuentaneum est. Non enim sermonem interius fouet, qui quotidie euomendus est, studium tumultuariò & inconsideratè in ludicris adhibere, languidum ipsum atque euanidum reddit. Nam vt ex fœturis corporum ita ex sermonibus animorum, quidam partus oriuntur. Qui verò intempestiuè illis consueuerit, cætera planè eadem cum iis quæ in corporibus accidunt experietur; vbi verò semel habitus ad abortiendum præceps propenderit, nihil iam integrum aut vitale parturiet, hinc qui in populum expeditè dicendi facultate valet, ad rem aliquam sedula animaduersione considerandam imbecillis est, neque si qua illi speculatio proponatur, statuæ eam instar expolitam accuratissimè elaborare potest.]

Non est ergo assuesce[...] scripturitioni, temerè profundenti non [...]e excocta, sicut vrsa iuxta vulgarem persu[...]onem, citò parit, id est intra trigesimum diem, vt S. Isidorus lib. 12. Orig. cap. 2. scripsit vocans hanc fœcunditatem præcipitatam, & idcirco dicitur massam informem profundere. Quod distinctius exprimit Solinus in Polyhistore cap. 29. Id verò quamquam in Physico rigore diffitentur

periti naturalis historiæ vt Scaliger exe. 182. num. 2.& Camerarius Centur.2. Emblemate 21.ac Conradus Ritherusius ad lib. 3. Cyneg. Oppiani afferentes experimenta contraria, & vulgarem sensum referentes ad valde crassas fœtus vrsarum secundinas; quæ minus attentè considerantibus videntur informis massa; vel ad detersionem sordium fœtus à matre diu lambente factam. Tamen hoc ipsum vrsæ matris studium circa fœtum suum, & necessaria eius formatio accidentaria, iure passim exiguntur ad libros, priusquam ab auctoribus dimittantur.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Expositio. Scriptionum.

Solet hic esse næuus ingeniorum luc ambitionis contactorum, adeò enim properant gloriam colligere, vt nihil apud se diutius premant, nihil asseruent ad explicandum ac veluti lambendo refingendum. Itaque non secus ac præproperi flores cum in postremos hyemis rigores incurrũt, mox cõtabescunt: ita & præproperis istis scriptionibus velox accidit fatum. Non secus ac de Agatarchi picturis pronunciatum est à Zeuxi, cum is de pingendi celeritate magnos sibi spiritus sumeret: Zeuxis è contrario diu opus suum perpoliens hæreret, dicens, diu ego pingo, quia pingo, æternitati. Tarditatem ac morositatem scriptionum, fusius commendant Claudius Minos ad Emblema 208. Alciati: Franciscus Bencius orat. de stylo, & Adrianus Iunius lib. 4. ani-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

m aduerſorum cap. 16. addens cap. 17. quis primus extemporalis orationis auctor fuit.

Scriptionum; expoſitio.

X. Longa libri pumicatio autorem fructu fraudat operis ſui, lectores commodo, nec rarò ipſimet officit libro.

MOroſitatem in libri expolitione Autori fructum ſui operis eripere, in confeſſo eſt. Neque enim vel approbationem refert labori ſuo iure debitam, vel ea conſolatione perfunditur, quam libri vſus parenti conciliat. Eſt etiam ea diuturna ſuppreſſio lectoribus damnoſa. Neque enim fruuntur alienis laboribus; qui tamen ad hoc ſuſcepti & exantlati ſunt, vt lectores iis potiantur. Et periculum eſſe poteſt ne per longam cunctationem omnino pereant, variis caſibus quos enumerare nihil attinet. Facilè enim cuiuis occurrunt. Libro ipſi, non ſecus accidit quàm maturo fœtui, cui officit dilatus partus. Aut quàm ferro quod limà pertinaciùs admota vaſtat, non expolit. Plinij comparatio eſt lib. 5. epiſt. 11. vrgentis Tranquillinum, ad rumpendas moras in editione operis pridem conſcripti.] Perfectum (inquit) opus abſolutumque eſt, nec iam ſplendeſcit lima, ſed atteritur.] Idem lib. 9. epiſt. 35. ad Oppium nimiam curam deterere magis librum quàm emendare docet, & reuocare a recentoribus nec ſinere perfici

iam inchoata. Nihil frequentius, quam vt libros toties autoris passos lituras toties tristi arundine notatos, vt est apud Iberum Poetam lib. 1. epigr. 3. cum damno publico vlteriùs premi expostulent, qui eorum gustum aliquem per Autores præceperunt. Idem Martialis lib. 1. epigr. 25.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Scriptionum expositio.

Ede tuos tandem populo Faustine libellos
Et cultum docto pectore profer opus,
Quod nec Cecropiæ damnent Pandionis arces
Nec sileant nostri prætereantque senes.
Ante fores stantem dubitas admittere famam!
Teque piget curæ præmia ferre tuæ.
Post te victura, per te quoque viuere chartæ
Incipiant, cineri, gloria sera venit.

Dicendum igitur de librorum iustam moram passorum educatione ad lucem, quod ille de exitu, ex ergastulo corporis: si aliquando, quare non modo?

IX. *Longa & indefessa lectione, nihil ad doctrinam vndecumque absolutam comparandam opportunius.*

FRuctus lectionis celebratus ex oraculo quod Zenoni redditum prodit Laërtius lib. 7. initio, nimirum quod lectio lectorem faciat mortuis concolorem, multo maior fine

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lectio.

dubio extabit, si lectio iugis sit & diuturna, ita vt sapientia à multis varijsque actoribus multo labore parta, & longo studio congesta lectoris, fiat tantuli temporis impendio, quantum in legendo consumitur. Felix habetur qui diuiti parenti longo plurium annorum mercimonio opes ingentes adepto hæres factus patitur alienis curis ; & expers ipse curæ ac laboris, defosso per anteriores auro incubat. Non secus accidit ei qui bonos & multos libros nactus legendo suos efficit. Hoc (quod est multò potius) est fieri hæredem animorum & ingeniorum quæ antecesserunt. Quod enim Themistius orat. 13. aiebat libros sepulchris, doctrinam libris contentam reliquijs corporum respondere, mallem dixisset de autorum animis & ingenijs, quæ verè libris conduntur.

Cum igitur autorum animi in quibus immensa copia opum intellectualium abundauit libris veluti condantur ; vnáque diuitiæ illæ quibus fuere instructissimi, perspicuè sequitur lectorem effici ingenij & animi autorum hæredem ; & possessionem hujusce hæreditatis assidua & longa lectione adire. Hinc illa apud auctores tot & tanta lectionis non perfunctoriæ, atque adeo diuturnæ elogia, siue ad formandum hominem politicum, in quam rem latè disserit Dio Prusæus orat. 18. siue ad combibendam piorum autorum pietatem per hoc mutum cum illis colloquium, vt egregiè

de lectione Epistolarum Apostolicarum tradit S. Chrysost. homil. 30. Epist. ad Rom. Cum autem tanta sit librorum multitudo atque varietas, non potest qui eorum opibus ditescere affectat, non adhibere assiduam longamque lectionem. Isque semper fuit vsus omnium illorum, qui clari sapientia & doctrinæ nomine celebres euaserunt; vtque adeo vt plerisque præ diuturna & iugi lectione aliquid Sancti Isaac obtigerit, vt loquitur S. Hieronymus qui in præfatione ad versas abs se homilias Origenis in Ezechielem, testatur se ex perpetua lectione, oculis laborasse. Nec inscitè Laurea Tullij libertus eo epigrammate quod extat lib 2. farraginis epigrammatum veterum Poëtarum pagina 49. & apud Plinium lib. 31. cap. 2. prouisum obseruauit, vt exiguo post Tullij ipsius obitum enascerentur in villa quæ illius fuerat & Academiam dixerat, fontes calidi; perquàm salubres oculis.

Sectio 1. Breuitas in humanis.

Lectio.

Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Claudo cum Ennodio lib. 8. epist. 19. [Peritiæ mater indeficiens cura lectionis.] Id quod aliter dixit Cassiod. lib. 11. var. in calce præfat. cum narrasset Tullium excusasse silentium, quod pridiè non legisset. [Ægrescit profectò ingenium nisi iugi lectione reparetur. Citò expenduntur horrea quæ assidua non fuerint adjectione fulcita. Thesaurus ipse, quàm facilè profunditur, si nullis iterum pe-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

cunijs compleatur ! Sic humanus sensus cum alieno non sarcitur inuento, citò potest attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est, quod nihilominus marcidum redditur, si à matre lectione carpatur. Illic enim potest esse lætissimum vnde docetur & natum, quoniam omnia in origine sua plenissimè viuunt, quæ nec dum à naturalibus finibus auferuntur.

Lectio.

XII. Longa & diuturna lectio, plus internis oculis quàm corporeis est infesta, ingenia quippe grauat, obruit, & obnubilat.

NEgabat Dio Prusæus orat. 18. longam & continuam lectionem in laude esse: fructus enim lectionis est in eorum quæ lecta fuerint suaui æstimatione. [Plus autem (inquit) ille rem æstimare potest, qui se à continua lectione liberat.] Et verè non secus hìc accidit quàm in ijs qui cibos multos & varios longa comessatione, inexplebili ingluuie demittunt in ventris vorattinam.

Ventrem enim insalubriter onerant, tantúmque abest vt congestio illa ciborum saluti sit, vt potius morborum sementis fiat. Itaque librorum helluones, ægrè euadunt indigestam intellectus confusionem. Non debet igitur lectio esse vel perpetua vel admodum

longa, ſed quæ lecta fuerint intercisó legendi labore per ſubjunctam ruminationem in legentem ſunt transformanda, vt aliquid ipſe quoque de ſuo addat; nec tam aliter (quantumuis magnorum virorum) iudicio tribuat, quin aliquid & ſuo vindicet, inde ſe profitetur Seneca epiſt. 45. qui epiſt. 84. egregiè in hanc rem diſſerens poſt artem apum expoſitam, ſubdit. [Nos quoque apes debemus inmitari, & quæcumque ex diuerſa lectione cõgeſſimus ſeparare. Melius enim diſtincta ſeruantur. Deinde adhibita ingenij noſtri cura & facultate in vnum ſaporem varia illa libamenta confundere; vt etiam ſi apparuerit vnde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe quàm vnde sũptum eſt, appareat, quod in corpore noſtro videmus ſine vlla opera noſtra facere naturam. Alimenta quæ accipimus quandiu in ſua qualitate perdurant, & ſolida innatant ſtomacho onera ſunt. At cum ex eo quod erant mutata ſunt, tunc demum in vires & ſanguinem tranſeunt. Idem in his, quibus aluntur ingenia præſtemus vt quæcumque hauſimus, non patiamur integra eſſe ne aliena ſint: ſed concoquamus illa: alioquin in memoriam ibunt, non in ingenium. Aſſentiamur illis fideliter & noſtra faciamus: vt vnum quiddam fiat ex multis; ſicut vnus numerus fit ex ſingulis, cum minores ſummas & diſſidentes, computatio vna comprænhendit. Hoc faciat animus noſter. Omnia quibus eſt adjutus abſcondat,

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lectio.

Sectio 2. ipsum tantum ostendat quod efficit.

Breuitas in humanis. Alloquia. Hac ruminatione eorum quæ lecta fuerint declinatur fastidium quod S. Ambrosius 1. Offic. cap. 22. à longa lectione timebat. Ideóque ruminatio illam quæ lectionem abrumpit valde commendat serm. 7. à Psalmo 118. post Philonem lib. de agricult. Nec alia spectabat insignis doctrina Senecæ epist. 2. monentis cum multa legendo percursa essent, aliquid excerpi quod illo die concoqueretur. Cæteroqui enim vagam & instabilem lectionem cujumodi esse solet assiduè & absque intermissione legentium, ægrè alquid apprehendere, ac proinde ferè solere esse infructuosam. ibidem demonstrat Seneca. Breuis igitur sed subinde repetita lectio, vtilior, longéque anteponenda indefessæ et perpetuæ lectioni. Nec tam spectandum quàm multos legeris (quod eodem Seneca iudice, animum potius distrahit) quàm quantum de tuo subjunxeris alienis. vt proinde vanissima (iudice Photio, cod. 48.) meritò videatur eorum agendi ratio, qui initium operis alicuius sui, onerant longo indice Autorum quos eo opere allegarint, ita in speciem refusuri alijs gratiam per quos profecerint, vt reipsa potius ostentent vbertatem sapientiæ suæ ex tanta lectione quantam præ se fert adeò amplus autorum perlectorum syllabus.

Sectio 1. Breuitas in humanis.

Alloquia.

XIII. *Longis amicorum allocutionibus, nihil iucundius, fructuosius, honestius.*

COmmoda & bona allocutionis amici, is tantum ignorare potest qui hominem dedicerit. Est enim homo animal sociabile & factum ad amicitiam. Quare non potest non accidere cuique dulcissimum cum amico agere, & cum eo omnia ad nos attinentia siue prospera siue aduersa communicare. Vtile id quoque. Nam siue aduersa communicamus, exoneramur parte molestiæ quam amicus fidelis condolendo suam facit: siue lætorum nostrorum participem facimus amicum, cumulatur ex syncera gratulatione anterius gaudium. Monitiones item accommodatæ quas syncerus amicus suggerit siue ad auertenda impēdentia mala, siue ad tenendam in prosperis stabilitatem atque constantiam, quantorum sint feraces bonorum, nulla satis assequatur oratio. Honestas denique allocutionis amicorum, inde perspecta est, quod juxta Apologum Platonicum, amici finguntur & cuduntur in vnum. Estque id amoris maximè proprium, connectere atque vnire inuicem amantes. Sicut autem nemo à seipso auelli potest, ita ægerrimè disiungitur ab eo quo cum vnus aliquatenus sit effectus. Sanè antiquis,

Sectio 1. Breuitas in humanis.

Alloquia.

breuia oscula tenuis affectus argumentum erant, vt apud Tacitum annali 12. & 14. legere est. Rursúsque in Agricola vbi de Domitiano, qui exceptus breui osculo, & nullo sermone, hoc adjunctum exprimit quorsum diceretur breue osculum? Nam quod vir eruditus id refert ad basium dimidio tantùm labro datum, minùs cohæret. Martialis quidem lib. 2. epigr. 12. dimidio primum data basia postmodum vtroque labro data memorat, quæ enim ibidem epigr. 10. ob basiatoris spurcitiem eo ipso dimidio recisa cupit: tamen hoc ille ad breuem moram osculi appressi potiùs refert, quàm ad labrorum medietatem osculo figendo admotam, quod seruare in figendo osculo morosum foret. Dicebantur ergo breuia oscula, id est parca, quasi insinuabat Statius Thebaid. cum dicebat,

——*Libandaque fratri, parciùs ora tulit.*

Osculorum autem vbertas argumentum erat pleni affectus quem nunquam fastidienda cum amico consueto consequitur. Itaque longa & diuturna cum amicis alloquia tanquam omnibus referta bonis, frequentanda sunt & amplectenda. Nam quandoquidem bonum est frui amicorum alloquijs ijsdem longis ac si liceret perpetuis frui optimum foret. Amandanda verò procul est misanthropia eorum quibus onerosum est cum amicis agere. Verbum Senecæ est omnino verum lib. de tranquill. animi. cap. 1. [Tam bonorum quàm

malorum

malorum longa conuersatio, amorem. inducit.] Vnde sicut consuetudo cum improbis auersanda est, ac vel breuissimè cum eis agere, non vacat periculo; ita cum ijs qui amicorum nomen haud injuria præferunt, bonique & honesti esse supponuntur, assiduum esse boni amorem inducit; optandúmque est vt sit prælongum, vel etiam si fieri posset perpetuum.

Sectio 2. Breuitas in humanis. Alloquia.

XIV. Breues amicorum allocutiones, vndecumque meliores.

VNdecumque inquam, id est, siue is spectetur qui sermones serit, & amicum idcirco adit, siue is cum quo feruntur, & idcirco ab illo aditur, siue etiam vterque. Illa enim diuturnior mora, fastidium vtrique creare potest, & solet. Nam bonorum quorumcumque creatorum ea est conditio, vt cum ijs abundamus, vilioris fiant, & velut vltroneæ merces puteant, vt fert parœmia apud D. Hieronymum. Itaque Sapiens describens quantâ iucunditate homo cum diuinâ sapientiâ versetur, admonet conuersationem cum æternâ sapientia non habere amaritudinem, & conuictum illius carere tœdio. Quasi diceret; rem aliter se habere in iugi & longâ conuersatione cum Deo, quàm se habeat inter homines. Deum enim quo diutiùs frequentatur eò notiorem habemus, diuinas eius perfectiones liquidiùs perspicientes, ac peruadentes pe-

O

Sectio 2. Breuitas in humanis. Alloquia.

nitiùs; vnde fit vt multo feruentiùs in eius amorem inardescamus. At conuictus hominis, quo est diuturnior, eo maiorem notitiam ingenerat defectuum; quibus homo, quilibet homo, cùm sit homo, semper abundat. Quare mirum non est diuturnitate allocutionis mutuæ, frigescere amorem & venerationem obsolescere.

Iam dispendia temporis ex longis allocutionibus quantum inferunt incommodum? Nihil quippè pretiosius tempore, quod diuinitus prouisum ad æternæ beatitatis pretium colligendum, magno studio est impendendum. Bene monebat Siracides Eccles.4. Fili conserua tempus. Nimirum intelligebat quanti esse debeat tempus, vt propterea fatuè omnino plerique mortalium nullum merci adeò pretiosæ statuant pretium, quin potiùs captare se dicant occasiones, faciendi vt tempus effluat; quod tamen citra cuiusque operam ocyssimè & perniciſſimè elabitur. Seneca in hoc luctuosum deliramentum sæpè conclamat. Videndus nominatim epist. 1. qui etiam illud apud antiquos Sapientes protritum effatum; Tempori parce, vsurpat Epist.87.& 94.& vsurpauit etiam Tullius 3. de fin. & Clemens Alex lib.1.strom. Eodem refertur quod Zenonem dicere solitum habet Laërtius. Nulla nos re plus egere quàm tempore. Rem igitur tanti æstimandam, cuius irreparabile est dispendium, quis ferat improuidè in longas cum

amicis confabulationes prodigi? Hæc considerans æui nostri in Thœlogicâ facultate miraculum, Franciscus Suares longas cum amicis confabulationes suaues rei prætiosissimæ deprædatrices, dicere solitus erat.

Sectio 2. Breuitas in humanis. Alloquia.

De multiloquio deuitando, eo quod non desit in eo peccatum, habemus Spiritus sancti oraculum, quod Petrus Damiani, serm. 73. perpulchrè considerat his præter cætera. [Illud etiam quantæ formidini, quanto nobis debet esse terrori quod veritas ait: Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij: Audiat lingua vaniloqua, audiat lingua otiosa, audiat lingua sciabiosa. Scabiosa inquam lingua, quæ velut scabiem quandam atque pruritum patitur, nisi semper acutò quodammodo superuacuæ locutionis vngue scalpatur. Audiat, & paueścat, intelligat, & tam terribilem sententiam perhorrescat. Audiat terrorem iudicij de ore ipsius iudicaturi. An non habet aures vt possit audire, quæ & manum habet vt possit occidere? Mors enim & vita in manu linguæ. Audiat ergo quod ex ore veritatis dicitur, & subtili meditatione discutiat quod minatur. Omne (inquit) verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ponamus itaque vt otiosum verbum (si contra sacræ Scripturæ sententias fas est dicere) leue sit & exiguum omnino peccatum; sed quid milio breuius, quid penna leuius

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Alloquia.

inuenitur? verumtamen si pennarum vel miliorum innumerabilis multitudo congeritur, necesse est vt portantis ceruix velut sub graui lapide immoderantiùs pressa frangatur. Ex humentibus quoque saxis tenuis quidem & rara gutta distillat: sed si vas subesse, spatio longiore permittitur, ita plenum ac si profluens vnda decurreret inuenitur. Paruæ quidem sed innumeræ cyniphes superbi Pharaonis, & totius Aegypti superauere virtutem. Breue tempus est hora: sed dum hora horæ continua successione coniungitur, totius vitæ nostræ cursus impletur. Nemo itaque semetipsum decipiat, Fratres mei, sed peccatum quod leue arbitratur esse dum pensat, graue videatur esse in eius æstimatione dum numerat. Quid enim durius saxo? quid aqua liquidius? & tamen à quodam Sapiente dicitur.

Gutta cauat lapidem non vi sed sæpe cadendo.

Nimirum & omnis animæ nostræ soliditas ac fortitudo destruitur, si assiduis inundantium & quodammodo pluuialium verborum fluxibus atteratur, quamuis & leuiter se peccasse quis asserat, cum Apostolus dicat, qui legem præterit Deum inhonorat.]

Quia res est quotidiana, & creberrimi ferèque perpetui vbiuis dispendij, iuuat idem diuinum de verbis & colloquiis otiosis Christi domini pronunciatum cum S. Gregorio 3 p. pastor. admonit. 15. his verbis expendere

Bene per Salomonem dicitur, qui dimittit aquam caput est iurgiorum. Aquam quippe dimittere est linguam in fluxum eloquij relaxare quo contra in bona etiam parte, iterum dicitur: Aqua profunda verba ex ore viri, qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum, quia qui linguam non refrœnat concordiam dissipat. Vndè è diuerso scriptum est. Qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Qui autem multiloquio quisque seruiens linguam frœnare nequiuerit, accidit, vt rectitudinem iustitiæ tenere nequaquam possit. Quod testatur Propheta, qui ait. Vir linguosus non dirigetur super terram. Hinc quoque Salomon iterum dicit. In multiloquio non deerit peccatum. Hinc Esaias ait, cultus Iustitiæ, silentium. Videlicet indicans, quia mens à Iustitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. Hinc Iacobus ait. Si quis putat se religiosum esse, non refrœnãs linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Hinc rursus ait. Sit omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum. Hinc iterum vim linguæ definiens, adiungit, lingua inquietum malum plena veneno mortifero. Hinc per semetipsam nos veritas admonet dicens. Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Otiosum quippè verbum est quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret. Si ergo de otioso sermone

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Alloquia.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

ratio exigitur, pensemus quæ pœna multiloquium maneat, in quo etiam per noxia verba peccatur.] Ita enim planè fert propositum Spiritus Sancti oraculum quod non restringitur ad alienos, sed ad amicos quoque extenditur. Imò non rarò cum amicis vt fidentiùs, ita liberiùs agitur, ijque minori quàm apud alios cautione seruantur sermones virulenti, & sordentes peccato qui apud alios præterirentur.

Alloquia.

An hoc spectabat S. Basilius in constit. cap. 7. visitationes nimias (etiam si Sanctorum) vocans inuentum diabolicum, & nimiæ sunt visitationes, cum nimis diuturnæ sunt, etiamsi apud vnum & eundem infrequentes. Non est omittendum grauamen quod plerumque infertur amicis per allocutiones prolixiores. Seriæ enim eorum occupationes interturbantur. Vnde nihil occupato homini accidere potest fastidij plenius longis allocutionibus. Ac proinde quod de Romano Pontifice aiebat Ioannes Sarisberiensis epist. 14. agendum esse cum eo per literas quàm breuissimè, quia est occupatissimus. Per proportionem accommodandum est ad quemcumque modum agendi cum omnibus qui otio non abundant, & distinentur negotijs; & vix est si sapit qui non distineatur. Atque ita modus ponendus est amicorum allocutionibus, vt si plenè recîdi nô possunt, arctentur tamen & in breue cogantur, quia vbi multa verba ibi ege-

ſtas, vt dicitur Prouerb. 14. & frequenter qui amicos longa verborum profuſione fatigant, ſi res ferat & amicornm neceſſitas ad ſubſidium aliquod ferendum inuiter, parciſſimi ſunt operum.

Sectio 2. Breuitas in humanis. Alloquia.

Præeligenda itaque Laconum breuiloquentia rerum ferax, Aſianæ verborum profuſioni operum ſterili. Nemo neſcit quanta parcitate verborum Lacones gauderent. Scribit Plutarchus lib.de futili loquacitate minanti Philippo Macedoni bellum, reſpondiſſe Laconas, Dyoniſius Corinthi, Regis infirmitatem ſugillantes, quaſi non plus poſſet Philippus quàm poterat Dyoniſius, cum Syracuſis ejectus exulabat Corinthi, & eodem Philippo edicente, ſi Lacedæmona veniam, euertam illam; vno monoſyllabo, ſi,fregiſſe Regis audaciam. Simillia eorumdem breuiſſima dicta collegit Alex. Neapol. lib. 2. genial. cap. 19. & Ludou. Cœlius lib. 18. cap. 4. Hæc igitur breuiloquentia multo optabilior eſt,quàm ſeminiuerbiorũ dicendi profuſio, caſſa rerum.

Et verò vt longa epiſtola argumentum eſt extraneitatis juxta Syneſium epiſt.53. ita proportione ſeruata longa allocutio ſapit extraneitatem, & quandoquidem hactenus allocutionem per literas cum allocutione verbis facta componere contingit, bellè huc aptabo quæ S. Paulinus epiſt. 20. de breuibus S. Amandi literis habet his verbis. [Dulciſſimum oris veſtri guſtum, in breui ſanctitatis veſtræ

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Alloquia.

sermone libauimus. Nam sicut mellis gutta idē sapit quod tot⁹ fauus, sic & in vno licet verbo stillicidiū linguæ vestræ totum sanctæ animæ vestræ saporem refert, quia quidquid de bono thesauro promitur, bonum atque pretiosum est. Nec ideo margarita vilis est quia exigua: sed ideò magis pretiosa, quia & in exiguo modo magnum pretium habet; ita vt sicut Euangelica quoque testatur autoritas, profligatis etiam comparanda patrimonijs appetatur. Sed & granum sinapis quod minimum videtur in semine, maximum tamen extat in olere, cujus seminis verbum quia in vobis satum est, & in corde vestro viget, vnde cor ardens habetis in via Domini, ideò etiam breuis sermo vester, dulcedinem simul ac vigorem verbi cœlestis tenet, & nobis ministrat, vt nos etiam vestræ prudentiæ sale condiamur. Et ideò nos quoque imitabimur in hac epistola parcitatem sermonis vestri, etsi plenitudinem sensus vestri non valemus imitari.] De hac recisione sermonum in alloquijs videndus Cardanus lib. de Prudent. Ciu. cap. 29.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

XV. Beneficentia ne cita & praeceps, sed tarda atque matura sit, vt cunctatio profusione prohibeat, & largitatis collocatione in indignos.

Collatio.

MVlti liberalitatem cum prodigalitate confundẽtes ei se execrationi obnoxios faciunt, quâ Socrates improuidum quemdam temerè & absque delectu beneficium impertiuit, dicens: malè sit tibi qui gratias virgines, scorta fecisti. Et prodigalitas teterrinum vitium, & quod Aristoteles egregiè considerat 4. Ethic. cap 1. cum aliis benè multis prauitatibus nexum: quodque fidem superare videtur, tametsi est verissimum etiam auaritia ex prodigalitate progerminat, dum post profusionem ad sordes & tenacitatem est deueniendum. Itaque vt ἀσωτία (quo nomine græci prodigalitatem meritò donant) euitetur; cunctatio adhibenda est, quæ beneficentiam dum remoratur prudentem reddat, & dignam liberalitatis titulo, quem profusionibus illis ex cita erogatione consequentibus abjudicat Aristoteles, & meritò cum nulla virtus moralis absq; prudentia possit consistere; prudentia autẽ non cohæreat cum illa cita & præpropera rerum suarum erogatione. Damnantur hoc nomine à Seneca lib. 2. de benefic. cap. 16. vesana ac

Sectio 2. *Breuitas in humanis.* Collatio.

stulta (sic enim appellat) Alexandri Macedonis congiaria, qui regium putabat, quod ij ipsi in quos beneficus videri volebat, refugiebant, ad primam petentium vocem, munera amplissima supra petentium votum in eorum sinum condere, temperaturus profusionem si cunctatione beneficium condiuisset.

Non est celeritas vbiuis digna laude, sed tarditas quandoque est in pretio, vt optimè admonuit Gregorius Nyssenus orat. 3. de beatitud. expendens illud. Beati mites. Mititatem illam siue lenitatem græce πρατητα affirmat Gregorius idipsum esse quod tarditatem; eamque apud Deum in pretio esse nisi cum agitur de iugo peccati excutiendo; Tunc enim probari Deo velocitatem; non item vbiuis alibi, sed plerumque multo acceptiorem esse tarditatem, quæ præproperis moribus modum ponens, omnia congruè & conuenienter disponit. Id quod in re propositâ maximè valet (attentis grauissimis incommodis quæ citam beneficientiam consequuntur non pede claudo.) Multi enim mox exsuguntur ob celerem beneficientiam, & inter viuos mortui ambulant, vt aiebat apud Stobæum serm. 89. Antiphanes : reddens rationem, quia facultates sunt sanguis & vita mortalibus; vnde qui eis se spoliat exanguis & mortuus efficitur. Postremque huc etiam spectare quod Seneca lib. 3. de benef. cap. 1. retulit de Gratijs siue Charitibus Iouis & Eurynomes filiabus, ex qui-

bus parentibus, æquè fingebantur progenitæ horæ. Vnde insinuatur, horam beneficientiæ esse præstolandam.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Collatio.

XVI. Muneris dilatio, beneficentiæ est detritio, & verè iam olim pronunciatum est, qui citò dat, bis dat.

INgratum esse beneficium quod inter manus dantis diu hæsit pulchrè dixit Seneca lib. 2. de benef. cap. 1. qui ibidem cap. 5. splendidissimè in hanc rem differens, ait. [Nihil æquè amarum quàm diu pendere. Æquiore quidem animo ferunt præcidi spem suam, quàm trahi. Plerisque autem hoc vitium est, ambitione praua differendi promissa, ne minor sit rogantium turba. Quales regiæ potentiæ ministri sunt, quos delectat superbiæ suæ longum spectaculum: minusque se iudicant posse, nisi diu multumque singulis lenta beneficia sunt. Quare verissimum existimo quod ille Comicus dixit: Quid! tu non intelligis tantum te gratiæ demere quantum moræ adijcis? Inde illæ voces, quas ingenuus dolor exprimit: fac si quid facis: Et nihil est tanti. Malo mihi iam neges: vbi in tædium adductus animus incipit beneficium odisse dum spectat. Potest ob id ingratus esse? Quemadmodum acerbissima crudelitas est, quæ trahit pœnam, & misericordiæ

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Collatio.

genus est citò occidere, quia tormentum vltimum finem sui secum affert; quod antecedit tempus maxima venturi supplicij pars est: ita major est muneris gratia quominus diu pependit. Est enim bonarum etiam rerum sollicita expectatio. Et cum plurima beneficia remedium alicujus rei afferant, qui aut diutiùs torqueri patitur quem protinus potest liberare, aut gaudere tardiùs, beneficio suo manus affert. Omnis benignitas properat: & proprium est libenter facientis citò facere. Qui tardè dedit, & diem extrahens profuit non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit & tempus & argumentum amicæ voluntatis. Tardè velle, nolentis est.] Optimè ait Seneca dilationem beneficij fuisse nolentis. Nam vt idem rectè philosophatur lib. 1. ejusdem operis cap. 1. qui tardè fecit, diu noluit. Vnde flos beneficentiæ per eam tarditatem atteritur, quia in omni officio maximè æstimatur dantis voluntas, quàm tamdiu fuisse auersam à dando non potest non accidere acerbum & ingratum. Id quod Ausonius ex Græco carmine sic expressit semel, & iterum.

Gratia quæ tarda est, ingrata est, gratia namq;
Cum fieri properat, gratia grata magis.
Si bene quid facias, facias citò, nam citò factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit.

Concinit illud Alimi, beneficium inopi bis

dat, qui dat celeriter. Nec Patres & Christiani Doctores hoc decus beneficentiæ, missum fecerunt. S. Gregorius 21. mor. cap. 12. ad illud, si oculos viduæ expectare feci, notat Iobi beneficicentiam non fuisse dationis tarditate fuscatam. [Petentem se viduam expectare noluit; vt non solùm ex munere sed ex celeritate quoque muneris, bonorum operum merita augeret. Vnde & aliàs scriptum est; ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare.] Quæ ad hunc locum capitis tertij Prouerbiorum, pro celeri beneficij expromptione commendanda profert ibi eruditus interpres, apud eum legi possunt. Ego adduco præterea Ennodium lib. 8. epist. 10. cuius illa sunt diserta sed fortia. [Quoties votiua res repentè contigerit, pretiū de ipsa temporis breuitate sortitur. Cœlestis enim vt crescat beneficij genus, subitum facit esse quod tribuit, ne deuenustet sperantum prolixitas, misericordiam largitoris, quis enim affectum desiderij repentè suscipiens non auidè impetrata veneretur?]

Sectio 2. Breuitas in humanis. Collatio.

Ad eandem mentem Hildebertus Coenoman. epist. 53. [Iuxta Philosophum, non tulit gratis, qui cum rogaret, accepit. Et quidem scio, quia nullum vendit amicus obsequium libenter & gratis, & citò subuenit. Nescit preces expectare, sed velut egenris vaticinetur voluntatem, præuenit rogaturum. Dubitat enim vtrum sit obsequium, quod

Sectio 2. vis precum elicit, quod non accepit impro-
Breuitas in uidus, sed importunus extorquet.]
humanis.

Collatio.

Petrus Damiani opusculo 9. cap. 1. ad finem bella comparatione in hanc rem vtitur, allegato Salomone pietatis operum exercitationem commendante. Prouerb. 14. Tum subdit. [Et ne pietatis opus segnities ignaua depretiet, sed deuotio celeris ac prompta commendet, alibi dicit; Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Tremit enim manus auari, cum tribuit; & sicut æger exhorrens amarescentis antidoti differt poculum; sic ille daturus aliquid, differt in posterum. Ille siquidem exasperantis potus nauseat amaritudinem; ipse si dederit aliquid, metuit egestatem: ideoque licet vel in bibendo, vel in præbendo, necessitatis tempus immineat, vterque tamen in posterum quod abhorret interjecta dilatione reseruat. Planè largus & liberalis animus facit diuitem; pauor atque tenacia reddit egentem: vnde scriptum est; substantia diuitis, vrbs fortitudnis; pauor pauperum egestas eorum, pauor enim degenerem animum compellit egere, licet diuitiarum copijs videatur affluere.]

Petrus Blesensis epist. 51. aduersus procrastinationem dandi, his præter cætera concitatur.] Nec mihi accepta, nec vobis honesta est ista dilatio testimonio Poëtæ: dilatio magna ruina est, & mora donandi non leue

crimen habet. Ne dicas amico tuo (dicit Salomon) vade & reuertere cras dabo tibi, cum statim possis dare. Cras, cras. Vox coruina est: nec Deo nec hominibus grata est, promissionis iteratio frequens, & hoc ipsum credo, Salomonem sensisse, cum dicit. Fili ne iteres verbum in ore tuo.] De cruciatu ex dilatione rei optatæ & sperati beneficij item perbellè epist. 128.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Tituli.

Itaque extra dubium esto, nihil æquè benefici venustatem decolorare, ac tarditatem collationis. E contrario autem celeritate donandi insigne decus beneficio accedere. Id quod in iis quoque valet, quibus Deum demeremur, tametsi benefici erga illum esse non possumus. Nihil enim æquè acceptum esse Deo in iis quæ exhibentur ipsi ab homine quàm promptitudinem, docet egregiè Origenes homil. 4. in genesim, & S. Ambrosius lib. 1. de Cain. cap. 8. & lib. 1. de Abrah. cap. 5. post Philonem lib. de sacrific. Abelis, & Caini cum de primo Caini crimine offerentis post aliquot dies.

XVII. *Longi tituli potentiæ auctioris argumenta, vel anteriorum decorum insignia.*

QVibus angusta res domi est, & curta supellex non habent vbi longos titulos

Sectio 1. Breuitas in humanis.

Tituli.

excipiant. Nec enim tituli illi (quos ſuppoſimus vacuos non eſſe & inania ſimulachra notionum quas præferunt) deferuntur niſi ob prærogatiuam dominij, aut rerum geſtarum. Itaque ſicut glorioſum eſt fulgere ſplendentibus titulis, ita glorioſius eſt fulgere permultis, & longo eorum ſyllabo colluſtrari. Cedit id quoque in vtilitatem aliorum, quibus præconia compendiis illis titulorum ſingulorum expreſſa fiunt incentiua gloriæ. Id quippè fuiſſe videtur quod Themiſtocles Miltiadis trophæis abrumpi ſibi ſommum profitebatur. Ad quamlibet enim trophæi comparationem creſcebant Miltiadis tituli; atque adeo cum inſigni gloriæ & honoris incremento nexa erat illorum in dies ſingulos plenior recenſio. Vnde Themiſtocli ſtimuli ad audendum, & generosè iaciendam vberum titulorũ ſementem. Quid quod eſt hæc titulorum multiplicitas, eſt imitatio vel participatio nonnulla infinitorum Dei nominum, ſeu titulorum? Nullus enim reuera eſſet numerus titulorum quibus Deus eſt honeſtabilis, ſi vniuerſi deferrentur. Chriſti in Euchariſtia tituli, immenſum quàm varij, ſpiſſum opus nuper compleuerunt. Deiparæ item tituli vni volumini conficiendo ſunt pares. Aemulatur hæc decora titulorum humanorum longitudo, atque prolixitas.

XVIII. Longi

Sectio 2. Breuitas in humanis.

XVIII. Longi tituli, longa vanitas. Breues, modestiæ testes, & vigentis sanitatis animi argumenta.

Tituli.

VAnitatem tumidissimorum animalium (vt cum Seneca dicam) exagerati magno studio tituli produnt. Imperatorum plerique à domitis Prouincijs emendicarunt titulos, ita vt interdum longa serie, Germanici, Dalmatici, Africani dicerentur, alijsque benè multis denominationibus similibus insignirentur. Iustiniani Institutionum Iuris Ciuilis prænotatio, & quæ de eo Procopius in Arcana Historia tradidit vades sunto. Iam olim in Arsace Persa delirium hujusmodi conglobationis titulorum riserat Vespasianus, referente Xiphilino. Et meritò quidem cum Reges Persarum se Reges Regum indigitarent, fratres Solis, ante Luciferum natos, alijsque hujusmodi inanibus nomenclationibus honestarent imo turparent se se.

Rex Harsinganus siue Bisnagensis apud Indos Eoos præterquam quod se Imperatorem & Regem Regum denominat; addere in diplomatibus solet hos titulos referente Petro du Iarri lid. 2. histor. cap. 20. [Sponsus Sebuasti (id est bonæ sortis) magnarum Prouinciarum Deus, Regnum potentissimorum Rex, omnium equitatum dominus, Magister

Sectio 2. Breuitas in humanis.

& Doctor loqui nescientium, trium Imperatorum Imperator, omnium quæ videt conquisitor, conquisitorum conseruator, quem octo mundi partes metuunt & formidant, exercituum Mahumeticarum destructor, omnium Prouinciarum quas subegit dominus, spoliorum & opum Ceilanensium direptor, Eques cui nemo par & fortissimorum quorumque debellator, qui potentissimo bellatori Veirauajalano ceruices præscidit, dominus Orientis, Austri, Septentrionis, Occidentis, & maris, Elephantorum venator, militari scientiæ innutritus, exercitus, nobilis, quibus titulis nominibusque gaudet magnus Eques Ventacapadius, Ragius, Deuamanganius Ragelius qui hodie imperat &mundo vniuerso dominatur.] Vah! quantum tumescit bulla.

Tituli. Damno Christianæ rei, sed tamen potentissimà fatuitate Turcarum Reges titulorum stracies diplomatibus aut publicis scriptis præfigunt. Exemplar vnius facti anno 1530. Solymannum inter ac Ioannem Hungarum initi, vt quot titulis à Solimanno sint grauata ejus diplomata liqueat, representare placet, ita habet. [Ego Sultan Solimannus, Sabyack, Cæsar Cæsarum, Dei gratia, gloriosus, magnus, & inuictissimus Imperator Constantinopolitanus, Rex Regum, dator coronarum, vmbraculum Dei super terram, dominator magni maris, & inferioris Europæ, Syriæ, Arabiæ, Iudeæ, Chananeæ, & Galilææ, & Phœnices, Alexan-

driæ & Ægypti,& magni Chayris, & Æthiopię,Mediæ,& Lybiæ,& Lanchæ,Indici & Rubri maris,& Regni Hierosolimitani,Samariæ, & maris Tyberiadis, & Damasci, & Alepij,& magnæ Antiochiæ, Mesopotamiæ, Chaldææ. magnæ Babiloniæ cum majore & minore Armenia , Parthiæ, Persiæ , Hybetissæ , Georgianæ, maris Caspij, Trapezuntiæ, Taurisiæ, Capadociæ , Cæsareæ , Pamphiliæ , Ciliciæ, & Tharsis , Caramaniæ , Amasiæ , Paphlagiæ , Lydiæ , Phrygiæ , Bithiniæ . & magnæ ciuitatis Nicææ, Nicomediæ , magnæ Calcedoniæ , & totius magnæ Anatoliæ , Græciæ, Thraciæ , & magnæ Romaniæ, Macedoniæ, Thessaliæ,Peloponnesi,Corinthi, Chersonesi, Albaniæ, Bonnæ, Bulgariæ, Vvalachiæ, Moldauiæ,Scythiæ,& Tartariæ,& multarum aliarum infinitarum Prouinciarum , Regnorum, & Imperiorum acquisitorum vi & armis , & virtute bellica nostræ fulminantis frameæ.]

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Tituli.

Sunt hæc nobis lugenda simul & ridenda. Nam luctuosum quidem est corniculam istam tot plumis nostris ditatam conspicere. Est tamen perridiculum seriem adeò numerosam titulorum ostentare. Quod agens cum æmulo suo Carolo V. sarcastice monstrasse dicitur Franciscus primus Rex Gallorum scripserat ad eum Carolus , & grandes struices titulorum à varijs Prouincijs singillatim nominati præfixerat epistolæ titulo,ad multas omnino lineas. Tantundem spatij impleuit in

Sectio 2. sua epistola Franciscus, eodem Galliæ nomine

Breuitas in repetito in hunc modum, Franciscus Rex Gal-

humanis. liæ, Galliæ, Galliæ, &c. ad totidem lineas

Lites. expandens ejusdem tituli congeminationem quot occuparant varij tituli enumerati in Caroli Epistola, insinuans quid ea cumulatim aggesta titulorum multiplicitas præ se ferret.

Magna temperatione vsi sunt hac in parte antiqui epistolis nomina sola præponere, formam vetustatis appellat Symmachus lib. 2. epist. 35. Rursusque lib. 3. epist. 44. [Vis (inquit Siburio) epistolis nostris more maiorum nuda nomina præfetantur.] [Et lib. 4. epist. 30. quæ est ad Protadium. [Itane epistolarum nostrarum simplex vsus interijt, vt paginis tuis lenocinia æui præsentis anteferas; Redeamus ergo ad infucatos nominum titulos, & cum dicitur aut redditur salus nihil ipsis vocabulis nostris honoratius ac blandius esse ducamus.] Sanum consilium extra epistolas quoque vsurpandum sapienter resectâ inanitate longæ seriei titulorum ambitioni lenocinantium. Græci eam vanitatem cujusque tituli vocibus sesquipedalibus adhibitis cumularunt, quale est illud *πρωτονωβελλίσιμος* & illud *πρωτονωβελλίσιμος ὑπέρτατος*. videsis Gretserum ad lib. 3. Codini cap. 14. §. 5. & breuiter subsannarat in Simone eam delirationem Lucianus in Gallo. Nam Simon ex dissyllabo tetrasyllabus esse voluit, dicique Simonides, ex quo diues euaserat. Non nemo,

hodieque Simonides cognomen diffundens addito. De & hoc in domo & professione humilitatis, heu mores. *Sectio 2. Breuitas in humanis.*

Lites.

XIX. *Causarum forensium matura & lenta, ideoque longa discussio necessaria.*

NEcessitatem tarditatis ac moræ in discutiendis causis forensibus inijcit ingens periculum, quod à celeritate & præcipitatione imminet, siue agatur de vita aut membris, siue de honore aut facultatibus, aliisve quibusvis externis bonis. Quid enim iniquius quàm de alienâ vitâ, aut facultatibus, vel honore agentem, inconsideratè & tumultuariè se gerere. Deus ipse non vult in reos accelerare sententiam. Vnde non ante de Caino iudicium tulit quàm clamante terrâ & audito reo, causa ejus per otium esset discussa, vt obseruauit S. Ambrosius lib. 2. de Cain & Abel cap. 10. & rationem reddit Petrus Chrysologus serm. 125. quam iam tetigi, quia videlicet Deus non vult in reos accelerare sententiam. Idem à Deo seruatum esse cum ædificantibus turrim, obseruat egregiè Philo lib. de confus. ling. & Rupertus lib. 4. in Gen. cap. 41. circa infames quoque Pentapolitanos quantam iudicij lentitudinem adhibuit Deus. Videndus S. Gregorius 19. Mor. cap. 23. &

Sectio 2. *Breuitas in humanis.*

Lites.

Chrysostomus hom. 42. in Genes. etiam cœci hoc viderunt. Ethnicos dico quos Seneca lib. 2 natur. qq cap. 42. docet idcirco finxisse Iouem non nisi cum Deorum consilio & longâ deliberatione præmissâ, vibrare fulmina periculosa, vt docerentur Iudices mortalium, quantâ deliberationis tarditate & maturitate decernendæ essent in reos pœnæ. Nimirum vt est apud Cassiodorum in formulâ comitiuæ Prouinciæ. [Arma ista iuris sunt non furoris. Itaque cunctator esse debet qui iudicat de salute.] Idem optimè in formulâ Præfecti vigilum: [Quidquid non discutitur, Iustitia non putatur.] Et rationem reddit Pontifex cap. pastoralis.de re Iudic. quia præceps & festinatum Iudcium. [Non à discretione matre virtutum, sed à nouercâ Iustitiæ voluntariâ scilicet iudicantis præcipitatione procedit.] Quidquid autem per prudentiam prælucentem non dirigitur extra virtutis fines oberrat vt notum est, atque adeò ad Iustitiam pertinere non potest. Apud Gratianum cap. inter hæc sircum. 1. 33. q. 3. tanquam ex Origene refertur egregia ista in hanc rem sententia. [Vult Moyses peccati vacuam reperire animam vt exuuias erroris deponat; & culpæ nuda sine sui pudore discedat. Sed irrationabilis impetus præuenit, & flamma celerrimi motus animam depascitur & exurit ejus innocentiam. Præponderant enim futuris præsentia, serijs iucunda, læta tristibus; & præprope-

ra tardioribus. Velox enim iniquitas quæ ad nocendum occasionem suggerit lenta virtus & cunctatrix non ante iudicat quàm inspicit quid decorum, quid honestum; iniquitas omnia præcipitat.] Sunt in hanc rem innumera Iurisperitorum testimonia quibus celerem ac subitariam dictionem iuris improbant vt videre est apud Bartolum in lege prolatam C. de sent. & int. om. iud. & apud Crauettam consil. 18. num. 2. adeundi insuper Speculator tit. de instrum. ædi. §. videndum restat versic. item non exhibeas & tit. de appellat. §. nunc breuiter versic. item iusta. Felinus ad cap. Ecclesia S. Mariæ de constit. num. 14. Card. in Clement. pastoralis §. verum Archid. in cap. communis dist. 23. Menochius de Arbitrar. Iud. q. 42. num. 2. Boërius q. 153. num. 2. Neuizanus in sylua nuptiali lib. 5. num. 107. Segura 2. p. director. iud. Eccles. cap. 8.

Sectio 2. Breuitas in humanis. Lites.

Est ergo maturitate, atque adeò etiam tarditate & prolixitate vtendum in Iudicijs quibusvis, significatum id apud antiquos in dictione sessionis inter iudicandum. Passim enim legimus sedisse iudices ad iudicandum, vt nominatim apud Plinium lib. 5. epist. vltima, & apud Gellium lib. 7. cap. 1. ac etiam apud Psaltem, illic sederunt sedes in Iudicio Psalmo 121. & Ioannis 19. de Pilato dicitur. sedit pro tribunali. Estque ea circunstantia tanti in Iudicio momenti, vt sententia à Iudice non sedente, sed stante prolata, habeatur

Sectio 2. irrita. videſis Vlpianum lege vtile ff. quis ordo in poſſeſ. & caput etſi de ſent. & re iudic. in 6. decretal. & Gloſſam ibi V. ſedendo. Interdum quidem Iudex de plano vt eſt in Clement. ſæpe de verb. ſignif. hoc eſt delapſus è tribunali in planum ſiue aream, non iam ſedens ſed ſtans, & κατὰ πόδας, è veſtigio, litem leuiculam dirimit, aut de aliquo adjuncto ſtatuit abſque ſtrepitu & figura iudicij, vt notauit Polletus lib. 1. de foro. Rom. cap. 5. At in negotijs alicuius momenti, quæ iuſto judicio definienda eſſent, Iudex ſedere ſolitus erat; eaque erat oratoris differentia & Iudicis, quod orator ſtabat, Iudex ſedebat vnde ſeſſiones Iudicum de quibus 3. de natur. Deorum cum de Velleio & Balbo iudicaturi. Et Tullium ipſum ſæpe vſurpare ſedere pro iudicare notat Bradæus ad caput illud 5. Polleti. Idem ferunt illa Plauti.

Breuitas in humanis.

Lites.

——— *Nimis orator clues catus;*
Sine me iſthuc iudicare : ſurge ; Ego iſthic aſſedero
Maximè, & accipiam hanc ad me litem.

Stat quippè orator ad majorem actionis & & pronunciationis emphaſim. At Iudex ſedet, quia ſedendo plus ſapimus, vt ſeruus Tranio eadem Plauti Moſtellaria diſſerit. Inſinuat verò manifeſtiſſimè ſeſſio iudicantis non congruere vt iudicium ſit citum ac velox, ſed len-

tum & quietum quod insinuat sedentis habitus. quod si id vniuersè valet, maximè certè in iudicijs quibus agitantur causæ reorum.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Hoc item admonebant secures intra fasces constrictæ, ut dissolutio fascium, moram iudicio afferret iuxta Cassiodorum 6. var. epist. 1. Persæ quoque, morosissimi erant in iudicijs reorum, vt notat S. Epiphanius hær. 66. cum de damnatione Manetis. Nouerant enim præcipitationem, & festinationem iudicandi infestam esse prudentiæ, qua excussa ruit iudicij æquitas. Et hoc significasse Dauidem cum aiebat se pœnas de peccatoribus sumpsisse in matutino. Autor est Isido. Belusiota lib. 1. epist. 321. Nam vespere id præstare periculosum fuisset, obnubilata per iram aut temulentiam prudentia. Iudicabat ergo de sontibus in matutino, cum sedatis per somnum & quietem inconditis affectibus, & vigente ob discussas vaporum nebulas prudentia, omnia maturè & sedatò ac lentè peraguntur. hac lentitudine & rectus iudicis animus à libidine inferendæ pœnæ abhorrens proditur. (Nam propè est vt libenter damnet, qui citò, vt est apud Publium in sententijs) approbante Seneca lib. 1. de clementia cap. 14. Et veritatis illustrationi prospicitur. Quod enim benè monuit Nicol. 1. epist. ad Michaëlem sub finem. [Iustitia sæpius ventilata, clariùs splendescit in lucem.] At non potest sæpius ventilari, si præceps & cita sit sententiæ latio. Et idcirco Capitoli-

Lites.

Sectio 2. *Breuitas in humanis.* Lites.

nus, Antoninum Philosophum iure celebrat quod Prætorem in audiendis reorum caußis festinum ac celerem reprehenderit, & iterum cognoscere præceperit.

E contrario Ammianus lib. 29. inter Valentis probra illud maximè proscindit quod præceps esset & implacabilis in reorum iudicijs. Oratio Ammiani est adscriptu digna. [O præclara informatio doctrinarum munere cœlesti indulta felicibus quæ vel vitiosas naturas sæpe excoluisti ! quanta in illis caligine temporum correxisses, si Valenti scire per te licuisset, nihil aliud esse imperium, vt sapientes definiunt, nisi curam salutis alienæ; boníque esse moderatoris restringere potestatem, resistere cupiditati omnium rerum, & implacabilibus iracundijs; nosséque, vt Cæsar Dictator aiebat, miserum esse instrumentum senectuti recordationem crudelitatis: ideoque de vita & spiritu hominis, qui pars mundi est, & animantium numerum complet, laturum sententiam, diu multúmque cunctari oportere, ne præcipiti studio vbi irreuocabile factum est agitari; vt exemplum est illud antiquitati admodum notum. Apud proconsulem Asiæ Dolabellam Smyrnæa materfamilias, filium proprium & maritum venenis necasse, confessa quod filium ex priore viro ab eis occisum comperisset, & comperendinata cùm consilium ad quod ex more dilata est, anceps quid inter vltionem scelus statui de-

bea[illegible] hæsitaret ad Areopagitas missa est, Athe- nienses Iudices tristiores: quorum æquitas Deorum quoque iurgia dicitur distinxisse. Hi causa cognita centesimo post anno cum accusatore mulierem adesse iusserunt: ne aut absoluerent veneficam, aut vltrix necessitudinum puniretur. Ita nunquam tardum existimatur, quod est omnium vltimum.] *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Lites.

Hoc est quod Cassiodorus lib. 7. var. form. 1. aiebat. [Cunctator esse debet, qui iudicat de salute. Alia sententia potest corrigi de vita transactum non patitur immutari] præiuerat Iuuenalis saty. 6. cum dixit.

Nulla vnquam de morte hominis cunctatio tarda est.

Et quamquam omnia ista de iudiciorum tarditate, valent maximé quoad capitalia Iudicia, tamen valere etiam debent quoad iudicia quæcumque. Nam grauis iniuria in iudicijs quoque de externis rebus inferri potest & quæ non rarò fit homini acerbior ipsa morte: itaque tarditas quoque in illis iudicijs adhibenda est vt maturitati sit locus.

Insignis sententia Zozimi Papæ (epist. 4.) aduersus iudiciorum præcipitationem, digna est quæ hic abscribatur. [Doceat nos (inquit) terrena moderatio quæ secularibus arbitrijs & causis, primùm de ipsis iudicibus eligendis repudiandisque fit. Et quanta cunctatio? Quot interpositæ dilationes? Quoties adhibita comperendinatio, etiam sub fine certaminis ampliare iudicia cum innocenti reo? Confugitur

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

ad mare,& extra marina documenta, vt fides quæ in præsenti plerumque arctioribus strangulatur angustijs, saltem eminus veniat. Hæc omnia mentior nisi in patrocinium tuendæ innocentiæ reperta sint. Tolerabilius est enim innocentem quemlibet tardiùs inueniri, quàm citò pro nocente damnare.] Egregiè item Clemens Romanus de Ethnicorum in iudicijs cunctatione disserens 2. constit. cap. 51. aliàs 36. [Aspicite (inquit) mundana iudicia, quorum potestate videmus trahi parricidas, adulteros, veneficos, sepulchrorum violatores, latrones. Hi enim statim vt ab ijs qui reos in iudicio sistunt, quæstiones de eis habitas acceperunt, quærunt de malefico ipso an ita se res habeat? Ille verò, si, ait, non statim mittitur ad supplicium, immo pluribus diebus cum multa deliberatione ac consultatione, & interiecto velo inquiritur in eum. Postremò qui suffragium de capite contra eum laturus est, sublatis manibus solem testatur innocentem se esse à sanguine hominis illius. Itaque isti, quamuis Gentiles qui neque Deum nouerunt, neque sciunt vindicari à Deo eos qui innocenter condemnati sunt, tamen cauent. Vos verò qui scitis qui noster Deus scit, & qualia eius iudicia, quomodò poteritis iudicium vestrum, per violentiam, & impetum pronunciare, cum illicò illud pateat Deo?] Non tarditas tantùm in iudicando, sed etiam in exequendo sententiam mortis, probata legibus est. In quam

rem multa accruauit Bisciola. e. 1. subsec. lib. 15. cap. 3. *Sectio 1. Breuitas in humanis.*

XX. Affectata causarum forensium prolixitas, plena sceleris est ac injuriæ & sarciendis damnis ex procrastinatione illatis obnoxia. Lites.

EXpostulabat S. Cyprianus epist. 2. inde non rarò existere injustitiam, vnde iustitia expectabatur. Hoc tum alijs de causis existere liquet, tum nominatim iudiciorum productione, quàm mira & planè varia artificia Iurisperitorum inuexerunt. Damnat hujusmodi eorum versutias Gregorius Nyssenus homil. 5. in Eccles. Blesensis epist. 26. Ammianus Marcellinus lib. 30. questus quod irresolubili nexu vinciant negotia. Erant inter Causidicos olim quibus id muneris erat vt causas remorarentur, vnde dicti moratores, de quibus Tullius in Diuinat. verbis illis. Quartum ex illo grege moratorum; vbi Asconius obturbatores quosdam sordidosque Causidicos significat qui adhibebantur ad moram faciendam. Meminit eorumdem Sidonius lib. 5. epist. 7. cum ait. [Hi sunt qui causas morantur adhibiti, impediunt prætermissi:] & alia quæ aduersus huiusmodi cauillatores accumulat. Moratoria tergiuersatio cuius meminit S. Augustinus

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

collat. 3. Carthag. cap 41. ipsa erat in quam incumbebant hi moratores. Quos concilium Oxoniense tit. 1. cum in causis matrimonialibus trahebant iniustas moras (vt olim frequens erat, & notauit D. Bernardus lib. 1. de consider. cap. 10.) percellit excommunicatione. Hi igitur erant qui dicebantur moratores. Malos coruos iure dixerimus, voce coruina, procrastinationem & comperendinationem sonante. Aristophanes verò in horum vitiligatorum lites in æternum extrahentium, & varijs sutelis ac dolis processus in infinitum proferentium nequitiam exprimeret, voce vsus propensum sesquipedem extensa, vocauit.

De hujusmodi Aduocatorum vaniloquijs ad protrahendas lites, varijsque ad id artificijs, præsertim per frustratorias & venatorias dilationes, optime Eugenium admonebat S. Bernardus 1. de consid. cap. 10. & ex instituto Ala opere de Aduocato Christiano parte 1. q. 31. vbi allegato Baldo cap. exceptionem in principio, de exception. & qu.. 43. adductis varijs autoribus affirmat. Causidicum & Aduocatum iustò longiùs lites protrahendo peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem damnorum, quę litis protractio irrogat aduersario. Quæ item est doctrina S. Thomæ 2. 2. q. 71. art. 3. & ibi Scholasticorum omnium. Item Angeli Syluestri, & summæ Atensis. V. Aduocatus Binsfeldij ad cap. 9. de iniuria &

damno dato quæst. 12. conclus. 3. Nauarri cap. 25. Manual. num. 28. Graffis lib. 3. decis. cap. 8. n. 8. p. 1. Summæ Confessorum rubr. de Aduocato q. 172. Nattæ in Clement. sæpe in fine princ. de verb. signific. & passim aliorum. Galeatius dux Mediolanensis omnino id censuit quem scribit Lipsius lib. 2. monit. Polit. cap. 10. addixisse laqueo Aduocatum in hac noxa deprehensum. Nec licet prætexere stylum receptum qui ad nihilum valet nisi vt miser aduocatus absque dilatione damnetur, si hinc absque pœnitentia excedat. Quod S. Antoninus parte 3. summæ tit. 6. cap. 1. confirmat exemplo impij cuiusdam Aduocati frustra in vitæ meta poscentis protractionem aliquam ad pœnitentiam, qui lites diu admodum per consueta artificia protraxerat. Itaque cadit perbellè in huiusmodi Aduocatnm moratorem stylo recepto se tutantem expostulatio. S. Ambrosij lib. de Nabuthe. cap. 10. Gnatus enim S. Ambrosius technarum & cauillorum quibus Aduocati vtuntur vt causas protrahant, & iustum iudicium subuertant, sic exclamat. [Quid tibi vis cum libro, & charta, & signaculo, & conscriptione, & vinculo iuris ? Non audisti, solue omnem colligationem iniustitiæ, dissolue obligationem violentarum commutationum, dimitte confractos in remissionem, & omnem conscriptionem iniquam dirumpe; Tu mihi tabulas affers, ego tibi recito Dei legem. Tu atramento scri-

Sectio 2. Breuitas in humanis. Lites.

Sectio 2. *Breuitas in humanis.*

Lites.

bis, ego Spiritu Dei inscripta repeto oracula Prophetarum.] Quæ scilicet iniuria alterius abstinendum mandant, & cuique liberum iuris sui vsum permittendum, quod nequaquam seruat Aduocatus, salebras in plano quęrens, & offucias captans quibus causam protrahat, si quâ fortè pateat fraudandi aditus, & exturbandi iure suo aduersarium, vel saltem diuturna protractione fatigetur.

Familiare plerisque causarum Patronis vitium est, interposita iniquè appellatione, litem protrahere. Hoc S. Bernardus lib. 3. de consid. cap. 2. seuerè corripit. Meritóque DD. cauillosas appellationes inducere mortalem culpam tradũt cum obligatione ad restitutionem. Ita S. Thomas 2. 2. q. 69. art. 3. & ibi Salon & Aragonius, nec non Soto lib. 5. de iusti, q. 6. art. 3. & Carbo q. 31. de restitut. Nec minor in hujusmodi causarum productionibus, culpa Iudicum quàm Aduocatorum Iudicibusque quippe vel concurrentibus, vel volentibus locum, non rarò habent vana artificia de quibus ex parte Alex. Neapolit. 5. Genial. cap. 14. Imò in Iudices perfunctoriè aut ex auaritia munus suum obeuntes vniuersam hanc labem refert Petrus Costalius pag. 257. referens ad hanc litium (vt vocat) immortalitatem Ægyptiam imaginem serpentis in seipsum absque initio & fine conuoluti, vt videre est in his versibus.

Voluitur

Sectio 2.

Breuitas in humanis.

Voluitur in se se, rursusque reuertitur ad se
Serpens, nec finis flexibus esse potest.
Hac species expressa fori est, hac forma Senatus Lites.
Dum nequit heu! minimis litibus esse modus.
Cumque putas finem tantis instare querelis
Auditur tibi lis qua fuit vna, duplex.

Et in calce operis, epigrammate de Trocho.

Semet init trochus, & tandem quoque concipit ex se
Alteriusque opera non eget ad Venerem
Sic ex lite vna sensim lis altera surgit.
Hac venit à nostris noxia Pragmaticis.

Sed maximè à Iudicibus in quos solos priore loco in ecphrasi versibus subiecta culpam retulerat.

Nec alia fuit mens B. Domnelo ex Abbate Parisiensi Cœnommensium Episcop. Eum Clotarius Rex vt scribit Gregorius Turonensis lib. 6. histor. Francor. cap. 9. ad infulas Auenionenses mortuo tunc Episcopo designarat. sed renuit Domnelus post multam cum Deo consultationem Regem enixè obtestatus ne permitteret simplicitatem illius inter SENATORES SOPHISTICOS ac IVDICES PHILOSOPHICOS fatigari; asserens hunc locum humilitatis sibi esse priùs quàm honoris. Apparet vrbem Auenionensem iam à tempore Clotarij eius no-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

minis primi, atque adeò ante annos mille illustratam esse nobili Iudicum & Senatorum Sanedrio quod latè iura diceret, sed solemnibus tricarum forensium argutijs spinosa, & in immensum protracta. Cuius abusionis hodiéque vigentis causam B. Domnelus in Senatores ac Iudices reijciebat, vocans Sophisticos, & Philosophicos, quod vt moris est Sophistis ac Metaphysicis, per subtilitates, negotia protraherent, diuidentes, ratiocinantes, concludentes, vt in Lycæo assolet. Quæ magna est Iudiciorum peruersio Iudicibus potiùs quàm Aduocatis adscribenda; Esset enim Iudicum tricas præcidere, & litium productores malè mulctare, negatis quas sine causa flagitant iniquis comperendinationibus; vt quos iure vincere non possunt, subigant fastidio, saltemque ad aliquam iuris benefundati cessionem adigant; aut si aliud non possunt mole impensarum opprimant; & aliorum negotiorum quibus interim vacare nequeunt, incommodatione grauent, præsertim si causa procul domo agitetur, quod sine familiæ incommodo per viri absentiam ad litem vrgendam nequit existere. Iudices igitur si adeo onerosas cunctationes foueant vel etiam non præcidant, fortassis vt per otium deglubant pauperes, aut vt pessum adigant ad compositionem & transactionem eum cuius ius non est obscurum, peccant iuxta Cardinalem ad Clement. Sæpe §. & quia de verbor. signific. q. 18. ac] Se-

gutam 2. p. director. Iudic. Eccleſ. cap. 9. nu. 11. Peccant (inquam) Iudices ſic adigentes ad componendum, nec vtcumque peccant, ſed grauiſſimè contra Iuſtitiam; & obligantur ad reſtitutionem damnorum ex iniuſta dilatione conſecutorum. Rhadamantus inter ſanctiſſimos Iudices ſemper habitus celebratur à Platone lib. 12. de leg. quod iudicia obiret breuiſſimè iureiurando à litigantibus requiſito. Eum Ethnici Iudicem apud inferos ſtatuerunt. Apud Chriſtum Iudicem verè iuſtum & ſanctum non minùs exigetur à iudicibus ratio de litium protractione. Veh itàque Iudicibus quorum prolixitatem in iudicando cum ſubuerſione litigantium Deus iudicabit! Oportuerat ſanè Iudices non ſolùm lites ſuccidere; ſed etiam eas execrari vt notat Bartolus in l. ab eo Cod. quomodo & quando Iud. & Iaſon in l. filio pater ff. de leg. Speculat. tit. de offic. omn. Iud. §. de ſeruitu. verſic. item facit. Libellum conſentaneè ad l. quiſquis C. de poſtula, & l. quidam æſtimauerunt ff. ſi certum petatur. & l. properandum C. de Iudic. Quàm ergo indignum eſt, vt quorum munus eſt ius ſuum cuique reddere, inferant iniuriam, litis protractione ſtudioſè curata? *Sectio 2. Breuitas in humanis. Lites.*

Video belliſſimè huc cadere quod S. Laurentius Mediolan. in hom. dixit de Publicano. [Quid eſt Publicanus? Nonne caput rapinæ, & lex violentiæ? Quid eſt Publicanus? Prædo ſine pudore, medius exterminij. Non-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

ne immanior furibus Publicanus ? Fur namque vel metuens furatur: hic autem delinquit confidenter. Fur laqueos legis timet: hic quidquid fecerit legem putat. Lex furem deterret ab illicitis : hic iniquum malitiæ suæ compendium,legem trahit. Quis eo iniquior,qui verbis Iustitiæ Iustitiam damnat, & armis innocentiæ spoliat, vulnerat, occidit innocentes ? Lege vtique legem peruertit,& dum alios vrget ad legem , exlex est.] Mutato in nomen Iudicis,nomine Publicani,nihil potuit in hanc rem dici congruentius : Ementitur enim Iustitiæ administrandæ curam,Iudex qui longis iudicij dilationibus, & non præcisione cauillorum quos Rabulæ fori interponunt,miseris litigantibus creant exitium, saltem adeo illos exugendo, vt plerumque præstaret causâ cecidisse iam ab initio ; vel litem nunquam suscepisse agitandam. Quæ incommoda præcludere poterat Iudex amans Iustitiæ,atque adeò etiam breuitatis cum per causam licet. Neque hoc dico Iudicem compendia captantem à præscripta Iuris forma discedere oportere. Tantum enim contendo præscindendos cauillos & vanas declinationes iuris;alioqui explorati esse præcludendas æquo Iudicis, quod in multis præstare potest incolumis forma iuris substantiali (vt sic dicam) ad quam solam alligatur. Principes verò ipsos qui sunt supremi Iudices, à quibus forma iuris cæteris præscribitur, par esset hoc Deo obsequium &

subditis suis commodum præstare, vt forma iuris esset, quàm fieri posset, breuissima; & si quando Iudices inferiores in re perspicua minùs in obseruandis ijs quos dicebam formæ accidentarijs apicibus accurationem probarent, indulgere ac conniuere ad tricarum recisionem. In quam rem scitè vir sanctissimæ vitæ æquè ac amœni ingenij Iordanes primus à sancto Dominico ordinis Prędicatorum Magister, agens cum Gregorio 9. qui delegatos ex eo ordine Iudices in re explorata non seruasse formam iure constitutam ægrè ferebat, & de rescindenda sententia per eos lata cœteroqui iusta cogitabat; si (inquit) ad aliquod extra vrbem Cistercienſium cœnobium non via regia longiore, sed per prata & viam compendiariam citius ac breuius pertigissem, num à cœnobij ianitore repellendus essem, quia pertæsus protritioris viæ longitudinem, semitam iniens, citiùs peruenissem? Neque igitur qui per viam iuris nimis longam incedere renuentes ius breuiter dixerunt, quandoquidem verè & iustè dixerunt, rescissione sententiæ sunt mulctandi. Cui monito Pontifex acquieuerit vt scribit in B. Iordanis rebus gestis Leander cap. 34.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

Sanè est par Iudices omnes ei pro qua satago tricarum recisione inuigilare tanquam Iustitiæ Sacerdotes, prout nominantur ab Vlpiano l. 1. ff. de Iust. & iure. Quo eodem modo Symmachus lib. 7. epist. 38. Felicem & Mi-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

neruium vocat Iustitiæ Sacerdotes. Vbi Iutetus, Sacerdotium ibi sumi docet pro laudis antistitio, & præcipuâ palmarique dignitate. In quem sensum accipi item docet eam vocem 2. Reg. 8. cū dicitur Filij autem Dauid sacerdotes erant. quod 1. paralyp. cap. 8. his verbis exprimitur. Filij Dauid, primi ad manum Regis, Antiqua editio 2. Reg. 8. habebat Filij Dauid principes erant aulæ regiæ vt notat P. Damiani opusc. 37. dub. 3. verisimillima expositio, præter cæteras quas ibi attingūt Serarius, & Sancius. Quod tamen attinet ad Iustitiæ sacerdotium quod iudicibus tribuebam, nihil est necesse sacerdotium interpretari præcellentiam. Sed vox illa referenda est ad sanctitatem muneri Iudicis debitam; ita vt vi illius officij, Iudex non secus gerere se debeat, quàm si quopiam sacerdotio fungeretur, vt notaui lib. 3. de virtut. ex Cassiodoro lib. 1. var. epist. 12. & ex alijs quibus addo eundem Cassiodorum lib. 6. epist. 3. dicentem.] Quoddam sacerdotium est, præfecturæ Prætorianæ competenter agere dignitatem.] Addo etiam Iulianum Imperatorem in longo fragmento siue orationis, siue epistolæ nuper edito, vbi ait. [Ciuiles Magistratus quodam veluti sacerdlo funguntur, quatenus legum sunt costodes.] Indeque infert parem honorem & cultum magistratibus & Sacerdotibus tribui oportere. Tam sanctum ergo ministerium & veluti sacerdotium, polluit Iudex, cum longitudine litium cauillis &

versutijs protractarum, damna irrogat alteru-tri vel vtrique litigantium, contra mentem eorum qui partes obeundi iudicij illi crediderunt. Et fuit sine dubio mens Catonis Censorij, qui forum muricibus, id est præacutis lapididus sternendum censuerat; vt videlicet eo rari aduentarent litigantes, & qui aduenissent haud diu hærerent, acuminibus lapidum offensantibus tenuissimè soleatos Romanos. Quod referens Plinius lib. 19. cap. 1. miratur mutatos mores, cum Marcellus Octauiâ Augusti sororegenitus in ædilitate sua, velis forum inumbrauit, vt salubrius litigantes consisterent quos præstiterat eò nunquam venire, vel si venissent perbreui hærere.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

Et quamquam verissimum est, si de punitione capitali agatur, Iudicem inuitum & præmissa matura deliberatione eò venire oportere: tamen cum causa est explorata, quid attinet longa expectatione cruciare reum cui compendium vexationum est, accelerata mulctæ irrogatio? S. Dunctanus (vt habent eius Acta) falsos monetarios ritè conuictos, ne diutius differretur iusta vltio ipso die Pentecostes addici supplicio voluit, recisa comperendinatione quæ ob festi reuerentiam debita videbatur. Quanto magis alia die non censuisset differendam punitionem reorum post causam ritè discussam? Neminem latet S. Ambrosium post horrendam stragem Thessalonicensium iussu

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

Theodosij per aulicos implanati patratam, Imperatori à sacris submoto, priusquam ijsdem restitueretur, præscripsisse vt legem conscriberet de executione sententiarum capitalium vel publicationis bonorum ad triginta dies differenda, quæ lex extat l. 13. C. Theodos. & l. 20. C. Iustinia. de pœn. estque postea abrogata per Nicephorum Botoniatem Impetatorem. Verùm præterquam quod induciæ triginta dierum, ad rem tantam executioni mandandam, possunt breues videri, Sanctus Antistes in ea procrastinatione indicenda rationem habuit præferuidi & præcipitis genij quem in Theodosio notarat. Tametsi enim Theodosius omni optimi principis laude illustris erat, tamen celeres ingenij eius motus prodiderat cædes Thessalonicensis. Vnde ne denuò in ferendis grauibus sententijs impingeret, iussus est, non vt Augustus ab Athenodoro Alphabetum priùs recitare quàm aliquid durum ediceret, sed hætere ad dies triginta, vt esset retractationi sententiæ locus, si fortè per iram, & æstum, vel oestrum animi peccatum esset in ea ferenda. Vniuersè autem eam pro negotij qualitate longam remoram, necessariam non esse post causam ritè discussam, liquet ex vsu ferè vbiuis recepto, & ex Dei ipsius exemplo, cuius Nemesi siue Adrastiæ, Iustitiæ inquam punitiuæ, vt ait Ammianus. l. 14. [pennas fabulosa vetustas aptauit, vt adesse velocitati volucri cunctis existimetur.]

Ipsam quoqne causæ discussionem par non est protendi tantopere vt vix vnquam finienda videatur, vt plerisque Iudicibus vsuuenit, siue præ ignauia, siue prætextu obscuritatis, aut grauitatis causæ, vel multitudinis rerum quæ in ea inuoluuntur. Tametsi enim cum causa est implexa & omnino multa complectens, par est discussionem adhiberi maturiorem, tamen tunc quoque adamanda est breuitas quantum negotij ratio patitur. Nullum esse aut fingi potest iudicium grauius & plura inuoluens quàm iudicium quod in fine mundi à Christo feretur de omnibus & hominibus & Angelis; de factis quibusuis, de cogitationibus, de verbis otiosis. Et tamen hæc omnia quàm breuissimo tempore esse perficienda constans est Patrum & Theologorum doctrina quam Thyræus lib. de apparit. Christi ad vniuersale iudicium cap. 19. num. 59. stabilit ex cap. 24. Matth. vbi Christus iudicaturus confertur fulguri, vno momento ab Oriente vsque in Occidentem elucenti. Addit Suares t. 2. 3. p. d. 57. s. 10. illud Malachiæ 3. Ero testis velox maledicis, adulteris &c. Perpensum in hanc rem à D. Augustino 20. Ciuit. cap. 26. iudicium item particulare quod de tota hominis vita plerumque prælonga instituitur in ipso mortis momento non ante vel post regulariter & ordinariè perficitur vt idem Suares t. illo 2. disp. 52. p. 2. & Thyræus lib. de iudicio particul. cap. 13. num. 4. demon-

Sectio 2.
Breuitas in humanis.
Lites.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

ſtrant quorum hic cap. 14. quæ longioribus illius iudicij moris adduci poſſe viderentur accuratè repellit. Hæc iudiciorum omnium exemplaria quantum per humanam imbecillitatem licet, par eſt ab omnibus Iudicibus imitatione exprimi, atque adeò par eſt eas inutiles iudiciorum moras recidere & in ferendis ſententijs breues ac citos eſſe.

Interdum producit lites nimia & iuſto auctior Iudicum aut Aduocatorum ſubtilitas qua ſub auctoritate ſcientiæ iuris, erratur plerumque perniciosè, vt latè proſequitur Iaſon ad l. ſi ſeruum §. ſed quia ff. de verb. obligat. & DD. paſſim ad l. in rebus C. de iure dotium. Fusè Segura in directorio Iudic. Eccleſ. parte 1. cap. 5. qui obſeruat ferè hoc eſſe vitium Iudicum qui ſtatuentes oculos declinare in terram actionis ſuæ rectitudinem nimia ſubtilitate peruertũt, obtendentes iniquitati cauilli alicuius ſiparium. Perpulchrè carpitur hæc labes à S. Gregorio in paſtorali p. 1. cap. 11. vbi cum collaudata fuiſſet diſcretio, additur. [Sed ſunt nonnulli qui dum æſtimari hebetes nolunt, ſæpè ſe quibuſdam exquiſitionibus plus quàm neceſſe eſt exercentes ex nimia ſubtilitate falluntur. Vnde hic quoque ſubditur, vel grandi & torto naſo, naſus enim grandis & tortus eſt diſcretionis ſubtilitas immoderata, quæ dum plus quàm decet excreuerit, actionis ſuæ rectitudinem ipſa confundit. [Sicut igitur ſupina vel craſſa hebetudo negotia per-

functoriè discutiens & oscitanter finiens quàm celerrimè iure reprehenditur, ita nimia diligentia lites iusto longiùs diffundens, meritò improbatur, vt monuit Albericus ad l. Diuus ff. de bonis damn. Et idem traditur can. porrò §. Salomon, de pœnit. dist. 1. & hac in parte Iudices plerumque grauissimè delinquere, admonet Aluarus Pelagius lib. 2. de planctu Eccles. cap. 41. §. 32. & 33. *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Lites.

Dictum hactenus de litium breuiatione, & cita causarum forensium terminatione per Aduocatos ac Iudices. De ipsis verò litigantibus, quàm miseri sint si consultò lites protrahant, nihil attinet dicere: cum hæc sit tritissima via, quâ exitium infertur familijs; præter alia incommoda quæ prostare Mediolani in Marmore ad scalas Palatij scribit Ioannes Neuizanus lib. 7. syluæ nupt. & ex S. Iuone refert Rebuffus f. 1. constit. Reg. in proem. glossa quinta num. 154. nimirum quod è litibus inimicitiæ progerminant, expensæ multæ existunt, corpus & animus fatigantur, multæ Dei offensæ oriuntur, bona & vtilia opera impediuntur. Nec raro qui spem conceperat victoriæ, succumbit; vel si cadat causa superior subductis laboribus & expensis nihil acquisiuisse deprehenditur. Quare sanissimum consilium est vel litem non inire, & auferenti tunicam, dare etiam pallium iuxta Christi consilium, vel initam sopire quàm primùm compositione amicabili, ad quod Iudicem teneri (si possit) partes inducere, fusè prose-

Sectio 2. *Breuitas in humanis.* quitur ibidem Neuizanus, atque adeò etiam partes suopte nutu, ferri eodem. Nec rebus semel iudicio legitimo decisis possunt tantùm ad facessendum aduersario negotium, litem ex

Lites. lite serere & iustæ sententiæ obluctari; vt præclarè statuit Rex Theodoricus apud Cassiodorum lib. 1. epist. 5. sic edicens. [In immensum trahi non decet finita litigia, quæ enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententijs acquiescant? Vnus enim inter procellas humanas portus instructus est, quem si homines feruida voluntate prætereunt in vndosis iurgijs semper errabunt. [Itaque statuit vt in causa quadam comitis Annæ, quæ decreta erant, seruarentur, rationemque subijcit. [quia sicut nolumus oppressis negare iudiciũ, ita irrationalibus querelis non præbemus assensum. Cogi enim debet vt sit quietus, qui suo vitio renuit esse pacificus. Nam & medendi peritus, inuitum frequenter sanat ægrotum, dum voluntas recta in grauibus passionibus non est, sed potiùs illud appetitur, quod à salutis Iudice, grauare posse sentitur.] En pars damnata cogenda est acquiescere iustæ definitioni recisis inutilibus tricis atque cauillis, non nisi ad remoram eius cui victoria adiudicata est, excogitatis, quibus insistere mera iniuria est, & obducta velo forensis iudicij profligatio iustitiæ, dum in rediuiuis litibus (vt idem Theodoricus ait. lib. 4. epist. 37.) non tam vincendi votum, quàm tenuis aduersarij quæritur detrimentum. Nec absque dispendio litigantis,

nolentis acquiescere sententiæ & bilem ex lite ferentis. Cui prospiciens idem Theodoricus, iubet ei qui causa ceciderat, silentium imponi. [Ne longa quæstio litigantium, non tam augeat patrimonia, quàm euertat; & quod fit ambitu lucri causa videatur esse dispendij.] Vndecumque verò proueniat litium longa productio res est tristissima. Videndus Quintilianus Mandosius in praxi tit. de Ingratitud. cap. 77. Camillus Borellus in Regia Aragonum §. 1. glossa 1. à num. 1. & passim DD. ad cap. finem litibus. de dolo & contumac. Sequiturque apertè ex damnis & incommodis litium, quæ proportionalia sunt damnis bellorum, quibus lites respondere, insinuarunt iura: siquidem scitè Ferrandus Adduensis lib. 2. explicationum Iuris in l. Aduocati. C. de Aduoc. diuers. iud. comparans litem cum bello; obseruat ea ex causa in ea lege Aduocatos quoque dici militare. [Quid enim (inquit) tantopere bello simile videri potest quàm lis & iudicium? Bellum mouent partes, similiter & litem. Ibi duces quorum Imperio res administretur, hic Aduocati deliguntur. Ibi milites operam suam præstant, hic Procuratores & alieni negotij curatores. Ibi armis contenditur, hìc scriptis & testibus. Ibi de ciuitatibus & regnis disceptatur, hìc pariter possessiones & cæteræ opes in controuersia versantur. Ibi speculatores magnopere prosunt, hìc quoque vt quid aduersarij cogitent, quid moliantur,

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Lites.

intelligatur; duces ſtratagematis vtuntur, Aduocati; conſilijs. In bello vigilantia plurimum iuuat itidem in iudicio. In hoc igitur tantùm differunt, quod in bello caſus multùm valent, hìc nihil poſſunt. Ibi ſolùm viribus contenditur, hic ratione. Ibi Iudice fortuna, hìc grauiſſimis viris. Quo fit vt Aduocati ducibus & militibus longè præponendi videantur cum illi etiam contra Iuſtitiam, hi verò tantummodo pro Iuſtitia pugnent.] Hactenus Autor ille qui vtinam verè diceret Aduocatos ſemper pro iuſtitia pugnare. quod ſi dicat id ſe intelligere de debito, dèque bonis Aduocatis, idem de ducibus ac militibus dicere adſtringetur : Nam hi quoque ſi boni ſint & debito ſuo faciant ſatis, nunquam pugnabunt niſi pro Iuſtitia. Cœterum litem eſſe bellum quoddam, vltrò damus ; & inde infertur celerem debere eſſe ſicut bellorum, ita & litium finem. Tanta enim bellorum mala quanta expoſui in tractatione de homine Dominico loricato Pronunciato 2. §. 2. Apodix. 10. Et fusè Eraſmus libello cui titulum fecit dulce bellum inexpertis, planè perſuadent bellum debere quàm citiſſimè finiri, & omnem eius iniuſtam prolungationem eſſe peccatum lõgè maximum. Idem ergo ſtatuendum eſt de litium productione quarum tot & tanta ſunt damna, de quibus varij DD. adducti à Cenedo parte 2. Collectan. ad caput Calumniam de pœnis. collect. 60. num. 1. quanquam ea damna & incom-

moda adeò cuiuis explorata esse possunt, vt nihil attineat in eam rem libros euoluere. Eorum certè conscius Themistocles apud Ælianum lib. 9. var. histor. dixit, è duabus vijs quarum altera ad tribunal, altera ad infernum duceret præelecturum se eam quæ rectâ ad infernum tenderet. *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Medicatio.

XXI. *Longa & tarda ægritudinis medicatio securior ideóque præferenda.*

SVnt qui cum infirmitate grauantur præ impatientia doloris, aut vt festini redeant ad solita munia vrgent medicos vt celerem curationem admoueant, & magno impetu expugnent ægritudinem; quibus si indulgentior medicus obsecundet, tantum abest vt optatam valetudinem citò recuperent, vt priùs in longè grauiora incommoda incurrant. In primis quia violentia pharmacorum quæ ad expugnandum præproperè morbum admoueri necesse est, non potest non labefactare corporis habitum, illudque malè afficere. Deinde quia morbi contumacia, cum mulcenda fuisset lenta & longa applicatione remediorum quibus morbi vis pedetentim occisa facilius vinceretur, subito illo impetu quasi exacerbata, aduersùs vim infestam connititur, vnde deterior hominis status: ac plerumque pro leui-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

cula febri, quæ intra aliquod tempus restincta fuisset, in ægritudinem aliquam incurabilem inciditur: Quanto ergo consultius fuisset non agi præcipitem impatientia, nec furere aduersus morbum, sed molli ac lenta curatione eum frangere? Vix itaq; alibi vspiam opportunius occinitur. Festina lente. Hoc & Medico curationē admouēti, & ægro expetenti sanitatem, debet esse quàm cōmendatum, Vterq; enim omnia ad sanitatis consecutionem apta, eatenus curare debet, vt tamen spatium domandæ per otium ægritudinis ne vnâ æger vastetur, nolit prætermissum. Habet hic locum monitum Siracidis c. 2. Ne festines in tempore obductionis. Sustine sustentationes Dei, coniungere Deo & sustine, vt crescat in nouissimo vita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit accipe & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe. Tempus morbi est tempus obductionis, siue nubilum: estque hominis humilitas & deiectio. itaque ad eam humilitatem depellendam, non est ægro festinandum; sed quod Deus vult hominem pati ferendum est, subiungendo patienter voluntatem nostram diuino decreto, vt vita vlterius prorogetur. Non quod omnia curationis media conuenientia non sint adhibenda; sed quod per patientiam expectanda sit morbi depulsio, quæ per festinationem non sit morbo ipso damnosior. De hoc argumento legendus Antonius Gazius in Florida corona c. 292. & 293.

Medicatio.

& 293. confirmans resolutionem præpositam, prolatis varijs locis Hippocratis, Galeni, & Auicennæ; nec non allegato Aristot. 1. problem. q. 8. subitas corporum alterationes ad medendum, damnante. *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Medicatio.

XXII. Artificiosa morbi per Medicos aut Seplasiarios productio, specie benignæ curationis perfida est & iniuria referta.

EST genus infidum, quod Medicorum nomen iniuria præfert, cum carnificum potius tortorúmve nomine sint donandi. His vt in rem suam, & auctiorem quæstum producatur morbus solemne est, ementiri studium non opprimendæ per citam curationem naturæ. Atque ita in longa tempora protelant infirmitatem, quam fas fuisset breui tempore excludere, si mens non læua fuisset, eosque auaritia vndecumque lucrum captans non obcæcasset, & quod exercitatione vel familiari quopiam remedio curabile erat, non nisi post longa tempora curatum voluissent petitis è Pharmacopolio artefactis ingentis pretij, quorum operosa sit & longa confectio. Difficile sit percensere quanta in vno facinore sint crimina. Nam & Charitas eo agendi modo violatur, & Iustitia, & debita ex munere fidelitas. Charitas quidem, quia amor proximi ferebat

ectio 2. *Breuitas in humanis.* Medicatio.

vt ægri morbo atque doloribus, lenimentum citum si morbus patiebatur, beneuole adhiberetur. Iustitia verò, quia & damnum irrogatur ægro corpori, diuturniore illa vexatione quæ malignè fouetur; & crumena eo truculento artificio dolo inanitur: Denique peccatur in debitam Medici munere fidelitatem, ex qua inijciebatur obligatio admouendi sincere curationem. Itaque Medicus artificiosè producens morbum, & grauissimè delinquit, & obligatur ad restitutionem impensarum in quas per fraudem induxit, & damnorum consequentium illam infidelitatem. Ita diserte Binsfel. in c. 9. de iniur. & damno dato q. 11. concl. 6. post S. Antoninum 3. p. summæ 7. c. 2. Syluestrum. V. Medicus q. 1. dicto 3. C. passim alios.

Feriunt hanc malignitatem Medici curationem ægri meditatò differentis, illa Tertulliani lib. 1. in Marcionem. cap. 22. [Quid tam malignum quàm nolle prodesse cum possis? quam vtilitate cruciari, quàm iniuriam sinere? &c.] Quid de tali Medico iudicabis, qui nutriat morbum mora præsidij, & periculum extendat dilatione remedij, quo pretiosius aut famosius curet? Nec potest pro Medico vltro & sine causa curationem differente vt pretiosius aut famosius curet, id est vt plus lucretur, quàm si citò curaret; vt celebritatem maiorem consequatur longa ægritudine distentum sanando; non potest inquam pro tali Medico

urgeri exemplum Dei, Galeni Maximi (vt eum Pisidas nominauit) qui infirmitatem, qua magnus in terris ægrotus laborabat, ad multa sæcula dimisit insanatam, cum posset iam à sæculi initio adhibere remedium, misso iam ex sæculi initio ad sanandum ægrum hominem Christo suo: Sapientissimè enim & ex summa arte medica Deus plenam curationem dilato Christi sui aduentu distulit, quia carcinoma nondum maturuerat, nec scalpellum ante maturationem humoris corrupti admouendum erat quod maiore cum damno ægri efficeretur, vt ratiocinatur Gregorius Nyssenus in Orat. Cathech. c. 29. & egregiè quoque Orat. de Natiu. Christi sub initium, ac multi Patres suo loco producti tractando de congruo tempore incarnationis. Itaque nihil in eo exemplo Medicis præuaricatoribus seritur, aut metitur.

Sectio. 1. Breuitas in humanis.

Medicatio.

Iura Canonica & Ciuilia huiusmodi præuaricationem auersantur & plectendam decernunt, quod bene præter cæteros attigit Ioannes de Capistrano in speculo cõscientiæ tract. de vltimo ad personam Iudicis pertinente, num. 246. *pag. mihi* 363. statuit enim Medicum, qui sciens ac volens omittit dare debitam medicinam peccare, sicut si ex malitia propinaret indebitam. Itaque iuxta eum Medicus qui ad augmentũ lucri vel ad alium quemcunque finem extrinsecum contra artis præscripta se gerit erga ægrotum vt diutius mor-

Sectio 2. bo diſtineatur, aut relabatur in ægritudinem, extraordinariè puniendus decernitur vt ex l. Medicus. ff. de var. & extraord. cog. tradunt Hoſtienſis & Anton. ad cap. tua nos. de homicid. & ibidem Innocentius. Eadem faciunt quæ habent, gloſſa, & Archidiaconus ad can. ſi quis adeò. 3. q. 7. vbi ſuppeditatur optimum argumentum ex comparatione Medici cum Aduocato, qui grauiſſimè delinquit & grauiter puniendus decernitur, cum de induſtria lites protrahit, vt videre eſt l. properandum C. de Iudic. videnda inſuper quæ in Medicum præuaricatorem, & longa curandi ſpatia vltro captantem, colliguntur ex ijs quæ notant DD. ad l. 1. ff. de var. & extraord. cog. & l. Medicos. C. de profeſſ. & Med.

Breuitas in humanis.

Negotia.

XXIII. *In rebus agendis vt proſpere cedant neceſſaria cunctatio, & longa mora; celeritas & feſtinatio, exitialis.*

GRauiter hoc admonet præcipitem filium ſapiens pater 10. Theb.

——— *Ne frena animo permitte calenti,*
Da ſpatium, tenuémque moram, malè cuncta miniſtrat,
Impetus.

Dixit hoc ipſum aliter Thucid. l. 3. [Duo

aduerſiſſima rectæ menti, celeritas, & ira.] Tacitus quoque 1. hiſtor. ſcelera impetu, bona conſilia morâ valeſcere affirmauit: Item Liuius lib. 31. Ex Democriti Ætolorum Prætoris viri prudentiſſimi ſenſu, ait, nihil magnis conſilijs tam inimicum eſſe, quàm celeritatem. Idem lib. 22. ex ſenſu magni Imperatoris, Fabij, cum de Annibale. [Omnia non properanti, clara; feſtinanti, improuida & cæca.] hoc eſt, quod habet paræmia. Canis feſtinans, catulos cæcos parit. Cunctationem Fabij celebrat immenſum Florus l. 2. c. 11. & Silius l. 16. Adamandæ ſupra celeritatem cunctationis rationem ſuppeditat Ariſtoteles 7. Phyſic. c. 20. quia quæ quieta eſt, reſidetque anima, ſciens fit ac prudens: quæ vero præceps & feſtina eſt, nihil liquido perſpicit in eo cogitationum tumultu, ſed præ multa caligine iudicio offuſa, fœdè impingit. Hoc rectè vidit Seneca tractans iræ remedia lib. 3. de ira cap. 12. [Nemo (inquit) ſe differt. Atqui maximum remedium iræ dilatio eſt, vt primus eius feruor relanguescat, & caligo quæ premit mentem, aut reſidat, aut minus denſa ſit: Quædam ex his quæ te præcipitem ferebant, hora, non tantum dies, molliet : quædam ex toto euaneſcent. Si in hoc erit petita aduocatio, apparebit iam Iudicium eſſe, non iram. Quidquid voles quale ſit ſcire, tempori trade. Nihil diligenter in fluctu cernitur. Dabit alia in hanc rem Lipſius 3. polit. c. 8.

Sectio 2. Breuitas in humanis. Negotia.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

Habet æquè locum hæc veritas in omni rerum genere & ordine, in naturalibus nihil nisi post longas moras perficitur. [Mundus ipse (inquit S. Ambrosius. Epist. 12. qua Symmachi relationem euertit) qui vel primum coactis elementorum per inane seminibus tenero orbe concreuerat, vel confuso adhuc indigesti operis caligabat horrore, nonne postea distincto cæli, maris, terrarúmque descrimine, rerum formas, quibus speciosus videtur accepit? Excitæ humentibus tenebris, nouum terræ stupuere solem. Dies in exordio non refulget, sed in processu temporis, incremento luminis micat, & caloris exæstuat. Luna ipsa quæ Propheticis oraculis species Ecclesiæ figuratur, cum primùm resurgens in menstruas reparatur ætates, tenebris noctis absconditur, paulatimque cornua sua complens, vel è regione solis absoluens, clari splendore fulgoris irrutilat. Exerceri in fructus, terræ ante nesciebant; post vbi imperare aruis sollicitus cœpit Agricola, & informe solum vestire vinetis, syluestres animos domesticis mollitæ cultibus exuerunt. Anni ipsius ætas prima, quæ nos vsu parili colorauit, nutu gignentium: sed in processu, lapsuris floribus vernat, postremis adolescit fructibus. Nos quoque æui rudes sensus habemus infantiæ, sed mutati in annos ingenij-erudimenta deponimus.

Quod si aliqui ante tempus deponant, & præcoci sapientiæ mi.ent, vt Osiris cuius pue-

ri alatum ingenium, exhibet Synef. lib. 1. de prouid. suspicionem mouent breuis vitæ vt Cato Censorius apud Plinium lib. 7. pronunciauit. & Cessius apud Senecam l. 2. controu. 1. agens de Alfij Flauij ingenio. vnde illud ab Apuleio Apolog. 2. ex nescio quo Poëta prolatum.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

Odi puerulos præcoci sapientia.

Quod ipse quidem alio torquet, passim tamen vsurpatur ad significandum, sapientiam præcocem esse argumentum citæ mortis, vel heberudinis pueri, si vita sit superstes ad longum tempus. Nimirum si puer sapiat ea tempus præuertens sapientia, indicat siccum supra debitum modum, esse cerebri habitum : quod si more solito humectet obnubilatio rationis vt in pueris solet, consequetur. Itaque nimia pro ætate cerebri siccitas, temperiem non vitalem indicat; habetque tunc locum illud Senecæ in consolat. ad Marciam c. 23. [Quidquid ad summum peruenit, ad exitum properat : Eripit se, aufértque ex oculis perfecta virtus. Nec vltimum tempus expectant, quæ in primo maturuerunt. Ignis quo clarior fulsit, citiùs extinguitur. Viuacior est qui cum lenta difficilique materia commissus, fumóque demersus ex sordido lucet. Eadem enim desinet causa quæ maligne alit. Hinc ingenia, quo illustriora, eò breuiora sunt. Nam vbi incremento locus non est, vicinus occasus est, Fabianus ait, quod nostri quoque parentes vi-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

dere puerum Romæ fuisse statura ingentis viri: sed hic cito decessit, & moriturum breui nemo non prudens dixit. Non poterat enim ad illam ætatem peruenire, quam præceperat. Ita est Iudicium imminentis exitij, maturitas, & appetit finis vbi incrementa consumpta sunt. Ibidem ad eandem mentem c. 12. [Iuuenis citò prudens,citò pius, citò maritus, citò curio citò Sacerdos omnia tam propera. Nulli fere magna bona, & diuturna contingent. Non durat, nec ad vltimum exit nisi lenta fœlicitas.

Quod si vitales esse contingat huiusmodi festinatæ sapientiæ pueros; tamen cum adoleuerint,ingenio hebescunt,quod in Hermogene notatum ferunt. Is enim admirabili vi ingenij claruit in ima ætate, ita vt annos natus octodecim, Rhetoricam conscriberet omnibus admodum probatam, & ad eum audiendum modò magni vir nominis Musorius, sed ipse quoq; Imperator adiret. At idem nulla euidenti causa sub annum ætatis quartum & vicesimmm, omnium rerum oblitus & mente lapsus comprobauit illius effati veritatem, de odiosa præcoci sapientia & infœlicitate, citò ac præmaturè florentium ingeniorum,quod fuit etiam Fabij Iudicium lib. 1. Inst. c.4. Cuius etiam sunt illa in hanc sententiam eximia, [Celerius occidit festinata maturitas: & est nescio quæ inuidia quæ spes magnas decerpit, ne vltra quam datum est res prouehantur. Ita-

que periti agricolæ prohibent frugum præcociam in nouellis arbusculis donec robur quoddam capiant, & radices altius fundum petant, & firmius hæreant, adeoque succus valentior in ramos diffundi queat.] Eodem recidit vulgatus versiculus. *Sectio 2. Breuitas in humanis.* Negotia.

Qui sapit ante pilos, vix sapit ille diu.

Corporum incrementa festinata, non vacant infœlicitate. Audi Solinum c. 5. [Non omiserim Salamiam Euthymenis filium creuisse in triennio tria cubita sublimitate, sed incessu tardo, sensu hebeti, robusta voce, pubertate festina: statimque obsessum morbis plurimis, immoderatis ægritudinum supplicijs compensasse præcipitem incrementi celeritatem.] Fœminæ quia viris sint infirmiores & debiliores, citius faciliusque perficiuntur. Vnde sicut citius gignunt, ita & citius senescunt, vt notauit Aristoteles 4. de generat. anim. c. 6. & l. 7. hist. c. 3. ac Columella l. de arbor. c. 3. Indeque petenda est ratio cur legibus fœminæ biennio citius liberentur; non ob votorum festinationem, vt ineptit Macrobius l. 1. in Com. c. 6. sed ob causam propositam, quæ à grauissimis Iurisperitis est assignata. Baldo l. qua ætate ff. de Testam. Ioanne Andrea, & Hostiensi. C. literas de desponsat. Impub. Panormitano & Card. Alexandrino cap. ibi non est, eodem. Ex pomis idem confirmat Theophrastus l. 4. de caus. plant. c. 9. & 11. Nam poma robusta tardius maturescunt, quam im-

Sectio 2. *Breuitas in humanis.*

Negotia.

becilliora. Imo vniuersè Leuinus Lemnius l. 2. de occultis naturæ miraculis. c. 39. [In omni (inquit) stirpium genere ac fructibus, obseruamus, serotina quæque diutius asseruari; quæ vero festinantius maturescunt, flaccida, vietaque fieri ac putredini obnoxia; celerius siquidem occidit festinata maturitas.

In ipsis scriptionibus probatur tarda matu ritas ita vt non censeatur expedire, scriptorem cum primùm ad scribendum appellit animum, ea nitere iudicij in scribendo laude, quam consummatus autor obtinet. Qua de re pulcrè pronunciauit Actius apud Agellium l. 13. c. 2. cuius hæc est narratio, de Actio Poëta, ad Pacuuium grandem iam ætate Tragicum digresso, eique Tragœdiam suam cui nomen Atreus, communicante. Tum Pacuuium dixisse aiunt, sonora quidem esse quæ scripsisset, & grandia, sed videri tamen ea sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est (inquit Actius) vti dicis, neque id sane me pœnitet. Meliora enim fore spero que deinceps scribam. Nam quod in pomis est itidem (inquit) aiunt esse in ingenijs; quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda; sed quæ gignuntur statim vieta & mollia; atque ita in principio sunt viuida, non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur visum est in ingenio, quod dies atque ætas mitificet.

Deus vniuersæ sapientiæ metrum, & idea, eodem quasi stylo & in naturæ & in gratiæ

operibus vsus est ac etiamnum vtitur. [Nihil sine ætate est (ait Tertul. l. de vel. Virg.c.1.) & omnia tempus expectant. Denique Ecclesiastes; Tempus (inquit) omni rei. Perspiciens id Nazianzenus orat. 1. seuerè increpat præproperos aliorum doctores, homines (vt ait) ad omnia celeres,nec satis cautos, facilè ædificantes & diruentes. Theologus è contrario sic pronunciat. [Nec extrema quidem senectus huic rei præstituta, longum tempus censeri debet. Senectus enim cum prudentia coniuncta, imperitæ iuuentuti præstat, & considerata tarditas inconsultæ temeritati,& breue regnum diuturnæ tyrannidi; quæmadmodum temeritati, & exigua portio maximi pretij multis vilibus & periculosis opibus,& parum auri multis plumbi libris,& parua lux densissimis tenebris. Alioqui verendum est ne lubrica hæc celeritas præceps que studium, seminibus illis non absimile sit quæ in petras ciciderunt; & quia terræ altitudinem non habebant statim exorta, ne primum quidem solis calorem ferre potuerunt, aut etiam fundamento in arenam iacto quod pluuiæ ac ventis ne tantillum quidem restitit. Væ tibi ciuitas,ait Salomon,cuius Rex iunior est; Idemque rursus. Ne sis celer in verbis: minorem scilicet rem esse asserens celeritatem in verbis, quàm feruentem in actione festinationem. Et quis est qui contra hæc omnia celeritatem prius quam securitatem, & vtilita-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

Sectio 2. *Breuitas in humanis.* tem exposcat ? Quis est qui veritatis propugnatorem, vnius dieculæ spatio, velut è luto statuam fingit?]

Negotia. In vnoquoque Ecclesiææ membro, gradus id est incrementa sensim sacræ sapientiæ & virtutibus aduenientia, Iob annotauit & egregiè expedit S. Greg. 22. Mor. c. 21. & 22. qui eodem accommodat visum obiectum Ezechieli, c. 47. de viro qui mensus cubitos mille, traduxit Prophetam per aquam vsque ad talos ; & rursum mensus mille traduxit per aquam vsque ad genua ; & repetita mensura ac traductione, primum ad renes vsque pertigit aqua ; tum adeo excreuit, vt præclusa sit transuadatio. Petus Damiani serm. 28. qui est de S. Alexio, præter alia, comparationem quoque Euangelicam ex Marci 4. huc aduocat. [Sancto (inquit) cuilibet viro consummatæ perfectionis repente tribuitur meritum, sed ad hoc paulatim per piæ deuotionis & specialis exercitij peruenit incrementum: & dum mens diuini amoris igne percepto, per cæleste desiderium in acta sustollitur ad perfectionis internæ fastigium quasi qbibusdam ascensionis gradibus promouetur. Vnde vir ille sanctus aiebat : per singulos gradus meos pronunciabo illum. De his quippe meritorum gradibus dicitur : Ambulabunt de virtute in virtutem. De his idem Propheta dum sanctam contemplatur Ecclesiam, dicit : Deus in gradibus eius dignoscetur ; dum suscipiet eam. Nec enim

repente, (ſicut dictum eſt) ad ſumma pertingitur, ſed paulatim per piæ deuotionis votum & ſancti laboris exercitium humana mens ad virtutum ſpiritualium celſitudinem ſubleuatur. Hinc eſt quod per eundem Prophetam dicitur, exercitatus ſum, & defecit pauliſper ſpiritus meus. Quid eſt enim, quod ait: ſpiritus meus, niſi ſpiritus elationis? ſpiritus carnis? & quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata deſuper menſura proficimus, quo magis quotidie diuinus in nobis ſpiritus creſcit, eò magis noſter, hoc eſt, carnalis deſiderij ſpiritus deficit. Qui nimirum noxius & abominabilis ſpiritus, quia non à nobis ſubito penitus amputatur, nec protinus, vt conamur, abſcinditur; rectè pauliſper, hoc eſt paulatim, defeciſſe perhibetur. Tunc autem in Deum plene proficimus, cùm veraciter à nobis noſmetipſos defeciſſe ſentimus. Hæc autem creſcentium inſuper virtutum ſenſim, atque moroſè per quotidiani profectus cumulum ad conſummatæ ſanctitatis peruenit incrementum. Electus enim quiſque à rudimenti ſui teneritudine prius incipit, & ſic ad robuſta poſtmodum & fortia conualeſcit. Quod apertè veritas innuit dum in Euangelio dicit: ſic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi iactet homo ſemen in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die: & ſemen germinet & creſcat, dum neſcit ille. Cuius nimirum ſeminis incrementa denuncians, addidit, dicens: Vltro enim

Sectio 2. Breuitas in humanis. Negotia.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.

Itaque vbique maturitas in negotijs probanda, præpostera vero festinatio tanquam infœlicitatis comes, ableganda. [Non improbamus tarditatem (ait S. Bernardus epist. 144. quæ grauitatem redolet, leuitatis abolet notam. Nam & Maria non statim respondit Angelo salutanti, priùs cogitans qualis esset illa salutatio. Et Timotheo præcipitur, nemini citò manus imposueris.] Non in igne vehementi, aut in commotione Dominus, sed in sibilo auræ tenuis. Sic videmus magnos viros (& coram Domino magnos intellige) nihil per æstum præferuidum aggressos esse, sed maturè ac cunctanter suscepisse omnia, post diuturnam animi agitationem, & seriam librationem. Prudenter S. Hieronymus l. 1. in Iouin. fere initio. [Balista quantò plus retrahitur, tantò fortius mittit. Non est damnum dilatio, vbi certior fit ex dilatione victoria] è contrario Iulianus, spe falsus est, cum prudens consilium celeritate facere tutum tentauit, vt Ammianus l. 17. memorat. Nimirum vt supra ex Philone l. de Dei immutabilit. referebam, affinitas magna est etiam, vocum Græcarum, inter violentum & breue: Ac ferè quæ violenta sunt, infœliciter cedunt, nec diu perdurant. Iuxta Senecam l. de tranquill. animi c. 1. [Omnium virtutum tenera sunt principia: tempore ipsis duramentum & ro-

bur accedit, etiam quæ in speciem laborant (dignitatem dico & eloquentiæ famam & quidquid ad alienum suffragium venit) mora conualescit, & quæ veras vires parant, & quæ ad placendum fuco quodam subornantur expectant annos donec paulatim colorem diuturnitas ducat. Consuetudo rebus affert constantiam; & iuxta parœmiam qui properat serius absoluit. Vsus est eo adagio Plato dialog. de regno & l. 7. de republ.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

Romanorum Imperatores duo laudatissimi, Octauius Augustus, & Titus Vespasianus, delectati admodum sunt alia parœmia verborum tenus, sed eiusdem notionis σπεῦδε βραδέως, festina lentè. id latine vno verbo dici (matura) censet Gellius. l. 10. c. 11. De Augusto festinationem temeritatemque admodum improbante. Græco illo adagio frequenter vsurpato, disertè Suetonius. De Tito idem tulit imago eius Ænigmatica Anchoræ cuius medium ceu temonem obuolutus Delphin complectebatur. Anchora tarditatem, Delphinus ex Plinio l. 9. c. 8. & Oppiano l. 2. de naturis piscium perniciſſimum & celerrimi impetus animal, promptitudinem tarditate temperandam, & coercendam signabat. Theodorum Lascarim sua celeritate omnia turbasse notauit Nicephorus Gregoras initio libri secundi. S. Hieronimus scribens ad Pammachium, simile adagium ex Catone retulit, verbis illis conceptum, sat citò, si sat bene, omnia subita pro-

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

bantur incauta aiebat Rex Theodoricus apud Cassiodorum l. 1. Epist. 17. de Rege Ludouico Vladislai filio qui suis Hungaris breue gaudium luctus æternus fuit. Hæc scribit Sigismundus Baro in rerum Moscouiticarum commentario. [de Ludouico vulgo dictum est quod immaturo partu editus immatura ætate vxori iunctus & barbatus fuerit, ac regno quoque immaturus, immaturam mortem obierit.] Ominosam & exitialem cum ipsi Ludouico, tum regno vniuerso fuisse hanc immaturitatem, euenta monstrarunt.

XXIV. *Mora exitiosa negotijs. Auolat à cunctabundo, bene agendi opportunitas.*

SAllustij verbum est, ex Isocratis ad Dæmonicum monitis expressum [priusquam incipias consulito, vbi consulueris maturè opus est facto.] Simile est illud Demosthenis exord. 22. probatum Aristoteli 6. Ethic. cap. 9. [Consulere quidem oportet lentè, consulta vero exequi festinanter. An hoc etiam signabat ara subterranea Dei Consi, præsidis consiliorum, additis ad sacrificia subtus terram celebrata equitationibus equorum non iunctorum ac etiam iunctorum? ita recitat Dyonis. Halicarn. l. 2. describens raptum Sabinorum, & illustrat Syntagm. 5. histor. Deorum Gyraldus.

taldus. Consilij enim occulta & cæca captatio, eius maturitatem innuere videtur, Equitatio vero & cursus executionem celerem, quibus vsi fuerant in Sabinarum raptu Romani.

Sectio 2. Breuitas in humanis. Negotia.

Commendat hoc quoque Leo Imperator filio l. de appar. bell. & Emmanuel Palæologus in Parænet. c. 30. Hoc ipsum volebat Socrates cuius illud erat referente Xenophonte l. 2. Memorab. eius dict. & factor. [Quidquid agas, promptissimè atque optimè, & diligentissimè agas] de Alexandro Magno Q. Curtius lib. 5. cap. 11. dixit. [Nullam virtutem Regis istius quam celeritatem laudauerim.] Agnoscebat Curtius tot victoriarum originem fuisse Alexandro celeritatem impigram. Ipsemet Alexander, rogatus quomodo tot regna domuisset, respondit μηδὲν ἀναβαλλόμενος. Parem habuit gestorum claritate & celeritatis laude Alexander, Iulium Cæsarem; quem Tullius sæpe in Epistolis, ab incredibili celeritate collaudat. Iasonem Thessalia insignem Ducem idcirco tam multa perfecisse quod prius adesset, quam venturus audiretur, scribit Xenophon l. 6. Græcor. De Carolo Martello Stephanus Abbas in vita S. Modoaldi c. 8. hæc habet, quibus eius in negotijs pernicitas exprimitur, [Patrios transiliens limites, antiquas Patrum victorias, nouis excedens, mirabiles triumphos de Ducibus ac Regibus, de populis & Barbaris nationibus reportauit. Nam & Saracenos tribus eorum

Sectio 2. Breuitas in humanis. Negotia.

regibus peremptis vsque ad internecionem fudit, vrbesque eorum famosissimas expugnans vsque ad fundamenta subuertit. Vnde & cognomen Tudetes à tundendo accepit, eo quod à Sclauis vsque ad Hispanos tot regna, tot vrbes, tot castra & oppida, tam Saracenorum, quàm Christianorum ferrei instar mallei tundens propitio Deo transuolasse dicitur potius quam superasse.

Nec sane est in bellicis negotijs momentum par exequendi celeritati vt Onosander in strategico cap. 39. nec non Vegetius benè monuit l. 4. cap. 31. & exemplis illustrat Blesensis Epist. 121. in fine. Nigrum cunctando omnia perdidisse, Seuerum impigra celeritate nihil non effecisse; Herodianus l. 3. notauit. Venantij Patrem laudat Cassiod. l. 2. c. 15. quod prudentiæ ratione flammatus sic esset ad repentina solicitus quasi per moram crederetur instructus.

Sed suppetunt recentiora multa, & apud Laonicum in colloquio Amurathis & Charatini, aliaque prope calentia in quibus notatum est plumbeis hominibus dum nimium sapere volunt, omnia infœliciter cedere præ tarditate, contra vero accidere volucribus ingenijs, quæ impigrè feruntur in executionem consilij animo præconcepti. [Rectè profectò (ait laudans Theodosium Latinus Pacatus.) Germana illa Pictorum, Poëtarumque commenta, victoriam finxere pennatam, quod hominum

cum fortuna euntium, non cursus est sed volatus.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Minima malorum exordia, quæ improuidi plerumque præ nimia securitate, ob rei paruitatem, dum despiciunt fouent & ad immane incrementum perduci sinunt, celeritate sapientis viri nec impigri oppressa fuere, quibus cunctatio vires subministrasset, atque exitij materiam. Idem Pacatus testis esto. [O quam paruis (inquit) veniunt summa mala principijs. Sic in vltimum prope Italici generis excidium, effracto Cn. Lentuli ludo, Mirmilorum agmen emicuit, sic bella consulibus ancipiti Marte pugnata, Cilix pirata conflauit. Sic tenentibus arma fugitiuis, Romana diu pila cessferunt ferro ergastulorum: Quis non ad primum noui sceleris nuncium, hominem risit? Nam res infra dignitatem iracundiæ videbatur, cum pauci homines & Insulani, totius incendium continentis adolerent, & regali habitu exulem suum, illi exules orbis inducerent. At quantos parturiebat fortuna motus, quantum Reipublicæ malum pestis augenda, quantam tibi gloriam restinguenda seruabat.] Itaq; cunctatio vel negligens, vel pigra & segnis, ex parua scintilla magnum fouet incendium, quod celeritas præuenit potius, quàm excitatum ægrè restinguit.

Negotia.

Ad priuata quæque negotia conficienda, & augendam rem familiarem, gradumvè aliquem insignem ineundum nihil opportu-

Sectio 2. *Breuitas in humanis.*

Negotia.

tunius celeritate impigra, moras excludente, iuxta illud Prouerb. 22. Vidisti virum velocem in opere suo? Coram Regibus stabit nec erit ante ignobiles: hoc est promouebitur & præficietur etiam illustribus viris. Nam si domui tantum suæ præesset, non esset nisi ante personas ignobiles, id est obscuro loco satas, atque priuatas. Ipse autem præ alacritate & agendi celeritate, maximis quibusque negotijs præficietur, & suberunt ei magnates, tanta erit eius apud Regem prouectio.

In omni opere bono, celeritas in laude est; & è contrario cunctatio, idem propè quod operis dimissio. Quod agnoscentes Stoicj, cunctationem dixerunt fontem esse omissionis, vt est apud Stobæum in Eclogis Ethicis c. 4. q. de Stoicis dogmatibus. Et hoc planè est quod Sapiens admonebat. Qui mollis est & remissus atque adeo tardus & cunctator in opere suo, frater est sua opera dissipantis: Nihil enim procliuius est quam vt dissipet, id est vel dimittat, vel aliter euertat opus bonum susceptum, qui in eo exequendo languet, & moras trahit: è contrario impigrè & alacriter operanti, omnia cedunt fæliciter. Et hoc quoque spiritus sanctus elocutus est per Iesum Sirach. c. 31. cum dixit; in omnibus operibus tuis esto velox, & omnis infirmitas non occurret tibi, id est planè nulla te infirmitas vel calamitas atteret; sed omnia quæcunque facies prosperabuntur.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

XXV. *Pace longa nihil optabilius atque felicius.*

Pax.

QVid enim in humanis pace dulcius? Intelligi id facile poteſt ex belli incommodis, quæ tot & tanta ſunt, vt nulla oratio illis recenſendis par eſſe queat. Mandabat Apoſtolus 1. Timo. 2. orationes fieri pro Regibus, vt fideles eorum muniti potentia, quietam & tranquillam vitam agerent in omni pietate, & caſtitate. Græca vox, quam vulgatus per caſtitatem expreſſit, eſt σεμνότης, quæ judice ibi Theophilacto, ſonat honeſtatem, nec modo comprehendit caſtitatem illuuiej carnis aduerſantem, ſed etiam ſanctimoniam, & morum rectè compoſitorum decentiam. Iungit autem hæc Apoſtolus cum vita quieta & tranquilla qualis in pace exigitur; quia vigente bello, nullus eſt pietati, & caſtimoniæ ac morum honeſtati locus: vt optimè ad eum textum monuit creditus Ambroſius. Templa quidem & ſacra omnia profanantur, expilantur delubra, euertuntur aræ, homo ſanguinem & odia ſpirat: inter quæ quis poſſit eſſe ſenſus pietatis, & erga diuinum cultum propenſio? Æquè peſſundatur caſtitas in Virginum violatione, & Matronarum fœdatione, omniſque morum honeſtas concidit, militari furore & licentia ſuſdéque omnia miſcentibus.

Sectio 2. in quam rem fusè Erasmus, ea lucubratione
Breuitas in cui titulum fecit, dulce bellum inexpertis.
humanis.

Pax ergo quæ omnia hæc mala profligat eximium omnino est bonum, quod nulli vnquam satis celebrent Panegyrici, eaque est cum Christianorum Doctorum, tum Sapientum inter Ethnicos vnanimis sententia. Ex nostris Naz. varijs de pace orationibus. & Nyssenus orat. 7. de beatitud. Chrysologus serm. 149. passimq; alij Inter externos benè Aristides c. 2. orat. 3. & 4. Dio Prusæus orat. 40. quamcunq; pacem bello optabiliorem pronuncians & orat. 37. vbi multa paucis in hunc modum constipat. [Ne diuina quidem sentimus signa, quæ nos doceent etiam laude proposita concordes esse. Etenim caducearores à Dijs missi dicuntur. Atque ideò apud nos pax à caduceatoribus annunciatur : bella autem ferè pleraque non denunciata geruntur. Et nudi legatione funguntur ad armatos pro pace; neque illorum quemquam iniuria licet afficere, vt qui Deorum sint ministri, quicunque amicitiæ nuncij sunt. Et quum exercitus congressi fuerint ad prælium, si repentè Deorum prodigia appareant, aut terræ fiat concussio, auertuntur statim homines, atque discedunt alteri ab alteris, tanquam Dijs prohibentibus in pugnam congredi. Belli autē signum diuinitus dari nullum est deprehensum. Et quæcunque hominibus iucundissima sunt, atq; felicitatis signa, ea omnia facimus postquam facta est pax : fertis or-

Pax.

namur, sacrificamus, diesque festos agimus. Contraria vero omnia fiunt in bellis, quemadmodum in luctibus, concludimur intra portas, metuimusque omnia, immò & de nobis ipsis desperamus: tuncque mulieres pro maritis plorant, & gnati pro patribus vt in maximis calamitatibus.] Cum tot & tanta sint pacis bona, nemo non videt quam optandum sit longa pace potiri. Bonum enim quò diuturnius eò melius. Nihil itaque felicius pace longa, ac si fieri posset, perpetua & sempiterna.

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

XXVI. Pax decrepita vel etiam annosa exitialis, & bello peior.

DEprehensum id est in Romanis; qui rerum potiti sunt, quandiu fuere bellis exerciti. At vbi altam pacem adepti luxui se dediderunt, subacti sunt, & partis bello decoribus exciderunt. Quod præsentiens Cato obstitit pro viribus ne Cartago euerteretur, timens ne Romana iuuentus pacatis vndecunque omnibus belli studia dedisceret, & otio diffluens solueretur in luxum, cum aperta substernatione Reipublicæ mox ruituræ, vt reipsa est consecutum. Sensit id quoque Epaminondas. Cum Mencolidem pacis buccinatorem, & Græcos à bello auocantem, fugillans, dixit. Decipis, & ciues tuos sub otij specioso nomine

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Negotia.

ad seruitutem vocas. Nuper Sinæ longo (vt ita dicam) situ & veluti marcore pacis, adeò emolliti sunt & effœminati, vt numero licet prope infiniti, à paucis Tartaris bello assuetis fracti sint : & cumulassent victorias Tartari, nisi modica Lusitanorum fœderatorum manus accurrisset, à qua repressus est Tartarorum impetus, & Sinarum regio, ab iniuria & hostilibus armis, queis opprimebatur, liberata. Nimirum ex diuturna pace securitas, ex securitate effœminatio, & inexperientia ad agendum contra hostes. Inde ad minimum incursum hostilem, contritio & clades immedicabilis. Itaque pax breuis de suis diffisa viribus, atque adeo nunquam secura, semperque erecta animo in malorum ab hoste impendentium præclusionem, tutior & commodior est, pace marcida atque vieta. Simile est quod Ascetici tradunt flustrum animi valde diuturnum, & perpetuam malaciam, debere esse suspectam; & in maiore esse periculo, quàm pacem interturbatam. Medici haud aliter pronunciant de habitudine corporis, nullo vnquam inualetudinis vel leuiculæ incommodo tentata. In humanis denique nihil periculosius, quàm nulla vnquam infelicitate grauari. Idem ergo est de longa pace. & sanè si Onosander c. 9. Strateg. valdè timet cohortibus ad hiberna missis, si illud tempus in otio exigant; ideoque serio admonet Imperatorem quem informat, vt pacem illam, & quietem breuem, ve-

Sectio. 2. Breuitas in humanis.

lit esse bellicosam per execrationes militares tunc vsurpatas, in quam rem optimè disserit Theodorico astipulante apud Cassiodorum l. 1. Epist. 40. & l. 3. Epist. 1. & 49. quanto magis diuturnæ paci atque annosæ timendum est? Ferocia corda, pace longa mollescunt, & eneruantur ex eodem Cassiodoro l.3.Epist.1.

Luctus mortui.

XXVII. *Diu lugendum super mortuo, siue probus, siue improbus fuerit.*

SI qui mortuus est, excessit in malo statu, æternis lachrimis deflendus est; cecidit enim absque spe resurrectionis, iuxta illud. Non resurgent impij in Iudicio, & quamquam resurgent corpore, tamen ad extensiorem cruciatum & mortem æternam resurgent. Itaque vt benè monebat S. Hieronimus Epist. 25. quæ est de Blesillæ obitu. [Lugeatur mortuus, sed ille quem gehenna suscipit, quem Tartarus deuorat, in cuius pœnam æternus ignis æstuat.] Seruatum id à Dauide, qui mortem innocentis pueri, siccis oculis audiuit: sciebat enim esse cœlo destinatum, quia in gratia excesserat. Mortem autem Absalonis in peccato suo mortui, inconsiderabiliter defleuit. Notarunt hoc S. Ambrosius orat. de obitu Satyri & S. Augustinus lib. 3. de doctr. Christ. c. 21. Similiter ergo quisquis in peccato suo mo-

Sectio. 2. Breuitas in humanis.

ritur; si fieri posset, lacrimis nunquam siccabilibus deflendus esset. Et vero si is qui superstes est, quando adhuc spes superat reueniendi ad mentis sanitatem, omnium lachymis deflendus est, iuxta Chrysostomum homil. 23. in ad Hæbræos in morali, quantò acerbiùs deflendus erit, super quem vrsit puteus os suum, & præcisa omnino spe emergendi irreparabiliter cccidit?

Luctus mortui.

Si autem qui mortuus est, vir probus fuit, lugendum quoque & fortassis acerbius ac diuturnius. Neque enim vicem illius, sed superstitum dolere par est. Egregiè enim Philo quem expressit S. Ambros. l. 2. de Abel, & Cain c. 3. monstrauit, quantum sit orbi præsidium in prorogatione vitæ sancti viri. Præter innumera siquidem bona opera & exempla quibus homines iuuat & informat sua præsentia ad omnem sanctitatem, admistio eius cum mortalibus obiectiuè Deum mouet ad conferenda maxima bona & auertenda mala grauissima, qua de re plenius cum de Fraternitatis literis. Nouerat hoc Stilico cum S. Ambrosium morti prroximum vrgebat, vt vitæ prorogationem à Deo posceret. Nec immeritò in Simeonis Stylitæ obitu, qui sua ætate orbis columna erat, tantus luctus editus est, vt scribat Antonius eius discipulus. [Aues volabant supra columnam, clamantes & quasi lugentes, ita vt omnes viderent; Planctus etiam populi & iumentorum, resonabat per

milliaria septem. Sed & montes, & campi & arbores contristati sunt circa loca illa, vbique enim nebula tenebrosa facta est per circuitũ.] *Sectio.2. Breuitas in humanis.*

Luctus mortui.

XXVIII. Luctus mortui septem dies.

ITa quidem Siracides c. 22. sed breuiorem adhuc conuenientis luctus terminum, statuere videtur c. 38. verbis illis. Fili in mortuum produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum Iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius. Propter delaturam autem amarè fer luctum illius vno die; & consolare propter tristitiam, & fac luctum secundum meritum eius vno die, vel duobus propter detractionem delaturam,& detractiones vocat oblocutiones impiorum, qui saxeum pectus amici non defflentis amicum defunctum, lacerarent ore maledico; quibus iustum est os oppilare, debitam charitatem impendendo defunctis amicis aut necessarijs,& doloris quidem acerbitas vno vel altero die pro personæ merito, aut qualitate, vel necessitudine terminari debet, dandumque insuper dolori nonnihil ad septimum vsque diem; sed post eum terminum remittendus est, vel etiam abstergendus dolor. Causas sic breuiandi luctus, proponit in hunc modum Siracides. A tristitia enim

Sectio. 2. Breuitas in humanis.

Luctus mortui.

festinat mors, & cooperit virtutem: & tristitia cordis flectit ceruicem. in abductione, (id est in recessu à communi societate propter mœrorem) permanet tristitia; fouetur enim à secessu quo homo seipsum exedit, & substantia inopis, secundum cor eius; nihil procliuius, quàm vt homo præ mœrore non intentus in rerum suarum curam euadat inops: atque ita per tristitiam diuturnam, & corporis & facultatum subit dispendium. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam à te, & memento nouissimorum. Considera omnibus esse moriendum, atque adeo nihil obtigisse amico tuo, præter sortem communem. Noli obliuisci neque enim est conuersio. Quantumcumque doleas, eum non reuocabis à morte: Et huic nihil proderis & teipsum pessimabis. Immoderatus tuus luctus, nihil defuncto proderit ad reueniendum, te autem potius ad illum trahet; vt Dauid post adulterini paruuli obitum philosophatus est. Non potuit Spiritus Sanctus congruentius monstrare quãtopere conueniat luctum decurtare propter obitum eorum, quos amauimus.

Pauca quæ præterea proposuit Tertullianus erunt instar omnium. Sic igitur ille l. de patient. cap. 9. [Ne illa quidem impatientiæ species excusatur in amissione nostrorum, vbi aliqua doloris patrocinatur assertio. Præponendus est enim respectus denunciationis Apostoli, qui ait: Ne contristemini

dormitione cuiusquam, sicut nationes quæ spe carent. Et merito, credentes enim resurrectionem Christi, in nostram quoque credimus, propter quos ille & obiuit & resurrexit. Ergo cum constet de resurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat & impatientia doloris. Cur enim doleas, si periisse non credis? Cur impatienter feras subductum interim, quem credis reuersurum? Profectio est, quam putas mortem, non est lugendus qui antecedit, sed planè desiderandus. id quoque desiderium patientia temperandum: Cur enim immoderatè feras abiisse, quem mox subsequeris? Cæterum impatientia in huiusmodi & spei nostræ malè ominatur, & fidem præuaricatur. Et Christum lædimus, cum euocatos quosque ab illo, quasi miserandos non æquanimiter accipimus. Cupio (inquit Apostolus) recipi iam & esse cum Christo. Quantò meliùs ostendit votum Christianorum. Ergo votum si aliquos consequutos impatienter dolemus, ipsi consequi nolimus. In hanc sententiam multa dabit Seneca in consolat. ad Marciam, & ad Polybium; Plutarchus item nonnullis similis argumenti opusculis. Multa nos quoque in eandem luctus breuiandi conuenientiam collegimus l. 5. de virtut. à n. 125. & Antonius Sanctarellus in post praxi Medica à c. 11. ad 17. Quæ de luctu apud Romanos annuo siue decimestri disputat Rænardus l. 1. varior. c. 20. ad pompam potiùs, & nonnullum defunctorum

Luctus mortui.

Sectio.2. Breuitas in humanis. honorem, quàm ad internum verumque luctum pertinuisse, certum est. Quare ad hunc locum non pertinent.

Epitaphiũ.

XXIX. Epitaphium vt fini suo seruiat, iustæ magnitudinis sit necesse est, atque adeo breue esse non potest.

NOn sunt Epitaphia, sed monita moralia, illa breuibus sententiolis signata.

Fui, non sum. Estis, non eritis.
Nemo immortalis.

Et illa non multo diffusiora.

Vixi dum vixi benè, iam mea peracta,
Mox vestra agetur fabula. Valete & plaudite.

Theodosius IV. vnico verbo sanitas, quod sepulchro suo inscribi voluit, æternam corporis & animi nullo vnquam morbo temerandam sanitatem, significatam voluit. Hæc tamen non sunt Epitaphia, quæ adeo breuibus spatijs coerceri non possunt. Quomodo enim comprehendi paucis possint, tam multa, quorum causa Epitaphium conscribitur, nomen, genus, Patria, functio, gesta? Homo emunctissimæ naris, & limati per omnia Iudicij Maro deberi Epitaphio longitudinem; monstrauit, dicens.

Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen. Sectio 2. *Breuitas in humanis.*

En Epitaphium carmen vocat, quod de breui sententiola, aut verbo vnico nemo dixerit. Præter Epicedia & Nænias haud exiguæ longitudinis, extant Lemmata sepulchralia complura prælonga apud Gruterum, Franciscum VVertsium & alios. Epitaphiū.

XXX. *Epitaphium breue esto. Prolixitas in eo præter scopum & illaudata.*

ALiquos etiam vltra vitam, sequitur ambitio. Etiam in monumentis & Lemmatibus sepulchralibus produnt vanitatem. S. Chrysostomus, sepulchrorum magnificè construendorum insaniam fortiter contundit in Psalmum 48. de Lemmatum sepulchralium, & Epitaphiorum diffusione; idem dici potest. Non debet certè Epitaphium esse Epicedium, qualia nonnulla apud Statium. Neque Monodia, cuiusmodi habentur apud Nazianzenum. Neque Noenia laudes continens in funere decantandas. Qualis apud Sidonium l. 7. Epist. 17. Debet ergo vt ab his & alijs discrepet; de quibus Scaliger 1. Poet. c. 50. & l. 3. c. 122. Debet inquam esse Epitaphium, seu breuis titulus aut metro aut soluta oratione conscriptus, de nomine, genere, factis sepulti,

Sectio 2. Breuitas in humanis.

Epitaphiũ.

quem titulum vltra quatuor versus diffundi vetuit Plato. Et conscribitur sanè Epitaphium in gratiam viatoris, quem par non est longo carmine remorari, iuxta illud Propertij.

Hoc carmen media, dignum me, scribe columna
Sed breue, quod currens vector ab Vrbe legat:

Non præscribo eam non vltra quatuor versus protensionem; sed tantum assero, quo breuius fuerit Epitaphium eo habitum iri elegantius, & dignius. quam enim Elegans illud docti Poëtæ.

Daphnis ego in syluis, hinc vsque ad sydera notus,

Et illnd de se ipso.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini pascua, rura, duces.

Epitaphium S. Agathæ in tabula marmorea ab Angelo loculo eius inscriptum, perbreue fuit, sed fœtum insignibus sensibus. Mens sancta, honor in Deum voluntarius, patriæ redemptio. Quid ea breuitate diffusius?

SECTIO

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

SECTIO III.

Diatyaca de breuitate & longitudine in naturalibus.

NATVRALIA dico quæ ſpectant ad eſſe, aut accidentia, aut ad functiones fouendæ vel retinendæ humanæ vitæ neceſſarias, tametſi rerum illarum aliquæ ſint artis opera, nec exiſtant à natura. Eiuſmodi ſunt vita, ſtatura, barba, veſtitus, menſa, ſomnus. de quibus longane an breuia conuenientius eſſe debeant, quærendū ſupereſt. Et quamuis de cibi & ſomni longitudine, aut breuitate, prout ſunt adminicula & inſtrumenta pietatis. dictum ſit, ſectione. 1. hic tamen de eis agetur duntaxat, prout ſunt naturæ ſubſidia & vitæ fomenta.

I. Vita longa, munus diuinum cupidè appetendum.

EX ſe vita noſtra, vaporea eſt, & adeo fragilis vt vel vitri fragilitatem ſuperet,

T

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

quod D. Augustinus notauit, serm. 1. de verb. Dom. & hom. 28. ex 50. Vitrum enim est aptum vt in sæcula seruetur, nec ferè nisi ab extrinseco corrumpitur; puta casu, vel impacto malleo; sed homo omni externo casu & vulnere remoto mortalis est, & nullo negotio excinditur: vt proinde vaffri ad modicum patenti vitam nostram conferat S. Iacobus. Mensurabiles dies nostros, dixit Psaltes Psal. 38. vbi Origenes hom. 1. obseruat Græcè esse παλαιστάς & sensum esse quod Propheta assereret dies suos esse quatuor digitorum, vbi magna breuitas præsentis vitæ insinuatur. Nec enim omnes ad dies Dauidis perueniunt, vt proinde plerique non habeant dies nisi duorum digitorum, vel etiam vnius. de hac vitæ humanæ breuitate, differit insigniter S. Hieronymus in Psal. 89. quem explanat Epist. 139. Multa enim de breuitate cuiusque temporis præ æternitate præfatus, addit expendens Psaltem. Percutionte te eos somnium erunt manè, quasi herba transiens manè floruit, & abijt, ad vesperam conteretur. & siccabitur septuaginta: Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt; manè sicut herba transeat, vespere decidat, induret, & arescat. Iuxta Hebraicam hic sensus est. Multum conuersioni nostræ contulit, & saluti, quod omnis vita mortalium, quasi somnium, ita veloci morte contracta est; quæ in similitudine florum, atque fœni, eodem pene tempore siccatur atque

Vita.

deperit. Percutiente te, inquit, eos, id est homines: & illo sermone completo: Stulte hac nocte repetent animam tuam à te: quæ autem præparasti, cuius erunt? Omnis humana conditio, somnio comparabitur, sicut enim manè virens herba, & suis floribus vernans, delectat oculos contemplantium; paulatimque marcescens, amittit pulchritudinem, & in fœnum, quod conterendum est, vertitur; ita omnis species hominum.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Sic se habet ex se vita nostra, & vt plurimum propter varios casus & intemperantiam, ocyùs quàm ferret fragilitas, consequens temperiem, abrumpitur vitæ filum, & exturbamur è numero viuorum. Sunt casus illi adeo frequentes vt rectè statuat S. Paulinus in exhortatione ad coniugem, quidquid sit de mundi duratione, breuisne an longa sit futura, tamen vniuscuiusque vitam in collecto esse, id est admodum breuem. [Respice (aiebat) Senec. Epist. 99. celeritatem rapidissimi temporis: cogita breuitatem huius spatij per quod citatissimi currimus.

Quamuis igitur vniuersorum vita ex se breuis sit, tamen est nonnulla in ea breuitate latitudo; ita vt non omnium vita pari breuitate angustetur. Valetque hic, quod alia occasione, dixit Seneca Epist. 12. Vniuersorum ætatem, orbes habere circunductos, maiores minoribus. Et cum hæc vita sola sit idonea ad fructificandum, & promerendum, (venit enim

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

nox, id est vitæ meta, quando nemo, ac ne ipse quidem Christus, potest ad meritum operari;) admodùm vtile est vitam prorogare, & esse ex his quibus circulus vitæ, obtingit diuino beneficio protensior. Ipse Deus in prœmium obedientiæ delatæ parentibus, longæuitatem spondet; & ijs quos ob egregia opera specialiter charos habet, pollicetur longitudinem dierum adimplentem illos. Varias scripturas in eam rem addensat Tiraquellus in opere de nobilit. c. 31. num. 557. Disertissimè Iobis tanquam ingens benedictio proponitur longa vita. Ingredieris (inquit) in abundantia; id est valdè maturus, sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo. de Abrahamo Gen. 25. & passim de alijs viris sanctissimis legitur, quod pleni dierum excesserint. S. Remigius vt scribit Flodoardus l. 1. histor. Rem. c. 17. ob longæuitatem dictus est Iubilæus. Moysen 125. annos vitam produxisse ferunt: quam esse ferè mensuram eximiæ longæuitatis, notat Petrus Faber. l. 1. semestr. c. 8.

E contrario autem Iobi. 15. de Tyranno dicitur, antequam dies eius impleantur, peribit. Et c. 22. dicitur de impijs, qui sublati sunt ante tempus suum. Verè id Anastasio perfidissimo Imperij Orientalis vastatori denunciatum est, ab homine terribili specie in somnis apparente, & contestante, ecce ob peruersitatem fidei tuæ, annos quatuordecim vitæ tuæ

deleo; nec ita multo post, fulmine contactus interijt. Illustre item est exemplum adolescentis propter scelera in crucem acti, qui statim ab obitu in patibulo, insolenti prorsus specie exhibitus est, promissa barba, & canitie, qualis esse solet nonagenarij. Contigisse id suo tempore in oppido Iui Hispaniæ prope Valentiam, scribit S. Bernardinus t. 2. serm. 17. ad domin. 2. quadrag. artic. 3. c. 1. quomodo horum terminorum vitæ nostræ diffusior productio vel angustatio, facta diuitus intelligenda sit, & quomodo cum diuina prouidentia cohæreat, vt plerisque impijs longior vita contingat, pijs breuior, non est huius loci disquirere: tractatum autem abundè est in naturali Theologia dist. 8. à num. 181. Nunc satis est statuere, accidi plerunque & breuiari vitam, in pœnam scelerum. Id quod Scripturæ propositæ apertè ferunt. & Patres agnoscunt. Inde verò perspicuè sequitur, vitæ prorogationem esse munus diuinum & benedictionem inter temporarias atque terrenas veluti fundamentariam. Quinetiam ad supernaturalem profectum, & incrementa frugum Iustitiæ peropportunam, quandoquidem (vt præmittebam) extra huius vitæ scamna cessat meritum. Quæ causa est, cur Ethnici quoque, vt videre est. apud Macrob. l. 1. in somn. c. 13. vitæ prorogationem captandam censuerint. & Biothanatos vltrò in mortem ruentes habuerint exosos & detestatione dignos.

Sectio 3: Breuitas in naturalibus.

Vita.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Inde insuper monstrare licet optabilem esse diuturnam vitæ vsuram, quod naturali propensione planè maxima ad id feramur. [Non quærunt homines, (ait S. August. serm. 39. de verb. Dom. c. 3.) nisi dies bonos & vitam volunt longam, quam hic habere non possunt: Quia & longa hominis vita tanta breuitate constringitur ad vniuersi sæculi illius latitudinem, quasi vna gutta ad vniuersum mare. Quid ergo est vita hominis, etiam illa quæ longa dicitur? Longam vitam dicunt, quæ in sæculo isto breuis est, & sicut dixi abundat gemitibus, vsque ad decrepitam senectutem. Hoc totum, modicum, & breue est. & tamen quomodo quæritur ab omnibus, quanta diligentia, quanto labore, quanta cura quanta vigilantia, quanto opere quærunt homines, vt diu hic viuant, & senescant? Ipsum autem diu viuere, quid est, nisi ad finem currere? Habuisti hesternuum diem, habere vis & crastinum. Sed cum iste transierit & crastinus, minùs illos habes. Ideo optas vt lucescat dies, vt propinquet tibi, quò tu non vis peruenire. Exhibes aliquam solemnitatem amicis tuis, audis ibi à bene optantibus dici tibi, multos annos viuas, & veniat quod illi dixerunt. Quid? vt veniant anni, & anni, & non vis veniat finis annorum? Studia tua contraria sunt. Ambulare vis & peruenire non vis, veruntamen, vt dixi, si tanta cura inest hominibus, vt quotidianis, magnis, perpetuisque laboribus cupiant vt tardiùs moriantur.

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Nec ea tanta propensio hominum est propria; nam ad bestiolas quoque pertinet. de quibus insigniter in hunc modum, ad nostram eruditionem ex hoc capite philosophatur idē August. l. 3. de Genesi ad liter. c. 16. [Omnibus talibus inferioris creaturæ moribus præbentur homini salubres admonitiones, vt videat quantum sibi satagendum sit pro salute spirituali & sempiterna, qua irrationalibus omnibus animantibus antecellit; cùm illa videat à maximis Elephantis vsque ad minimos vermiculos pro salute corporali & temporali, quām pro sui generis inferiore ordinatione sortita sunt, siue resistendo, siue cauendo agere quicquid valēt: quod nō apparet nisi cū quædā refectionem corporis sui ex aliorū corporibus quærūt, alia se vel repugnādi viribus, vel fugæ præsidio, vel latebrarum munimine tueantur. Nam & ipse corporis dolor, in quolibet animante, magna & mirabili animæ vis est, quæ illam compagem ineffabili permixtione vitaliter continet, & in quandam sui moduli redigit vnitatem, cum eam indiferenter, sed (vt ita dicam) indignanter patitur corrumpi atque dissolui.

Vita.

Tantam propensionem ad vitæ longitud inem etiam bestiolis consertam, homines quorum est longè pretiosior vita merito agnoscunt, à natura vel potius à naturæ autore Deo, sibi implantatam: Ideoque iure ei ser-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

uiunt quantum possunt. Id quod viros etiam sanctissimos fecisse certum est, quibus durum fuit, hoc corpus tametsi innumeris spurcitijs ac sordibus scatens exuere; sed si fas fuisset optassent superuestiri, ita videlicet desiderantes excutere mortalitatem ad plenam & liquidam Dei fruitionem adipiscendam, vt tamen ostreum carnis abijcere præ naturali propensione animæ ad corpus, durum & acerbum existimarent. E contratio autem nulli labores in vitæ protogationem impendendi, videntur asperi; sed præ amoris erga vitā magnitudine; exhantlantur cum gaudio certè placidè & patienter. Omnia opificia, (vt pleraque sunt admodum operosa & dura) in hunc finem collimant, vt seruetur, vita, & quàm diutissimè prorogetur. Nyssenus initio dialogi de anima, disertè hoc profitetur. [Videmus (inquit) omne studium hominum, eò spectare, ut in vita permaneamus. Nam idcirco domicilia quoque à nobis, ne vel per æstum vel frigus ab aëre circumfuso corpus affligeretur, & conficeretur, ad inhabitandum excogitata sunt. Agricultura verò quid est aliud, quam vitæ apparatus & subsidium? Nam cura atque solicitudo vitæ, metu mortis prorsus adhibetur. Quid itē Medicina? quā de causa ab hominib. in honore habetur? An non propterea, qua pugnare quodāmodò cum morte ea ars videtur? Thoraces verò, Loricæ, Clipei, ocreæ, galeæ, & innumera arma, quibus vim homines à cor

pore propulsant. Murorū item ambitus, portæ ferreæ, fossarum munitiones, cæteraque huiusmodi, quâ aliâ de causa fiunt præterquàm metu mortis? *Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.*

Diuus item Chrysostomus Orat. de S. Bernice, & Prosdoce de hoc vitæ diuturnæ amore & amoliendæ mortis studio, fusè disserit. Vnde liquidò confirmatur, vitam longam esse bonum ingens, meritoque captandum & optandū. Omne sanè quod est antiquius, est venerabilius, quia magis accedit ad Deū, qui est antiquus dierum, vt scitè dixit Clemens Alexandrinus. l. 5. adag. cap. 3. Videndus est de hac longæuitatis venerabilitate Riterhusius ad Oppianum l. 1. Halieut. v. 683. In Panegyrico dicto Flauiensium nomine Constantino Augusto, etiam in beneficiis venerabilitas antiquitatis celebratur. Sic enim ibi autor post memorata anteriora quædam beneficia. Vetera ista sunt, & quidem hoc sanctiora quòd vetera. Bonis enim meritis, cum ætate, dignitas & pondus accedit: Atque vt magno natu parentes, magis magisque in dies veneramur & colimus; fratrum vero æqualitas & liberorum soboles blandiore licet, leuiore tamen animos tangit affectu, ita beneficia antiqua grauiora sunt, quamuis præsentia suauiora videantur.] Amicitiæ item quo antiquiores eo venerabiliores & potiores. *Vita.*

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

II. *Vita productior, longior calamitas, Quare non est quod expetatur.*

Vita.

VNiuersam hominis vitam esse iugem calamitatem, docent passim Scripturæ, & Patres. Legendus præter cæteros S. Ambrosius l. de bono mortis. S. Cyprianus l. de mortalitate. S. Gregorius l. 11. Moral. c. 26. 27. 28. Chrysostomus homil. in Eutrop. & in Psal. 36. ad illud, sed & frustra conturbatur. Naz. carm. de vitæ itin. Basilius variis locis quæ signat. S. Damascenus 1. Parall. c. 10. & 57. vbi alios item adducit optimè S. August. in Psal. 30. concione 1. ad versum octauum. Ex tot tantisque vitæ nostræ calamitatibus, concludit Posiddippus l. 1. Anthol. c. 13. præstare, breuissimè viuere; Nam tametsi verum est vniuersam vitam nostram quantumuis accisam & breuem repleri multis miseriis, tamen est extra dubiũ, in vita productiore, augeri miserias, cum corporis tum animæ. Et corpus quidem quo ætas magis ingrauescit, eo grauioribus & frequentioribus ægritudinibus fit obnoxium. Potest accidere vt aliquis bono & eximio corporis habitu pertingat liber grauibus corporis incommodis ad annum ætatis septuagesimum, vel etiam si sit ex potentatibus, vt Psaltes loquitur, id est è robustissimis ad annum vsque octogesimum. Quamquam Plinius lib. 1. E-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

pist. 12. annum ætatis sexagesimum septimum ætatem robustissimis satis longam statuit. Quamuis igitur aliqui ad octogenam annorũ pertingant incolumes, tamen amplius eorum labor erit & dolor. Hoc est, quod vltra illum ætatis terminum decurrent, mera miseria & mera calamitas erit. Corpore fatiscente nec deinceps idoneo obsistere malis quibus vndecunque petitur, imo opprimitur, inter tot ærumnas, prorogationem vitæ exposcere quid aliud est quam sibi continuationem vexationis optare? **Vita.**

Itaque meritò Seneca Epist. 101. magnæ effeminationis damnauit Mecœnatem. Prælocutus enim non pauca aduersus metum mortis, & timorem abrumpendi cito staminis vitæ, subdit, eum timorem misertimum esse, & omnia efficere miserrima. Inde illud Mœcenatis turpissimum votum quo & debilitatem non recusat, & deformitatem, & nouissimè acutam crucem, dummodo inter hæc mala spiritus protogetur.

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxa.
Tuber adstrue gibberum,
Lubricos quate dentes,
Vita dum superest, bene est.
Hanc mihi vel acutam,
Si das sustineo crucem.

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Quod miserrimum erat, si incidisset, optatur & tanquam vita supplicij mora. Contemptissimum putarem, si viuere vellet vsque ad crucem. Tu vero, inquit, me debilites licet, dum spiritus in corpore fracto, & inutili maneat: deprayes licet, dum monstroso & distorto, temporis aliquid accedat; suffigas licet & acutam sensuro crucem subdas. Est tanti vulnus suum premere, & patibulo pendere destrictum, dum differat id quod est in malis optimum supplicij finem? Est tãti habere animam, vt agam? Quid huic optes, nisi Deos faciles? Quid sibi vult ista carminis effeminati turpitudo? Quid timoris dementissimi pactio? Quid tam fœda vitæ mendicatio? Huic putas vnquam recitasse Virgilium.

Vsque adeone mori miserum est?

Optat vltima malorum: & quæ pati grauissimum est, extendi ac sustineri cupit. Qua mercede? scilicet vitæ longioris: Quid autem hujus viuere est? Diu mori. Inuenitur aliquis qui malit inter supplicia tabescere, & perire mẽbratim, & toties per stillicidia amittere animam, quam semel exhalare? Inuenitur qui velit adactus ad illud infœlix lignum, iam debilis iam prauus, & in fœdum scapularum ac pectoris tuber elisus, cui multæ moriendi causæ etiam citra crucem fuerant, trahere animã tot tormenta tracturam? Nega nunc magnum beneficium esse naturæ, quod necesse est mori. Multi peiora pacisci adhuc parati sunt: E-

tiam amicum prodere; vt diutius viuant; & liberos ad stuprum manu sua tradere, vt contingat lucẽ videre tot consciam scelerum: Excutienda vitæ cupido est, discendumque nihil interesse quando patiaris, quod quandoque patiendum est: quam benè viuas referre, non quandiu; sæpè autem in hoc esse benè ne diu. *Sectio 3. Breuitas in naturalibus.* *Vita.*

Quid vero est in hac vita, quod eius productionem corpori faciat optabilem? Lucianus sub finem libri de luctu, ex persona filij vita functi pro quo pater immodicè lugebat, omnia corporea, quorum vsum delirus pater filio defuncto ereptum mœrebat, stultè de fleri demonstrat, Consonantque illa Gregorij Nysseni in Pulcheriæ puellæ monodia. [Quam pulchræ manus quæ nunquam malum operatæ sunt? Quam decori pedes qui ad nequitiam atque malitiam non accesserunt, neque in via peccatorum vestigium suum impresserunt? Quam speciosa tota animæ illius facies, non lapidum fulgoribus ornata, sed simplicitate, integritate, & innocentia resplendens? Sed forsitan angit te, quod ad senectutem non peruenit? Quid vero dic mihi, pulchri cernis in senectute? An pulchrum prurire ac fricari oculos, corrugari genas, ex ore defluere dentes, & linguæ balbutiem ingenerari, manibus subtremiscere, ad terram incuruari, titubare atque subclaudicare pedibus, ducibus inniti, desipere corde ac delirare, voce absurda atque

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.* inepta pronunciare, qualia huic ætati necessario accidunt incommoda? Et idcirco indignamur & stomachamur, quod ad eiusmodi malorum experientiam non peruenerit? Similia multa peti possunt ex Carmine 12. S. Eugenij

a. quod est lamentum contra senectutem, & ex Elegia 1. Maximiniani, vel vt alij volunt Cornelij Galli.

Iam animi in productiore vita non pauca sunt discrimina, non pauca aut parua mala. Omittamus timorem Antonii, tametsi in non paucis iustum. Timebat ille l. 3. de vita sua n. 1. in longa vita minutionem sensus, vel etiam deliriũ, indeque se vrgebat, ad vitæ, dum vegeta florensque suppetit, nauã insumptionẽ. Non hoc tantum, inquit, est considerandum, singulis diebus vitam consumi, partémque eius subinde minorem relinqui: sed & hoc cogitandum, quod etsi quis diutius sit victurus, incertum tamen est, sit-ne suppeditatura eadem intelligentia ad cognoscendas res, & contemplationem, cuius finis est peritia rerum diuinarum átque humanarum. Etenim si delirare cæperit homo, spirabit quidem, nihilominus nutrietur, imaginabitur, appetit, reliquasque id genus facultates retinebit: ea vero vis, qua seipso vti queat, rationes officij subducere accuratas, quæ animo percepit in ordinem collocare: de eo ipso an iam tempus sit vitam relinquendi deliberare, ac si quæ alia sunt, ad quæ obeunda ratione probè exercitata opus

eſt, ea inquam vis, iam ante extincta eſt. Feſtinandum eſt igitur, non ideo ſolùm, quod ſubinde morti propiores ſimus, ſed & quia rerum intelligentia nos antè exitum vitæ diſtituit. Hoc tamen diſcrimen, vt infrequentius haberi poſſit minus grauatè annuam. Sed quid de diſcrimine labendi in grauia peccata, quod omnibus ſemper quandiu viuunt imminet. Hoc ſpectaſſe videtur Menander, adductus à Plutarch. in conſol. ad Apollon. Dixit enim Menander (Quem diligunt Dij, iuuenis moritur. Spiritus Sanctus Sap. 4. hanc ob cauſam, beneficij loco fuiſſe docuit adoleſcenti ſortito animam bonam, quod raptus eſſet, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Idque à pleriſque Patribus annotatum eſt, nominatim à Nyſſeno Orat. de ijs qui præmaturè abripiuntur.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Video Senecam ex hoc item capite breuitatem vitę celebraſſe ſic enim ad Marciam diſſerit cap. 22. [Quæreris, Marcia, non tam diu vixiſſe filium tuum, quam potuiſſet, vnde enim ſcis an diutius illi expedierit? An illi hac morte conſultum ſit? Quem inuenire hodie potes, cuius res tam bene poſitæ ſint & fundatæ, vt nihil illi, procedenti tempore timendum ſit? Labuntur humana ac fluunt. Nulla pars vitæ noſtræ tam obnoxia, aut tenera eſt, quam quæ maximè placet. Ideoque feliciſſimis optanda mors eſt: quia in tanta inconſtantia turbáque

Sectio.3. Breuitas in naturalibus.

rerum nihil nisi quod præterijt certum est. Quis sibi recepit illud pulcherrimum filij tui corpus, & summa pudoris custodia inter luxuriosæ vrbis oculos conseruatum, potuisse ita morbos euadere vt ad senectutem, formæ illæsum præferret decus? Cogita animi mille labes. Neque enim recta ingenia, qualem in adolescentia spem sui fecerant, vsque in senectutem pertulerunt, sed interuersa plerúmque sunt; aut sera, eóque fœdior luxuria inuasit & coëgit dehonestare, speciosa principia, aut in popinam ventremque proiectis, summa illis curarũ fuit, quid essent, quid biberent.] Itaque consultius illis fuisset cito abripi, & ante subduci è vita, quam in huiusmodi vitiorum voragines ruerent malè immutati. Ac proinde exitiale est, vitam cuius protogatio iustum metum plurimorum & grauium scelerum ingerit optare longam.

Insignis omnino S. Sebastiani Oratio huc belle cadet, Cum enim duo Martyres designati Marcus & Marcellinus fratres matris primum ac deinde patris, tum coniugum ac liberorum à martyrio auocantium orationibus, mollescere, & ad vitæ dulcedinem cum charis prorogandam inflecti viderentur. S. Sebastianus vt eius acta 20. Ianua. referunt. his eos præter cætera verbis firmauit. [Hæc præsens vita fugacissima est, & vsque adeo infida vt nec sui amatoribus fidem seruare potuerit vnquam; Ab ipsa enim mundi origine, in se fidentes fefellit

fellit, omnes sui cupidos delusit, cunctos de se *Sectio 3.*
præsumentes irrisit, & ita nullum omnino cer- *Breuitas in*
tum reddidit vt omnibus probetur fuisse men- *naturali-*
tita. Atque vtinam solius mendacij culpæ es- *bus.*
set obnoxia, & non per flagitia omnia suos co-
geret præuagari amatores. Ipsa edacitatem sug- **Vita.**
gerit voracibus, ebrietatem temulentis, naufragium pudoris adulteris, execrabilem peruersitatem incestis. Ipsa furem instigat vt rapiat, iracundum vt sæuiat, mendacem vt fallat. Ipsa inter coniuges diuortia seminat, inter amicos discordias, inter pacificos lites. Inter iustos iniustitiam, inter fratres scandala, ipsa iudicibus eripit iustitiam, castis pudicitiam, artificibus peritiam, moribus disciplinam; & vt immaniora quæ suis amatoribus ingerit crimina memoremus, si fratrem aliquando germanus frater occidit, si filius necauit patrem, si interemptus est ab amico amicus; cuius hæc instinctu perpetrata sunt scelera, cuius intuitu, cuius vel spe vel fiducia hæc nefanda admissa sunt facinora? An non præsentis huius vitæ amore ducti, dum hæc committunt illamque plus æquo diligunt iniquo odio homines prosequuntur? Cur enim Pirata iugulat nauigantem, cur latro viatorem interficit, diues opprimit pauperem, superbus humilem, & nocens omnis quemcumque potest infestat innocentem? Certè hæc mala omnia illi designant, qui huic vitæ obsequi cupiunt, sibique persuadent, se eius in amore posse per longa

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

temporum spatia durare. Non ergo alterius rei causa fiunt scelera, nisi vt infœlicissimæ huic carnali vita, à carnalibus inseruiatur. Ipsa est quæ eis crimina imperat, iubet facinora, suadet iniusta : & postea quàm omni est crudelitate omníque spurcitia saginata, seruientes sibi tradit filiæ suæ, morti sempiternæ. Ex ipsa enim & ex eius vtero nata est mors æterna, quando gulæ suæ, & libidini, & oculorum oblectamentis primi homines obsecuti sunt: atque ideo qui ad æternam capescendam vitam conditi erant, in hanc mortis regionem sunt detrusi, atque hinc porro ad inferos deuoluti nihil secum absportantes. Hæc ergo vita est, quæ vos fallit, amici charissimi, vt amicos vestros ad vitam euntes sempiternam iniusto concilio reuocetis.

Benè itaque diuina prouidentia sanctis suis prospexit, cum breuem illis vitam constituit, breuiandis tot discriminũ occasionibus. Quod benè aduertit Nyssenus Orat. in eos qui præmaturè abripiuntur. Tametsi enim non est improbanda ratio Algeri qui lib. 2. de Euchar. c. 7. insignioribus sanctis breuiorem obtigisse vitam censet, vt significaretur mortalibus, Deum non ex quanto tempore, sed quanto animo ei seruiatur, attendere : Tamen ratio citæ mortis ne fictio deciperet animam innoxij, & in tot labendi discriminibus accerseretur homini ruina, in Scripturis ipsis est expressa, ideóque non potest non haberi idonea. Bla-

phemè autem Claudius Quadrigarius hunc Dei in probos quosque fauorem quod non finantur hìc diurnare ad iniquitatem traxit iure fugillante Lipſio cent. 1. Epiſt. 42. *Sectio 3. Breuitas in naturalibus.*

Quamquam ſi rem accuratè expendimus, nullius qui iuſtè & rectè vixerit, breuis eſt habenda vita: & nullius qui malè vitam impendat,longa vita eſt quantumuis prorogata.Doctrina eſt Origenis hom. 1. in Iudic. [Longorum (inquit) dierum dicuntur ſeniores,qui poſt Ieſum fuerunt. & quidem Dei eſt ſolius, noſſe poſt Ieſum, qui fuerit inter ſeniores, qui longiorem diem fecerit, id eſt qui maiorem ex ſe emiſerit lucem. vtrum Petrus, an Paulus, Bartholomeus,an Ioannes : Veruntamen longorum dicuntur dierum ſancti. E contrario verò tunc quando venerit filius hominis difficilè fidem inueniet ſuper terram; tunc non dicuntur futuri longi dies,ſed magis abbreuiari dicuntur,ſicut dixit Dominus,quia niſi abbreuiati fuiſſent dies illi, non ſalua fieret vlla caro. Mali ergo dies breuiari dicuntur : longæui autem ſunt , & multi temporis & grandis quodammodo ſpatij,dies boni, in quibus Domino ſeruimus.] Vocat ſeniores Sanctos illos qui plures ſanctimoniæ dies exegerunt, quos dies virtutum ibi conſequenter perpulchrè deſcribit. Vita.

Sed quod eandem doctrinam alijs in hanc rem præclarè dictis illuſtret hom. 16. in Ioſue,iuuat illum adſcribere. [Etiam ante nos

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

(inquit) quidam obseruantes notarunt, in Scripturis, quia Presbyteri, vel seniores non ex eo appellantur, quod longæuam duxerint vitam, sed pro maturitate sensus & grauitate vitæ veneranda, hac appellatione decorantur, maximè cum additur ad Presbyterum sermo iste qui sequitur, plenus dierum. Si enim æui prolixitate appellandus quis Presbyter; vel senior videretur, quem magis oportebat, alium hoc nomine censeri, quàm primum Adam, vel certè Mathusalem, aut Noë qui vtrique pluribus quam cæteri annis in hoc mundo vixisse declarantur? sed nunc videmus, quod ex illis quidem nullus refertur à Scriptura Presbyter, aut senior appellatus: sed is qui longè breuioris temporis vitam duxit, primus in Scripturis Sanctis, Abraham Presbyter, vel senior appellatur. Dictum est etiam Moysi à Domino, elige tibi ab omni populo Presbyteros, quos tu nosti quia Presbyteri sunt. Sed obserua etiam tu, ô auditor, in omni Scriptura, sicubi inuenire potes appellationem hanc, senior, & plenus dierum, positam super aliquo peccatore. Nunc ergo Sancti Spiritus vox est, pronunciantis Iesum Presbyterum, vel seniorem, & pronectum in diebus. Ita enim dicit, Iesus erat inquit, Presbyter, vel senior & prouectus dierum, quod vtique de peccatore dici non poterat, quia peccator non est prouectus dierum. Non enim se extendit ad ea quæ ante sunt, obliuiscens ea quæ retrorsum sunt, sed

semper retro conuertitur,& ad vomitum suum redit, & ideo non aptus est regno cœlorum. Quid autem ad priora extenditur,& ad perfe-ctionem fertur, iste prouectus est in diebus suis,& nunc ergo dicit Dominus ad Iesum,tu prouectus es in diebus tuis. Nescio ego si in hoc loco illud potest videri, quia hoc dicebat Dominus ad Iesum, quod de ætate eius senili omnes videbant, & omnes nouerant, & quæ sunt tam magna responsa ista diuina,quæ hominibus deferuntur vt dicant seni homini, quia senex es, quod omnes videbant & omnes nouerant? Sed mihi videtur magnum aliquod testimonium à Domino per hæc dari filio Naue, cum ei dicitur, quia prouectus dierum & quantum quidem proloqui nobis, vel aperire de diuinis mysterijs fas est, ego arbitror; quia sicut sol iste dies facit mundo huic, ita & Sol Iustitiæ faciat aliquos dies spiritales, qui fulgore veritatis, & lampade sapientiæ illustrentur. Si quis ergo in præceptis Dei vitam hanc præsentem, quæ (sicut Iacob dicebat) paucorum & malorum dierum est, transegerit & immaculatum,se ab hoc mundo custodierit, atque omnes aduersarios, & hostes suos subegerit spiritales,ab istis paucis & malis diebus prouehitur & promouetur ad illos dies æternos,& bonos,æterni solis luce signatos. Tali ergo quodem ordine intelligendus est,& Iesus ex diuinis responsis prouectus dierum pronunciari.] Audiendus insuper in hanc

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Sectio 3. rem S. Ambrosius. lib. 2. de Cain capite vltimo tractans vitæ prorogationem Caino fratricidæ concessam, & appositionem signi ne interficeretur. [Cum esset (inquit) perpetuis supplicijs obnoxius, non remitti sibi pœnam poposcit, sed vitam corporis huius obseruandam putauit, in qua plus ærumnæ est quàm voluptatis. Mors enim vna est in secessione animæ,& corporis & in fine istius vitæ: quæ simul vt venit omnes corporis dolores auferre non augere cosueuit. Metus verò qui hanc vitam viuentibus frequenter ingruunt, mœstitiæ,dolores,gemitus, diuersique cruciatus grauitatum, & ægritudinum vulnera, plurimas etiam mortes generi humano inferunt, vt ista mors remedium esse videatur non pœna. Non enim peremptoria est,per quam non adimitur vita, sed ad meliora transfertur. Nam si nocentes moriuntur qui gradum à peccatis reuocare noluerint, vel inuiti, tamen finem non naturæ, sed culpæ adipiscuntur,ne plura delinquant quibus vita fœnus est delictorum. Si autem bonæ spei compotes sunt, migrare magis quàm deficere credendi sunt. Excurrit in dogma immortalitatis animarum quod ex modo agendi Dei cum Caino inferri docet. Tum concludit. [Redarguuntur itaque hac simplici seriè gestorum. Ecce enim iustus innocens pius propter gratiam deuotionis,odia fratris incurrens, immaturus adhuc æui,sublatus est parricidio : & iniquus,

Breuitas in naturalibus.

Vita.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

ſceleratus, impius, etiam fraterna cæde pollutus, longæuam duxit ætatem, duxit vxorem, poſteritatem reliquit, vrbes condidit & hoc meruit permiſſione diuina. Nonne in his apertè vox Dei clamat. Erratis qui putatis hìc eſſe omnem viuendi gratiam? Non intelligitis, non aduertitis ſenectutem hanc miſeriarum eſſe vetera: nam proceſſionemque ætatis, ærumnarum ſtipendia Scyllæo quodam vſu, circumſonari nos quotidianis naufragijs, tundi fluctibus, in ſcopuloſis habitaculis degere, & in his delectari, ſicut illud non tam æternum animal, quam immortale malum.]

Adſtipulantur paſſim alij ſenectutem & vitam longam moribus & virtutibus, non annorum longitudine metiendam, docentes iuxta illud; cani ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis, vita immaculata. ita Philo. l. de illis verbis, reſipuit Noë initio. Chryſoſtomus homil. 7. in ad Hebr. in morali. Hieronimus epiſt. ad Paulinum de inſt. Monacho. Gregorius 19. mora. cap. 13. Caſſiodorus in præfatione libri 11. var. Caſſianus collat. 2. cap. 13. Eucherius homil. 9. cap. 3. ad Monach. ſub finem. Richardus de Sacrificio Abrahæ, & in Cantic. Abacuc. Nec ipſi Ethnici ab hoc ſenſu abhorruerunt. Senecam aduoco. [Nihil turpius eſt (ait lib. de tranquilli animi c. 3.) quàm grandis natu ſenex qui nullum aliud habet argumentum quo ſe probet diu vixiſſe, præter ætatem.] Addo alia eiuſdem ex epiſt.

Sectio 3. 93. [Quid interest quàm citò exeas, vnde vtique exeundum est? non vt diu viuamus curandum est, sed vt satis: Nam vt diu viuas fato opus est: vt satis, animo. Longa est vita, si plena est. Impletur autem, cum animus sibi bonum suum reddidit, & ad se potestatem sui transtulit. Quid illum octoginta anni iuuant, per inertiam exacti? Non vixit iste, sed in vita moratus est; nec serò mortuus est, sed diu. Octoginta annis vixit. Interest mortem eius ex quo die numeres. At ille obijt viridis: sed officia boni ciuis, boni amici, boni filij executus est. In nulla parte cessauit, licet eius ætas imperfecta sit, vita perfecta est. Octoginta annis vixit; Immò octoginta annis fuit, nisi fortè sic vixisse eum dicis, quomodo dicuntur arbores viuere. Obsecro te mi Lucili, hoc agamus, vt quemadmodùm pretiosa rerum sic vita nostra non pateat multùm, sed multum pendat. Actu illam metiamur, non tempore.] Alia pete ex Plutarcho in consolat. ad Apollonium.

Breuitas in naturalibus.

Vita.

Itaque in breui vita nihil decedit bonis qui sunt in omni ætate senes, & παιδαριογέροντες vt de Macario Ægyptio dictum olim est, ob eius senilem in ætate non prouecta sapientiam, quod refert Palladius sect. 17. Laus; Ne ipsa quidem æternandi nomen suum per scriptiones facultas adimitur, cum tam multi in breui vita scripserint egregiè. signat exempla Leo Allatius l. de Apibus vrbanis in Ioanne

Argolo. Malis item nihil accedit reuera dignum æstimatione, quamuis enim per tempus illud longius quo vita protogatur, declinent pœnas inferni, qua ex causa Themistius (referente Stobæo serm. 121.) optandam dicebat in hac vita longam moram, metu futurorum, homo in alta Christianitatis luce Ethnicissimus; tamen quod differtur non aufertur. Neque sanè admodum differtur. [Quid enim diu est (ait diuus Augustinus serm. 110. de diuers. cap. 10.) vbi finis est? Si Adam hodie mortuus esset, quid ei profuisset.] præterea quo diffusior est malorum vita, eo magis multiplicant peccata,& miserabiliores semper euadunt. Notauit hoc egregiè vt omnia Boëtius. 4. l. de consol. prosa. 4. dicens. [Non est aliquid in tam breuibus vitæ metis ita serum quod expectare longum,immortalis præsertim animus putet, quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque inspetato sæpè fine destituitur. Quod quidem illis miseriæ modum statuit. Nam si neqnitia miseros facit,miserior sit necesse est,diuturnior nequam quos infelicissimos esse iudicarem si non eorum malitiam, saltem mors extrema finiret.] Itaque & bonis & malis contractius vitæ curriculum meritò esse in votis debet.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Concludo cum S. Cypriano l. de mortalitate aduersùs expostulantes de vitæ breuiatione per pestem,id enim inconsultissimè factum monstrat. [Contestans tunc esse seruis Dei

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

pacem, tunc liberam & tranquillam quietem, quando de istis mundi turbinibus extracti, sedis & securitatis æternæ portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem venimus. Illa est enim nostra pax, illa fida tranquillitas, illa stabilis & firma & perpetua securitas. Cæterum quid aliud in mundo quàm pugna aduersùs Diabolum quotidiè geritur? quàm aduersùs iacula eius & tela conflictationibus assiduis dimicatur? Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum carnalibus vitijs, cum illecebris secularibus assidua, & iugis & molesta luctatio est. Obsessa mens hominis, & vndique Zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit. Cogeris malè dicere, quod lex diuina prohibet: compelleris iurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot pectus vrgetur periculis, & delectat hic inter Zabuli gladios diu stare? eum magis concupiscendum sit & optandum, ad Christum subueniente velocius morte properare; ipso instruente nos & dicente; Amen, amen dico vobis, quoniam vos plorabitis & plangetis, seculum autem gaudebit: vos tristes eritis, sed tristitia vestra in lætitiam veniet: quis non

ad lætitiam venire festinet? quis non tristitia carere optet? quando autem in lætitiam veniat nostra tristitia, Dominus denuò ipse declarat dicens; Iterum videbo vos & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum, nemo tollet à vobis. Cum ergo videre Christum, gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum, nisi cum viderimus Christum, quæ cæcitas animi, quæue dementia est, amare pressuras, & pœnas, & lacrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium quod nunquam auferri possit.

Sectio.3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Seneca in consol. ad Marciam cap. 20. pro Ethnico admodum in hanc rem sapienter exclamando philosophatur.[O ignaros malorum suorum, quibus non mors vt optimum inuentum naturæ laudatur; quæ siue fœlicitatem includit, siue calamitatem repellit, siue satietatem, aut lassitudinem senis terminat, siue iuuenile æuum dum meliora sperantur, in flore deducit, siue pueritiam ante duriores gradus reuocat, omnibus finis, multis remedium, quibusdam notum de nullis melius merita, quàm de his ad quos venit antequam inuocaretur. Hæc seruitutem inuito Domino remittit. Hæc captiuorum catenas leuat. Hæc è carcere educit quos exire imperium impotens vetuerat. hæc exulibus in patriam semper animum oculósque tendentibus, ostendit, nihil interesse inter quos quisque iaceat. Hæc vbi res fortuna malè diuisit & æquo iure genitos alium alij

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

donauit, exæquat omnia. Hæc est quæ nihil quicquam alieno fecit arbitrio. Hæc est in qua nemo humilitatem suam sensit. Hæc est quæ nulli paruit.] Verissimè profectò habet fabella de Sileno à Mida capto, idque ei muneris pro sua missione largito, vt Tullius retulit, persuasum haberet, non nasci hominem longè optimum esse; proximum autem quàm primùm mori.

Non video quid obstet quominus huc trahamus, longam illam lineam cuius Suidas meminit. V. μάκρα γράμμη docens notam fuisse damnationis: sicut è contrario, breuis linea nota absolutionis; verè enim absoluitur multis vinculis, qui exit è corpore mortis huius post breuem moram. Addicitur autem magnis malis qui diu viuit. An hùc pertinet longa Plauti litera: apud eum enim in Aulul. anus Staphila nomine, heri auari Euclionis intemperias vitatura ait.

——Neque quicquam melius est mihi
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam. Mi laqueo collum quando obstrinxero.

Literam longam effingit qui suspendio perit, quæcumque demum ea sit longa litera, id est siue λ. siue I gemino i. æquiualens quod Iulius Scaliger l. 1. de caus. ling. lat. cap. 1. & Lipsius l. de recta pronunc. c. 8. tradiderunt siue T. quæ litera in Ludou. Cæl. l. 10. antiq.

lect. cap. 8. est philosophatus pendulum suspendiosi corpus, ac tigillum è quo pendet recto suo ac transuerso ductu repræsentat. Vnde apud Lucianum in vocalium Iudicio Pigmas obiicit literæ Tau, quod furcas exprimat. Et apud Maronem in Catalectis quem locum Ausonius in monosyllabis allegauit,

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vita.

Tau Gallicum prominet, ipsemet malè illusit.

Notauit hunc Maronis locum Ioannes Vlpius Adag. literam longam facere. Quamquam Romanis & Hebræis sospitalem fuisse T literam, monstrat Hermannus Hugo de prima scrib. orig. c. 22. vt vt sit longam literam facere Plauti loco, est implicare collum laqueo. Eodem recidit quoad rem ipsam, tametsi longæ literæ notionem euertit, Famianus Strada l. 3. prælect. 3. qui cum Hieronymo Alexandro legit, ex me vt vuam faciam ad literam, longum mi laqueo collum quando obstrinxero, allusione facta ad nomen Staphylæ latinè expressum quod est vua, per suspendium autem misera illa anus, Staphyla dicta fiebat ad literam, & vt cortex literarum nominis eius sonabat, vua pensilis, vt in Pœnulo actu. 1. sc. 2. habetur, Iuxta hanc quoque loci Plautini lectionem, longitudo qualis vuæ suspensæ, ominosa est. Breuitas è contrario absolutionem à malis insinuat, & ab omni malo omine procul recedit. Id in vitæ præsertim breuitate verissimum.

Sit sanè in brutis, quæ alteram vitam non

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

habent, & in diem semper viuunt, decus aliquod vita longa; in qua propterea non pauca è brutis animantibus superant hominem iuxta illud Hesiodo expressum ab Ausonio Edyl.18.

Vita.

Ter binos, deciésque nouem superexit in annos
Iusta senescentum quos implet vita virorum
Hos nouies superat viuendo garrula cornix.
Et quater egreditur cornicis sæcula ceruus
Alipedem ceruum ter vincit coruus. & illum
Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales.
Quam vos perpetuò decies peruertitis æuo
Nymphæ, Hamadryades quarum longissima vita est.
Hi cohibent fines viuacia fata animantum.

Fabulis hæc annumerat Plinius l. 7. c. 48. sed sint (si lubet) veritati consentientia. Decus id fuerit belluinum, nec tam hominem quàm bruta honestans. Homini quippe non diu viuere sed benè viuere in laude ponitur.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

III. *Longi corpore speciosiores, éstque ea statura dignior.*

Statura.

DIoscorum, Ammonium, Eusebium, & Euthymium Monachos longos fratres à proceritate corporum dictos, memorat Photius 96. ex Georgio Alexandrino in vita Chrysostomi, eam longitudinem plurimùm conferre ad honestam speciem, ex eo liquet quod in vasta mole corporis compages organorum & totius hominis conformatio, aptior est quàm in breui statura. Quis enim non effunditur in risum cum audit apud Ausonium epigr. 15. sic canentem Anicium Probinum de perpusillo homine.

Faustulus insidens formicæ, in magno Elephāte
Decidit & terræ terga supina dedit.
Moxque idem est ad mortem multatus calcibus eius
Perditus vt posset vix retinere animam.
Vix tamen est fatus; quid rides improbè liuor,
Quod cecidi: cecidit non aliter Phaëton.

Thersites deformissimus, idem paruus describitur, ita vt de eo dicatur. Si stantem videas Astyanecta putes. Multum ergo abest ab honesta corporis specie, breuitas & pusillitas

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

corporis. Et è contrario altitudo corporis & statura procera plurimùm confert ad elegantiam, & venustatem corporis : vnde Cæsar. 1. Commentar. Heluericos impensè celebrat à proceritate,tanquam idcirco elegantes ac spectabiles præ cæteris. Indidem Liuius Scipionem, Traianum Plinius Nepos,Carolum magnum Eginhartus:Sterraterum Saxo Grammaticus,commendant tanquam corpore honestissimos,cum essent alta statura. Adamum primum parentem , Dei ipsius manu figulatum; aliqui apud Mosen Barcepham adductis SS. Athanasio ac Cyrillo ; procerissimæ staturæ fuisse dixerunt,ita vt è terra paradiso affini,per mare in Syriam pedibus commearit.Fuisséque inter Gigantes maximum censuit Ioannes Lucidus l.1. de emendat. tempo. c.4. & insinuatum putatur Iosuè 14. verbis illis : Adam maximus,ibi (in Hebron) inter Enacim situs est. eiusque lectum Adricomius in descriptione Tribus Iuda triginta pedum fuisse testatur. Et tamen Adamum fuisse speciosissimum & formæ exquisitissimæ. Philo Iudæus in Cosmo. elegantissimè prosequitur.

Proceritas ergo multùm facit ad corporis speciem ac venustatem , éstque ea sedes animæ dignior, & ad obeundas operationes congruentior,de sententia Latini Pacati ad Theodosium Magnũ,in Panegyr.quem animo & corpore magnum celebrat, quod [Romani fastigij apicem , non solùm fortitudne atque sapientia

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

pietia,sed decore etiã corporis,& dignitate potuerit æquare,velut tua hæc forma venerabilis quàm fortunæ suæ par est,quàm longè latéq; conspicua, cõmẽdat imperium vt planè in ambiguo sit,vtrum te magis nostris mentibus an obtutibus vultus insinuet. Non frustra planè opinione sapientium,qui naturalium momenta causarum subtiliùs sciscitati arcanis cœlestibus, nobiles curas intulerunt, augustissima quæque species plurimùm creditur trahere de cœlo. Siue enim diuinus ille animus venturus in corpus dignum priùs metatur hospitium ; siue cum venerit, fingit habitaculum pro habitu suo ; siue aliud ex altero crescit: & cum se paria iunxerunt vtraq; maiora sunt.] Formam longè, latéque conspicuam vocat proceram & commensæ spissitudinis. *Staturam quæ resignet prolixitate regnantem*, vocat Eunodius in calce Panegyrici,Theodorico dicti,Æque staturam Imperatoriam,quę prolixa, id est longa seu procera est, appellant Æmilius Probus, in Iphicrate, Spartianus in Pescennio Nigro,Capitolinus in Pertinace.

Statura.

Non agitur quidem de proceritate ferę monstrosa, qualis superiore sæculo fuit in virgine, è parentibus, & maioribus humilis staturæ progenita, quæ item ad annum vsque duodecimum breui statura fuerat ; exinde verò post colluctationem aliquot mensium cum febre quartana, euasit in molem Gigantæam, ita vt quæstus gratia ostentaretur per vrbes,vt

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

ex VViero teste oculato scribit Schenchius l. 6. obseruationum medicinalium tit. de febre quartana obseruat. 6. Talis item monstrosa proceritas in muliere fuit quam l. 15. de Ciuit. c. 23. ex parentibus ne ad communem quidem modum longissimis, corpore Gigantæo visam, & mirabili vndecumque ad eam concursu facto frequentatam, testatur D. Augustinus. De tali igitur proceritate non est nobis hoc loco sermo. Sed agimus de longitudine conuenienti: qualem in humanis corporibus Marcus Varro septem pedibus definiuit suffragante Aulo Gellio l. 3. cap. 10. & hæc altitudo cum exceditur monstrositas incurritur, qualis fuit Goliathi altitudo quæ iusto maior erat ad 12. pedes pertingens ex 1. Reg. 17. sex enim cubiti quot in altitudine Goliathi interuenisse ibi dicuntur duodecim pedibus correspondent, vt ibidem confirmat Gellius, subsannans Herodotum quod Orestis corpus 12. pedes, & quadrantem longum fecisset, cum tamen Orestem à monstrositate abfuisse constaret. Eandem proceritatem iustæ mensuræ in heroibus celebrauere Poëtæ vt notat Scaliger l. 1. Poët. & in Traiano suo Plinius, ac in Constantino magno Nicephorus l. 8. cap. vltimo, & in Theodotico celebrabam proximè ex Eunodio, & celebrauit etiam Sidonius l. 1. epist. 2. dicens de eo. [Si forma quæratur corpore exacto, longissimis breuior, procerior, eminentiórque mediocribus.] In

Odoacre Italiæ Rege laudata est similis proceritas. Eius meminerunt acta S. Seuerini 8. Ianu. testantia, cum Odoacer subiturus S. Seuerini cellam, ne verticem superliminari illideret, inclinasset se se, audiuisse à S. Seuerino futurum vt qui se demiserat, attolleretur. Anastasium Imperatorem fuisse admodùm procerum scribit Cedrenus in compend. Ipsa diuina Scriptura formam hanc regiam commendat in Saule quem supra vniuersum populum humeris extantem describit 1. Reg. 10. & non minùs procerum fuisse Dauidem ex traditis illi pugnaturo armis Saulis rectè infert Sancius 1. Reg. 21. num. 28. Cælestis sponsi statura Cant. 7. assimilata dicitur palmæ, quæ insigniter procera est.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Inter Græcos sapientes, Prohæresium vno pede supra omnes extantem quasi collossum exhibet Eunapius. Cui verò non audita S. Chystophori proceritas. Multi quidem eam conantur interpretari allegoricè, vt Hieronymus Vida hymno de S. Christophoro, & alius apud Vicelium in hagiologio. Villauicentius l. 3. de rat. studij theolog. cap. 5. nec abhorret Molanus l. de imag. cap. 23. & Serapius l. 2. litaneur. q. 20. Fauet quod in hymno Toletano secundum S. Isidori regulam sanctus hic martyr dicitur fuisse elegans statura, cum tamen elegantia staturæ nequaquam cohæreat cum tanta vastitate & Gigantæa altitudine, quæ illi affingitur à pictoribus. Sicut ergo ple-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

ræque sunt sanctorum imagines symbolicæ & emblematicæ, quas imperitum vulgus falsò censet veras imagines rem ad viuum referentes. De quibus pulchrè Baronius ad Romanum Martyrologium 23. April. & non rarò Molanus laudato opere de picturis, & imaginibus: ita S. Christophori imago, ad eius animi excelsitatem ac granditatem exprimendam effingi multis visa est, proceræ & Giganteæ staturæ. Verum nihil est opus ad symbola recurrere, cum eius proceritatis nihil sit quod conuellat, aliqua etiam astruant. Vt quod Ludou. Viues ad l. 15. de Ciuit. cap. 9. refert de molari dente pugno maiore, quem S. Christophori fuisse dicerent Valentini, & inter sacra cimelia asseruarent. Nam ex tam spisso dentis nodulo Gigantæam corporis vastitatem colligere, cum S. Augustino ibidem omnino licet. Sed & Bernardus Brendebachius in descriptione peregrinationis suæ Hierosolimitanæ p. 1. c. de reliquijs Venetis, ostensum sibi quoddam os magnum S. Christophori disertè notauit. Salua ergo sit S. Christophoro sua proceritas exsibilatis, Chrytæo sectario in suo Onomastico, & Gastrimargo Chamerio in epistolis Iesuiticis p. 46. qui præ commentitia (vt volunt) granditate, hunc sanctum, Polyphemum & portentum appellant. Statuæ heroum & deorum, admodum proceræ effingi debebant, vt eorum creditæ staturæ corresponderent, quod notauit Pomponius Gauri-

cus l. de sculptura,& Philander ad Vitruuium l. 2. cap. 8.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Dimissis verò Ethnicorum figmentis Deus verus pro nobis corporatus,vt speciem corporis Deo dignam sortiretur longitudine fuit eximia, quandoquidem iuxta Nicephorum l. 1. c. 40. ad palmos septem excreuit. Nec potuit esse parua Christi altitudo cum esset Adam secundus, cuius forma erat primus Adam teste Apostolo. At primum Adamum procerae admodum fuisse staturae iam vidimus.

Statura.

Nec in virili tantùm sed etiam in fœmineo corpore celebratur proceritas corporis, vt notat Ioannes Faber. in rubr. de nupt. & multis confirmat Tiraq. ad l. 2. Connub. n. 74. nam & Chrysologus serm. 263. omnem qui se pulchrum cupit, optare sibi proceritatem testatur Aristoteles. 4. Ethic. c. 3. pulchritudine consistere docet; Additque 4. Rhetor.cap.5. fœminarum virtutem corporis, esse formam & proceritatem. Et passim apud Poëtas;commendatio fœmineæ pulchritudinis magnitudinem continet. Sic Polyphemus 14. Metamorph. Galateã collaudans ait, *longâ procerior alto.* Et mox *platano conspectior alta.* Propertius item de Cynthia sua l. 2. fulua coma est, longæque manus, & maxima toto corpore; Virgilius 1. Æneid. & Naso. 3. metamorph. Dianam deas omnes collo tenus supereminentem describit. Idque est quod Statius 1. sylu. Violentillæ pulchritudinem exornans ait:

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

——— *Latias metire, quod vltra*
Eminent matres, quantum Latonia nymphas
Virgo premit:

Statura.

Virgo Latonia, ipsa est Diana Latonæ filia, cuius item proceritatem corporis, Homerus Odyſſe. 6. nec ſemel alibi in laude ponit. Ibidemque in l. 18. Penelopem indidem commendàt, & l.15. Phœniſſam mulierem, ac Pandori filias l. 30. apud Lucianum pro imaginibus, mulier illa ab adulatoribus à pulchritudine celebratur, eo quod procera eſſet inſtar populi. Mulieres ipſæ ſi puſillæ ſunt omiſſo calceis ſubere affectant grandeſcere ac pulchræ videri. Quod ridet Alexis comicus apud Athenæum l.13. & apud Clementem Alexandrinum 3. pæd. c.2. meminítque etiam muliebris verſutiæ Xenophó l. de tuenda re familiari. Videri poteſt magnitudinem fœminei corporis à pulchritudine eius alienam ſtatuiſſe Catullus, cum de Quintia dixit.

Quintia formoſa eſt multis, mihi candida, longa,
Recta eſt, hoc ego, ſic ſingula, confiteor.
Totum illud formoſa, nego: nam nulla venuſtas
Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis.

Non (inquam) magnitudinem in muliebri corpore deprètiat eo loco Catullus, ſed inuenuſtatem & inſulſitatem mulieris, quæ nul-

lis salibus condiret sermonem; cæteroqui pulchra; quippe procera, recta, candens. E contrario autem quod Maronem in obscœno carmine (si ipse autor) inter probra puellæ numeratur.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

O non candidior puella Mauro
Pygmao breuior gruem timenti.

Et astipulati sunt Lacedemonij, qui Archidanum Regem suum per Ephoros mulctarunt, quod pusillam accepisset vxorem vt scribit Plutarchus in Agesilao,& Athen. cap. 17.l.13. tanquam ea statura Reginam dedeceret, nec spes foret suscipiendam ex nana muliere, nisi nanam sobolem, parùm admodum aptam imperio. Nec cogitatum quod faceiè à Thoma Moro responsum est cum rogaretur cur duas vxores successiuè acceptas elegisset breues corpore, iocatus enim est è duobus malis minus esse eligendum, vt refert in eius actis Stapletonius c. 13. Nec aliter Democritus apud Ant. Melissam l. 2. cap. 34. quæ per iocum ab hominibus facetis prolata, non excindunt quæ præmisimus.

Quare extra dubium statuamus corporis proceritatem in vtroque sexu,ad insignem speciem pertinere. Sicut è contrario Iudas Iscariotes deformossissimum pecus statura pusillus fuit,vt S. Birgitta l. 4. reuel. cap. 99. confirmat ex Christi ad eum osculandum inclinatione,sed & Dæmon quia spiritus est deformissimus, & cum aptat sibi corpus; congruum

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

est vt non nisi deforme aptet; visus est specie pumilionis, vt est in vita S. Antonij c. 5. Et idem habent acta Simonis Sali, 1. Iul. ingressus est enim Satan, effugatus Simonis precibus, officinam vesicis refertam, specie Æthiopis pumilionis, omnésque confregit. Et cum Gera quis ille Æthiops esset ignoraret; Simeon designauit illum dicens mulieri, Pumilio, Pumilio. In Italiæ specu Vrsino degit Sybilla de qua Pius 2. epist. 46 eam apparere statura pusilla (est autem dæmon) ex confessione cuiusdam Magi scribit Crespetus discursu 6. de odio Satanæ. Et idem de Magorum Magisterulo habet Neder l. 5. Formicarij: Pygmæi quorum tota cohors pede non est altior vno, ad exhibendum deformis corporis speciem, gratis conficti videntur. Ctesias quidem in Indicis apud Photium Cod. 72. integros Pygmæorum populos describit quorum maximi sexquicubitum, binosue cubitos non excedant, homines promissa ad talos vsque coma & barba quæ illos antica parte planè operiat. Sed hoc ille scripsit eadem fide qua cætera; nam etiam ibidem oues paruulas esse refert instar duntaxat agnorum, bouesque & asinos, arietum ferè magnitudine; equos item & mulos, ac cætera iumenta omnia nihilo esse nostris arietibus maiora. Æquè in actis S. Macarij Romani c. 6. memoratur gens Pichitorum quæ statura esset non superante cubitum vnum altitudine, & inferius cap. 14. refertur

Theophilum & Sergium ac Hyginum, tres peregrinantes venisse in locum quemdam in quem. [Venit populi innumerabilis multitudo virorum ac mulierum, obuiam in vnum conglobati, Non autem inter illos longiorem, præterquam vnius cubiti statura, vidimus.] Quem adeò populosum exercitum subdit à tribus hisce peregrinis in eum solutis fasciolis & capillis insilientibus exturbatum, ita vt arreptis confestim liberis, & stridentes dentibus aufugerent omnes. Verùm nihil ex ea narratione pro vera Pygmeæ gentis existentia, erui firmum potest, cum tam multæ fabulæ ibidem addantur, nominatímque de aduentu in locum, vbi cœlum terram contingit.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Scio pleróſque scriptorum vt Aristotelem 8. hist. 12. Plinium l. 7. c. 2. & l. 6. c. 3. & l. 4. c. 11. Gellium l. 9. c. 4. Gersonum in Thaumatogr. c. 4. art. 4. Cardanum l. 8. de varietate c. 4. & alios quos Viues addensat in librum 16. de ciuit. c. 8. & Maiolus colloq. 2. videri agnoscére verum esse quod de Pygmæorum populo iactatur. Non pauci tamen (ac nominatim D. Augustinus quem Maiolus perperam pro hac fabula allegat assertorem) referunt duntaxat, non autem asseuerant, quod vulgò de his homulis iactari acceperant & rem veram fabulis accenset Magnus Albertus l. 21. de animal. c. 2. Esse verum dari Pygmæos, sed bruta esse non homines censet Delrio 2. Mag. q. 15. in fine. Esto verò fue-

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

rint interdum aliqui admodum pusilli, vt ille sub Theodosio qui statura perdicem non excedebat, teste Nicephoro l. 12. cap. 37. qui alium ejusdem staturæ abs se visum refert, & spectatum magno concursu, vt rem infrequentem & perraram. Nemo tamen Nanorum breuem & per modicam staturam de specie & cõformatione ad vitæ operationes opportuna; concedere iustæ proceritati, nisi Nanus sit sibi abblandiens, ausit diffiteri.

Quid plura ? Nulli in cœlò erunt parui. Omnes enim resurgent in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt ex Apostolo Ephes. 4. eruunt communiter Scholastici in 4. d.44. & Anselmus, Sedulius, D. Thomas aliique passim in illud c. 4. epist. ad Ephes. nec non Hugo Victorinus l. de resurr. c. 15. Et D. Augustinus 22. Ciuit. c. 20. negat esse multùm contendendum cum eo qui assereret singulos resurrecturos in ea corporis quantitate & ætate in qua obierint, siue infantili, siue virili, siue senili, tamen ipse D. Augustinus ita ibi & c. 15. affirmat allegato Apostolo, & Suares t. 2. 3. p. d. 50. s. 5. conclus. 1. ait etiamsi non sit ex fide tamen esse ita certum vt contrarium non sit probabile quod omnes sint resurrecturi in mensuram ætatis plenitudinis Christi, id est in ea plenitudine seu perfectione ætatis quam habet corpus cum pertingit ad augmentum perfectum quod per naturales animæ vires non impeditas, sed perfectè operantes cõparare po-

tuisset. Valentia quoq; 3. p. dist. 11. q. 3. puncto 3. id negare damnat temeritatis. Itaque nulli in cœlo erunt parui. Et quamuis non omnes sint futuri eiusdem quantitatis, quia in mensura à quolibet perfectum augmentum consecuto parabili est inæqualitas; tamen nemo erit paruus qualis natus est, aut qualis erat priusquàm perfectè creuisset, etiamsi in ætate parua aut quæ nondum attigisset crementi terminum. Miranti hanc doctrinam Ioanni Hierosolimitano. S. Hieronimus epist. 16. quæ est ad Pammachium reponit. [Miraris si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat, cum de limo terræ absque vllis ætatum incrementis, consummatus homo factus sit?] Quare ratum esto, nanos & pueros in quantitate perfecta resurrecturos, vt expressè tradit. D. Thomas. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. quæstione. 4. ad 3. supplente (vt ait) Deo quod deerat materiæ, quod non est contra resurrectionis veritatem, dummodo corpus quod præfuerat reueniat, vt Suares notauit. t. 2. 3. p. d. 44. sect. 2. confirmátque Thyræus l. de apparit. ad iudic. vniuersale cap. 4. num. 109. atque ita vt dicebam nulli erunt in cœlo pusilli.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Sectio. 3.
Breuitas in naturalibus.

Statura.

IV. Breues corpore vegetiores, animosioresque, nec parcioris duntaxat impensæ; sed & insignis ad res gerendas efficaciæ.

IN minore ac breuiore corpore constipari spiritus, & virtutem adunatam, fieri dispersâ fortiorem, notatum est à Philosopho l. 3. de partibus anim. cap. 4 cum reddit rationem timiditatis maioris eorum animantium quibus est cor amplum & mole distensum. Itaque ea prima esto pusillorum hominum prærogatiua, quam Poëta 1. Thebaidos, apertè agnouit cum dixit:

Maior in exiguo regnauit corpore virtus.

Corpore in exiguo res numerosa fuit; aiebat alius, vt est in veteri epigrammate, quod Vrsinus ex antiquo lapide Romano descripsit. Dixit aliter hoc ipsum Seneca l. de tranquill. animi c. 8. verbis illis. [Habiliora sunt corpora pusilla, quæ in arma sua contrahi possunt; quàm quæ superfunduntur, & vndique magnitudo sua vulneribus obiecit.] Sic Virgillianus pugnator.

——Bellis acer halesus
Tendit in aduersum; seque in sua colligit arma.

Tydeus Iliad. 2. ingenio pugnax, corpore paruus erat, ob propositam causam & ideo

procetos corpore minùs aptos esse ad comparandam victoriam Vegetius. l. 1. cap. 5. confirmat, tametsi principio videatur aliò inclinare & astipulatur Ioannes Redin. l. de maiestate princip. num. 92. allegans quoque è suis Iurisperitis, Cynum, Bartolum, & alios, ad l. imperium V. latissimum ff. de Iurisd. om. Iud. E contrario Carthaginenses corpore pusillos ad victoriam idoneos exhibet Silius Italicus l. 3. describitur enim ab eo.

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

——— ———*Tyria Carthagine pubes.*
Membra leuis, celsique decus fraudata superbum,
Corporis. ——— ———

Similiter Claudianus de bello Getico describit gentem Alanam.

Cui natura breues animis ingētibus artus
Finxerat, immanique oculos infecerat ira.

Exiguos homines sed audacissimos, in Nili Insula degere, qui crocodilis adeò efferis animalibus sese offerant obuios, memorat in Polyhistore Solinus c. 45.

Alexandrum animo magnum, corpore breuem, angusto domicilio tantos spiritus concludentem, demitata est antiquitas; vt propterea Gualterus Autor Alexandreidos haud ineptus dicat de Regina Amazonum cum primùm illum conspexit.

Mirata est fama non respondere Thalestris
Exiguum corpus: taciturnáque versat apud se,

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Principis indomiti virtus vbi tanta lateret.

Xantippus Lacedæmonius, breuissima statura res Carthaginiensium attritas restituit. Pipinum Francum, Ægidius Carboliensis in Carolo sic depingit, demirans in tam breui corpore tantam vim animi.

Statura.

Quod licet vt noduli bipedalis homunculus esset
Mente Gigas, & vi fuit auctior ille Pipinus.

A modica statura, cognominatus est breuis hic Pipinus, & tamen erat animo & fortitudine summus. In S. Modoaldi rebus gestis c.9, ob hanc causam: Pipinus breuis; virtutum suarum meritis excreuisse dicitur: quia primus è sua stirpe, deiecto ignauo principe, Regis titulum obtinuit. Quid multa? Hercules excelsorum spirituum prototypon pusillus corpore fuit, vt ex Hieronimo Philosopho tradit Clemens in Protreptico. Nimirum vt est apud Aristotelem 4. de part. c. 10. Carnis pondus tardiorem reddit hominem impedit enim ne se expeditè, & agiliter circumferre ac ciere possit, & varijs occasionibus ne illidatur circumspectione remorante opus habet vt contingit Begoni illi, grandis staturæ homini, quem acta S. Rigoberti Rhemensis Episcopi, admodum procerum exhibent, vnde cum in ostio cuiusdam oratorij caput grauiter allisisset, quia ingrediens non se submiserat, iussit oratorium

ditui,non absque subita cœlesti vltione, quam eadem acta describunt. Hanc pusillorum corporum expeditionem, & agilitatem maiorem notare quoque licet in brutis animalibus; quorum non quæ maxima & grandissima, eadem vegetiora & potiora vt benè aduertit Calcagninus initio encomij Pulicis, considerans, videri naturam cum exigua corpore animalia compegit, id ante omnia procurasse, vt quidquid magnitudini detrahebat, illud vi aut aliqua certè vtilitate compensaret. Id quod ille diligenter & ingeniosè monstrat in Pulice. Et idem notari facilè potest in alijs vnius puncti animalibus. Puncta corporum dixit S. Hieronimus Ioëlis 2. post Tertullianum l. de anima cap. 19. Et verè iuxta sapiens Plinij monitum l. 11. c. 2. [Turrigeros Elephantorum miratur humeros, taurorumque colla & truces in sublime iactus, cum rerum natura nusquam magis quàm in minimis tota sit.] Videsis Plotinum Enneade 3. l. 2. c. 13. Tertullianum 1. contra Marcio. c. 14. S. Augustinum epist. 3. & 28. & in Psalmum 148. & alios quos profero in scalis à visibili creat. ad Deum gradu 9. à pagina 238. Quæ cum ita sint, diminuta videri potest Theodoreti ratio quam adhibet serm. 5. de prouid. nimirum datum esse nobis corpus breue ne efferremur & insaniremus; quasi breuitas corporis, materia sit humilitatis, quod secus habere monstratum est. Meliùs Manilius in calce quatri

Sectio 5. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Astronom. agens de nostri corporis breuitate, præ qua ne despondeat animum hominem monet.

Statura.

Ne contemne tuas quasi paruo in corpore vires
Quod valet immensum est. Sic auri pondera parui
Exuperant pretio numerosos æris aceruos.
Sic Adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est
Paruula sic totum peruisit pupula cælum,
Quodque vident oculi minimum est, cum maxima cernant.
Sic animi sedes tenui sub corde locata
Per totum angusta regnat de limite corpus.
Materia ne quære modum, sed perspice vires.
Quas ratio non pondus habet.

In ipsis balistis ac catapultis, & scorpionibus, brachiorum breuitas missiones, jaculationésque facit multò vehementiores; contrà longitudo, multam ictui affert mollitiem & remissionem vt est apud Vitruuium l. 10. cap. 15. & Philandrum ibidem.

Nec tantum vigor & efficacia pusillitati corporum comitatur, sed etiam pulchritudo, quod Plinius l. illo 11. cap. 2. non omisit cum dixit,

dixit. [Nuſquam alibi ſpectatius artificium, quam in his tam paruis atque tam multis] Concinitque D. Auguſtinus 22. ciuit. c. 24. notans inter animalia plus admirationis habere, quæ molis minimum, plus enim formiculas & apiculas ſtupemus quàm immenſa corpora balenarum. Item inſigniter l. 11. ejuſdem operis cap. 22. [Deus ita eſt artifex magnus in magnis, vt minor non ſit in paruis: quæ parua non ſua granditate (nam nulla eſt) ſed artificis ſapientia ſunt, ſicut in ſpecie viſibilis hominis, ſi vnum radatur ſupercilium, quàm propemodùm nihil corpori, & quàm multum detrahitur pulchritudini, quoniam non mole conſtat; ſed parilitate ac dimentione membrorum.] Idem l. 3. de Geneſi ad liter. cap. 14. de minutiſſimis animalibus diſſerens, agnoſcit. [In omnibus quoddam naturæ ſui generis decus ſic vt in minimis maior ſit admiratio benè conſiderantis, & laus vberior omnipotentis artificis creantis minima corpore, acuta ſenſu animantia, vt maiore attentione ſtupeamus agilitatem muſcæ volantis, quàm magnitudinem iumenti gradientis, ampliuſque miremur opera formicarum, quàm onera camelorum.] Videndus in eandem ſententiam Philo l. quis rerum diuin. hæres ad illud, & diuiſit ea per medium, & Tertullianus l. 1. in Marcio. cap. 14.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Ipſe homo ad molem mundanam vniuerſam habet ſe vt breuiculus, vt proinde paſſim

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

audiat mundus minor, & maioris mundi epitome, in quam rem multos protuli in scalis à visib. creat. gradu 10. & addendi qui idem optimè prosequuntur. Hugo Victorinus l. de medicina animæ cap. 1. & Rabbi Moses in dire-

Statura.

ctorio dubitant. cap. 71. Neque tamen pulchritudo, vel ipso mundi nomine expressa minor est in homine quantumcumque præ mundana mole angusto, quàm in ipso vniuerso granditatis propè immensæ. Rectè enim statuit Plotinus Enneade 3. l. 2. cap. 9. [Homo tam pulchrum opificium est, quàm pulchrum esse potest.] Nec illud prætermitto, celebratam legi, muliebrem speciem in pusillis corporibus. Nuper ex refossis SS. Virginum Agnetis atque Cæciliæ corporibus manifestum fuit, corpore fuisse pusillas, vt ex oculatis testibus refert Cornelius in cap. 4. Zachar. ad vers. 10. & tamen fertur fuisse speciosissimas.

Nec quod dæmones visi quandoque nanorum specie argumento certo est pusillitatem ad deformitatem pertinere; nam etiam quod varij referunt, plerumque obuersati sunt specie corporum Gigantæa, vt notat Agricol. l. de spirit. subterr. & Bodinus præfat. ad dęmonom. sub medium. Eamque speciem ad deformitatem spectare, rectè vidit S. Cyrillus l. 9. in Iulianum, agnoscens in prima mundi ætate, cum omnis caro viam suam corrupisset, Deum scelerum vltorem immania mole corpora nasci voluisse, vt deformitas vastitatem illam conse-

quens pœnas quas de tam impiis sumere fixum habebat, integraret.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Ludere videar, si illud præterea ex parte corporum considerare velim, minorem esse impensam corporum minorũ. Nam procera corpora, siue victum, siue vestes, siue lectum, & habitationem spectes, cariùs constant. Sed hæc minimi seca quispiam vrgeat. Ea potiùs consideranda est eximia dos breuiorum corporum, quod cum in grandi corpore vasta moles organorum sit minùs opportuna ad corporeas operationes intellectuali negotiationi subjunctas, (oportet enim intelligentem, phantasmata speculari;) è contrario breuitas functiones intellectus, pro vt per concomitantiam iuuari à corpore possunt, egregiè promouet. Quod significabat Eunapius, cum in Iamblico dixit. [Alypius paruus corpore totus anima.] Exempla monstrant quod Oppianus l. 5. de pisc. de pisce paruulo ingentia cete ductante dixit, valere proportione circa homines. Ferè enim qui sagacitate, & prudentia, ac ingenio valuerunt fuere pusillo corpore. Testes Philippus Macedo, Xantippus Lacon, Agesilaus, Vlisses omnes parui corpore, sed ingenio magni: Diomedes. ingenio pugnax & corpore paruus erat. Iulianus Apostata vt de eo sigillatim dicam, tametsi ob eiuratam pietatem infamis, tamen ingenio quali dæmones abundant valuit plurimum. Ei hanc fuisse causam scribendi voluminis inuectiui, quod Antiochense vel Misopogonem

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Statura.

appellauit,ſcribit Ammianus l.22. [Quia ridebatur vt Cercops homo breuis, humeros extentans anguſtos,& barbam præ ſe ferens hirquinam, grandiaque incedens, tanquam Oti frater,& Ephialtis,quorum proceritatem Homerus in immenſum tollit.] Erat hæc geſticulatio, & pompa inceſſus, in minuto homine multo magis ridicula. Itaque eam meritò exprobrabant Iuliano Antiochenſes. Quod autem Ammianus laudem Iuliani quantum potuit amplificauit l. 23.mediocrem ei fuiſſe ſtaturam tradit, redarguitur per hæc ſcommata, quib. diſertè homo breuis nominatur. Et idem innuit quod Cercops dicitur. Nam quamuis ea vox apud Suidam V. κέρκωπες ſonet impoſtorem ac planum. & idem latè confirment Adagiographi Iunius V.Cercops & Vlpius V. κέρκωπες: tamen locus Ammiani apertè fert eam vocem ſumi pro ſimia, quæ eſt ſtatura breui & foedum animal, in quod verſos Cercopes fabula is metam. deſcripta tradit.

Quippe Deum genitor fraude & perjuria quondam
Cercopum exoſus, gentiſque admiſſa doloſa,
In deforme viros animal mutauit.

Iulianus ergo Cercops, id eſt figura & ſtatura, erat ſimiæ ſimilis corporis & puſillus, id quod Aurelius Victor in codicibus non lacu-

nosis testatum reliquit, & ex eo Lãdulphus sagax. l.ii. Hist. Miscel. dicens de Iuliano. [Corpore validus quidem; sed breuis fuit.] Ingenio tamen præcelluit. Id quod ipse agnoscens, vultus simiaticam speciem tegebat vmbone illo verborum, quæ illi frequenter fuisse vsurpata testatur Ammianus l. 25. [Turpe est sapienti, cum habeat animum captare laudes ex corpore.] Diceres allusisse ad acroama D. Antonij de Didymo coeco, captante absurdè oculos formicarum, cui essent oculi mentis adeo vigentes.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Nimis multa de magno impij Iuliani ingenio in paruo corpore. Constat in Ecclesia Dei præcipuos quosque doctorum, ingenij gloria præcellentes, pusillo fuisse corpusculo. S. Paulus propter cœlestia munera quæ in eo supereffluxerunt, ingenium sortitus est omnino eximium: corpore tamen fuit breui, & in eum quadrauit Pauli seu modici denominatio à paruitate, à qua genti Æmiliæ referente Sigonio l. de Nom. Rom. adhæsit cognomen Paulorum. Esto nomen illud nouum, quod abjecto vetere Sauli nomine assumpsit, ab animi pusillitate ac demissione sit sortitus, vt censet S. Augustinus l. de spir. & lit. cap.7. Latinè enim paulùm & paululùm idem sonant quod modicum & pusillum; atque adeò Paulus idipsum est quod modicus, & deposito anteriore tumore exiguus. Qui fuit in S. Paulo insignis effectus præcellentis vnctionis, docen-

Sectio 3.
Breuitas in naturalibus.
Statura.

tis illum vnde verè factus eſſet magnus coram Domino. Re ipſa autem S. Paulus erat Paulus corpore, ſiue ſtatura puſillus. [Tricubitalis eſt ait de eo S. Chryſoſtomus in Encomio Apoſtolorum, & cœlos tranſcendit.] Nicephorus l. 10. c. 37. diſertiſſimè. [Paulus paruo fuit corpore & contracto.] Ipſum S. Chryſoſtomum Menæa. 5. Septemb. puſillum exhibent ſicut etiam Nazianzenum. De S. Hieronymo idem notauit vitæ autor: & ſatis ſuadetur ex acrimonia & vigore vbique in eius ſcriptis ſpirante. His ingeniis quid Eccleſia Dei habuerit ſplendidius planè me latet. S. Maximus Monachus & Martyr erat ſtatura valdè breui vt eſt in hypomneſtico de S. Anaſtaſio Apochriſtiani S. Antonino Florentino omnigenæ literaturæ viro, & qui iam à pueritia clarus ingenio eſt habitus, puſillitas ſtaturæ nomen inflexit, ita vt qui Antonius luſtrico nomine audiebat, inde appellatus ſit Antoninus. Petrus Bleſenſis ingenio valuit plurimùm, vt eius ſcripta & geſta prodont. Fuiſſe verò alterum Zacchæum ſtatura puſillum ipſemet epiſt. 14. initio, teſtatum facit, ſub Bonifacio 8. Ioannes Maria de Caſtello præcellens Iuriſperitus alter Zachæus dictus eſt quod cum ſtans verba faceret coram Pontifice genuflexus putaretur vt ſcribit Ioannes Andreas in prooemio ſexti V. à multis. Vt omnia alia deeſſent, & iis dumtaxat exemplis conſtare ſufficienter deberet, paruos corpore, ad ingenij & ſcientiæ

gloriam esse aptiores.

Versatur in hoc argumento rationibus illustrando Richardus à Mediavilla quodlib. 2. q. 18. cuius titulus est, vtrum melius sint dispositi ad scientiam Nani, quam Gigantes, & parui quàm magni. Ad quæstionis expeditionem varios articulos conficit tractans in primis correspondentiam quatuor illustrium complexionum cum quatuor elementis, & quatuor anni tempestatibus, ac quatuor humoribus. Deinde declarans quæ complexio sit magis apta ad magnitudinem corporalem. Tertiò quæ complexio sit magis accommodata ad scientiæ vbertatem, per se loquendo. Quartò quæ complexio idem meliùs præstet per accidens: Vnde denique 5. eruit. Qui homines ad scientiam & ingenij laudem sint accommodatiores, magni nè an parui? Hunc quintum articulum quo vniuersus Richardi in cæteris discursus, admodum diffusus, contrahitur, placet adscribere. [Quintò (inquit) ex his declarandum est qui homines magis dispositi sunt ad scientiam, magni, vel parui? Patet enim ex dictis in secundo articulo, quod cholerica complexio maximè disponit per se ad magnitudinem secundùm longum non secundúm latum, nec secundùm spissum. Et in tertio articulo declaratum est etiam quod cholerici maximè dispositi sunt per se ad scientiam & ex consequenti patet, quod magni secundùm dimensionem longitudinis, & parui

Sectio 3.

Breuitas in naturalibus.

Statura.

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Statuta.

ſecundùm alias duas dimenſiones, maximè vt in pluribus & per ſe ſunt diſpoſiti ad ſcientiam: cum etiam declaratum ſit in articulo ſecundo, quod melancholica complexio reddit hominem per ſe indiſpoſitum ad ſcientiam; ex hoc patet quod parui ſecundùm omnem dimenſionem, non ſunt ita diſpoſiti per ſe ad ſcientiam ſicut ſùnt magni ſecundùm dimenſionem longitudinis: Et cum declaratum ſit in quarto articulo quod multi maximè ſunt diſpoſiti per accidens ad ſcientiam, ſequitur quod parui ſecundùm omnem dimenſionem ſunt maximè diſpoſiti per accidens ad ſcientiam. Cum autem declaratum ſit in ſecundo articulo, quod complexio phlegmatica maximè diſponit ad magnitudinem ſecundùm omnem dimenſionem; & declaratum ſit in tertio articulo quod illa complexio minimè reddit hominem diſpoſitum per ſe ad ſcientiam, & minus quàm melancholica complexio: patet quod notabiliter magni ſecundùm omnem dimenſionem maximè diſpoſiti ſunt ad ſcientiam. Cum autem declaratum ſit in ſecundo articulo, quod ſanguinea complexio diſponit ad mediocrem quantitatem, benè proportionatam ſecundùm omnem dimenſionem; & declaratum ſit in tertio articulo, quod illa complexio poſt cholericam reddit hominem maximè diſpoſitum per ſe ad ſcientiam: patet quod mediocriter magni & benè proportionati ſecundùm omnem dimenſionem, maximè

ſunt diſpoſiti per ſe ad ſcientiam, poſt illos qui ſunt magni ſecundùm longitudinem & non ſecundùm quaſlibet dimenſiones. Hi enim ſunt magis diſpoſiti per ſe, vt in pluribus ad ſcientiam quàm omnes alij. Secundò mediocriter magni & bene proportionati ſecundùm omnem dimenſionem malè ſunt diſpoſiti per ſe ad ſcientiam. Sed peius illi qui ſunt notabiliter magni, ſecundùm omnem dimenſionem.] Hactenus eo articulo Richardus, ſubtilius pro ſcholæ more, quàm amœniùs. Mens tamen eius perſpicua eſt de præcellentia paruorum ſupra magnos corpore, quoad aptitudinem ad ſcientias parandas, & cumulandam ingenij laudem. Suffragatur Paulus Vecchi obſeruat. Phyſiognom. 24. argumentans ex proximiore cordis ac cerebri vicinia in paruis corporibus, vnde negotiatio phantaſiæ præ ſpirituum feruore maiore melius obitur, quod ingenij celeritatem ac breuitatem promouet.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Optimè verò ſuffragatur experientia. In vaſtis enim corporibus, vt plurimùm non eſſe micam ſalis & ingenij, vt Catullus epigr. 87. dixit deprehenſum eſt iampridem. Itaque Polyphæmus ducentos longus pedes, vt Lucilius Saty. 15. apud Nonium eam carneam turrim deſcripſit, mentis fuit perpuſillæ; & quales vaſtos homines deſcribit in Electra Euripides, vocans pulpas mente & intelligentia vacuas. Fidus Cornelius Naſonis gener, ob longum corpus & mentem breuem ſtruthiocamelus

Sectio. 3. *Breuitas in naturalibus.*

audiuit, ab aduersario Corbulone; vnde illi excitæ in ipsa curia vberes lacrimæ: ἀπεδέντερον φιλονικεῖ Græcis dicti qui plurimùm habent molis, at mentis perparùm, Suida teste tracto à Philonide procero & hebeti homine, adagio. Pisander à procera tarditate dictus Cnidius Asinus. Aiax Telamonius, à longo & lato corpore, sæpè stultus & stolidus nec non imbellis repræsentatur apud Homerum. Bacilus amens & effœminatus, valdè longus, locum præbuit Parœmiæ in longos & insulsos, vt est apud Apostolium Bixantium. Gigantes ferè stupidi fuerunt, nec alia magis dote quàm brutæ naturæ malignitate claruerunt.

Statura.

Non agnosco Gigantes quales fabulæ iactarunt, supernè homines, infernè angues. Vnde Christus à S. Ambrosio in hymno, geminæ Gigas substantiæ dictus est, non à proceritate sed à concursu rationalis, hoc est diuinæ, & serpentinæ, id est humanæ naturæ, non autem à proceritate corporum qualis in veris Gigantibus fuit, & eos duntaxat agnosco: memorantur sæpè in sacris literis huiusmodi Gigantes, vt monstrant qui de eis splendidè differunt. Pineda in c. 26. Iobi ad vers. 5. digresse de Gigantibus. Et Pererius in c. 6. Geneseos. ad vers. 4. Multos præterea qui Gigantes agnouerunt adducit Maiolus colloq. 2. & Ibstonus in Taumatur. c. 4. art. 1. Delrio qui ad id multorum amplissimorum cadauerum & fossorum hydrias consignat 1,

Mag. q. 15. sub finem,& alia recentiora notat Chiffletius in sua Vesontionis historia parte 1. c. 47. Nec desunt qui illud Iosuè 14. Adam maximus ibi inter Enacim situs est, accipiant de prima parente,inter Enacim, siue Gigantes tumulato Hebrone. quod alij de quopiam maximo homine molis Giganteæ dictum malunt ; ita vt Adam ibi sit appellatiuum nomen sonetque terrenum atque mortalem ; Nam primum parentem qui absolutè Adam dicitur, non Hebrone de qua agitur eo capite 14. Iosuè , sed in monte Caluariæ esse tumulatum multorum Patrum doctrina est apud Suarem 3. p.q. 46. art.10. & apud Serarium in c. 15. Iosuè q. 5. nec non Matonium ad c. 16. Palæoti num.10. Vt-vt sit, ille inter Enacim Hebrone situs Adam maximus fuit è veris illis (quos dicebam) Gigantibus vnus. Nec mirum debet nobis nunc videri,cum terra malos homines atque pusillos educat, vt Iuuenalis Satyr. 15. & Solinus c. 5. querebatur,quod olim homines statura fuerint longè proceriore, & plerique Gigantea. Experimur enim quantumuis reclamet Lipsius l. 3.Phisiologiç Stoicę dissertat. 5. corpora indies decrescere , ita vt galeæ quas ab antiquis habemus , sint iam multo maiores capitibus,& thoraces multo proxiliores iusto,ita vt ad pedes æui nostri hominibus defluant qui olim erant commensi thoraci. Quod euincit verè pronunciatum esse à Pli-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

nio l. 7. c. 16. ac Solino c. 5. & confirmatum à S. Augustino 15. Ciuit. à c. 9. minorem in dies fieri staturam; & ab initio corpora hominum fuisse maioris molis, nec paucos Giganteæ: qualis Antæo illi, cuius sepulchrum Sertorius refodit, & inuentum est cadauer sexaginta cubitorum, vt Strabo l. 7. & in Sertorio Plutarchus prodiderunt.

Huiusmodi ergo Gigantes quales verè aliquando fuisse Lipsius supra rectè statuit, (& pono vt certum) bruti ferè & stolidi ac insipientes fuerunt quod D. Augustinus 15. Ciuit. c. 23. in fine, eruit ex cap. 3. Baruch; Præfatus enim de filijs Seth exortos esse Gigátes, subdit. [Nec mirandum est quod etiam de ipsis Gigantes, sed magis multi vtique tunc fuerunt, quàm post diluuium temporibus cæteris, quos propterea creare placuit creatori; vt etiam hinc ostenderetur, non solùm pulchritudines, verùm etiam & magnitudines, & fortitudines corporũ, non magnipendẽdas esse sapienti, qui spiritualibus atque immortalibus longè melioribus, atque firmioribus, & bonorum proprijs, non bonorum, malorúmque communibus, beatificatur bonis. Quam rem alius Propheta commendans ait. Ibi fuerunt Gigantes illi nominati; qui ab initio ferunt staturosi scientes prælium. Non hos elegit Dominus, nec viam scientiæ dedit illis, sed interierunt, & quia non habuerunt sapientiam, perierunt propter inconsiderantiam quam diuus Augu-

stinus legit apud Baruch, legit inconsideran- tiam, vulgatus vertit insipientiam, vox primigenia æquè fert stoliditatem,& ingenij penuriam, quæ vastorum ferè corporum comes. Notum adagium, Antronius Asinus, in prægrandem statura hominem,sed asinis Antrone Thessaliæ vrbe prætaltis consimilem,vt memorant Stephanus & Suidas,ac Scholiastes Iliad. 6. Nota item caliga Maximini è gregario postremarum classium milite,Imperatoris proceritate insigni,cum tamen esset asinissimus. Audi in eius vita Capitolinum. [Cum esset Maximinus (vt diximus) pedum octo & prope semis calceamentum eius id est compagium regium quidam in luco qui est inter Aquileiam & Arciam posuerunt,quod constat pede maius fuisse, hominis vestigio atque mensura vnde etiam vulgò tractum est cum de longis atque ineptis hominibus diceretur, Caliga Maximini. [Et iuuabat naturalem ineptissimi Thracis proceritatem,caligæ quoque altitudo,præsertim speculatoriæ Tertulliano memoratæ. c. 1. de Cor. mil. & perbellè expositæ à Balduino l. de calceo c. 13.Neronem qui stupidissimus,ac propè brutus erat,voluisse effingi specie Colossi, Plinius testatur l. 35. cap. 7. & l. 37. cap. 9. At Colossicarnm molium proceritas neminem latet,cum inde nomen ducatur. Videsis adagium, Colossi fragmenta. Longurio item erat maritus ille, quem Praximon virum tredecim cubitorum appellabat. Erat

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Statura.

Sectio. 3. *Breuitas in naturalibus.*

Statura.

autem adeo insulsus, vt pro nitro salem è mercatu afferret. Homeri iudicium de hac re profert hic verbis Alexander, Aphrod. problem. 27. [Cur breui statura homines proceris vt plurimùm sunt prudentiores? Quoniam constipata atque compacta illis est anima in vniuerso corpore. Proceris verò in longitudinem distenta resoluitur. quapropter Homerus Vlyssem breuem ac prudentem; Aiacem verò procerum ac stolidiorem describit.] Plautinum mancipium describens heri sui, hominis proceri barditatem vocat illum elephanti corio circumtectum. [Mens (inquit) tenus, Elephanti corio circumtectus, non neque plus habet sapientiæ quàm lapis. [Nimirum quod Ludouicus Cœlius l. 6. lect. antiq. cap. 1. notauit magnos stupidosque Elephantorum nomine appellabant, græco suffragante prouerbio, de quo ibidem. Clematides Ægyptios appellabat huiusmodi longuriones, Demetrius Phalereus in opere de Elocut. Græci passim vocabant Cannabos. Est enim cannabus Polluci l. 10. c. 52. lignum gracile, cui imaginarium fictores lutum applicant. Itaque prælongi homines cannabini, vel cannabi ob insulsitatem. Perstrinxit eo scommatè Sannyrionem Strattides Comicus Μέγα, apud Aristophanem, sæpè tale quid sonat. Nec dissimiliter Lucilius duo illa nectit, magnus & nequam homo. Recentioris memoriæ est quod de puella Gigantea ex Sehenchio Vvierum exscribente su-

pra referebam. Erat enim ei proceritati adjuncta insignis stupiditas, & totius corporis torpor, vt ijdem Autores prodidere.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Scitè ergo ac jure Gregorius Nazianzenus agens pro nepte sua Alypiana S. Gorgoniæ filia, contra sannas Nicobuli mariti, eam ab pusillitatem non habentis in pretio, aliam esse ingenij, aliam corporum mensuram sapienter monet. Est epist. apud Theologum 155. quam pro huius puncti coronide juuat adscribere. [Alipianam (inquit) apud nos cauillis incessis vt paruam, ac tua proceritate indignam, ô magne, & vaste, ac Gigantine, tum forma, tum robore. Nunc demum intellexi animum mensuræ subijci &; virtutem expendi, ac rupes margaritis præstantiores esse, coruosque lusciniis augustiores. Tu verò magnitudine tua & cubitis fruere: nec Aloydis illis, vllo modo inferiorem te præbe. Equum enim ducis, & hastam vibras, & feræ tibi curæ sunt. Ipsa autem nihil operis patrat: nec magni roboris est radium ferre, & colum tenere, ac telæ assidere.

——— *Id enim fœminarum decus est.*

Quod si hoc quoque adijcias, eam orationis causa humi curuam esse, ac per ingentes mentis agitationes perpetuam cum Deo consuetudinem habere, quid hic de tua sublimitate corporisque mensura te iactabis? vide tempestiuum silentium: loquentem audi: quam incompta sit, animaduerte, quàmue fœmina

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

fortis ac strenua; quas rei domesticæ vtilitates afferat, quàm viri amans sit. Ac tum illud Laconis dices, certè animus in mensuram minimè cadit, atque externum hominem, oculos in internum conjectos habere oportet. Si hæc ad hunc modum cõsideres, iocari desines, eamque vt paruam deridere, tuumque conjugium, faustum, ac felix iudicabis.]

Dixi de paruis ingenij, & sapientiæ gloria illustribus. Fuerunt etiam viri sanctitate insignes citra ingenij & sapientiæ decus quorum paruitas celebratur. S. Constantium Mansionarium fuisse corpore perbreuem. liquet ex S. Gregorio l. 1. dialo. c. 5. De S. Gregorio Turonensi, aurea Cathedra in signum beneuolentiæ donato à S. Gregorio Magno, scribunt Clerici Turonenses apud Surium 17. Nouemb. cum Romam adijsset & S. Antistiti Gregorio Magno subijsset cogitatio de arcana Dei prouidentia, quæ tot bonis tam pusillum hominem locupletasset, edoctum diuinitùs de cogitatione magni Gregorij Gregorium Turonensem, mox ab oratione surgentem, placidè ac demissè suggessisse Pontifici. [Dominus fecit nos & non ipsi nos, idem in paucis qui & in magnis.] Ex quibus verbis beatissimus Papa Gregorius se deprehensum agnoscens, multò magis vbertatem cœlestium donorum in Sancto aduena est demiratus. Ioannes breuis (à paruitate sic denominatus) sanctitate illustris habetur l. 5. vitæ patrum libello 15. n. 22. quem

festiuissimè

festiuissimè describit Angelinus Gazæus. SS. Cæciliam & Agnetem pusillas fuisse supra retuli.

Sectio.3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

Quare concludere iure posse videmur scitè à Sidonio l. 7. epist. 14. dictum esse proceritatem in laude trabis aptiùs poni quàm hominis: Æquè dici posset proceritatem in laude potiùs ponendam Ægyptiarum Pyramidum quas Solinus c. 35. describit fastigiatas vltra omnem celsitudinem quæ fieri manu possit, ita vt mensuram vmbrarum egressæ nullas habeant vmbras. Latè de eadem altitudine Petrus Bellonus l. de fun. medic. Spectra dæmoniaca enormissimam proceritatem plerumque exhibuerunt. In Actis S. Antonij c. 20. refertur ei obiectus dæmon excelso corpore. Et c. 38. dicitur de eo viro sãcto. [Eleuatis ad cœlum oculis vidit quendã longum atque terribilem caput vsque ad nubes attollentẽ.] quod de diabolo mox exponitur. Et in Actis S. Macarij Romani c. 9. dicitur quod in media valle inter duos montes altissimos, apparuit homo longa statura centum cubitorum, catenis constrictus æreis, & toto ligatus corpore quod spectrum erat damnati. Anastasius Imperator, quem dæmonem corporatum haud iniuria dixerimus, Cedreno teste, procerissimus corpore fuit. Quod verò exclusis è cœlo pusillis soli proceri eò inferebantur, non est solidum. Nec apparet quanto fundamento Apostolus Ephes. 4. in eam rem allegetur. Nam quod ait donec

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Statura.

occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi, propriè & genuinè non spectat ad resurrectionem, neque ad mensuram staturæ vel ætatis corporeæ vt passim accipitur; sed spectat ad plenitudinem ætatis & mensuram in Christo nobis mysticè obuenturam cum desierimus in Christo crescere, vt ibi optimè expendunt Cornelius & Iustinianus. Iraque nihil ille Apostoli locus ad excludendos è cœlo pusillos. Et quamuis communis doctorum sententia eam quantitatem assignet corporibus beatorum, quàm per naturalem vim auctricem non impeditam assequi potuissent si peruenissent ad ætatem plenam cuiusmodi est tricenaria; tamen quàm multi sunt, qui etiam si non obiissent pueri, tamen per suam facultatem augmentatiuam expeditam non acquisiuissent quantitatem, ratione cuius denominandi essent magni, vel desinerent esse pusilli? Multi item prouecta ætate vita functi, non acquisiuerunt quantitem tantam quæ eos pusillorum numero exemerit, nec est fundamentum asserendi quod sint resurrecturi proceriores. Nam resurgent in mensuram ætatis plenitudinis Christi, eo ipso quod resurgent in ea quantitate ad quā in ætate tricenaria per vires naturales nō impeditos potuerunt attingere, etiamsi ea quantitas non sit qualis est magnorum qui sunt in terra, sed pusillorū: quin potiùs est quod in eo Apostoli loco ad grandes plerósq; è cœlo excludē-

dos pertineat. Vt enim notauit Suares t. 2. 3. p. d. 44. sect. 2. & Tyræus l. de apparit. ad Iudic. vniuers. c. 4 num. 109. corporibus quæ hic transgressa fuerint longitudinem ætati perfectæ conuenientem, ea tantum quantitas restitueretur quæ consentanea est prædictæ ætati, reliqua quantitas quâ eam mensuram fuerint supergressi non restituetur rediuiuis corporibus, quia enormis fuerat, nec ad veritatem resurrectionis necessaria. Atque ita plerique lõgi truncabuntur, nec eam vastitatem quam hic sortiti fuerant, nanciscentur in cœlesti regno, quod paruulorum est & benè compositorum non longitudine enormium. Nam neque Christus qui resurrectionis nostræ exemplar est, corpore fuit lõgitudinis simpliciter dictæ, cum esset statura mediocri, quæ ad pusillitatem potiùs accedit. Mediocrem autem staturam ei tribuit, Lentulus in epist. ad Senatum Romanum, & Pilatus epist. ad Tiberium. Eáque Christi statura exhibetur in lapide marmoreo Basilicæ Lateranensis, de qua Malonius ad c. 3. Palæoti de sacra sindone n. 3.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Caput.

V. Breuitas capitis violentiæ, ac impetus, itémque morbositatis reliqui corporis nota. Altum ergo amplúmque caput antéferendum.

CVr breue ac pusillum caput argumentum præbeat impetuosi violentique ge-

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Caput.

nij, vnde rationem ducit D. Thomas ad librum de sensu & sensili quod caput & corsitu opposita sibi inuicem sint, vt cerebri frigiditate cordis calor attẽperetur; ex quo fieri ait vt paruo breuíque capite homines iuxta membrorum aliorum proportionem cordis calore non satis per cerebrum reflexo, ferociant; impetumque ac violentiam passim prodant; in diuersa autem capitis dispositionę contrariam existere affectionem necesse est. Quod autem morbositas corporis breuitate capitis innuatur, tradunt graues medici. Galenus enim in arte parua, confirmat; caput paruum esse malè conformati cerebri indicium. Et ad eum locumHali Rhodoan causam illius rei esse ait, constrictionem, coarctationémque ventrium cerebri, ex qua contingat intercludi liberam spirituum animalium exspatiationem. Inde verò efficitur, & imbecilla esse quæ inde producuntur omnia, & corpus reliquum malè affici. Æquè Paulus Ægineta l. 1. capitis paruitatem seu breuitatem pro malè conformati cerebri indicio habet. Quæ Ioannes Alexandrinus in Hippocratis Epidem. in hanc rem tradit, digna sunt annotatu. [Caput (inquit) paruum, semper malum est, sicut & paruum pectus. Hoc enim ideò malum, quia pulmonis domicilium est ac cordis, quæ membra latius exigunt spatium. Occlusum enim angustijs cor, minus moratur, indeque præfocatur naturalis calor ac debilitatur: Vnde indigestio confe-

quitur,& superfluitatum accumulatio. Capitis verò laxior requiritur capacitas, quia multarum est virtutum conceptaculum; sensitiuarum videlicet quæ præcipuæ sunt & motum præstantium: si enim amplum fuerit cerebrum ad capitis proportionem; manifestum est calorem naturalem bene agere, magnis quoque sphondylibus, magnis item pectoris ossibus quæ obliquè à sphondylibus exoriuntur. Hinc vitalium virtutum optima prouenit constitutio,& mox corporis totiùs commetricatio percommoda.] Præstat igitur, altum & amplum caput sortiri, quale Periclis inter Athenienses sapientissimi, qui ex capitis longitudine dictus est Schinocephalus. Cratinus verò vocatum à κεφαληγερέταν commentus est, vt qui admodùm latum & altum caput haberet. Alibi sic de eo pronunciatum: ἐκ κεφαλῆς ἐνδεκακλίνου θόρυβον πολὺν ἐξανατέλλει. Meletius l. de natura hom. in breue caput conclamat, eo quod præ exiguitate non sit capax plurimi spiritus, ob cerebri compressionem in angusto illo conclaui, necesse sit animalem spiritum velut demergi ac extingui, & cum eo vniuersas animales actiones obsolescere. Volo etiam recentioris Physiognomi, imò Theologi Physionomiam ad Theologiam amussim dirigentis iudicium referre. Is est Petrus Cinelo. l. 3. Astrol. iudiciar. c. 19. cuius hæc est sententia. [Caput magnum (non ex superfluitate materiæ) bonitatem phantasiæ aliorumque interiorum

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Caput.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Caput.

sensuum fortitudinem ostendit, & hominem sapientem ac prudentem, propter sufficientem magnitudinẽ cellularum cerebri. Contra verò paruum caput, denotat hominem, fatuum, imprudentem. Ac de talibus dicit Aristoteles, quod ipsi parùm dormiunt, somnus enim breuis inquietum, ac mobilem animum ostendit.] Itaque ratum esto Galeni medicorum principis iudicium, exigua capita, semper praua esse. Ita statuit 6. Epidem. & Gallicum vulgus suffragatur cui homo stolidus caput linariæ gerere dicitur (Teste de linotte) Auiculæ nomen est cui paruum admodum est caput.

VI. Caput breue nota prudentiæ; ideoque magno & amplo præferendum

GRæci grãdiori capite præditos pro insulsis habent, nec aliter apud eos audiunt Bardi; quam μακροκέφαλοι. Qui loquendi modus (vt alij plerique obseruante Pecimio) manauit ad gallos: apud quos de homine cui grande sit caput, adagio dicitur, magnum caput, parùm ingenij. Grosse teste peu de sens. Aristoteles sanè l. de part animal. 4. caput paruum anteponit grandiorj, & esse opportunum ad prudentiam docet; quia mole non exuberat, atque adeo erectum esse commodè potest, quod insinuat prudentiæ capacitatem. Vnde bruta quia capite sunt grauato

ac demisso, carent sapientia, quia principium animi admodum difficile motu, præ corpulentia & granditate sortiuntur. E contrario viri quibus caput pusillum prudentissimi semper notantur. Ita nuper Nicolaus Villaregius insigne Gallicanj Consistorij ornamentum, imo monstrum prudentiæ, & veluti quidam sui temporis Cato, capite perbreui fuit, & per comparationem ad cæteros perpusillo, & tamen consilia eius optima, sanissima, & veluti ex quadam cortyna prodeuntia: Nimirum vt Aristoteles sect. 30. probl. 3. annotauit in paruo capite, potius quam in grandi & amplo viget prudentia, quod insinuauit Poeta Iliad. 2. ubj Thersitem omnium qui ad bellum Troianorum profecti sunt stolidissimum describit amplo capitis; & exquisitè sphærico, quæ figura est omnium capacissima: & tamen is fuit Thersites qui hebetudinis & stupiditatis palmam omnibus facilè præriperet, & quamquam materiæ vbertas vnde granditas capitis existit videatur robur facultatis formatricis indicare, ideoque insinuet laudabilem capitis conformationem, vt differit Rictanus Commentario in librum Galeni de ossibus c. 8. tamen illa ipsa materiæ abundantia, tenuitati sensus non fauet. Itaque capitis exiguitas, vndecumque potior est habenda, quia & materia præ paucitate tractabilior est, & aptior vt exquisitè formetur; nec præ tenuitate obstruit vim sensus, quam obtundit obesitas ex materiæ

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Caput.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

vbertate. & ſpiritus meliùs vniti, nec in ampla cerebri capacitate diſſipati, functiones animales meliùs obeunt, vnde per ſympathiam & concomitanter, perfectior vſus facultatum ſuperiorum. Facit etiam paruitas capitis ad audaciam, & idcirco Paulus Vecchi obſeruat. phyſiogn. 22. aduertit ſapientem Eccleſiaſtici 25. aſſerere non eſſe caput nequius ſuper caput colubri & non eſſe iram ſuper iram mulieris: quia ſicut caput colubri quippe paruum eſt nota audaciæ ſerpentis; nam cor minùs refrigeratur ob puſillitatem cerebri: ita in muliere ſignificatur vigere iram & furioſum impetum. In ſumma S. Paulus cuius vnguem vnum orbis vniuerſus non æquaret ex S. Chryſoſtomo hom. 13. in primam Corinthi. eiuſdem S. Chyſoſtomi, teſtificatione orat. in SS. Petrum & Paulum, ac Nicephori l. 1. cap. 37. fuit capite modico: quo vno exemplo, omnia quibus capitis breuitas & puſillitas impeti videbatur, contrita manent.

Naſus.

VII. Naſus longus ſapientiæ index.

NAſum ſumi pro iudicio, vel vnum illud Horatij euincit.

——— Non quia nullus

——— Illis naſus erat.

Suffragatur Martialis cum ait. [Non cuique datum eſt habere naſum: Et alibi. [Naſutus ſis vſque licet, ſis denique naſus.] Quo

ergo nasus erit prolixior, eo erit vberioris iudicij ac sapientiæ nota. *Sectio 3. Breuitas in naturalibus.*

Scriptura ipsa astipulatur, vt obseruauit S.Gregorius 1. p. c. 11.expendens quod Leuit. 21. homo paruo naso, repellitur à sacro ministerio. Nasus. [Paruo naso est (ait S. Gregorius, qui ad tenendam mensuram discretionis, idoneus non est. Naso quippe odores fœtoresque discernimus. Rectè ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Vnde & in laude Sponsæ dicitur; Nasus tuus, sicut turris quæ est in Libano: quia nimirum S.Ecclesia quæ ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem conspicit,& ventura vitiorum bella,ex alto deprehendit.] Qui S. Gregorij locus adducitur d. 49. c. hinc etenim ad monstrandum repellendos esse à sacris ordinibus qui ad eum modum paruo sunt naso. In quam rem videndi Albertinus.V. Nasus. & Speculator tit.de dispensat. §. iuxta vers. item in veteri. Est ergo nasus symbolum sapientiæ ac prudentiæ & acritudinis iudicij. Vnde nasuti passim dicuntur, quibus perspicacior est animus, & defœcatius judicium. Possètq; facilè eodem reuocari quod prouerbiali locutione homo emunctæ naris, dicitur pro homine cordato, & tersi iudicij. Nimirum præter ea quæ ab Artemidoro l. 1.c. 29. in hanc rem proferuntur, dum corpori hic alligatur anima bonitas iudicij,& acumen intellectus, nexum aliquem habet cum cerebri

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Nasus.

constitutione & qualitate. Nam quandoquidem anima est forma corporis, omnes eius operationes etiam spirituales connexionem aliquam habent cum corpore, non quod pendeant directè & per se à corpore, vel à corporea aliqua facultate, sed quod ita confertæ sint & implâratæ spirituali subiecto facultates spirituales, vt tamen erumpere in actum pro hoc rerum statu nequeant, quin facultas materialis concomitanter obeat suam ipsa quoque functionem. Intellectus igitur, qui est animæ intellectualis veluti oculus, nexum habet pro hoc statu cum phantasia, quæ est potentia materialis inhærens cerebro. Vnde pro cerebri nitore & puritate, meliùs & commodiùs obit suas functiones, indeque ob concomitantiam cum phantasia, ex cerebri expurgatione, meliùs ac perfectiùs obeuntur functiones intellectus, & purius, acutiusque est iudicium de rebus, quod est proprium facultatis intellectiuæ munus. Atqui ad cerebri expurgationem apprimè confert nasus. Quod enim rectè admonet Epictetus apud Arrianum l. 4. cap. 11. natura nares dedit tanquam tubos quibus excrementum pituitosum efflueret.

Itaque quo Nasus erit prolixior & capacior, eo meliùs & abundantiùs effluet mucus, sicque negotiatio phantasiæ erit expeditior & melior, atque adeò etiam concomitanter & indirectè ratione connexionis cum phantasia, iudicium existet limatius, & purius atque

omni ex parte perfectius. Notùs longus Cyri nasus index perspicuitatis eius & intelligentiæ. Vnde Persis nasuti, quos grypos vocant quod Cyrum referrent, fuere in veneratione. Hercules naso fuit longo, vt ex Hieronimo philosopho scribit Clem.in Prot. Passim item acutæ nares pro acri iudicio vsurpantur, iuxta illud Flacci l. 1. satyr. 8.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Nasus.

——— *Acutis*

Naribus horum hominum rideri possit. ----

Et quia sapiens idem & patiens Nahum 1. vbi nos habemus Dominus patiens. Hebræa habent, qui nares habet longas: sicut è contrariò Prouerb.14. vbi nos legimus vir impatiens operabitur stultitiam, Hebraícè est qui breuibus est naribus, vt enim notauit Paulus Vecchius obseru. 45. physiognomica, ex longis naribus cor non facilè exæstuat, sicut ex nariũ angustia & breuitate. Nihil dico de pulchritudine, quam longus nasus conciliat, & idcirco Nicolaus Susius in dissertatione B. Matiæ pag. 165. notat apud Indos quasdam gentes arte & nutricum industria nasum puerorum producere, vt sint venustiores. E contrario autem quàm deformes simi si alijs oculis obiiciantur quàm Æthiopum, qui quod passim simi sint æquè ac nigri, deorum quoque simulachra effingunt teterrima, & naso penè nullo? Alij omnes aliud planè statuunt, & nasi breuitatem deformare hominem interpretantur. In partibus enim humani corporis efforman-

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

dis, natura penè æquis passibus incedere statuit concinnitatem & vsum: ac proinde sicut nasus prolixus est vtilior ad finem expurgandi cerebri. adde etiam ad finem percipiendi odores, & obeundi munus prægustatoris, respectu gustus, vt Philo. l. de sacrif. Abelis scitè pronunciauit; ita qui nasus est promissior, idem est & pulchrior: Flaccus sanè in arte poëtica id agnouit, cum dixit.

Nasus.

Hunc ego me si quid componere curem
Non magis esse velim quam paruo viuere naso
Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo.

Iustinianus Rithnometus vtrumque defectum propositum, ob resectum sibi nasum, adeò sensit incommodum, vt præ ira inde concepta, quoties expurgandus esset magno cum labore humor excrementitius deffluens è cerebro per patentem nasi resecti canalem, vnum è rebellibus à quibus sic truncatus & deformatus fuerat interfici mandaret.

In summa Prouerbium est, vt ait Riolanus l. 4. Antropograph. c. 6. nasi magnitudine, concipi muconis quantitatem ad significandum nasutos facilè esse cordatiores, & locupletiores ac digniores. Sanè nasum B. Virginis fuisse longum, & accedentem ad aquilinum notat Ascanius Persius, in historia imaginis Montis Guardiæ ad Bononiam à S. Luca depictæ, in qua imagine nasus Deiparæ ea forma & magnitudine exhibetur. Sed & Nicephorus

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

l. 1. cap. 23. ex Epiphanio repræsentans formam Deiparæ, faciem illi longiorem, manus item ac digitos longiores,& nominatim longiorem ei fuisse nasum confirmat. Et quia eodem Nicephoro teste B. Virgini matri suæ Christus corpore & confirmatione membrorum fuit quàm simillimus, restat vt Christi quoque nasus fuerit oblongus non indecenter qualis est in quibusdam deformis protensio nasi, quæ sola negatur Christo apud S. Birgittam l. 4. c, 70. cum nasus Christi dicitur fuisse paruus nec nimis magnus sed longitudine conuenienti atque decora. Principes Apostolorum,naso oblongo describuntur à Nicephoro l. 2. c. 37. Simos,quibus nasus breuis est aut ferè nullus, luxuriosos esse scribit Aristoteles in physiog. nam propter densitatem & duritiem materiæ,vnde simitas existit, calor quo pollent simi acrem titillationem infert, vnde ad labem illam, summa propensio. In summa, tametsi vix dignus est Artemidorus, cuius somnia huc aduocentur; Tamen & quoque ipse pro longo & grandi naso pronuntiauit,statuens signum id esse,& subtilis ingenij, & magnæ in negotijs dexteritatis, & accessus ad uiros sublimes. Omnia autem alia significari naso breui aut nullo; idque si somniare ægrotanti contingat præsagiri certam mortem, quod mortuorum capitibus desit nasus, ita ille libro Onirocrit. 1. quæ pro longi nasi prærogatiuis ex Petro Ciruelo adducit Tor-

Nasus.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

reblanca l. 1. de magia c. 9. num. 35. continentur in antedictis. Argumentum non inidoneum pro laude Nasicarum suppeditat quod pro ingenti dedecore atque supplicio nasus quandoque abscissus legitur. Sic factum dixi Iustiniano Rithinometo, idem factum Leontio item Imperatori: Esséque eam pœnam atrocem statuit Federicus Imperator in constitutionibus Siciliæ. Nec dubitat Paris de Puteo tract. de re militari pag. mihi 418. asserere maius esse damnum & probrum naso priuari, quàm altero oculo.

Nasus.

VIII. *Nasus breuis multipliciter opportunior; nec qui naso protentiore idcirco sapientiores.*

TAmetsi per analogiam ad nasum corporeum qui quò amplior & longior, eò videretur potiore vi odorandi pollere debere, passim homo nasutus, & benè à naso constitutus idem sonat quod perspicacem, & iudicij elimati ac nitidi, tamen dimissis metaphoris quid naso & prudentiæ? An non Sinæ inter omnes nationes exteras pollent prudentia & ingenio; & tamen omnes sunt naso admodum exiguo uix prominente, vt scribit Trigaultius l. 1. exped. c. 8. Et Socrates fuit sapientissimus quamuis naso erat breuissimo; imo verò Nasicæ hebetudinis insimulari & notari so-

lent; vt patet ex vulgari adagio, quo homines alteri stolidè obsecundantes, & quocumque is voluerit impellendos, dicimus nare ab eo trahi, metaphora sumpta à bubalis, qui annullo in summam narem inserto, perinde atque equi, freno circum aguntur quo lubet. Vsus est ea Prouerbiali locutione Lucianus dialog. de hæresibus, & in dialo. quodam Iouis ac Iunonis. Redolent ergo bubalos & nullo iudicio esse insinuantur qui naribus sunt prælongis. Eadem apud S. Gregorium. l. 31. moral. cap. 13. nota est superbia, vnde exponens illud, nunquid volet Rhinoceros seruire tibi? longum Rhinocerotis nasum ijs tribuit, qui præ superbia exleges fuerant, & iugum Dei detrectarant. & Psalmo 9. vbi vulgatus habet; secundùm multitudinem iræ suæ non quæret, Hebræa sonant, præ altitudine nasi, id est interprete Genebrardo præ superbia & arrogantia. Passim quoq; lõgus nasus pro nota iræ vsurpatur. Est quippe nasus sedes irę, iuxta illud Persij.

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Nasus.

Disce sed ira cadet naso, rugosaque sanna.

Et apud Psaltem, vbi nos legimus, liberator meus de gentibus iracundis, Hebræa sonant de gentibus nasi. Multa in hanc rem subministrabit Delrio Adagiali 139. veteris Testamenti. Quid quod Angeli Politiani distortos pro Sacerdotæ mores describẽs Iouius eo elogio, quo cæteris eius dotibus panxit, enormitatem nasi in eo cõsiderat? Helegabelus verò spurcissimũ planè, ac fœtẽtissimũ monstrũ, ex nasi magni-

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

tudine, de aptitudine, ac procliuitate ad omnem obscœnitatem pronunciabat. In quam rem alia quæ pressa malo, dabit Tiraquel. ad l. 9. connub.num. 99. Est item longus nasus nota subsannatoris, quo spectat illud Plinij lib. 11. cap. 32. [Et altior homini tantùm, quem noui mores subdolæ irrisioni dicauere, nasus.] Cui verò ignotum illud Hispani Poëtæ.

Nasus.

Maiores nusquam ronchi, iuuenesque, senesque
Et pueri nasum Rhinocerotis habent.

Id est omnes versi sunt in sanniones, etiam pueri indulgent vncis naribus, vt loquitur Persius, nasóque adunco suspendunt scriptores. Sidonius carm. 3. ronchos ipse quoque pro sannis, & irrisionibus vsurpans, ronchisono rhinocerote notari dixit, pro eo quod est irrideri & subsannari. Et l. 1. epist. 6. ronchantes bubulcos dixit,pro deridentibus. Nec aliter accipio narem Rhinoceroticam quàm carm. 9. extremo despuendum admonet.

Hæ omnes promissi nasi tetræ notæ,morales sunt,ac mysticæ: Illud breuis nasi decus ac commodum & Physicum, quod cum nasus respirationi & odorum perceptioni, & expurgationi cerebri seruiat; omnes illæ functiones videntur expeditiùs obiri per breuem nasum. Neque enim sensus odorandi sedes in ipsomet naso est, sed in processibus mammillaribus, in quos cerebrum desinit. At quò tubus narium breuior

breuior est, eò citiùs odor erepit ad illos processus, & faciliùs quoque ac liberius emittitur aër, itemque mucus effluens è cerebro. Vnde si commoditas & concinnitas partium, in humano corpore ex æquo se habent, nasus breuis concinnior haberi debet, iuxta illud Martialis l. 4. epigr. 42. aliàs 25.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Nasus.

Frons breuis, atque modus breuiter sit naribus vncis.

S. Paulum breui naso, seu simum exhibet Lucianus in Philopat. tametsi dissidet Nicephorus l. 1. cap. 37. E contrario de longis naribus ita Aristoteles in physiogn. [Qui nares habent oblongas, & in acutum desinentes iracundi sunt, & referuntur ad canes.] An hoc spectarunt Sanctæ illæ Virgines, quæ studio castitatis se denasarunt? Non fuit certè apud illas in pretio nasi longitudo quandoquidem Deo gratificaturæ, & pudicitiam in tuto locaturæ nasos reciderunt vel imminuerunt. S. Elba Collinghamensis Abbatissa cum omnibus sui Parthenonis puellis Deo consecratis, imminentibus Danis nasum sibi cum labro superiori ad dentes vsque resecuit ne ludibrium impuris hostibus fierent. Narrat in Anglicana historia Matthæus VVermonasteriensis ad annum 870. de S. Virgine Odda cum à sponso Simone & patre vrgeretur ad nuptias cōtra addictam Christo sponso fidem, idem narrat Philippus Abbas Gaffridus apud Tilmannum in allegorijs ad c. 18. Esaiæ scribit nobilem Vir-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Nasus.

ginem suo tempore ne nubere cogeretur nasum sibi abscidisse. Exemplum aliud minus vulgatum adscribo. Mons hilaris, vulgò Montalegre apud Cossetanos, iuxta Barchinonem locus est in quo moniales S. Augustini, per duo circiter sæcula sanctè ac religiosè Deo sunt famulatæ. Nam postea is locus 1348. translatis Barchinonem virginibus, cessit patribus Cartusianis, dum staret Parthenon, Nobilis quidam exarsit in vnius monialis concupiscentiam, crebris aditionibus & munerum pretiosorum oblatione fatigans, & in laqueum abducere moliens piam Virginem, quæ vt rupes firmata & ad fluctus illisos semper fortior, quæsiuit denique ab impuro proco, quid tandem ipsi in ea arrideret. Eo allegante nasi pulchritudinem, nihil cunctata arrepto cultello, qui in promptu erat, nasum impacto validè ictu resecuit & amasio porrexit hæc effata: accipe quod tam pulchrum tibi videtur, & vade in pace, mihique iam ampliùs molestus esse desine. Obstupuit procus steteruntque comæ & vox faucibus hæsit, nec sustinens pudorem quo suffundebatur fuga se inde proripuit. Moniales demiratæ sororis factum, acceptum cum reuerentia nasum tanto studio retentæ pudicitię testem infoderunt cœmeterio. Ibi ex hoc veluti semine arbor grandis est enata, quæ proximis tantùm annis emarcuit, flores eius albi specie & magnitudine pomorum, miræ erant suauitatis. Fructus erant grana quædam

quibus naturaliter nasi forma insculpta cernebatur, ad vsum rosariorum quæ ex ea materia confici solita à Cartusianis patribus,& adhuc superesse illius materiæ sacra rosaria non pauca habet eorum Chronicon ineditum, cum de Cœnobio Montis Hilaris,cuius Chronici Auctor est Nicolaus Moulin Cartusiæ syluæ benedictę Prior.Non est igitur in laude nasi longitudo qnandoquidem sanctæ animæ praoptauerunt perbreuem aut etiam nullum. *Sectio 3. Breuitas in naturalibus.* Aures.

IX. Longæ aures ad organi tegmen ac securitatem oportuniores,nec ad ornatum inelegantes,falsò insimulatæ barditatis.

TRactans aurium gratiam S.Ambrosius 6. hexam. c. 9. omnino fauet aurium protensioni. [Præstantissimum (inquit) audiendi munus est,& visui suppar gratia; ideo aures extensiores vt & ornatus decorem præferant; & excipiant omne illud qñidquid de vertice sordium humorisve defluxerit;simul vt in earū finibus vox repercussa,sine offēsione interiores ingrediatur anfractus. Nam nisi ita esset,quis non ad omnem fortioris sonum vocis, attonitus redderetur,cum inter ipsa subsidia frequenter, improuiso ictus clamore, nos obsurdescere sentiamus ? tum velut quædam propugnacula videas prætendere aduersus frigoris asperita-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Aures.

tem, calorisque flagrantiam, vt neque frigus penetret ductus patentes, neque nimius adurat æstus, sinuatio autem interiorum aurium modulandi quemdam numerum præstat & disciplinam, siquidem per anfractus aurium quidam rithmus efficitur, & modulis quibusdam ingressæ sonus vocis exprimitur. Tenaces præterea sermonis accepti, ipsos esse anfractus aurium, vsus ipse nos docet, siquidem velut in concauis montium, vel in recessu rupium, vel in anfractu fluuium, vox auditur dulcior, & responsa suauia referens, Echo resultat.] Hæ omnes aurium externarum vtilitates multò magis se produnt in auribus longis atque protensis quàm in breuibus. Itaque meritò longæ aures breuibus anteferuntur.

Nec verum est auricularum protensionem barditatis esse argumentum, vt iactatum est ex fabulæ Midæ, qui ob stupidum de Marsya Tibicine iudicium, cuius cantum, Apollinis cantui antetulit: muctatus est prælongis auribus in stupiditatis argumentum. Hoc totum Fabulosum est, nec vniuersaliter valet; nam inter impensè auritos recensentur Dyonisius Areopagita in Menæis Græcorum, & Cardinalis Bellarminus apud optimum & pereruditum patrem, Fuligatum vitæ scriptorem. Quis tamen Dyonisio plus valuit ingenio? Immensas ei laudes ab ingenij sublimitate pangunt Menæa, & eam ob causam à S. Chrysostomo hom. in falsos Prophetas dictus est volucris

cœli. Cardinalis verò Bellarmini sapientiam, ingenium, iudicium, & alias insignes dotes tot eximijs scriptionibus proditas, nemo satis demiretur: & tamen vterque admodum longas aures prætulit. Quare euanescit calumnia de stupore longis auribus comitante.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Aures.

X. *Aurium longitudo Asinina, breuitas elegantior & vndecumque commodior.*

AVrium breuitatem ad elegantiam & vsum opportuniorem esse protensione, perspicuum est ex incommodis, quæ nimium extantes aures consequuntur, & ex communi sensu quo longæ aures in sannarum & derisionis argumentum vertuntur, & qui eas præferunt pecuarijs Arcadicis annumerantur, & sannæ posticæ obiiciuntur: [Apud Scythas Fanesios esse referunt, in quibus nuda alioqui corpora prægrandes ipsorum aures tota contegunt.] Verba sunt Plinij l. 2. c. 13. Meminit eorundem Mela l. 3. Vocans Sarmalos. Meminit & Strabo vocans ἐνωτοκοίτας, eo quod dormituri auri vni vt strato incubarent, & altera totum corpus contegerent. Nouata voce græca Isidorus l. 11. Originum c. 3. vocat Panatios quasi toti esse aures viderentur. Panasios legit Turnebus 6. aduers. c. 19. existimans corruptè legi Fanesios, cùm ibi legẽdum fuisset

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Panesios. Neminem latent Neronis & Claudij de decora, At vterque prælongis fuit auribus, & idcirco Persius Neronem admorsurus Satyra 1. dixerat.

Aures.

Auriculas Asini Mida Rex habet.

Tametsi Cornutus Persij in Philosophicis magister & scriptorum censor, ac postea interpres, quem ipse Persius Satyr. 5. effusè celebrat declinans temporum inuidiam, fertur eum versiculum hoc modo immutasse.

Auriculas Asini, quis non habet?

Sed Cornuti Commentarius habet eam mutationem à Persio ipso factam, ne fureret Nero se notatum & sugillatum animaduertens. Vt-vt sit fuere Neroni, fuere Claudio probrosissimis hominibus, aures protensissimæ; ac proinde longæ aures ominosæ haberi debent, sanè quorumcumque brutorum aures, præ longitudine sunt nobiles: (præterquam simij qui rude hominis imitamentum est quoad corporis compagem) hoc autem non obscurum argumentum est, aures oblongas, ad brutam conditionem accedere. Et idcirco Ethnici, vt Christianorum Deum deridiculum exhiberent, auribus asininis dehonestarunt, dixeruntque Ononychiten, vt est apud Tertullianum cap. 16. Apolog.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

X I. *Barba promissa virilitatis index, decus hominis.*

Barba.

ESse barbam virilitatis testem, & quo longior ac promissior est roboris & virilitatis auctionis argumentum suppeditare, habetur ex egregia Epicteti dissertatione apud Arrianum l. 1. cap. 16. [Barba (inquit S. Hieroni. in c. 5. Ezech.) virilitatis indicium est.] Eodem ferè recidit quod barbam virilis ætatis ornatum nominat S Hilarius in Psal. 132. Ergo quo promissior est,eo auctioris virilitatis est tessera.Suffragatur Scriptura. Collaudat enim barbam,barbam summi Sacerdotis id est barbam admodum promissam.Nam congeminatio illa de more Scripturæ ad magnitudinē & amplitudinem pertinet; vt cum dicitur Rex virtutum dilecti,dilecti,id est dilectissimi.Eam itaque barbam promissam summi Sacerdotis Psalmo 132. memoratum signasse virilitatem & ingentes animos Apostolorum & virorum Apostolicorum auctor est ibi beatus Augustinus,cuius hæc est oratio.[Barba significat fortes , barba significat iuuenes, strenuos, impigros,alacres. Ideo quando tales describimus, barbatus homo est , dicimus. Ergo illud primum vnguentum descendit in Apostolos,descendit in illos qui primos impetus sæculi sustinuerunt. Descendit ergo in illos Spiritus

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Sanctus. Nam & illi qui primùm in vnum habitare cœperunt, persecutionem passi sunt, non victi. Etenim & caput iam passum præcesserat, vnde descendit vnguentum. Præcedente tali exemplo; quis vinceret barbam? Ex illa barba erat Stephanus Sanctus.] En qua ratione Spiritus Sanctus fortitudinem virilem perfectam barbæ prolixæ nomine expressam voluerit. Vt iam videas non in fabulis duntaxat haberi, typum fortitudinis esse barbam promissam, quod de Hercule ab antiquis traditum, totam eius fortitudinem in barba statuentibus S. Augustinus refert serm. 6. ex 4. nouis. pag. mihi 79. Habet item barbam promissam, pro fortitudinis symbolo. S. Hieronimus Isaiæ 7. ad illud; radet Dominus pilos, & barbam vniuersam, & Rupertus in cap. 14. Leuit. Videndus Georgius Venetus Cantico 2. toto, & Cantico 18.

Barba.

Est præterea barba decus hominis, ac proinde quo prolixior est, eo maiorem conciliat homini cum venustate dignitatem. Hoc ornamento destitui hominem, aut breue & accisum præferre, inhonorum duxit Lucianus dialog. Cynicus: perinde esse censens homini adimi barbam, vel admodùm breuem esse, atque leoni iubis vacare, cásve habere præexiguas. Præiuerat Cynicorum Antesignanus Diogenes, naturam accusari ab eo dicens, qui barbam raserat, quasi doleret se non factum fœminam qui decus viri proprium abiecisset. Vi-

de an non concinnat his verſibus Alexis.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

Si quem reciſa fortè barba videris
Tonsáve ; facturum quid horum dicito.
Mihi videtur militare velle,vel
Feciſſe barba cuncta quæ contraria;
Ingénſve prorſus contigiſſe huic malum.
Quid per Deos villi moleſtiæ afferunt,
Ob quos viri videmur eſſe ſinguli,
His quid putas feciſſe niſi contrarium?

Artemidorus certè l. 1. Onirocrit. c. 32. non ſecùs honeſtari hominem per barbam dixit, quàm honeſtatur pater per filios, quos gloriam eſſe parentis,Spiritus Sanctus profeſſus eſt. Polyphemum Naſo ſic inducit loquentem.

——Turpis ſine frondibus arbor
Turpis equus niſi colla iuba flauentia velent.
Pluma tegit volucres, ouibus ſua lana decori eſt,
Barba viros hirtaque decent in corpore ſetæ.

Quàm verò deformes aulici Conſtantini Copronimi , omnes barba poliati ? Acta ſiquidem S.Stephani Auxentiani, produnt ſpurium illum ea deformitate lætatum, vt Moyſi Leuit 19. barbæ reciſione interdicenti contradiceret. Et idcirco omnibus tam iuuenibus quàm ſenibus, barbam ad cutem vſque radere præceperat,vt qui eos tanquam ſalaces equos,

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Barba.

ad bene ſemper curandam cutem, atque ad laſciuiæ ſtudium extimularet.] Deformiſſima profectò raſio, ſed qui fœditates Copronymi nouit, minimè mirabitur, & hanc quoque ei placuiſſe. Diſertè autem decus viri à barba agnoſcit Clemens Romanus 10. Conſt. c. 3. his ſanè grauibus verbis. [Oportet præterea non barbam radere, neque formam hominis contra naturam mutare. Ait enim lex non raderis barbas veſtras. Mulieres namque vt deceret non eſſe barbatas, fecit earum Autor Deus: viros contra vt non deceret, idem iuſtè ſtatuit. Tu verò ſi hæc facias, vt alicui placeas (id quod eſt contra legem) execrabilis apud Deum eris qui te ad imaginem ſuam effecit.] In huius loci defenſione Turrianus exiſtimat vetari raſionem barbæ in viro ſeculari & laico de quo ſolo agitur toto eo libro à Clemente, quia barba decus eſt viri ſecularis, & ei data eſt ad gloriam virilitatis, vt ſcilicet qui ſecundum naturam præeſſe debet mulieri, ex barba admoneatur vt fortis & virilis ſit, & mollitiem atque impudicitiam omnem fugiat. Hæc eſt gloria & hoc decus barbæ, vt iam ſi quis effœminatè aut impudicè eam radat, contra naturæ ipſius doctrinam faciat, & legi morali in Leuitico latæ de barba non radenda aduerſetur, ſic accipit Clementem Romanum Turrianus, nec non Epiphanium in hæreſi Meſſalianorum quos Sanctus Epiphanius increpat ob detonſionem barbæ,

quæ eſt forma viri, & inſinuatam ea muliebri ſpecie effeminationem virilitatis atque laſciuiam. Qua ex cauſa Mahumetani & paſſim alij infideles propter mollitiem & impudicitiam omnes nullo ætatis diſcrimine barbam radunt. Non ita Iudæi, aut olim Chriſtiani laici, ad quos Clemens ſcribebat. Ac ne Ethnicos quidem valdè antiquos aliter ſtatuiſſe de barbæ decore, monſtrant quæ præmiſimus. Sed præclarè præterea decus hominis à barba expreſſit Dio Pruſæus orat. 33. in fine, vbi barbæ reſectionem qualis eo tempore, indita erat, non aliud eſſe ſtatuit, quam effœminationem dehoneſtantem ſexum virilem; & deriſionem artificij naturæ, quæ hominem barba decorauit. Non minus ad hominis venuſtatem conferre barbam, quàm criſtas ad ornatum galli gallinacei, & iubar ad ornatum leonis admonet Epictetus apud Arrianum l. 1. c. 16. vt proinde quemadmodum Gallus ſine criſta, & leo abſque iuba deformis & fœdus appareret; ita homo, ſi barba deſit, inconcinnus & turpis appareat.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

Quæ omnia rata habet Muſonius apud Stobæ. ſect. 6. & Clemens Alex. 3. pæd. c. 3. addens Deum tanti facere barbam, vt eam ſimul cum prudentia iuſſerit adeſſe hominibus, & hanc eſſe pulchritudinem congenitam, generoſam, & ingenuam, quam nefas ſit exterminare. In Scripturis barbæ reſectionem probro duci notat Sanctus Cyrill. in c. 7. Iſaiæ.

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Barba.

Agnouerunt prisci Philosophi, quæ hactenus dicta sunt de barba masculam sapientiam notante,& hominem decenter exornante; & vtrumque eo aptius & meliùs præstante, quo est prolixior: Itaque barbas habuere promissas. Primus inter Philosophos barbam aluisse proditur Antisthenes vt est apud Suidam V. *χαθεῖναι.* Inde verò vsus manauit ad omnes Philosophos, ita vt barba promissa, & baculus,& pallium, tanquam professæ Philosophiæ, vulgares notæ haberentur, vt Theodoretus tradit serm. 1. de prouid. initio. Notas boni viri vocabat Phocion arguens Alcibiadem Laconem referente Plutarcho in Phocione,quia scilicet est nota Philosophi. Idem de Socrate ferunt illa Persij Sat. 4.

——Barbatum hoc crede magistrum
Dicere sorbitio tollit,quem dira cicuta.

Vniuersè idem constat ex Luciano in Gallo vbi Philosophus inducitur barba mirè tragica;hoc est hircina. Item constat ex Agellio l.9. c. 2. vbi refert Secorum polliatum quemdam & crinitum, barbaque propè ad pubem vsque porrecta,adiisse Herodem Atticum consularem virum,& interrogatum quis esset, vultu, sonituque vocis obiurgatorio, Philosophum se esse dixisse; miratúmque cur quærendum putasset Herodes,quod rideret in barba promissa & pallio. Nominatim de longo Cynicorum barbitio,res est vulgatissima. Eáque est causa cur Prudentius in Apotheosi,

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Cynicos nominet hircoſos, à barba videlicet profuſa, cuiuſmodi eſt hircorum. Sed Apuleius l. 11. Mileſ. vniuersè omnibus Philoſophis hircinam barbam videtur adſcribere, promiſſam ſcilicet & hirſutam in acutum deſinentem, quæ eſt notio hircinæ barbæ apud Ammianum l. 25. Ait ergo Apuleius. [Nec ille deerat qui Magiſtratum faſcibus purpuraque luderet, nec qui pallio, baculóque & braxeis, & hircino barbitio Philoſophum fingeret.] Lucianus ſubinde in βατὺν πώγωνα, Philoſophorum incurrit, Theſmopolidis Philoſophi barbam mirè hircinam vocat in Gallo. Eaque eſt barba de qua Horatius 2. ſerm.

Barba.

Iuſſit ſapientem paſcere barbam.

Meminit eiuſdem promiſſi barbitij Philoſophici S. Chryſoſ. homil. 17. ad PP. Apud Plutarchum l. de differ. Adulat. & amici barba Philoſophantis ad talos vſque demiſſa refertur. Virum ſapientiſſimum Thomam Morum prolixa barba delectatum, ſcribit in eius actis Stapletonus c. 16. Nec præteritum volo Carolum Magnum virum profectò ſapientiſſimum cuius barbam ad pubem vſque promiſſam referunt, vt ſcribit Heruetus orat. de alenda barba. Sanctus Eduardus Rex Angliæ cum eius ſacrum corpus multis poſt annis educeretur è loculo conſpectus eſt habere barbam ad pectus vſque demiſſam. Priſci Monachi quos S. Chryſoſtomus ſolet Christi philoſophos nominare, inſigne iſtud philoſophiæ

Sectio. 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

adamarunt,ita vt essent plerique omnes barba valdè prolixa. Barbam S.Arsenij ad ventrem vsque profundam,exhibent eius acta apud Surium 19. Iulij. Cyrillus Monachus qui acta S.Euthymij accuratissimè conscripsit barbam ei ad zonam vsque fuisse promissam testatur. Res eo deuenit vt plerique Monachorum non secus Philosophi Ethnici longitudine barbæ definirent vitam monasticam; & reprehensioni obnoxij euaserint qualem instituit Isidorus Pelusiota l. 1. epist. 92. & S. Hieronimus epist. 22. quæ est ad Eustoch. de custod. virginit. vbi hæc obiter in monachos ementientes perfectionem externa specie,& ostentantes Philosophiam Christianam. [Fuge quos videris catenatos, quibus fœminei contra Apostolum crines, hircorum barba, nigrum pallium,& nudi in patientia frigoris pedes.]Non perstringit nudipedalia quæ Sanctè & religiosè obeuntur, Neque nigrum pallium quale olim erat omnium Monachorum, neque admotionem quamcunque catenarum quibus plerique viri sanctissimi vsi referuntur,sed tantùm in his omnibus,atque adeo etiam in barbæ promissione,reprehendit ostentarionem & ementitionem sapientiæ Monasticæ, per eiusmodi animalia gloriæ.

Clericos item initio barbam aluisse,& promissam gestasse habetur ex Clemente Alexand. 3. pædag. c. 3. & ex S.Cypriano l. 3. testimo. ad Quirinium c. 85. ac S. Epiphanius hær.80.

quos allegat Sauaro ad Sidonium l. 4. epist. 24. inferens hanc esse traditionem Apostolicam qua in parte valdè commodat causæ Ioannis Pierij Valeriani, qui audita Pontificis voluntate de barbis Sacerdotum minuendis Apologiam conscripsit pro barbis Sacerdotum qua totus est in tuenda barbarum promissione etiam quoad Sacerdotes. Præter vsum porro Ethnicorum quibus barba promissa venerationi fuit, adducit quæ habentur in lege Moysi, de non corrumpenda facie barbæ vt habent 70. Leuit. 19. vbi Hesychius l. 6. [Non oportet (inquit) barbam radere, vel secundùm 70. corrumpere faciem barbæ, quia perfectionis nostræ signum barba est. Virtutes autem designant veram nostram perfectionem quas incongruum est corrumpere, operantes non verò, sed ab falso & ficto habitu.] Adducit præterea Pierius, vsum nouæ legis, in qua & Christus ipse barba promissa fuisse describitur, & Apostoli, Paulus in primis quo nihil barbatius esse ait, si picturis omnibus etiam antiquioribus credimus. Adde & viso diuino talem exhibitam esse eius barbam apud Bedam. 4. histor. c. 14. An diui Pauli imitatione, homo Apostolicus S. Macarius ex Antiocheno Patriarcha pius in Belgio Asceta barbam promisit in procinctu, siquidem ad viam patrum suorum, barbæ suæ partem præscindi, & ad matrem in Orientem transmittendam testamento legauit, Pignus filij nunquam redditurì, vt in Actis

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

Sectio.3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

eius notatur 10. Aprilis, cum eius obitus ex pestulentia describitur. Oportuit verò admodùm prolixam esse barbam, cuius partem tam procul transmitti placuerit,& ad vsum prædictum inseruire.

Quod verò nonnulli barbæ Sacerdotalis osores, aduersùs eius promissionem decretum 44. Concilij Carthaginens. 4. proferunt his verbis conceptum. [Clericus neque comam nutriat, neque barbam.] Ex vitiatione Codicum profectum contendit Pierius, allegatis in contrarium codicibus perantiquis Bibliotecæ Palatinæ,hoc est Vaticanæ quos item in hanc rem profert Sauaro ad librum 4.Sidonij epist. 24. Allegat item suum quendam M. S. codicem, & alium bibliothecæ S. Victoris Gandensis. Ex horum ergo & aliorum incorruptorum codicum fide, Canon Carthaginensis vna voce auctior sic habet. [Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat.] Huius autem vltimæ vocis erasio per aliquem malè feriatum Misopogonem magnas turbas excitauit,nonnullis ad antiqui Canonis vigorem retinendum,in Clericorum barbas insurgentibus. Simili flagitio alius iuxta Pierium, interpolauit decretum Alexandri tertij, quod in hæc verba referi solet. [Clerici qui comam & barbam nutriunt etiam inuiti à suis Archidiaconis tondeantur.] Hic ingestam esse à corruptore quopiam,vocem barbam,inde confirmat idem Autor quod decretum Alexandri verbis

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

verbis ipsis Concilij Agathensis exaratum sit: in concilio autem Agathensi solius comæ tonsura per Achidiaconos sit indicta, ne Clerici muliebriter comati, redolerent mollitiem aut turpitudinem comatorum, qui iam olim & apud Græcos, & apud Latinos olebant & audiebant pessimè tanquam fœmineum quid referentes: cum barba è contrario faciat vt viri sint,& videantur,qui barbam gestant, idque eò luculentiùs faciat quo est prolixior. Idem decretum de barbæ sacerdotalis abrasione quod Aniceto tribuunt Martinus Polonus in Chronico,& Petrus de Natal. l. 4. c. 57. ab Aniceto reuera non manasse, monstrat supra Sauaro. Pius verò V. in motu proprio anni 1566. cuius initium est. Sacrosancta Tridentina tantum præcepit barbam superioris labri tonderi in Sacerdotibus qui hauriunt diuinum sanguinem.

Barba.

Clericis igitur & Sacerdotibus Christianis barbæ promissio non repugnantibus Pontificum & Conciliorum decretis vsurpata est iam olim, contra quàm Ethnicorum Sacerdotes quippe effœminati, & impuri barba erant rasa, vt habetur Baruch 6. ibi enim de idolorum Sacerdotibus dicitur,in domibus eorum,id est idolorum Sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas,& capita & barbam rasam. Argumentum id erat mollitiei &effœminationis ipsorum:sicut etiam apud Romanos molles & elegantiæ studentes, barbam rasitabant, vt mon-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

ſtrant illa Tertulliani l. de cultu fœm. [Proprias præſtigias formæ,& hic ſexus ſibi agnoſcit, barbam acriùs cædere,interuellere.]Conſtantium raſis aſſiduè genis lucentibus ad decorem fuiſſe ſcribit Ammianus l. 21. in luctu tantum, vt elegantiam abs ſe abijci oſtenderent,demittebant barbam, vt ex Gellio l. 3. c. 4.Scipionis cum reus factus eſſet barbam radere pergentis narrationem referente liquere poteſt.Item ex facto Augusti accepta clade Variana vt narrat Sueton. in Octauio c. 23. qui in Iulio c.67. idem narrat de Cæſare audita clade Tituriana. Idem liquet ex Seneca conſol. ad Polyb. c. 32. ac Siſenna apud Nonium. V. vicatim. Alia adducit Cuiac. 6. obſeru. c. 5. Itaque quod apud Sidonium l. 4. epiſt. 13. Germanicus raſus barba deſcribitur , & quidem barba intra rugarum latebras verſis ad cutem ſecta forcipibus. Non rectè Baronius anno 58. de Epiſcopo dictum cenſuit , quem diſertè Sidonius Sacerdotis patrem filiumque Pontificis, non autem Pontificem appellat, & comptulum in graui iam ætate fuiſſe , apparet ex ea epiſtola. Studioſum item elegantiæ Theodoricum Gotthum,tametſi de more ſuorum Gentilium, hiſpidum & hirſutum robur eo habitu præferentium, hirtus genas erat,tamen barbam in mento habebat raſam , quod ſonant illa Sidonij l. 1. epiſt. 2. [Pilis infra narium antra fruticantibus, quotidiana ſucciſio,barba concauis hirta temporibus, quam

in subdita vultus parte surgentem stirpitus tõsor assiduus, genas ad vsq; forcipibus euellit, menti &c.lactea cutis.]Hoc Theodoricus,studio elegantiæ pro abusione inter Romanos vigente vsurpabat.Neque enim erat ea in viro vera elegantia ex mẽti grabredine malè petita exemplo mollium qui effœminationẽ suam ea vultus fœminei captata imitatione prodiderũt cum verius & naturale ac fuci expers viri ornamentum sit barba, præsertim luculenta atq; prolixa, pro quo decore aliqui olim fortunæ barbatæ supplices facti teste D. Augustino 6. Ciuit. c.1.hinc petẽda causa cur barbæ vulsio, vel recisio, aut etiam contrectatio vertatur probro,quod Forerius in c. 50. Esaiæ quod ad vulsionem attinet olim interdum vsurpatam, omnino æquale existimat esse expuitioni in faciem. Nec leuiùs de ea ignominia statuit M. Antonius Vlmius l. de fine barbæ humanæ sect. 3. c. 4. de recisione idem monstrat quod 2. Reg. 10. refertur de legatis Dauidis quibus barba ad ignominiam est rasa. Benè id probrum ibi expendit Abul. q. 5. & 6. de Petro præfecto ab Othone Imperatore dedito ad arbitrium Ioannis Papæ quem violarat dehonestato abcissione barbæ & impositione super asinum, obuersa versus caudam facie, videndus Nauclerus anno 965. Vitaldus Lituanus, Princeps suo æuo, potentissimus, vt scribit in Europa sua Æneas Siluius cap. 26. subditis adeò pauendus fuit, vt iussi laqueo se præfo-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

care, parerent potiùs, quam principem irritarent. Detrectantes ingenium vrsina pelle infutos, dilacerandos obiiciebat vrsis quos alebat in eum finem. Equitabat semper arcum tensum gestans in manibus eóque illico confodiebat quemcumque conspicatus esset incedentem aliter quàm luberet. Sanguinarius hic princeps tot tantisque terroris argumentis euincere nunquam potuit, vt populares quod maximè auebat, ad discrimen à principe, barbam raderent. Meliùs enim visum est Lituanis, ceruicis quàm barbæ iacturam facere. Itaque adactus est Vitaldus ipse, barbam & capillum ponere, & edicto cauere; ne quis prouincialium pilos faciei capitisvè deponeret, vt esset inter ipsum & prouinciales, discrimen. Hinc apparet quanto probro esset apud Lituanos, barbæ recisio. Alia in eam rẽ habet. Petrus Faber. l. 3. semestr. cap. 21. Et etiam considerandum quod refert Gul. Turius l. 2. belli sacri c. 2. de Balduino comite Edessano qui vt socerũ Michaelem nummosum hominẽ emũgeret, finxit oppigneratam abs se barbam fuisse, pro triginta millibus nummûm. Eam summam vel creditoribus militibus annumerandam illicò esse à socero in gratiam generi, vel huic subeundam tam grauem infamiam recisionis barbæ, quod opprobrium à facie generi amoliturus credulus socer summam quæ pacta ab eo dicebatur, annumerauit. Ex ea stropha intelligitur, quàm fœda macula olim haberetur barbæ minutio;

Barba.

vnde natum videtur adagium, quo ei qui dehonestatur, dicitur facta barba.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Contrectatio denique barbæ, quamquam alicubi beneuolentiæ index est, tamen alibi nota, nec ac etiamnũ est vilipensionis & dehonestationis. Nota est Papyrij apud Liuium historia. Is cum Senones Romam hostiliter irrupissent, pro foribus domus suæ sedit barbæ prolixæ ostentatione tutus inter hostes: id quod alij item Patres fecere, Barbaris barbitium illud venerabile demirantibus & venerantibus diu indemnes: donec Gallorum vnus Papirij barbam manu demulsit, quam apud Gallos posterioris adoptionis imaginem teste Aymonio l. 1. histor. c. 20. è contrario magnam interpretatur iniuriam Papyrius, impacto baculo hostem abegit, vnde Papyrij & cæterorum Patrum quos eatenus barba texerat, clades à Senonibus. Est nimirum barba, grande hominis decus, & vt est apud Vlmium in fragmentis de fine barbæ compendio exceptis sub initium, pars præcipua humanæ faciei, quam inter membra numerant Iurisperiti, probante Menochio de arbitr. casu 392. num. 32. videndus Maiolus de irregul. l. 5. c. 50. num. 3. & Cenedo collec. 11. ad decretal. num. 7. vbi an vellens barbam puniendus sit, vt membri truncator, quod volunt Baldus & Angelus, siue autem barba sit membrum siue non, est tamen insigne hominis ornamentum ac proinde ea vel attrectare familiaritas nimia & con-

Barba.

Sectio 3. temptio esse existimatur.

Breuitas in naturalibus. Fixum igitur esto barbam longam & prolixam virile decus esse & ornamentum, Christianos quoque decens, vt propterea S. Epiphanius. hær. 80. Massalianos reprehendat quod barbam quæ forma viri est, resecarent, quod ait in Apostolicis constitutionibus improbari, &. à statutis Apostolorum ac ab Ecclesia Dei esse alienum. In hanc rem plenissimè Antonius Otomannus, Hortensius Landus lib. de persecutione barbarum, Gentianus Heruetus orat. de alenda barba. Adrianus Iunius commentatione de coma cap. 2. Gueuarra ad illud Abacuc 3. denudasti fundamentum eius.

Barba.

XII. *Longa & promissa barba infidus sapientiæ index & debile Virilitatis animi argumentum.*

IN Philosophos barbæ profunditate ac promissione metientes sapientiam conclamatum sæpe est, vt notaui in proœmio ad moralem disciplinam §. 5. num. 58. festiuè in Anthol. Græcus Poëta, latinè sic expressus.

Reddere si valeat sapientem barba profunda
Esse potes doctus, barbiger hirce, Plato.

Martialis, paulo aliter, sed discrimine per modico.

Si promissa facit prudentem barba, quid obstat
Barbatus possit quin caper esse Plato?

Allusit huc Repulsus à Maximiliano Imperatore Venetus legatus quod barbitio careret, contestatus est mirè si ad grauia negotia apud Imperatorem tractanda barbam promissam exigi sciuisset adducturum se fuisse hircos barbitio promississimo vt si ex Africa petendi fuissent. Tragelaptris item, genus ceruorum est circa Phasidem, barba est promissa, ex Solino cap. 22.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

In monachis fictis qui barba tenus Christianam sapientiam præferebant, hoc sapientiæ ludibrium derisit Nazianzenus carm. in monachos fictos, his præter cætera.

Barba tibi sit longa, tibi pro tegmine saccus;
Ceruicémque terens, dogmata cude noua.
Quod si barbariem spires, omnésque lacessas
Angelus es, tantum barba pilusque potest.

Polyphæmus Cyclops barbam suam prolixam iactat apud Nasonem in metamorph. Iulianus Apostata, totius impietatis cloaca, barbæ promissione delectabatur, eóque nomine à nonnullis Capella dictus est, teste Ammiano l. 17. maximè autem ob barbitium Christianis derisus est, funes ex eo necti oportere dictitantibus vt ipsemet refert sub initium Misopogonis, quem ea de causa exarauit, vt Christianorum sannas depelleret. Longobardi iuxta reliquos dicti truces barbari, qui horridis ad Boream oris desertis, in Italiam migrarunt, & consederunt ad Padum: qui teste Otthone Frigingensi l. 2. cap. 13. & Paulo diacono l. 1. de

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

eorum gestis cap. 8. ab intacta ferro longa barba dicti primum Longobardi; nam lang eorum lingua, longam, bard barbam significat. Et concinit Guntherus cum ait.

Dicitur a longis ea Longobardia barbis.

Talesque describuntur Longobardi apud Boccacium l. 9. de casibus illustrium virorum pag. 103. Similique ex causa, Ennodus Iouinianum cui longa barba erat & vestitus Romanus derisit eo disticho.

Barbaricam faciem Romanos sumere cultus
Miror: & in modico distinctas corpore gentes.

Diabolus ipse specie humana obiectus, prolixam barbam præ se tulit vt videre est in S. Vincentij Ferrarij vita cap. 9. E' contrario & in Christianismo viri sanctissimi, & olim Ethnicismo sapientissimi quique, extra gloriæ animalia (notio Philosophi est apud S. Hieronymum) breui barba & recisa, vel rasa fuere. S. Petrus barba fuit omnino breui vt scribit Nicepho. l. 2. c. 37. Modicam S. Gregorij barbam describit Ioannes diaconus l. 4. vitæ cap. 84. Et tunc fuisse priscum vsum totius Cleri, testatus est S. Gregorius 7. epist. ad Iacobum Calanitanum. Apud Romanos soli iuuenes annum vsque 21. barbam aluere, cæteri veluti iam maturi & sapientes, barbam radebant, & diem positæ barbæ tanquam plenæ sapientiæ exigebant valdè festiuum, muneráque peti ac dari tum solita; quo spectant ludi

iuuenalium non illi à Salinatore in prælio voti de quibus Tullius in Bruto, ſed qui celebrabantur ob iuuentutem cum barba depoſitam. Feſti diei ea ex cauſa mentio eſt in Antol. ex Apollonide. Et eodem pertinet illud Iuuenalis.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

> *Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.*
>
> *Plena domus libis venalibus.*

Nero apud Suetonium barbam primam in aurea pyxide pretioſis margaritis ornata locatam conſecrauit in Capitolio: Meminit etiam Petronius pyxidis aureæ puſillæ in qua barbam Trimalcionis conditam eſſe dicebant. Lucianus explicatiſſimè in calce libelli de Dea Syria. [In ſacra ciuitate adoleſcentes barbas ſuas conſecrant; iuuenibus autem capillos ſacros à natiuitate vſque conſecratos demittunt, quos poſtquam in templo ſunt, reſecant, & in vaſa depoſitos, alij quidem argentea, multi verò etiam aurea in æde affigunt atque abeunt, inſcripto vniuſcuiuſque nomine. Atque hoc ego quoque, cum iuuenis adhuc eſſem, feci, & in templo meus capillus adhuc meumque nomen reſtat.] Videndi de hoc vſu Lipſius ad l. 4. Annal. Taciti. num. 34. Raderus ad Martialem l. 3. epigr. 5. & ibidem Ramires epigr. 6. Tornentius ad Suetonij Neronem cap. 12. Alex. Neapol. 5. Genial. cap. 18. plura apud eos legere eſt. de barba poſita ea qua dixi ætate vel ſub eam, quod ad-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

do quia aliquando terminus non eſt. Adeò ſtatus, ſicque Caligulam ex Suetonio cap. 10. & Dione l. 48. anno vigeſimo poſuiſſe teſtatur Macrobius in ſomn. Scipi. Tantùm in luctu cum omnia ſibi funeſta & lugubria præferebant, barbam promittebant, vt monſtrat Bernartius ad 6. Trebaid. v. 165. obſeruans quod in morte Germanici notatum eſt à Suetonio cap. 11. Caligulæ Regulos quoſdam barbam poſuiſſe, & vxorum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus; de ijs tantùm dictum eſſe qui ritu barbarico, etiamſi ætate grandes (quod Romanis non erat in vſu) promittebant barbas. Qui verò rectè cõpoſiti erant barbas non promittebãt niſi in luctu, vt de Romanis vicenario maioribus iam dixi, & de Hebræis liquet ex 2. Reg. 19. vbi Miphiboſeth deſcendit in occurſum Dauidis regredientis, illotis pedibus, ac veſtibus, & intonſa barba. Quæ cauſa eſſe poteſt vna de pluribus, præter eas quas profert Tardinus l. de pilis cap. 2. num. 5. cur religioſi quidam cœtus barbam prolixam retineant. Volunt enim more Romano agentes oſtendere verſari ſe in luctu perpetuo.

Barba.

Quod verò obtenditur eſſe virilis animi notam non poteſt conſiſtere cum vſu antiquo militantium, qui quantumcumque ritu barbarico eſſent, militaturi ponebant barbas iuxta illud Alexidis.

Si quem recisa fortè barba videris.
Mihi videtur militare velle.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Barba.

Idque Alexandrum ducibus suis imperare solitum vt barbas raderent, scribit Plutarchus in Theseo. Quis autem credat tam bellicosos homines notas animositatis posituros, cum bellandum erat. Scribit Gentianus Neruetus oratione contra Pierium de radenda barba, Scotos barba rasos, Anglorum barba promissa pugnantium, exercitum fudisse: ita vt Anglorum quingenta millia desiderarentur, cæde omnino insolita, nisi error irrepsit in numerum. Scotos autem victores in hanc tetrastichi sententiam, derisisse longè barbatos Anglos, subdit idem auctor.

Quid iuuat, ô stulti, tantam promittere barbã,
Plurima promittens, quæ nihil ipsa facit?
Cædibus ex vestris ne fidere discite barbæ
Non fortes animos pendula barba facit.

Haud quaquam igitur promissa barba index certus est virilitatis ac generositatis militantem decentis. Quid quod mulieres quoque absque animis virilibus barbatæ sunt visæ, & quidem barba prolixa? Mitto præfectam sacris Mineruæ apud Pedasenses quam barbitio ornatam oportuit, vt Pierius in Apol. pro barbis sacerd. testatur. Hæc nimis antiqua sunt, vt & quæ habet Aristoteles l.8. de anim. histor. cap. 11. Nostra ætate virgo Leodiensis cui Helenæ Antoniæ nomen barbam habuit densam, & ad vmbilicum vsque promis-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

ſam, cum myſtacibus. Vt quid igitur iactatur barba vt ſignum virilis animi, eo luculentius quo eſt protenſior?

Barba.

Planè verò ridiculi haberi debent, qui grauitatem ex promiſſa barba, nec hircina & incompta, deſinente in acumen citra curam & cum neglectu, ſed benè & ſtudioſè exculta captant deriſam fuiſſe à Dyoniſio iuniore in Æſculapio. Huiuſmodi ex barba grauitatem ſic ſcribit Arnobius l. 5. poſt alia enim de eiuſdem Dyoniſij facetis iocis in Deos, ſubdit [Nam quid Æſculapij grauitatem ab eo eſſe commemorem riſam ? quem cum barba ſpoliaret ampliſſima, boni ponderis & Philoſophicæ denſitatis , facinus eſſe dicebat indignum & Apolline procreatum patre læui & glabro, ſimillimoque impuberi, ita barbatum filium fingi , vt in ancipiti relinquatur , vter eorum pater ſit, vter filius, imò an ſint generis & cognationis vnius?] Itaque vt Alcibiadem Sophiſtam barba prolixiſſima & inceſſu plũbeo , decus grauitatis captantem benè admonuit Phocion aliundè quàm ex barba & extrinſecis adiunctis quærenda & colligenda eſt laus grauitatis, homini Chriſtiano idem multo magis licet occinere. Veros ſanè ſapientes, & nomine Philoſophorum dignos, inter Philoſophos (vt Stoicos, & Socraticos) non aluiſſe barbam ſed Cynicos dũtaxat, ac nec omnes quidem Cynicos, ſed eos tantùm qui præ impudentia fortiore, nomen canum merebantur,

insinuat Martialis l. 4. epigr. 42. aliàs 53. negans Cynicum esse sed canem. *Sectio 3. Breuitas in naturalibus.*

Cum baculo peráque senem, cui cana putrisque
Stat coma, & in pectus sordida barba cadit.

Idq; ad eum locũ plenè confirmat Heraldus. Coma.

XIII. Coma longa, & elegantia & tutelæ capitis opportuna.

ESse capillos naturalem capitis galeam, scitè dixit S. Chrysostomus hom. 11. ad PP. quo ergo capilli sunt prolixiores eo meliùs ac perfectiùs tali funguntur munere. Multi sane si hoc tegmentum adhiberent capitibus non indigerent ascititijs tegminibus. Ratiocinatio est Dionis Chrysostomi orat. 35. vbi præfatus, quosdam sapienter noluisse videri tonsos & incomptos, vt apud Celænos Phrygiæ erant Sacerdotes; subdit. [Comam nutrire non oportet prorsus credere virtutis esse indicium. Multi enim iam homines, Dei alicuius gratia, comam nutriunt & rustici in vicis, qui Philosophiæ ne nomen quidem audiuerunt vnquam; atque herclè plurimi barbarorum, partim velamenti causa, partim sibi decere existimantes. Horum nemo inuidiosus est, neque ridiculus. Fortassis enim id rectè faciunt; quoniam & lepores videtis valdè alioqui imbecilles, propter pilorum seruatos densitatem, & volucribus imbecillissimis alæ

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Coma.

sufficiunt ad arcendum ventum & aquam, quare illis à natura datæ sunt. Nos autem comam quidem auferimus, quemadmodum Pastores solent equabus, quas asinis voluerint admouere, & barbam abradimus: super capita verò teximus sisyras & pileos, & huiusmodi alia consuimus. Gallos autem gallinaceos videmus nullo horum indigere quo homines, neque sisyris, neque pileis. Verùm qualisnam possit fieri pileus, vel Arcadicus, vel Laconicus, qui meliùs capiti quadret quàm sua coma?] Rectè negat comam esse virtutis indicium, vt videbatur illis coma tenus sapientibus in quos agit, sed plerique mortalium, vel voto de ea ale̅do nuncupato, vt subiectionem suam erga numen quod venerari volunt ritè testentur ea comæ promissione, vel certè ad velandum & fouendum caput, qui videretur naturalis & primarius comæ finis, comam promittere assueuerunt. Ianissarium suo tempore Constantinopoli tanta capillorum congerie circumseptum habuisse caput, vt sclopetorũ ictus illæsũ eluderet, scribit Busbequius in itinerario. An non ea tutela capitis eximia.

Addit Dio, aliquos item comam nutrire, quia arbitrantur eam se decere proindéque comati esse volunt ad ornatum. Est enim comæ promissio, pulchritudinis non exiguæ, quod patet in sexu molliore, philocosmo & pulchritudinis perstudioso, quæ enim mulier bene comata est, habetur pulchrior, cui verò

recisa est coma censetur deformosissima. Apuleius id bene expressit l. 2. Miles. verbis illis. [At verò quod nefas est dicere, ne quod sit vllum huius rei tam durum exemplum, si cuiuslibet eximiæque, pulcherrimæque fœminæ caput capillo spoliaueris, & faciem natiua specie nudaueris, licet de cœlo iacta, mari edita, fluctibus educata, licet inquam, Venus ista fuerit, licet omni gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & baltheo suo cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, si calua processerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem suo.] Et inferiùs. [tanta denique est capillamenti dignitas, vt quamuis, auro, veste, gemmis, omníque cœtero mundo exornata mulier incedat; tamen nisi capillum distinxerit, non possit videri.] Quod Lacedemonios lege lata vetuisse mulieribus comæ nutritionem ait Heraclides l. de politijs, accipiendum est de cura impensiore comæ, alioqui voluissent Lacones sibi esse vxores deformissimæ. Intelligebant itaque id Ethnici tondentes Christianas fœminas, vt deformes facerent, quod habent Acta S. Charitiris. Sic etiam virgo illa Christiana, quam Isidorus Pelus. l. 2. epist. 53. refert, cum aduertisset suam speciem omnino insignem adolescenti improuido ignitabulum factam, abraso crine vniuerso, & facie cinere aqua permisto delibuta, occurrit amasio, illud elocuta: Tunè hanc deformitatem amas? Quo abiecto om-

Sectio. 3.
Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

nem in eo libidinis flammã extinxit, quia subductus erat decor omnis recisione capillitij: Et hæc est causa cur quæ Deo se se addicunt nec speciem suam humanis oculis obiectam volunt, attondentur. Id quod varijs olim, locis vsu receptum esse constat, tametsi non omnibus. Ex Optato quippe l. 6. perspicuum est virgines sacras Africanas, instar sponsarum sparsis & solutis crinibus fuisse. Ambrosius item ad virginem lapsam c. 8. autor est vt amputarentur crines, qui occasionem luxuriæ præstiterant. Spurca item illa, quæ Bethleëmi Sabiano sacrilego Diacono se permisit, capillos ei sceleris præludium ac pignus tribuit. Non igitur vbique tondebantur virgines sacræ, sed plerisque tantùm locis, vt de Ægyptijs & Syrijs virginibus scribit S. Hieronymus epist. 45. & de Tabennesictis virginibus Pallad. c. laus. Vestales Ethnicas id fecisse habet Plinius l. 16. c. 44. & S Ambrosius l. 6. epist. 30. Nec quoad Christianas repugnat Canon. 17. Concilij Gangrensis sedis Apostolicæ auctoritate comprobati ex Symmacho Papa in 6. synodo Romana. Non inquam obest canon ille damnans mulieres detonsas specie religionis. Nam ex Sosomeno l. 3. liquet feriri eo Canone, mulieres hæreticas specie religionis deserentes viros suos, & induentes habitum virilem. Quæ verò virgines amore sponsi Christi speciem corpoream comæ recisione à se calcari profitentur, non improbantur eo canone.

Coma.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

none. Spectat ergo coma in muliere ad elegantiam.

Hoc facilè dabitur quin etiam in viro, quid caluis aut terricis videatur, comæ prolixitas ad venustatem & elegantiam accommodata, vt bene ex Charilao hoc sumptus minimi ornamentum vocante Lud. Cœlius l. 15. c 8. Idem expressit Sidonius l. 1. epist. 2. vbi eximiam Theodorici pulchritudinem describens, proponit nominatim capitis apicem rotundum, in quo paululùm à planitie frontis in verticem cæsaries refuga crispatur: hoc est capillus in verticem ad gratiam reflectitur, & tornatur in occipitium. Qua forma Alexandri capillum proposuere, Apelles quidem pictura, ære autem Polycletus. Apuleius 1. Florid. de Alexandro loquens vocauit gratiam recillitiæ frontis. Nam recillitia coma idem est quod reflexa, & vt Isidori glossæ habent refractata, siuè à fronte repulsa, vt frons nuda refugo capillo careat. Verba sicut Alcimi Auiti l. 1. Hæc autem elegantia à refuga & reflexa cæsarie, supponit comam promissam sicut etiam illam supponit erotundatio & circumtonsio comæ, cui Tertullianus l. de cultu fœm. nomen dedit circumdationis capilli. A contrario licet intelligere comam esse capitis elegantiam. Nam.

Coma.

Turpe pecus mutilum turpis sine gramine campus.
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Verè item Petronius, exprobrans deformitatem ob capillitij profluuium.

Quod solum forma decus est, cecidere capilli;
Vernantesque comas tristis abegit hyems.

Coma.

Agebat ille quidem de muliere, in qua comæ defectus exprobrosissimus, vt propterea Marti. l. 2. epigram. 33. Philænium repellat ob caluitium. Idque etiam Plautiæ exprobrat l. 10. epigram. 57. Visumque est non nemini, ea ex causa delubrium excitatum Veneri caluæ, ad auertendum scilicet fœminarum caluitium; quo tametsi (vt Plinius ait) rarò tentantur, aliquando tamen præsertim faciente intemperantia tentantur, & capillorum quos Veneris reticula vocant, defluuio laborant, quamquam veram causam excitati delubri Veneri caluæ retulit Giraldus syntag. 13. & Ioannes Neuiz. l. 4. syluæ Nupt. n. 19. ad capillos à mulieribus suppeditatos, vt iuuarent obsessos. Id quod in simili fecisse Massilienses mulieres scribit Veget. l. 4. c. 9. Sed quamuis mulieri probrosissimum sit caluitium, & insignem ei deformitatem inferat, tamen viros quoque maxime deturpat, velit nolit Synesius. Sanè Iulius Cæsar, qui mœchus caluus audiuit, caluitij deformitatem agnouit, & iniquissimè tulit se inde obtrectatorum iocis patere, vt scribit Suetonius. Tiberium quoque Seianus apud Dionem l. 58. derisit ob caluitium, & quod cum caluus esset, orna-

nia in floralibus mensis caluorum ministerio perfici, ad noctem vsque soluisset. Caligulæ item Seneca l. quod in sapientem non cadat iniuria, caluitium exprobrat, & Galbam indidem ridiculum visum notat Suetonius cap. 21. qui idem habet de Domitiano, quem caluum Neronem dixit Iuuenalis Satyr. 4. & cum inuitatus ferè initio carminis de Cæsaribus Ausonius, Pisonem Tullius, Cæsonium Cabarutium per summum opprobrium dixit, quod caluus esset, ac teneræ ætatis masturbator. In summa Silenus, quem deformosissimum fingunt, caluus efformatur, qui sibi abblandiens in Iuliani sympsio Iulium Cæsarem, caluum & sibi capite persimilem à pulchritudine collaudat, sed de argumento pro coma à caluitij deformitate satis tegit, aut defendit à sole. Tolle arbori comam tota arbor ingrata est. Quanto igitur maior humani capitis ornatus est, qui cerebrum nostrum, hoc est sedem originémque nostrorum sensuum capillis capitis munit & vertit, ne aut frigore vexetur, aut æstu? Illic enim fons vniuersorum est, & ideo vbi iniuria nocet, ibi gratia præeminet.] Quod S. Ambrosius comam crinitam decere alterum sexum negat, non pertinet ad abrogationem comæ prolixæ in viris. Sic enim sibi contradiceret agens de cæsariei multiplici pulchritudine; cum tamen cæsaries sit coma prolixa, & longa vt per se liquet. Agit ergo de crinibus variè contortis, & diuersi-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Coma.

modè denominatis, vt apud Adrianum Iunium, varias illas denominationes minutè persequentem videre est, commentario de coma cap. 1. vbi crines propriè à discretione, per vittas, quæ fœminarum est, dictos monstrat ex Festo. Ibidem de affinitate comæ, & foliorum, quæ etiam κoflai dicuntur in arboribus, quam S. Ambrosius tetigit, pluscula, nominatim verò aduertit capillitium κέρας Græcis dici; eóq; sensu Paridem dictum ab Homero κέρ' ἀγλαὸν notat, quasi qui comæ suæ pulchritudine feriret, ac inescaret. Ab Archilocho autem κεροπλάστην nominatum ait. hominem comæ studiosum. In quem sensum quoque accepta à nonnullis notat cornua apud Maronem, eo hemistichio.

——————— *Et rubra cornua erista.*

Quod ad intortos longos crines referri à nonnullis obseruat, tametsi explodendi sunt, quatenus dixerunt non aliter cornutum fuisse Mosem, sicut Armenij & Lidi Sacerdotes Crobilis, quos Iuuenalis quoque cornua appellat, spectabiles visuntur. Hoc dico reiiciendum, quia non caput sed facies, quæ inuestis est, cornuta in Mose apparuit, à lucis copiosæ reflexione; quam vt ferre possent filij Israël, operienda fuit. Quâ de re aliàs. Nunc cornuarum nomine donatam comam, quod tutelæ sit & ornamento, vt bubus cornua, obseruasse sat esto.

Confirmat hoc, quod diximus de tutela &

elegantia à coma prolixa quod olim moritu- *Sectio 3.*
ris præcidebatur coma,quasi non vlterius tu- *Breuitas in*
tamen & ornamentum quòd non videretur *naturali-*
morti voranti permittendum. Sicut enim *bus.*
virgo morte dedenda, prius virgo esse desine- Coma.
bat, vt monstrat exemplum filiæ Seiani, eo quòd tale decus corporum videretur morti corpus illud mox subducendum: ita capillitium promissum sub mortis articulum ex proportionali causa recidebatur, & capilli recisi, ex Euripide, in Alcestide foribus mortui appendebatur. De recisione docet hoc Statius extremo l. 7. versibus illis.

Audio iam rapidæ cursum Stygis, atraque Ditis
Flumina, tergeminosque mali custodis hiatus.
Accipe commissum capiti decus, accipe laurus,
Quas Erebro deferre nefas.

Et 2. syluar.

Iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.

Putabant enim Proserpinam moribundos tondere,in obitu Didus expressit Poëta 4. Æneid. Seneca item in Hyppolito Actu 5. externam tonsuram moribundi sic demonstrat.

Placemus vmbras,capitis exuuias cape
Laceraque frontis accipe abscissam comam.

Ex hoc vsu qui in mari iam iá mergendi vi-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

debantur comas secabant. Et sicut extra tempestatem, forfices ad tondendum vel nouaculam ad radendum in naui contrectare, animosum erat & planè auersandum vt apud Petronium cum de facto Eumolpi videre est, ita cum actū de vita videbatur, capillum secabant, quod ibidem refertur. Vnde apud Artemidorum l. 1. c. 23. somnium nauigantis de tonsura capitis naufragium portendit. Nec desunt qui illud Apostoli Actor. 27. post diuturnam tempestatem. Oro vos accipere cibum pro salute vestra, quia nullius vestrum capillus de capite peribit, referant ad asseuerationem, certæ omnium, qui in naui erant, ereptionis à periculo. quod tamen ingeniosiùs quàm solidiùs dictum videtur: cum Paulus ibi adagiale Hebræum vsurpet, æquè ac Christus cum dixit: capillus de capite vestro non peribit: qui vtique de nauigantibus non agebat. Denique Iob cum iam moriturus sibi videretur tonso capite sedit in sterquilinio, id est in sepulchro. Nam Hassitas in sterquilinijs sepelire mortuos suos consueuisse, ex Strabone & Giraldo, confirmat Stellartius l. 2. de coronis cap. 7. Non ineptè igitur ex hoc vsu tondendi & recidendi comas iam iam morituris, tanquam ea tutela & ornatu vlteriùs non egentibus, eóque abeuntibus, quo decus illud transmitti par non videretur, colligi posse videtur sensus priscorum, de tutela & ornatu hominis à coma prolixa.

Promissionem comæ (vel vt Tacitus, Suetonius, Pliniusque loquuntur capillorum submissionem, Forcatulus immissionem eodem sensu à Fabio l. 12. c. 3. vsurpatam notauit dialo. 58. Necyomantiæ) tutelæ esse ac ornamento hactenus monstrauimus. Ac ne formosulos duntaxat elegantiæ studiosos ea capillitij prolixitas decere putetur multos & sanctitatis & sapientiæ laude claros, prolixè comatos accepimus. S. Theotimum Sozomenus amplè comatum exhibet, vt & S. Iustinum vetus eius imago. Danielis Stylitæ prolixissima coma notatur in eius Actis. Quem verò latet S. Onuphrij promississimum capillitium S. Paphinutius sic de eo [virum procul adspectu terribilem, vidi in modum bestiæ pilis vndique circumseptum, cui tanta scilicet capillorum prolixitas erat vt corpus illius ipsorum diffusione tegetur.] de Sancto Macario Romano in eius Actis cap. 15. sic habetur. [Ipsius capilli capitis ac barbæ erant candidi, vt lac; faciesque eius sicut vultus Angeli: Erat enim sicut lignũ secus aquarum decursus plantatum, & præ senectute nimia, oculi eius non aperiebantur, eo quod supercilia eos cooperiebant. Vngulæ quoque manuum eius ac pedum, longæ nimis. Barba verò & capilli corpus eius omne circumdederant.] Sancti Danielis Stylitæ coma & barba prolixissima describitur in eius Actis 11. Decemb. sub finem. [Capillis capitis (aiunt illa Acta) adeò euasit

Sectia 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Coma.

comatus, vt quadruplici quidē coma discriminarentur; longitudo autem eorum ad quatuor cubitos produceretur.] Quod Elias 4. Reg. 1. dicitur vir pilosus, de prolixè comato expositum est. Nazaræi capillum promittebant vnde S. Paulinus Carm. ad Cytherium Patrem de filij Citherij educatione præter cætera admonet.

Sanctúmq; Christo Nazaræus verticem
Pastis adornet crinibus.
Animæque pulchrum virtutis caput
Armetur operosa fide.
Nec huius vnquam desecans nouacula
Ascendat in damnum coma.
Et vt ille Samson vi capillorum potens
Virtute crinitus sacra
Sternat Leonem, strangulatum fortibus
O rationum brachijs:
Dulcemque fructum nobilis victoria
Decerpat ore mortui.

Fecit ista Samson quandiu comatus prolixè ritu Nazaræorum fuit. Nam ex quo comam perfidia coniugis amisit, spoliatus simul est eo robore, quod illi ex coma capitis aderat tanquam Nazaræo. [Nazaræus enim (ait Prosper de promissi c. 21.) virtus sonat in capite. Natus igitur est Samson ille fortissimus plenus virtute ex coma capitis sui.] qua semel exutus virtute, eam denique recretis cri-

nibus, & renata prolixè coma (vt benè supra prosequitur S. Paulinus) recuperauit in maiorem hostium cladem.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

— Quod Nazaræorum capillitium promissum. Prado. ad c. 3. Ezech. ferè initio, refert ad nobilitatem, qua potiebantur Nazaræi tanquam Deo consecrati, & domestici ac Filij altissimi, rectè consentit cum vsu perantiquo, quo nobiles & liberi, prolixa coma vtebantur, seruis vel detonsis vel rasis. Nota Absalonis cæsaries prolixá. Apud Aristophanem in auibus illud adagium vsurpatur, ex quo firmatur quod dicimus: Seruus cum sis, comam geris? Rex Bulgarorum vt se seruum Ecclesiæ profiteretur, præcisam sibi comam ad S.Petrum per legatos Apostolicos misit notã subiectionis vt scribit Anastasius in præfat. historica ad 8. synodum. In Scriptura item, quoties intentatur seruitus, aut captiuitas mentio est decaluationis, aut rasuræ vel tonsionis. Sic enim Micheæ 1. decaluare & tondere, super filios deliciarum tuarum dilata caluitium tuum sicut aquila; quæ scilicet senio grauata, non capitis modo, sed etiam totius corporis plumas excutit. Hoc lugubri, quia seruorum proprio habitu apparere vult populum suum Propheta, vt & Isaïas eamdem miseriam denumerat, cap. 3. dicens, decaluabit dominus verticem filiarum Sion, & dominus crinem earum nudabit, & erit pro crispante crine caluitium; id est seruitus & captiuitas, cuius nota crines de-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

messi,quē miseriæ statū exprimētes Romani, luctu comas ponebant,de quo latè Kirmanus lib. 2. de funer. cap. 14. & Bernartius ad lib. 6. Thebaidos. v. 196. vnde præficæ ex Lucilio referente Nonio c. 1. capillos scindebant. Item apud Græcos vsus tondendi in funeribus,erat receptissimus. Proptereáque Euripides in Alcestide Actu 1. & 2. comæ præcisionem,& pullum vestium vsum in luctu memorat. Ægyptijs quoque,testandi luctus causa,si canis in aliqua domo abiisset domesticos omnes radi vniuerso corpore iussos, scribit Eusebius l. 2. præp. c. 1. Recisæ comæ somniū, præsagire ingēs dedecus, garrit Achmed Onirocriticus cap. 31. in hanc rem plenè Adrianus Iunius toto c. 5. libri de coma.

Sed vt ad Nazaræos reueniam, rectè confirmat quod de signata per comam prolixam eorum nobilitate, & libertate præmisimus, indicta eis detonsio,cum complecterentur recti dies. Nam tunc ex libertis domini & domesticis Dei, qui summus est nobilitatis gradus, transibāt in plebeiorū ignobilem conditionem, erantque capaces subiici alterius dominio, qui antea sacram comam retinentes soli Deo suberant,quo sensu vbi nos 1.Reg. 1. legimus, nouacula non ascendet super caput eius, Chaldæus habet terror non ascender, id est dominium siue imperium, quod homini est terrori. Nam & Isaias cap. 8. monens vt haberent Deum pro Domino,Dominum (in-

quit) sanctificate, ipse sit terror vester. Alia in eamdem sententiam luculenter differit Prado ad cap. 24. Ezech. v. 17." Aristoteles item 1. Rhetor. comam promissam habet pro nota libertatis, ac nobilitatis, quod in Gallia olim erat perpetuum; ita vt rei conspirationis effectum non sortitæ lege Caroli Magni, quæ extat lib. 3. art. 9. tondere se inuicem iuberentur, quæ erat degradatio à nobilitate. Similiterquè in signum seruilitatis, & ignobilitatis, S. Petrum ab Ethnicis fuisse detonsum, scribit S. Germanus in rerum Eccles. theoria. Et Prasias Bithiniæ Rex apud Polybium, vt se Romanorum seruum profiteretur, raso capite legatis Romanis obuiam processit. Nec refert quod seruis manumittendis raderentur capita in templo Feroniæ, vt Seruius notat, sicque exquisitè rasi Prætorem adirent & seruitutẽ, iuxta illud Iuuenalis Satyra 5. omnia ferre si potes & debes pulsandum vertice raso, præbebis caput, & iuxta illud Serui Plautini in Amphitriyone. [Vt ego hodie raso capite caluus accipiam pileum.] Hoc inquam non refert, neque probat capillitium recisùm vel abrasum cum libertate, quam seruus tunc assequabatur, non congruere. Idcirco enim radebantur mox adituri prætorem, & ab eo vindicta (sic dicta virga à vindicio) contingendi ac manumittendi quia par erat vt ad prætorẽ venirẽt habitu seruili, ita vt eæ notæ essent vltima professio captiuitatis at seruilitatis, quam

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

deinde comæ nutritione abs se alienam essent professuri. Est igitur coma promissa symbolum & nota libertatis ac nobilitatis. Qua ratione Lucanus 1. Pharsal. in seruitutem redactum ligurem tonsum dicit his versibus.

Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate comatæ.

Hinc ortum vt sapientissimi quoque tanquam nobilitatem suam ex sapientia & probitate ostentantes, prolixa coma sint vsi inter Ethnicos. Eam enim cum pallio albo & promissa barba iungit Theodoretus. orat. Cynici. inter eos liberrimi audire gestiabant, & quod sanè qui Lipsius in manudict. ad Philosophos Stoicos l. 1. dissertat. 13. bene prosecutus est, erant inter Philosophos laude insignis virtutis & sapientiæ illustres, (si paucos impudentes excipias, qui nomen illud dehonestarunt,) Cynici inquam, vt Iulianus Imperator orat. 6. ait, habuerunt pro suo schemate prolixam comam, & detritum pallium. Fusè id illustrat Desiderius Heraldus l. 2. aduers. c. 16. & ad 4. Martialis epigr. 53. Empedocli profundam comam ex Phauorini assertione tribuit Laërtius. Eodemque ex capite Apollonium suum celebrat Philostratus; ex cuius quadam epistola in comæ prolixæ laudem hæc sunt notanda. [Caput crinibus luxurians, amœnius est longè Palladis germine. Hanc enim arcem minimè omnium glabram atque in-

comptam conſpici debet.] Reges denique quorum ſumma & libertas & nobilitas, plerique omnes effusè comati & cæſariati. Traianũ Eutropius (à promiſſione haud dubiè crinium) dictum refert, Vlpium Traianum crinitum. Scipionem Maiorem l. 8. belli Punici, Regiam pro populo Romano perſonam in Africa referentem, prolixa cæſarie decoratum legimus. Apud Francos ſoli Reges prolixè comati: plebs omnis tonſa, vt ſubiectio ſignificaretur, teſte, Agathia: legiturque in eam rem lex Clodionis cognomento capillati, ne quis Francorum, niſi ex ſanguine regio, promiſſum capillum & barbam longam geſtaret. Deus ipſe Rex Regum promiſſa cæſarie repreſentatus eſt apud Danielem cap. 7. vt taceam Deos Ethnicos, quos prolixè comatos exiberi ſolitos fusè proſequitur Adrianus Iunius comment. de coma cap. 3. & quoad Heroës Dio Pruſæus eo comæ encomio, quod Syneſius operi de caluitio intexuit, initio, nam apud ipſum Dionem deſideratur.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

XIV. *Viro ſi comam nutriat ignominia eſt illi.*

ORaculum Apoſtoli eſt 1. Cor 11. ex quo manarunt plurimæ leges Eccleſiaſticæ. Coma clericorum recidenda, ita enim ſtatutũ eſt variis canonibus, quos collegit Sauaro ad

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

l.4. Sidonij epist.24. notantis Maximi ex Palatino clerici comam breuem. Ita igitur sanxit Anicetus 23. dist, c. prohibete. Quod decretũ Martino Papæ commune facit Vsuardus 15. cal. Maij. Item idem statuit Gregorius 2. in Concilio Romano Can. 17. in hæc verba. [Si quis ex Clericis relaxauerit comam, anathema sit, Et responderunt omnes tertiò, Anathema sit.] Clericis item comæ prolixitate interdicunt Conc. Carthag. 4. c. 45. Tribur. 1. cap. 20. Toletanatum 4. cap. 40. Agath. cap. 20. Græcarum quoque Synodorum in eam rem canones collegit Martinus Braccarensis Cano. 63. & 67. Eodem quoque pertinet quod in Conc. 1. Brachar. cap. 29. Lectores sacri vetantur ritu gentilium demittere granos. Corruptè aliqui Codd. legunt gradus. inanita prorsus loci illius sententia quæ prorsus loci illius sententia quæ legendo granos voce Isidoro vsurpata lib. 16. cap. 23. optimè quadrat. Sunt enim grani effusi crines vt rectè notauit Sauaro ad Sidonium l. 1. epist. 2, Alia decreta aduersus Clericos comam nutrientes, videre est apud Doctores qui de Clericorum tonsura egerunt, relati à Cenedo Collectan. 11. ad decretal. num. 2. estque id tanta grauitate cautum ab Ecclesia, vt non dubitent aliqui, mortalis peccati arguere comæ nutritionem in Clerico, ita Albertus Trocius de verò & perfecto Clerico l. 2. cap. 36. num. 6. Syluester V. Clericus 2. num. 2.

Bernardus Dias in praxi crimin. cap.70. in fine. Nauar. in summa cap. 25. num. 110. atque ita S. Benignus quia presbiter erat ex tonsura capitis agnitus est, & Aureliano delatus à Terentio Comico vt eius Acta habent, si qui verò sancti Anachoretæ, deficiente omni vestitu promisso capillitio quo toti tegerentur, vsi sunt, non est trahenda ea tanta necessitas in exemplum; præter quod aliqua in eo genere figmenta redarguit S. Hieronymus in prologo ad vitam S. Pauli primi Eremitæ. Græculos posteriores ista auersatos, & resectionem capillitij vt violationem diuinæ imaginis criminatos castigat Manuel Calecas l.4. contra Græcos num. 13.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Neque est quod Ecclesia comatos auersata sacros homines nouum quid induxisse videatur, cum constet iam olim apud Ethnicos ex quodam naturali instinctu, personas deo sacras non modo non fuisse prolixè comatas, sed etiam ad cutem usque detonsas, aut exquisitè rasas. Ægyptios Sacerdotes Herodotus in Euterpe, anxiè rasisse non caput tantùm, sed & corpus vniuersum autor est, idque tertia quaque die ab eis repetitum, ne quis fortè alicubi pilus succresceret Et quamquam Pollux rasa ab eis supercilia negat, quod ea vt & pili palpebrarum à primo ortu enascantur, tamen Herodotus superciliorum rasuram non excepit, & eam quoque signadit Laërtius agens de Eudoxo Geometra asti-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

pulaturque Synesius in caluitij encomio, cum ait: [Ægyptios Sacerdotes, ac numinis cultores, vel ab ijs quæ in genis nascuntur cilijs, abhorrere animaduerti: qui erant illi quidem visu ridiculi, sed prudens tamen eius faciendi consilium, ijs non defuit.] Isiacos raso fuisse vertice, notissimum est. Vnde à Iuuenale saty. 6. caluus grex denominatur, idque de Commodo sacris Isidis operante produnt Capitolinus & Spartianus. Voluit hoc ipsum Martialis hoc versu.

Linigeri fugiunt calui, sistrataque turba.

Item lib. 10. hoc sensu sacrificulos Isidis pilatos nominat sic canens.

Nunciat octauam Pharia, sua turba, iuuenca;
Ecce pilata redit, iámque subiq; cohors.

Corruptè olim legebatur. Et pilata redit priore sillaba producta sed legendum pilata id est glabra, & omnibus extirpatis capillis, vt idem clarè eam vocem sumpsit lib. 6. dicens.

Extirpa (mihi crede) pilos de corpore toto,
Téque pilare tuas testificare nates.

Vbi pilare clarè sonat quod dixi. Pilata ergo cohors sacrificulorum Isidis, id est glabra vndique, & exactè calua, idque etiam apertè expressit Tertullianus carm. ad Senatorem Apostatam cap. 2. cum dixit.

Nunc etiã dicis quod te non fecerit ætas.
Sed tua religio, caluum.

Nam hæc caluities superstitionem rasuræ, in sacris

Breuitas in naturalibus.

in sacris illius adhibitam, signat S. Ambrosius epist. ad Sabinum agens de S. Paulini secessione à sæculo, & referens querelas sæculi filiorum de intercepta familiæ nobilis successione per eam mutationem, addit. [Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra ; si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutauerit indignum facinus appellant.] Meminit hujus exquisitæ rasuræ ministrorum Isidis etiam Plutarchus lib. de Iside & Osiride, negans confestim Isiacum esse, cui vertex sit rasus : sicut neque Philosophus protinus est qui barbam crinemque promittit, & vili lacerna vtitur.

Coma.

Vniuersalius beatus Hieronimus in cap. 44. Ezech. ait superstitionem Gentilium Sacerdotum, rasa præferre capita, in colluuie tunica, quotquot sacri homines audiunt, toto capite rasi visuntur, vt videre est apud Nicolaum Nicolai lib. nauigat. & peregrinat. Turice, cap. 15. 16. & 17. Alexicani qui Religiosi habebantur capite erant tonso vt notat Iosephus à Costa lib. 5. histor. Ind. Occid. cap. 16. qui de sacris virginibus Peruanis æquè tonsis, meminit, eiusdem libri. cap. 15. Sed horum Indorum rasura, manifestum est Satanæ Christianos ritus æmulantis artificium, vt vilescerent apud eum populi Christiani ritus, si quando illhuc inducerentur. Id quod æquè dicendum est de adulteratione &

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

mimica imitatione omnium propè nouæ legis Sacramentorum, quam locum habuisse apud eas gentes, cùm ad eas illata est fax Euangelij, idem Autor refert. Si quando igitur Christiani Clerici comas prolixas contra tot sacra edicta, & ipsius Apostoli oraculum circumferre deprehendantur, suffundendi sunt pudore, exemplo Gentilium, qui sacros homines recisis comis esse voluerunt. An Satana peruersè de more æmulante quod Numer. 8. mandabatur Leuitæ radãt omnes pilos carnis suæ, quod S. Gregorius 5. mor. cap. 23. de impedienda curarum sæculi fructificatione in persona Deo addicta interpretatur in sensu mystico.

Coma.

Neque verò possunt nostri Clerici comæ studiosi obtendere promissam Nazaræorum comam. Id enim optimè reiicit S. Epiphanius hær. 8. refellens Massallianos comatos: sed in versione Cornarij adeò obscurè loquitur, vt ægrè intelligatur. Quare audiendus est ex nupera nitidiore & accuratiore interpretatione. Refert ibi cap. 7. Sanctus Epiphanius in Apostolorum constitutionibus vetitum esse [ne meretricius cultus & ornatus vsurpetur ; ac ne per arrogantiam & fastum affectata quædam Iustitiæ species in congressu ac consuetudine præferatur. Illud enim Nazaræis duntaxat ob figurã congruebat. Quippe veteres per futurarum rerum adumbratas imagines traducti sunt ; velut cum comam

ex voto promissiorem habuerunt, donec mundi votum aduenit, & impletum est, hoc est apparuit Christus Dominus vnicus Dei Filius, & innotescere mundo cœpit ille ipse, sempiternus quidem, sed ab omni genere hominum nequaquam agnitus, verùm à quibusdam duntaxat qui in ipsum crediderunt: vt cognito capite nullam huic ignominiam imponamus. Nam non tam de proprio cuiusque capite loquitur Apostolus, quàm ab eo in Christum ipsum ludibrium contumeliamque deriuat: Nonne (inquit) natura ipsa vos docet? quod vir comā si nutriat ignominia est illi? Quod quidem ignominiæ genus laudabile non est vt illa quæ dicit ignominiam contempsisti. Neque enim quasi quoddam virtutis officium Dei illud causâ suscipitur, tametsi ad Deum pertinere videatur. Sed à contentione ac pertinacia profectum est, cùm iampridem legis vmbra, figuraque prætergressa, veritas ipsa successerit. Quare sic Apostolus decernit. Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei. Quibus verbis, eos qui tale aliquid faciunt, & contentiosè refragantur ab Apostolorum regula ac Dei Ecclesia summouendos putat.]

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Aliter de coma Nazaræorum, & quotumuis olim sacrorum hominum, promissa & ferro intacta. Nunc verò iisdem sacris hominibus breui-philosophandi, causam suppeditat

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

agens de voto Nazaræorum S. Cyrillus lib. 16. de adorat. qui putat eam capilli promissionem indictam esse à Deo Nazaræis ad abolendam impietatem Ethnicorum, comam nutrientium Dæmonijs.] Et hic quidem illam Orcadibus Nymphis, ille vicissim fluuio alicui, certo tempore tondebat, eáque res religiosa putabatur.] Institutum ergo est, vt coma Deo verò nutriretur non Dæmonibus. Quod periculum nunc cessat, ac proinde etiam comæ promissio. Sanctus Paulinus carm. ad Citherium aliam præterea discriminis propositi causam adducit, sic canens.

Quare vetustis absoluti legibus
Iam non in vmbra degimus.
Quos nube legis, & statutorum iugo
Quasi comarum sarcina
Christus leuauit, ipse Deus, ille suis
Factus redemptis in caput.
Quo capite liberi super tetrum caput,
Dracone victo incedimus.
Illos dicebat impedimentum coma
Vmbraculúmque verticis.
Quibus tegebat corda velamen, sacra
Obnubilans mysteria.
At nos remoto litera velamine
In luce corporis sui.
Enubilatam veritatem cernimus
Faciem reuelati fide.

Dicat idipſum ſoluta oratione paulò diſtinctiùs S. Auguſtinus lib. de opere Monach. cap. 31. ibi agens contra Afros quoſdam Monachos, qui operari nolebant & comam alebant, & in errorem eundem pertraxerant aliquos ex bonis Monachis laborem manuum non refugientibus ſic diſſerit. [Quid iniquius quàm velle] ſibi obtemperari à minoribus, at nolle obtemperare maioribus? Apoſtolo dico non nobis, in tantùm vt etiam cum comam nutriant. Vnde ille nec diſputare omnino voluit, dicens: ſi autem quis vult contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, nec Eccleſia Dei, hoc autem præcipio, vt ſcilicet non diſſerentis ſolertia requiratur, ſed præcipientis auctoritas attendatur; Nam & hoc quò pertinet quæſo, tam apertè contra Apoſtoli præcepta comari? An ita vacandum eſt, vt nec tonſores operentur? An qui Euangelicas volucres imitari ſe dicunt, quaſi depilari timent, ne volare non poſſint? Vereor in hoc vitium plura dicere, propter quoſdam crinitos fratres, quorum præter hoc multa & penè omnia veneramur. Sed quo magis eos in Chriſto diligimus, eò ſollicitiùs admonemus. Neque enim metuimus, ne humilitas eorum reſpuat admonitionem noſtram, quandoquidem & nos à talibus, vbi fortè titubamus, aut aberramus cupimus admoneri. Hoc ergo admonemus tam ſanctos viros, ne ſtultis vanorum hominum argumentationibus mo-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

ueantur; & eos in hac peruersitate imitentur, quibus sunt in cæteris longè dissimiles. Illi enim venalem circumferentes hypocrisim, timent ne viliter habeatur tonsa sanctitas quàm comata; vt videlicet qui eos videt, antiquos illos quos legimus cogitat, Samuelem & cæteros qui non tondebantur. Nec cogitant quid intersit inter illud Propheticum velamentum & hanc Euangelij reuelationem de qua dicit Apostolus; Cum transieris ad Christum, auferetur velamen. Quod enim significabat velamentum interpositum inter faciem Moysis, & aspectum populi Israël, hoc significabat illis temporibus, etiam coma Sanctorum. Nam idem Apostolus, etiam comam pro velamento esse dicit, cuius auctoritate illi vrgêtur. Appertè ait, vir quidē, si comatus sit, quippe ignominia est illi. Ipsam ignominiam (inquiunt) suscipimus, meritò peccatorum nostrorum, ad hoc obtendentes simulate, humilitatis vmbraculum; vt sub eo proponant venalem typhum: quasi Apostolus superbiā doceat, cum dicit: omnis vir orans aut prophetans velato capite, confundit caput suum: & vir quidem non debet velare caput suum, cum sit imago & gloria Dei. Qui ergo dicit, non debet: nescit fortè docere humilitatem? Sed si hanc ignominiam tempore Euangelij, quod erat Sacramentum tempore Prophetiæ, pro humilitate isti appetunt, tondeant, & cilicio caput velent: sed non erit tunc species illa venalis, quia Sanson non cilicio, sed co-

Coma.

ma velabatur.] Exclamat paulo post S. Augustinus cap. 32. in dementiam singularem, & luctuosè ridiculum commentum eorundem crinitorum & comatorum Monachorum qui doctrinam Apostoli, comæ nutritione viris duntaxat interdicere dicebant, non autem Eunuchis, qui seipsos propter regnum cœlorum castrarint. Quod longa refutatione profligat, tandemque concludit. [Illud ergo quod de non velando capite viris præcipitur in corpore quidem figuratur, sed in mente agi vbi est imago & gloria Dei verba ipsa indicat. Vir quidem, inquit, non debet velare caput cum sit imago & gloria Dei. Vbi autem sit hæc imago, ipse declarat cum dicit. Nolite mentiri inuicem; expoliantes autem vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius qui creauit eum. Quis dubitat hanc renouationem in mente fieri? Sed & qui dubitat, audiat apertiorem sententiam. Eadem quippè admonens, ita dicit alio loco: sicut est veritas in Iesu, deponite vos secundum priorem conuersationem veterem hominem eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis: renouamini autem Spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, eum qui secundùm Deum creatus est. Quid ergo mulieres non habent hanc innouationem mentis, vbi est imago Dei? Quis hoc dixerit? Sed

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

corporis sui nexu non eam significant: propterea velari iubentur. Illam quippe significant partem, eo ipso quo mulieres sunt, quæ concupiscentialis dici potest, cui mens denominatur etiam ipsa subdita Deo suo, quando rectissime & ordinatissime viuitur. Quod ergo in homine est mens & concupiscentia, illa regit, hæc regitur, illa dominatur, hæc subditur: hoc in duobus hominibus viro & muliere, secundum sexum corporis figuratur. De quo Sacramento loquens Apostolus, dicit virum non debere velari, sed debere mulierem.]

Ex dictis liquet, de Scripturæ quoque sententia prolixa comam tanquam naturale capitis velamentum subjectionem designans congruere mulieri; à viro autem abhorrere, tanquam redolẽs mollitiem muliebrem & effœminationem. Itaque iure S. Ambrosius scribens ad Irenæum qui perconctatus erat cur lex adeò seuerè alteri sexui notas alterius assumere prohiberet, respondet præter cætera. [Quàm deforme autem viru facere opera muliebria. Ergo & pariant, ergo parturiant, qui crispant comas sicut fœminæ, & tamen illæ velantur, isti belligerantur. Verum habent excusationem qui patrios vsus sequuntur; sed tamen Barbaros vt Persæ, vt Gotthi, vt Armenij. Major quidem est natura quàm patria. Quid de aliis dicimus, qui hoc ad luxuriam deriuandum putant, vt calamistratas & torquatas habeant in ministerio, ipsi promissa

barba, illos remissa coma? Meritò illis seruatur castimonia vbi non tenetur sexus distinctio: in quo euidentia naturæ magisteria sũt, dicente Apostolo: decet mulierem non velatam orare Deum. Nec ipsa natura docet vos. Quod vir quidem si comam habeat, ignominia est illi: mulier verò si capillos habeat, gloria est illi, quoniam quidem capilli pro velamine ei sunt.] Vrget etiam in hanc rem eumdem locum Apostoli. lib. de Noé & Arca cap. 7. dicens. [Capilli capitis quàm grato amictu caput vestiunt, velut quidam aulæ regiæ Stipatores, ne cerebrum aura lædat, aut imber feriat, aut sol adurat. Quos ita tamen dedit natura vt pro sexu, aut prolixiores placeant, aut recisi & pro ætate, aut plerumque pro temporis & anni qualitate in senibus grata canicies, in pueris prodigiosa, æstate delectat pressiùs, hyeme indulgentius: mulieribus ornamento est, coma dedecori est viris. Denique Apostolus euidentiùs expressit hoc dicens. Nam ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat ignominia est illi. Mulier verò si capillos habeat gloria est illi.] Comam viro pertinere ad ignominiam, si promittatur vt Apostolus tradit argumento esse potest, quod rei olim Romæ comam promittebant; sic enim Sabinus rogatus à Cretensibus, obire magistratum capillitij nota decorum dixit se bis Romæ id obiuisse, bis enim reus fuerat, &ècontrario somnium de recisa

Sectia 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

coma apud Plinium lib. 7. epist. 27. exponitur de liberatione à dedecore & damno graui: sicut Ioseph è carcere eductus tonsus est Gen. 41.

Coma.

Gloria mulieris, viri ignominia est coma, quia sapit effœminationem & subiectionem mulieris ad virum; vt propterea adulteri olim, quod Tacitus prodidit l. de moribus German. & fusè prosequitur Petrus Faber lib. 3. semestr. cap. 21. recisa coma dehonestarentur & decaluarentur tanquam quæ malè abole-uissent notam suæ ad viros subiectionis. Monstrosè autem Riphæi apud Solinum cap. 21. omnes mulieres coma priuabant. Effœminationem item sapit coma prolixa, ob mollitiem animi, quam eius studium & supponit & infert. Supponit quidem quia masculus animus, nunquam à se extorqueri pateretur, vt tempus quod multum in comenda & excolenda prolixa coma insumendum est, adeò inutiliter prodigeret. Item virilis & masculi pectoris homo, nunquam adduceretur vt infirmi sexus notas assumat, confundens naturæ instituta. Verbum Synesij est sub finem libri de caluitio. [Effœminati omnes, fucato comæ nitore gaudent.] Multa in eam sententiam profert, quæ honestiùs apud eum legantur, quàm huc exscripta referantur, de Pathicis qui omnes comati; id quod longa exemplorum serie testatum facit Adrianus Iunius coment. de coma. cap. 4. Refertúrque eodem quod de

cincinnis comæ promissæ affictis olim libidinis titulis tradit Tiraquel. in lib.3. connub. & à Roa lib. 3. sing. cap. 15. Neque duntaxat comati spurci omnes ; queis fœminas (quod esse non poterant) apparere & quàm maximè gestu , in cessu , voce referre studio fuit, vt Saluianus tragicè deplorat lib.7. de prouid. Non (inquam) duntaxat hæc spurcitiæ monstra comata ; sed inuertit etiam Synesius propositionem, & ex veteri adagio quod non nisi truncatum referre audet, honestatis, & pudoris gratia addit nullum esse comatum , qui non supple malè audiat ea in parte. Quod ex vsu illius temporis à Synesio ibi & in epistola ad fratrem vbi vt oraculum id vult haberi pronunciarũ, non alia de causa profero quàm vt intelligatur quis fuerit veterum , ac ipsius etiam Synesij , & æqualium eius adagium illud vsurpatiuum sensus de prolixè comatis.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Addebam, comæ prolixitatem inferre quoque mollitudinem & imbecillitatem, fœminæ quàm viro congruentiorem. Nam ex capitis & cerebri firmitate, ferè pendet firmitas valetudinis corporeæ. At grauat caput coma prolixa , & euaporationem excrementorum obstructis meatibus impediens morbis plerisque aditum aperit. Quod insinuantes Ægyptij (vt Synesius lib. de caluitio refert) Æsculapium medicinæ præsidem affingebant capillis capitis planè destitutum qui fortissimi inter athletas erant capite ad cutem vsque ton-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

so viscebantur vt Lucianus prodidit in amatorijs dialogis. In hanc rem multa pulchrè adducit Riolanus lib. 6. Antropographiæ, cap. 5 21. Addit Synesius exempla capitum quorum acetuf duo post stragem in bello confecti sunt Ægyptiorum vnus, Medorum alter, inter eos etiam fuerat pugna. Ægyptiorum ergo vestita capita fragilia & vel tenui calculo forabilia, si quis vellet deprehensa sunt. Medorum verò quæ nuda & comis ac pileis destituta fuerant, solida sunt inuenta, ita vt pugillari saxo offendi non possent sed admouenda claua esset. Sed singulare est exemplum quod tum cum Synesius scribebat, eaque ipsa in vrbe commune & omnibus perspectum erat.[Eum hominem (inquit Synesius) qui in theatro diuturno iucundissimoque spectaculo plebem detinet, singulis calendis spectare licet ei, qui primus subsellia ad spectandum occupauerit. Is non natura quidem, sed artificio caluus est, eadem die ad constrinas sæpius sese conferens, proditque coram populo, vt capitis robur, ac firmitatem ostentet, cui nihil terribile est, eorum quæ videntur terribilia. Quippè cum feriente pice conflictatur, & cum edocto' ariete' conliscat, qui eminùs concinna quadam agitatione, & capitis micatione fertur. Megarensium quoque figlina, valido huic capiti illisa deficiunt: scinditur, contunditur, nihilque nō eorum fit quæ horrorem spectantibus incutiunt, cum eodem

capite accuratiùs quàm Attico calceo præsiliat.]Non videbuntur hæc incredibilia ei qui apud Chrysostomum homilia 21. in 1.ad Corinthios sub homiliæ finem legerit, quo egestas,& nummi ex admiratione iniecta captandi cupiditas, mendicabula quædam adigeret ea tempestate, ita vt Clauis quoque in eam rem capita pertunderent. Nobis in præsentia sat est agnoscere verissimè dictum, infirmiora & imbecilliora reddi capita prolixitate comæ, atque adeò hominem inde mollescere, & in fœmineam infirmitatem degenerare, etiam spectatis physicis principijs roboris vel infirmitatis nostrorum corporum. Quæ propterea non raro vel qui comæ sunt studiosissimi coguntur degrauare & exonerare. Sicut iuxta Tertullianum lib. de anima, Deus, cum orbis terrarum multitudine gentium grauatur, immittit luem & bella, quæ ille tonsuras generis humani scitè nominat. Ex iisdem verò principijs physicis constare potest capillitiũ promissum,officere acumini ingenij, & præstantiæ intellectus,quæ in hac vita ob nexum animæ cum corpore concomitanter redolet cerebri puritatem, & liberationem ab excrementis obtundentibus aciem animi. Atqui ea excrementa addensat & aceruat coma prolixa ob meatuum quibus vapores efferentur, obstructionem & grauationem sensorij interni. Iure proinde Synesius in sermone ad Poconium de dono Astrolabij, agens de verè

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

Coma.

sapientibus expostulat de erroneo tunc vulgi sensu, circa verè sapientes. [Etiamnum (inquit) maximè rerum absurditati vulgus adhærens, cirratos, intonsos, & omnes audaciores primos & eximios quosdam viros esse censet. Reliqua verò magis varia & callidiora sophistarum genera, tantùm non omni cultu & veneratione prosequuntur; eos præsertim qui cum clauâ aut scipione incedant & sputa ante quàm verba fundunt.] Hos comæ quoque prolixitate affectasse decus & nomen sapientum, præmissum supra est. Nam sapientiores quique tonsi erant, vel etiam rasi. Synesius lib. de caluitio, prouocat ad imagines. [Licet (inquit) eas intueri quas in Musæò habemus depictas clarorum virorum imagines. Diogenes (inquam illos, & Socrates aliósque ab hominum memoria sapiẽtes. Caluorum theatrum conuentumque esse dixeris. Aristotelem attonso vertice, & recisa coma fuisse, scribit Laërtius. Marcus Antonius cognomento Philosophus ἐν χρῷ, id est viua cute tenus fuit derasus, quem morem herois filius noxa aurea coma superbiens Commodus, vt alia pleráque à Patre sapienter vsurpata, incommodè mutauit. Pythagoræos fuisse attonsa coma Sosicrates prodidit lib. 3. de success. Philosophorum. Effigies Palamedis. Prisci & Philosophi. & Medici apud Philostratum ad ipsam vsque cutem tonsa profertur. Quod apud eumdem Philistratum Apollonius Magorum suo æuo

facilè princeps comatus exhibetur, Synesius ad præstigias refert, ita vt cum comatus non esset Appollonius, eiusmodi tamen appareret. sed planum illum non inuitus comatis cesserim. De Stoicis natum illud Iuuenalis Satyr. 2. atque supercilio breuior coma: Et eorum auditores: Persio Saty. 3. dicti detonsa iuuentus, vt rectè legit Turnebus lib. 23. aduers. cap. 23. vbi ante perperam legebatur inderósa: videndus Heraldus ad lib. 4. Martialis, epigram. 53.

Sectio 5. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Concludit vero eam disputationis partem in hæc verba Synesius. [Propè est, vt ex iis quæ dicta sunt hactenus apta sit orationis conuersio; si quis sapiens sit, eum itidem & caluum esse oportere, qui non caluus sit, eum neque esse sapientem. Atque eodem modo in Diis & Dæmonibus se res habet.] Probat ex Sileno qui glaber & caluus, cæteris omnibus Dæmonibus à Ioue prælatus est, constituto ipso Sileno Bacchi pædagogo: quæ causa fuit cu r Socrates sui & Sileni collationem tantopere adamarit. Euidentissimo ista argumento vult esse Synesius. [ibi demum menti ac prudentiæ locum esse, vnde effluxerint pisi, ibique pilos esse vnde prudentia effluxit.] Præmiserat à bestiis quoque argumentum in hāc rem, quod placet adscriptis eius verbis adducere. [Inter bruta animantia quæ à ratione alieniora sunt, per totū corpus pilis vestiuntur. Hominis autem quia vita syncerior est,

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

nuda est oneris cognati pars maxima; qui ne arrogantius insolesceret, si nulla ei esset cum caducis, ac interituris rebus societas, aliquot sui partibus pilos habet. quò fit vt qui vel in his paucis partibus pilis caret, hic si cum altero homine comparetur, tantumdem eo sit quantum homo belluis præstantior. Sed vt animantium omnium sagacissimum iuxtà & nudissimum homo est, ita oues cæterorum omnium stolidissimas esse, nemo est qui diffiteatur; hoc autem ipsum animal est quod non distinctos discretosque pilos, sed conuoluta densitate collectos emittit. Ita eò fermè iam res rediit, vt capillitium istud omne, cum prudentia, sapientiaque pugnare videatur; nec enim in quoquam simul esse queunt. Quod si quid dicendum est quod venatoribus ex vsu sit, quibuscum nobis amicitia est & illorum artis quoque peritissimi sunt canes ij qui auribus & ventre glabri sunt, villosi, contra attoniti omnes temerarij ac venatione interdicti meliores sunt. Cum verò sapiens Plato in bigis illis, quarum auriga est anima alterum equorum, quem improbum vocat, surdum atque auribus hirsutum faciat, quàm honorificè demũ de capillis existimat.] Nexum hunc prudentiæ & defectus capillitij videri potest insinuare vsus antiquus, iam puberes tondendi anno ætatis 14. nec contendit Ræuardus lib. 4. Vario. cap. 11. aut quod Iunius mauult sub annum vigesimum, sed Ræuardo præiuit

præiuit Porphyrio in Flaccum, imo Martialis ad Phœbum, qui idcirco etiam lib. 10. ephebos vocat pilatam cohortem: crinitos pueros vocat Seneca epist. 120. cincinnatulos & calamistratos & comatulos. S. Hieronymus epist. 8. & alibi, capillatos. Catullus epigr. 35. & Petronius agens de Trimelcione pila ludente, inter pueros. Vsus ergo erat iã ephebos tondendi, & capillum solemni pompa consecrandi; quasi ad agendas gratias pro concesso vsu prudentiæ, & recisione infantilium antehac & puerilium morum. Apud Plutarchum quidem in Theseo, primitiæ tantùm comæ offerebantur, & ita ab eo factum Delphis refertur, antica tantum capillorum parte resecta, Abantum more, totos tamen à vertice crines (Encolpo ex ephebis excedenti factum memorat Martialis lib. 1.) recidebant tunc Romani: Incommodè enim aliquis ad Taciti Annalium quartum eam lectionem sollicitans legit tortos: vt sit sensus recisos calamistratorum retortos crines. Sed nihil muto. Idem habet de Earini liberti Domitiani coma agens lib. 9. nec non Statius, & vterque comam Earini, cum gemmata pixide & speculo missam ad Asclepium prædicat. Fusè hunc ritum capillos resecandi in excessu ex ephebis, eo epigrammatarij versiculo lib. 9. aptè notatum,

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

At tibi si dederit vultus coma tonsa viriles,

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Illustrat Adrianus Iunius cap. 4. Commentarij de coma. Eum vsum fuisse nobilium Ægyptiorum, tradit Lucianus in nauigio. Eundem vero morem à Romanis transisse ad Christianos, & id genus fuisse filiationis, docet exemplum Constantini Augusti Pogonati, qui mallones, id est, vellus capitis filiorum, transmisit ad Benedictum secundum. Sicut Carolus Francus, referente Paulo Diacono lib. 6. cap. 53. Pipinum filium à Luitprando tonderi voluit, vt ei pater efficeretur recisione & susceptione capilli. Cujus ritus alibi mentio facta per Pithæum lib. 1. aduers. cap. 15. Nota hæc erat, personæ cincinnos deinceps & puerilia ornamenta à capillitio neglecturæ, quippe quam per ætatem grandiorem, alia iam studia, aliæ curæ decerent, sicut ille Regulus Batauus apud Tacitum Annali. 20. deuictis Romanis legionibus, pexam ad eam diem & calamistratam cæsariem totondit, vt monstraret ludicra sibi deinceps oblectamenta curæ non fore. Pueri idcirco intonsi ante maturam ætatem iuxta illud Iuuenalis saty. 8. si nemo tribunal vendit accersecomes: id est intonsus puer, ex qua causa Pythius Apollo, intonsus Deus Propertio in 3. apud Pollucem & Philostratum dicitur accersecomes. Videsis Gyradum syntagm. 7. historia Deorũ. Erat ergo coma prolixa, nota imprudentiæ; recisa prudentiæ.

Tot probris onerata coma promissa, quo-

modo potest Christianum decere? Tibi (inquit Clemens Romanus 1. Const. cap. 3.) qui fidelis & homo Dei es, & nō licet nutrire comā, & in vnū colligere: hęc enim luxuria est, & molliteis, neq; effusā gestare, neq; discriminatā, neq; facere vt tumescat: neq; eam carpendo & formando crispare, neq; flauā reddere quod etiam lex Deuteronomij vetat Sisoëm facere, aut Anaxyridas. Oportet præterea non barbam radere, neque formam hominis contra naturam mutare; ait enim lex non raderis barbas vestras; mulieres namque vt deceret non esse barbatas, fecit earum autor Deus; viros contrà vt non deceret, idē iustè statuit. Tu verò si hæc facias, vt alicui placeas, id quod est contra legem, execrabilis apud Deum eris, qui te ad imaginem suam effecit. Si ergo placere Deo volueris abstine ijs omnibus, quæ idem odit, nihilque efficias quod ei displiceat. Quid obscuriores quædam in istis voces sonent, videndus ibi Torrianus.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Auscultarunt fideles Apostolicæ doctrinæ in qua exemplo præiuerat S. Petrus. Nam eum in diuino viso quod refert Beda 4. historia cap. 14. attonsum apparuisse vt Clericum, proditum est. Causa vestigatur ibidem lib. 5. cap. 22. Nec erat ea attonsio, qualis nunc in in plerisque, solius verticis in coronam nudati, sed totius capitis cuiusmodi nunc est puerorum symphoniacorum corona, vt alibi annoto, & liquet ex Concilio Toletano 4.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Canon.40. idem alij Sancti seruarūt de S. Cypriano Carthaginensi (quem tamen cum Mago confundit, errore à Græcis quibusdam hausto) Prudentius hymno 13. Cathemer. describens eius conuersionem ait.

Coma.

Iamque figura alia est, quàm quæ fuit oris, & nitoris.
Exuitur tenui vultus cute, transit in seueram:
Defluа cæsaries compescitur ad breues capillos.

S. Lebuinum totondisse caput, vt resectis crinibus appareret liber criminibus, habent eius Acta cap. 4. Extant apud Surium 12. Nouemb. vbi etiam de duplici Sacerdotum corona per rasuram & tonsuram, de qua etiam S. Germanus Constantinopolit. in theoria rerum Ecclesi. pag. mihi 135. Sanctos quosuis Monachos fuisse tonsos, monstrat admiratio superiùs ex Augustino adducta, de ijs qui comati & capillati profusè esse delegerant. Et confirmatur ex Saluiano lib. 8. de prouid. qui agens de nequitia Carthaginensium & Afrorum in monachos ait. [Inter Africæ ciuitates, & maximè intra Carthaginis muros, palliatum & pallidum, & recisis comarum fluentium iubis vsque ad cutem tonsum, videre; tam infelix ille populus, quàm infidelis sine conuicio atque execratione non poterat.] Vsq; ad cutem tondebantur tunc Monachi, vt vides quamuis non radebantur: quod Clemés Alex.

3. pædag. cap. 11. omnibus Christianis seruandum monuit. Ad rem tamen præsentem satis est, quia æquè tollitur comæ prolixitas.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Passim comæ tonsura pro adscriptione in Dei familiam vsurpata reperitur. Quare S. Gregorius lib. 8. epist. ad Fortunatum Neapol. vetat ante biennium probationis transactum quemquam in monasterio tonsurari, id est fieri planè Monachum ita vt resilire nequeat pro arbitrio. & ex hoc numero in probatione versantium oportuit esse S. Placidum cum à B. Mauro prehensus est per capillitium ad vocem S. Benedicti causas vsurpatæ à domesticis Dei recisionis capillorum, vestigat Bellarminus lib. de Monach. cap. 40. & diligẽter Renatus à Valle in Hipparcho §. 5. à numero 79. & referri eodem possunt, quæ egregiè de tonsura spirituali tradit S. Paulinus epist. 4. ad Seuerum, qui etiam de hac capilli in seruis Dei ad cutem cæsura & inæquali semitonsione legendus epist. 7. ad eundem Seuerum.

Coma.

Contrarium & Sapientibus Ethinicis & Christianis Philosophis vsum promittendi comam, approbarunt gentes Barbaræ, vt Getæ quorum barbaries notissima. Idcirco enim Claudiano lib. de bello Getr. crinigeri sunt dicti, alibi absolutè capillati, sic enim testatur Iornandes in suorum Gotthorum siue Getarum, historia, asserens solos Sacerdotes apud eos fuisse pileatos, eóque nomine appellatos,

Sectio 5. Breuitas in naturalibus.

Coma.

quia pileis operiebant capita : reliquos omnes àprofusione comæ dictos capillatos. Ex quo duci potest ratio, cur Concilium Agathense in Gotthorum prouincia celebratum sub Alarico Gottho Can. 15. præscribat, pœnitentes qui comas non deposuerint abiici; cum tamen alibi vbiuis in Ecclesia, pœnitentes quippè in luctu versantes intonsi essent, vt disertè habet S. Isidorus lib. 2. de offic. Eccles. cap. 16. & apertè quoque tradit S. Columbanus in suo pœnitentiali, ac Ordericus Vitalis lib. 8. Eccles. histor. Et fortassis hanc ob causã S. Hermogenes vt est in Actis S. Menæ, 10. Decemb. in susceptione Baptismi comam resecuit, quia pœnitentia Baptismo præmittebatur. Inter Gotthos ergo vbi capillitium promissum, erat nota nobilitatis & gloriæ, iubebantur pœnitentes comam ponere, quam alibi tanquam ominosam, & luctus indicem nutriebant, contra quam ferebat sensus Getarum crinigerorum. His Scythis, Gallos, id est Germanos conterminos adiungit Clemens Alex. lib. 3. pædag. cap. 3. horribiles in bello comæ prolixitate, & profusione capillitij sic describens. [Ex gentibus quidem Galli & Scythæ comam nutriunt, sed non se immodicè colunt, & terribile quidem quid præ se fert densum barbari capillitium ; & flauus ille color bellum minatur, vt qui videatur cognationem habere cum sanguine.

Quantum tamen horribilitatis ex capillitij

profuſione accedit bellanti, tantum aliunde incommodi, ex faciliore per hoſtem prehenſione accedit, quod agnoſcentes Græci qui ſub Alexandro militabant, comas reciderunt. Audi Syneſium in caluitij encomio. [Experientia edocti, pilos ſummo militibus eſſe detrimento publicitùs raſi, Deo, fortunáque, & virtute, auſpice de ſumma rerùm dimicarunt. Eiuſmodi autem damnandorum pilorum fuit occaſio, vt Autor eſt Ptolomæus, Lagi filius, qui cum rebus geſtis interfuiſſet, rei veritatem non ignorauit: Et quia Rex dum hæc ſcriberet, fuit, nequaquam mentitus eſt. Macedo quidam ſubmiſſa mirum in modum cæſarie altáque denſiſſima barba, Perſam adoritur: hic quamquam in tanto diſcrimine conſtitutus, ſeſe colligens ſcuto, haſtáque abiecta, quaſi haud idonea eſſent aduerſus Macedonem arma, obuiam proſilit, cominúſque hoſte intra ipſius arma occupato, barba comaque prehendens, militem crinibus piſcis inſtar attractum citrà pugnam proſternit, proſtratúmque educto acinace confodit. Vidit hoc alius Perſa, ſtatímque alius, & alius, omnéſque ſubinde clypeis abiectis, alium alius crinitorum eiuſmodi interceptum patentibus campis inſecuti ſunt; Ibat enim per totum agmen Perſarum quaſi teſſera quædam, homines crinibus arreptos, facilè expugnari. Soli igitur (vt veriſſimile eſt) quotquot in Alexandri acie calui erant in ordine permanſerunt. Dum hæc

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Coma.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

geruntur, Rex in summa consilij inopia constitutus est, cum nudis cedendum sibi esset, cui vel armati resistere non possent: Iamiámque futurum erat, vt pudendo belli coitu oppressus Alexander in Ciliciam pedem referret, séseque ridiculum Græcis omnibus præberet, insana capillorum affectatione superatus. Verùm vt erat in fatis, Heraclidis Achæmenidas imperij sceptra dedituros classico receptui cani iubet, longiúsque abducto exercitu ac opportunè positis castris, tonsores immittit; atq; quidē hi muneribus à Rege pellecti, passim Macedonas omnes, nouacula derasērūt. Dario verò. Persísque deinceps pro voto res non successit: sublata enim prehendendi ansa cum multo superioribus iniquo certamine congrediebantur. Quamobrem coma ipsa, neque terribiles vt sint, neque vt videantur, facit, nisi infantium fortè spectra, terriculaque esse velint.]

Coma.

Concluditur ex omnibus antedictis prolixitatem comæ esse viro merum grauamen capitis, & dedecens ornamentum. Quod non diffitentur qui laudant comam. Neque enim comæ nomine quidquid ex Donato tradat Iunius cap. 1. Commentarij de coma semper intelligitur promissum capillitium, sed absolutè tegmen capitis à pilis etiamsi recisis, dummodo cutis non appareat. Itaque remouentes longam & prolixam comam, non tenemur subscribere Synesio, caluitium ingeniosiùs quàm

fortiùs & veriùs celebranti: quod item factum metrico opere ab Hugbaldo Monacho ad Carolum Caluum quem memorat Tritemius in opere de sui ordinis scriptoribus, opus est 133. versuum heroicorum, quorum singulis vocibus initialis est C. litera. Non tenemur item amplexari rasuram ad cutem vsque, quam Sacerdotes Ethnicos vsurpasse autor est Hieronimus in cap. 44. Ezech. in cuius locis difficilibus, plenè id excutit Franciscus à Messana, V. barba & Velosillus q. 8.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vestis.

XV *Vestis oblonga venerabilis, & propria sapientum.*

PAllium Philosophicum ad talos vsque fuisse demissum notauit Elias Cretensis ad orat. 4. Nazianzeni, circa illud quod ibi habet Theologus de Philosophis, qui profundas barbas gestant, ac scitum & venustum pallium trahunt. Hanc tractationem Elias accipit de pallij ad terram vsque longitudine. Christianorum item Philosophorum oblongam fuisse vestem inde liquet, quod S. Ephrem. tract. de abstinendo, improbat in Monacho vestitum supra crura substrictum. Eiusmodi enim vestis redolet inuerecundiam; eoque nomine in lacænis mulieribus damnatur à Clemente Alexandrino 2. pædag. cap. 10. Christus ipse qui totius sāctimoniæ fons & exemplar fuit, Apo-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vestis.

cal. 1. apparuit vestitus podere, id est veste oblonga corpus vniuersum tegente, & ad talos vsque demissa; vnde talaris dici solet, & iuxta S. Gregorium 1. moral. cap. vltimo, significat perseuerantiam. Sic enim scribit de Polymita Iosephi tunica. [Ioseph qui inter fratres vsque in finem iustus perseuerasse describitur, solus talarem tunicam habuisse perhibetur. Namquid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos vsq; ad vitæ nos terminum tegit.] Expressit ista Autor sermonis octaui ad fratres in Eremo, referens eodem tunicam Sacerdotalem, ad pedes vsque pertingentem. Aliter Clemens Alex. 2. Pæd. cap. 22. Vestem Christi talarem vt florulentam laudauit. Ecclesia in sacris personis amplexa est eam vestitus formam, tanquam augustiorem & pleniorem reuerentiæ ac opportuniorem pudori & honestati. Persę sanè quos obseruantissimè pudenda quæque declinare tradit Ammianus lib. 23. extremo, ita vt neque stando mingentem, neque ad requisita naturæ secedentem facilè visum quandoque Persam testetur: istiusmodi oblongæ vestis vsum idcirco probasse videntur. Ait enim Ammianus, inter calceos & verticem nihil in eis apparuisse intectum, licet vestium sinus & latera diffuta relinquerent flatibus agitari ventorum. In quam rem plura Brissonius lib. 2. de regno Pers.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

XVI. Vestis oblonga in viro cui lege præscripta non sit, impendium, impedimentum, vel etiam turpitudo.

Vestis.

SEponuntur hoc loco vestes fœmineæ, quarum longitudinem necessaria secretio à virili sexu indicit. In virili igitur vestimento, longitudo imprimis infert dispédium ex necessaria majore panni quantitate, & faciliore ob prolixitatem detritione, quam insinuant illa Tertulliani lib. de pallio num 85. [Prorsus si quis Mæandrico fluxu delicatam vestem humi protrahat, audiat ponè se quod & comicus, qualem demens iste chlamydem disperdit.] Sed hoc damnum à veste oblonga viro honesto non sit tanti. Ejusdem impedimentum est per se manifestum in omni ferè operosa & viris apta actione, sed nominatim ad bellandum. Vnde Herodianus lib. 4. semel ac iterum tradit Parthis infeliciter cessisse prælium, eo quod oblongis vestibus vterentur. Est verò belli præludium aut præexercitamentum venatio, vt dico lib. 5. de virtut. num. 54. & lib. 6. num. 200. Post Platonem in Sophista & Theæteto, Tullium 2. de natura Deor. Athenæum lib. 1. dipnosoph. & Pollucem in præfatione libri quinti. Iraque ad eam quoque belli meditationem, valde incommodat vestis oblonga, vt Oppianus ad-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

monet lib. 1. Cyneget. Versu 97. & 105. Incommodissimus item est vsus vestis oblongæ ad decurrendam viam, & iter faciendum. Vnde Hebræi migrantium speciem referentes inter comedendum agnum iubebantur renes accingere, id est vestem substringere, vt significaretur expeditio ad iter. Id quod etiam spectabat Christus, monens suos vt essent præcinctis lumbis hoc est ne vestem haberent fluxam, quæ iter agentibus impedimento esset: vt Tertullianus est interpretatus lib. 4. in Marcionem, cap. 9. Nec id oblongæ vestis incommodum, omisit lib. de pallio cap. 5. sic scribens. [Conscientiam denique tuam perrogabo, quid te prius in toga sentias, indutúm-ne an onustum? habere vestem an bajulare? si negabis, domum consequar: Videbo quid statim à limine properes. Nullius profecto alterius indumenti expositio, quàm togæ gratulatur.] Id est nihil gratatur siue gratius est magis, cum primùm venitur domum, quàm abjectio togæ, præ impeditione qua grauat: Expositionem enim hic pro depositione accipi perspicuum est; & sæpe eodem modo vsurpatur à S. Cypriano. Turpitudinem denique ejusdem oblongæ vestis mox ibidem attingit Tertullianus, vocans calceos togæ tormentum, immūdissimam pedum tutelam. Non est inuerisimile, Tertullianum calceos dixisse togæ termentum, id est terminum; tamen omnes codices legunt tormen-

Vestis.

tum, nec malè; Calcei enim perpetuò lutulenti, aut saltem puluerulenti, affricant sordes suas vesti prolixæ quæ etiam cœnum contrahit ex improuido soli contactu, per syrma verrens, ac vestem non reductam.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Taceri nunc potest alia oblongæ vestis in viro turpitudo, quã creditus Cyprianus serm. de ieiunio describens regnum malitiæ, his verbis exagitat. [In domo huius Regis sunt qui paludamentis talaribus pauimenta verrẽtes capillis muliebribus se in fœminas trãsfigurant, & dignitatem virilem non sine iniuria dehonestant.] Atheniensibus hanc nequitiam tribuit Clemens Alexandri. 2. Pædag. cap. 12. verbis illis. [Atheniensium principes qui ciuilem vitæ formam expulerant, togæ virilis obliti, aurum gestabant, & talaribus tunicis amiciebantur: Crobulo (quod est vestimenti genus) aureo induebantur, adiunctis cicadis ornati, ortum suum tenera terrestrem, Cynædico quodam fastu, & arrogantia monstrantes. Horum autem Principum æmulatio, ad alios quoque Ionas peruasit quos Homerus esse effœminatos ostendens vocat ἑλκεσιπέπλους hoc est vestimenta trahentes.] Milites in festo Calendarum de huius turpitudinis infamia, notat Asterius homil. de eo festo. [Nonne (inquit) velato ore in fœminam degenerat, ille fortis, ille animo præstans, ille in armis suis admirabilis, hostibus formidabilis? Tunicam ad talos

Vestis.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vestis.

demittit, Zonam pectori circumvoluit, calceamenta muliebria sumit, & more fœminarum capiti crobylum imponit, quin etiam cum lana colum circumfert, dextraque filum ducit, qua trophæum ante tulit, spiritumque & vocem in acutiorem & muliebrem sonum extenuat.] Pax pudicorum luminum præfanda est ea relaturo quæ in eam sententiam aduersus Romanos iam Christianos exagitat Saluianus lib. 7. de prouid. Et quamuis ambiguum videri potest, de Afrisnè qui itē Romani, hoc est Romano imperio obnoxij dicebantur, an de specialiter dictis Romanis, tradat quæ nunc referam, vt tamen Romam mundi verticem ab eo denotari censeamus, facit, quod de vrbe agit Ecclesiastica, quondam ab istis Apostolis instituta, quæ in Carthaginensem vrbem non quadrant. Ait ergo Saluianus, aliquid supra fornicationum sordes turpe gestum illhic esse quod si c exprimit. [In vrbe Christiana, in vrbe Ecclesiastica, quam quondam doctrinis suis Apostoli instituerant, quam passionibus suis Martyres coronarant, viri in semetipsis fœminas profitebantur, & hoc sine pudoris vmbraculo, sine vllo verecūdię amictu, ac quasi parùm piaculi esset si malo illo malorum tantum inquinarentur Autores per publicam sceleris professionem, fiebat etiam scelus integræ ciuitatis. Videbat quippè hæc vniuersa ciuitas & patiebatur.] Et mox. [Quis credere aut etiam audire possit

conuertisse in muliebrem tolerantiam viros non vsum suũ tantùm,atq; natuiam,sed etiam vultum,incessum,habitum,& totum quidquid penitus aut in sexu est, aut in vsu viri? adeò versa in diuersum omnia erant vt cũ viris nihil magis pudoris esse oporteat, quàm si muliebre aliquid habere videantur? Illhic nihil viris quibusdam turpiús videretur,quàm si in aliquo viri viderentur.Et inferius. [Vniuersa Romani nominis dignitas, facinoris prodigiosi mouebatur infamia. Cùm enim muliebrem habitum viri sumerent, & magis muliebrem gradum fingerent cum indicia quædam sibi monstruosę impuritatis innecterent, & fœmineis tegminum illigamentis capita velarent,atque hoc publicè in ciuitate Romana, vrbe illic summa & celeberrima; quid aliud quàm Romani imperij dedecus erat in medio Reipublicæ sinu, execrandissimum nefas palam liceret admitti?] Insigniter de ministris Isidis id tradit Tertullianus carm. ad Senat. Apost. cap. 1.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vestis.

Horreamus & refugiamus longiorem in his propudijs vestis oblongæ in viro moram. Huiusmodi stolam adeò esse vestem muliebrẽ, vt quæ sine ea prodisset mulier pro stupro plecteretur Lentuli Auguris consultis, Tertullianus Autor est lib. de pallio cap. 4. & subsannatos Romæ Afros qui vestem talarem induerentur, tanquam vestem matronarum propriam vsurpantes, his verbis docet Seruius ad

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

illud libri 8. Æneid. Distinctos Mulciber Afros. [Habitum eorum ostendit, qui vsque ad talos fluebat. Quod Plautus in Pænulo ridet, dicens; quæ est illa auis? Cum Afrum vidisset, vestem demissam trahentem.] Memini

Vestis.

etiam Palæphatum lib. de fabulos. narration. cap. de Amazonibus, negare fuisse vnquam Amazones quales iactatum est, fœminas bellatrices. Sed donatos eo nomine esse viros barbatos. [Qui oblongas vestes & ad talos vsque demissas ad instar Thracensium mulierum gerebant, comámque mitris continebant, ac barbas radebant. [Tales enim videntur fœminas. Sicut Nero ob causas proportionales dictus est Neronia, & Domitia vt ex Bunduicæ Britannæ scommate refert Dio Cass. lib. 62. Malè item hoc nomine audierunt olim Massilienses, quod talares vestes vnguentis obliti inducrentur. Quà de re Suidas V. ἐκ μασσαλίας ἥκεις, & Athenæus lib. 12. videndus Erasmus. Adagio, ex Massilia venisti; & adagio, nauiges in Massiliam: vbi quæ ea fuerit Massilia, & an potiùs Massylia Maurorum vel Massalia legendum sit fusè disquirit. Non adeò igitur viris Romanis in vsu primùm erant stolæ vt procul amandarent qui huiusmodi vestium prolixitate redolerent mollitiem sexus segnioris. Nam vestis talaris habebatur mulierum propria; & ideo apud Romanos flagitiosum censebatur ac probrosum, vti ea veste vt tradit S. Augustinus lib. 3. de doctr.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

doctr. Christ. cap. 12. & Seruius ad illud 9. Æneid.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Vbi Varronem idem vituperantem adducit. Æquè Fabius lib. 11. initio, agnoscit talarem vestem esse mulierum propriam, & idem scitè expressit Iuuenalis saty. 6. vbi de muliere doctrinæ decus affectante, ait.

Vestis.

Crure tenus medio, tunicam succingere debet,

Cadere Syluano porcum, quadrāte lauari.

Quandoquidem enim quod virorum est præstare volebat mulier quid fœminam deceret dediscens, Auror est vt veste breui & crure tenus medio succincta, vteretur, vt viri faciunt; itemque vt Syluano sacrificaret, cui sacrificio adesse solos viros licebat, & more pauperum Philosophorum quadrante lauaretur; annumerans (vt vides) vestem breuem, alijs quæ ad viros duntaxat, non etiam ad fœminas pertinent. Et è contrario vestis talaris mulierum propria habebatur non virorum; nisi si quando aliud extorqueret necessitas tegendorum pedum; Cum enim tibialibus non vterentur, vt Pancirolus notauit in Antiquis deperditis cap. de fibula, interdum tegendorum pedum necessitas extorquebat oblongæ togæ vsurpationem: sic enim Plutarchus Tullium ad pedes tegen-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vestis.

dos quos varicosos habebat, oblonga toga vsum describit. Extra huiusmodi aliquam necessitatem adeò oblonga vestis, vt talos attingeret & pedes tegeret, insolens fuit priscis Romanis, quandiu eos Afra mollities post Afros domitos non domuit.

Aliud in oblonga veste probrum notatum quandoque deprehendo. Sic Clemens Alexandr. 2. Pædag. cap. 12. [Trahere vestes ad summos vsque pedes demissas, valdè est arrogans & superbum quod ambulandi actionem impedit, cum vestis instar verriculi, quæ in soli sunt superficie sordes secum attrahat; ne fractis quidem & eneruatis his saltatoribus, qui Cynædicam turpitudinem mutam in scenam transferunt, vestem cum tanto dedecore diffluentem despicantibus; quibus exquisitæ vestes, fimbriarúmque dilatationes & curiosi figurarum numeri illiberalem ac sordidam syrmatum mollitiem indicant.] Item creditas Prosper lib. 2. de vita contempl. cap. 4. in quibusdam sacris personis illum næuum sugillat, dicens. [Taceo de illis qui vndante lapsabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt; & vagis laterum flexibus quodammodò fluctuantes, animorum dissolutionem vestigijs sinuosa mobilitate nutantibus produnt.]

Erat ergo partus superbiæ & fastus in nonnullis ille vestium oblongarum vsus, quo solum verrebant, vt etiam S. Ambrosius expo-

ſtulat lib. 5. in Lucam ad illud, hominem mollibus veſtitum, de ijs agens qui tectis veſtigijs ſericas veſtes terram verrentes trahebant. Et haud dubiè non aliò ſpectabat illorum Tornacenſium vſus, quem Rathbodus Epiſcopus anno 1092. graſſante immani peſte correxit, vt habet tabularium EccleſiæTornacenſis exſcriptum à Stellartio lib. 2. de comis cap. 11. [Facto cunctis (inquiunt Acta) generali ſermone, omnibúſque nimium perterritis, pluſquàm mille iuuenum comas totondit; veſteſque per terram defluentes, & libidini potiùs quàm neceſſitati ſeruientes, præcidit.] Nihil eſt in actis quod inſinuet præciſas fuiſſe fœminarum iuſto longiores veſtes. Itaque de virorum oblongis veſtibus dictum videtur; libidini, id eſt luxui & oſtentationi, quam per tempus illud bellantis Dei repellendam ea ratione cenſuit optimus Antiſtes. Eſtque veriſimile tunc temporis viros talibus veſtibus vſos cum referatur apud Philippum Abbatem lib. de continentia Clerico. cap. 51. alicubi per illud tempus viros quoque excluſis fœminalibus, vſos oblongis veſtibus, antè & retrò clauſis, ſubtúſque duntaxat apertis in ora laterali. Vanitas ergo & pompa ſolum longo ſyrmate verrentium, potuit Rathbodum mouere ad eam veſtium iuſto longiorum, non niſi gloriæ ſeruientium reciſionem. Quid quod veſtis oblonga præſertim fluxa, ſymbolum eſt vitæ voluptuariæ, quã par ſit recidi, vel adhi-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Veſtis.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Vestis.

biro cingulo restringi? Audi Nyssenum lib. de vita Mosis exponentem ritum manducationis Agni, significantem vitam puram & sanctam. [Ad hanc vitam faciendam talaris vestis & effusa, id est voluptuosa & vitiosa viuendi ratio, quæ latissimè patet, nimiumque effunditur, impedimento est. Quare cingulo quodam sursum trahenda est, & coarctanda ne huc & illhuc circumfluat: Cingulum verò modestia est, & diligens viuendi ratio, quæ nos monet ad necessitatem, non ad voluptatem rebus vti.] Apud Iuonem Carnotensem. serm. de adulterino habitu virorum ac mulierum sic habetur. [Impudicus habitus corporis, est in viris superflua & inordinata capillatura, vestimentorumque muliebrium affectata similitudo, calceamentorúmque metas necessitatis excedens simulata longitudo.] En inter notas impudici & mersi voluptatis animi vestium longitudo, ad muliebris vestimenti longitudinem accedens metrum omnino optimum, vt necessitati non voluptati vestis seruiat, neque honori; quod S. Ambrosius lib. 5. in Lucam, ad illud, ecce qui mollibus vestiuntur, nostro vitio inuectum querebatur. Cum enim vestis sit excogitata vt arceret nuditatem, sicque aduersus aëris iniurias essemus tuti, & verecundiæ prospiceremus; necessitas facta est porta, per quam subiret vanitas de quo expostulantem quoque memini Gregorium Nyssenum homil. 3. in Ecclesi. &

orat. de mortuis sub finem;præiueratque Philo, altero libro de somnijs pagina mihi 862. subiuit inquam per necessitatis ostium vanitas circa vestes tum quoad colorem & materiæ pretium, tum quoad amplitudinem & lõgitudinem. Cui malo prospectum volens Tertullianus lib. de Pallio. statuebat vt vestes neque supra genua inuerecundæ essent, quæ nimia breuitas foret, neque trans crura prodigæ, id est, longitudine nimia improbandæ quin potius quantum vsus receptus & decentia; vel præceptum mysticam aliquam significationem spectans patitur, breuitas præeligenda est non autem refugienda. In quem sensum Lælius Bisciola tomo 2. subsec. l. 16. c. 8. num. 7. accipit concilium Gangrense cap. 12. damnans anathemate Eustathianos Monachos, qui palliate incedebant, & sugillabant vtintes Byrrhis, id est breuiore indumento quàm esset pallium longum, & latum; proindeque diffluens quo ipsi vtebantur. Byrrhum tamen Zonaras, & Balsamon ad eum canonem, pro veste serica accipiunt: quo sensu Canon ille ad rem præsentem non faceret.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Refectio.

XVII. Mora non exigua in refectione corporis, & congrua & necessaria,

QVi adeò breues sunt in corpore reficiendo, vt tanquam Hæbræi comedant agnũ

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

festinanter, non tam comedere quam vorare dicendi sunt, nec vno modo sibi incommodant. Ac primùm fraudant se ferè sensu saporis, idcirco adeo cibis conferti, vt suauior, vnaque fructuosior sit perceptio. Operibus enim ad indiuidui vel speciei conseruationem necessarijs Deus admiscuit delectationem; non modò ne ea opera intermitterentur quod plerumque accideret, si istiusmodi calcar deesset, sed etiam vt absque fastidio fierent, sicque perfectiùs obirentur. Quæ causa est, cur magnæ insulsitatis damnandi videantur, qui specie pietatis grato sensu sapidorum se fraudant pro viribus inter comedendum, aliquatenus frustrantes Dei consilium, qui eo fine saporem cibis immisit, & gustui obiecit, vt perciperetur. Æquè autem qui præproperè comedunt, vorantes potiùs quàm edentes nec suauiantes escam perceptam, priuant se honesta illa cibationis appendice.

Refectio.

Præterea ea præfestina cibatio excludens moram non modicam, redolet hominis in cibum effusi ingluuiem, vixque caret plerisque sordibus, & immunda consparcatione adiacentium omnium; hoc est tum vestis, tum mantilium, atque mapparum locúmque circa huiusmodi lurcones habet, quod à Clemente Alexandrino scriptum est lib. 2. Pædag. cap. 7. ad finem nonnullis hominibus, idem esse præsepe & sterquilinium, sicut bobus & asinis. S. Iudas hoc aliter dixisse videtur verbis illis, in epulis suis maculæ.

Ad sanitatem verò dici non potest, quantopere conferat, imo quantoperè necessaria sit longa in comedendo mora. Nam prima cibi digestio, iuxta vulgare pronunciatum in ore peragitur. Cibus enim quem ad vitæ sustentationem vsurpamus, primùm in os immittitur, vt ibi tanquam in pistrino moletur & in speciem farinæ contundatur. Tum potu addito, pinsitur in stomacho; ac demum partim ibi, partim in hepate tanquam in clibano coquitur. Comparationes sunt Meletij lib. de hom. structura pagi. mihi 33. Sicut ergo granum, nisi in pistrino molitum non posset in mactra subigi vt necesse est ad panis confectionem, ita neque cibus posset per chilisim & amatasim aptari in alimentum proximum, nisi præcessisset eiusdem bona atque adeo longa contritio in ore. Et inde fit vt calor natiuus in stomacho possit faciliùs & meliùs in alimentum iam subactum agere vt Philosophus disertè annotat. 2. de part. cap. 3. monens cibi per dentes commolitionem, institutam esse in leuamen ventriculi. Vnde 3. de partibus cap. 4. admonet animalia quæ huic numeri per dentium primum laborem non satisfaciunt, vel multos ventres accepisse, vel ruminationem, aut aliquid aliud quod circa aues variè denominatur. Videndus Philosophus 9. histor. cap. vltimo, & Mercur. 5. var. cap. 13. & seqq. Cum igitur homo his supplementis commolitione ciborum in ore factâ destituatur; non

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Refectio.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Refectio.

est dubium quin transmissio ciborum ad stomachum, absque debita mansione in ore, præ festinatione vorante potius quàm assumente edulia, magnam perniciem homini creet; quia vis cócoctrix multum postea laborabit in frãgenda cibi malè perdentes cómoliti contumacia: ea autem cómolitio per dentes, vt accuratè fiat, lenta esse debet; atque adeò non cohæret cum breui mora in corporis refectione.

Huic damno auertendo prospicientes viri sancti quibus studium non erat carnis curam facere in desiderijs, vel propter escæ suauitatem mensæ tempus extendere, tempus tamen satis longum addixerunt corporis refectioni, ità vt aliqui ad binas horas id tempus diffudisse legantur. Sic Climacus gradu 4. agens de Abbate Laurentio quem præfectus Monasterij initio prandij auocauerat à mensa & coram se stare fecerat, ait eum hæsisse in tali gradu, prolixam horam atque fortasse duas.

XVIII. *Breuis ad mensam mora, eius est qui de spiritu potiùs saginando sollicitus torporem à crapula iniiciẽdũ anteuertit.*

SApienter Christianus pædagogus lib. 2. cap. 7. allegato Siracide cap. 31. longas mensæ moras recidendas præscribit tribuens modestiæ seu temperantiæ, nec non disciplinæ, id est modestiæ à disciplina præscriptæ,

ante multos surgere, & conuiuio excedere, ac se ostendere alienum ab affectione, id est ab acriore comedendi cupiditate diuturnum accubitum postulante. Nec immeritò disciplinæ tribuitur recisio morarum ad mensam. Nam quo quis diutiùs ad mensam hæret, diutiùs gulam prouocat ad effringenda modestiæ repagula, & profligandam morum in homine disciplinam. Quid quod ad modestiæ siue temperantiæ fines retinendos, vsurpandus est modicus cibus, cui longa mora in mensa non est necessaria. Et inde etiam existit libertas, à nebulositatibus quibus longa cibatio obducit cerebrum: vnde consequetur opportunitas ad diuturniorem animi cibationem per intelligibiles epulas, ad quas nemo non videt ineptos esse comessatores illos, qui solidos dies in mensa exigunt, quibus Deus venter est, & aqualiculus altare, ac pulmo templum, vt de lurconibus dixit Tertullianus lib. de ieiunio cap. 16.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Refectio.

Recolendum etiam opportunè hìc est, iussum diuinum ad Hebræos agnum comedentes in cœna typica. Quia enim per eam cœnam recolebant transitum ex Ægypto, ideóq; sumebant cibum perindè atque iter facturi, vt minùs sibi hærendum in mensa aduerterent, iubebantur stantes comedere, vt rectè docent Philo lib. de sacrificio Abelis. Nyssenus lib. de vita Mosis sub medium. Chrysostomus homil. 83. in Matth. & homil. 23. in ad Ephes.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Refectio.

Macarius Chrysocephalus orat. de Crucis exalt. & ex recentioribus VValterus cœna 1. cap. 9. nequicquam reclamantibus Ribera lib. 5. de templo. cap. 3. num. 45, Baronio anno 34. Suare tom. 3. p. 3. d. 41. l. 2. & Basilio Legionensi opusc. de temp. immolat. Agni typici. cap. 38. quos reteci in tractatione de Iuda. cap. 9. num. 18. Cur autem stantes Iudæi comederent in ea cœna, ratio erat quia comedebant specie viatorum, quorum non est diu ad mensam hærere. Vnde si maturandum sit, & abeundi causa vrgeat, non recumbunt, vel accumbunt mensæ, sed stantes cibum necessarium cum festinatione degustant. Atqui omnes sumus hìc viatores, vt S. Gregorius pulchrè tradit 15. Moral. cap. 27. ad illud interrogate quemlibet de viatoribus. Omnes peregrinamur quandiu hic à vera patria extorres vagamur, quo nihil in Scripturis aut Patribus frequentiùs. Et plenè in eandem sententiam Gretserus lib. vltimo de sacris peregrinationibus. Itaque stantes potiùs quàm accumbentes cibari debemus, ne moras longas ad mensam nectere, concilíata per sessionem quies inuitet.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

XIX. *Longior somni usura, vires meliùs instaurat, sensus vegetat, vigorem conciliat, membráque ad exquisitius animæ ministerium accommodat.*

Somnus.

SOmnum naturæ portum scitè vocat Isid. Pelus. lib. 3. epist. 199. id quod aliter dixerat Tertullianus lib. de anima cap. 43. asserens esse somnum. [Tam vtilem, tàm necessarium vt absque illo nulla anima sufficiat; recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, medicum laborum, cui legitimè fruẽdo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem.] Quæ omnia somni breuitati aduersantur. Neque enim medicari corpori poterit, illúdve reficere si perbreuis sit, & qui vix nomen quietis mereàtur. Reparatio siquidem spirituum, & negotiatio circa cibum coquendum, ac homini aggenerandum; quæ sunt somni beneficia, feriantibus interim ac per illud Iustitium, spiritus aliò non auertentibus externis sensibus necessariò exigunt notabilem somni moram: quæ si negetur, & somnus valdè recidatur, corpus scatebit crudis humoribus, & per spirituum in vigilia assumptorum nec reparatorum egestatem sensus omnes marcescent, atque flauescent. Vnde quod rectè aduertit Galenus lib. 7. methodi

Sectio 3. *Breuitas in naturalibus.*

medendi. & lib. 3. de sanit. tuenda, sæpéque alibi, vitæ corporeæ, & omnium eius functionum oblæsio existat necesse est. Quin etiam functionum quoque spiritualium labefactatio consequetur; quandoquidem functiones spirituales, per naturalium facultatum symphisin, & implantationem intellectus in anima cohætente corpori, nexum aliquem habent cum actionibus corporeis, & his oblæsis, læduntur & ipsæ, vt docent Phrenetici & Deliri qui mentis statu præ corporis vitio exciderunt.

Somnus.

Hoc agnoscentes viri sanctissimi & sapientissimi, illos in corpore vigiles ferè perpetuos, ac nominatim S. Arsenium cuius somni paucitas prodigiosa videri potest, non sunt æmulati, perspectam habentes infirmitatem nostram, sed horas non paucas somno dederunt. Nolo in hanc causam aduocare sanctos somni longissimi, quales fuisse putantur sancti septem Ephesij, qui per annos circiter ducentos dormierunt somnum admodum longum, vt Cedrenus anno 23. Theodosij, & Nicephorus lib. 14. cap. 45. censuerunt, & ex viso S. Eduardi Malmesbur. lib. 2. de gestis Reg. Angl. cap. 13. ac Aëlredus in sancti uiri Actis, nec non Sigebertus anno 447. Memorantur etiam septem alij similiter longissimi somni dormientes à Gregorio Turonensi epist. ad Sulpitium; qui iidem videntur esse cum Germanis illis quos Paulus diaconus refert lib.

primo de gestis Longob. cap. 3. Hos inquam dormientes huc non aduoco, quia rectè opinatus est Gregorius Turonensis, eos non somni, sed mortis dormitione esse perfunctos, & vi diuina cum res tulit ad vitam esse postliminio reuocatos. Ad fabulas autem ablego, atque adeò huc multò minus ascisco somnum Epimenidis Cretici, vltra annorum quinquagenam protensum, vt Apuleius in floridis lib. 2. describit, & Laërtius lib. 1. cap. 11. itemque Pausanias, Agellius, Plinius & alij passim.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Somnus.

Nec absimilia sunt quę Plinius lib.7.cap.52. de puero quodam recitat, & quæ Olaus magnus lib. 1. rerum Aquilon. cap. 3. & Albertus Krantzius lib.8.Vandal.cap.39. de septenni somno adolescentis, Lubecæ recentiore memoria accidisse scribit. Hæ somni (vt sic dicam) enormitates, partim fabulosæ, partim ex aceruatione crudorum humorum profectæ non sunt præsenti negotio accommodatæ, cum spectemus tantùm somnum prout vitæ vtilem, & functionibus animæ ritè abeundis opportunum; cuiusmodi non est illa tam diuturna rationis velut infossio ac sepultura. Qua meritò ablegata somnum in comparatione quorundam Acæmetarum haud breuem, commendare est animus.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Somnus.

XX. *Somni breuitas vitæ maior vſura eſt, prolixus ſomnus naturæ ignauia, ſenſuum detritio, & mortis vicinia.*

PRæcidi per ſomnum rationalis vitæ vſurã in confeſſo eſt. Non quod anima interdum in sõno non vtatur intellectu & ratiocinetur; in quam rem pulcherrimè Tertullianus lib. de anima cap. 43; ſed quod non ſit adeo expeditus & plenus eo tempore rationis vſus, vt libertatis exercitio ſit locus extra miraculum: quale plerique omnes in Salomone agnoſcũt, qui per ſomnum promeruit vbertatem ſapientiæ, atque adeò raro exemplo liber fuit. Igitur ſomnus naturaliter loquendo priuat hominem vſura vitæ ſibi propriæ. Et hoc eſt, quod & Sancti & Profani ſomnum lethi conſangnineum nominauerunt. [Somnus (inquit Tertullianus cap. illo 43.) tam ſalutaris, tam rationalis, etiam in publicæ, & communis, iam mortis affingitur exemplar. Voluit enim Deus & alias nihil ſine exemplaribus in ſua diſpoſitione molitus, paradigmate Platonico pleniùs humani, vel maximè initij ac finis lineas quotidie agere nobiſcum manum, porrigens, fidei faciliùs adiuuandæ per imagines & parabolas, ſicut ſermonum, ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amica vi ſo-

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

poris elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile situ, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam iacebit, vt testationem plasticæ & sepulturæ expectans animam quasi nondum cōlatam,& quasi iam erectam. Sed & illa sic patitur, vt alibi agere videatur dissimulatione præsentiæ futuram absentiam ediscens.] [Ita cum euigilauerit corpus redditum officiis eius, resurrectionem mortuorum tibi affirmat. Hæc erit somni & ratio naturalis, & natura rationalis.Etiam per imaginem mortis fidem imitaris, spem meditaris, discis mori & viuere, discis vigilare dum dormis.] Vides, somnum mortis imaginem dictum fratrem mortis scitè nominat Athenagoras orat. de resurr. Neque enim (inquit) postquàm sensualem vitam interscindere videntur in quiete oborientes naturaliter sopitiones sensuum, nec non & naturalium virium, idque ad certa temporis interualla dormientibus hominibus, & quodommodò reuiuiscentibus, illud ipsum recusamus vitam ducere: qua de causa existimo nonnullos somnium fratrem mortis appellitare, non quòd genus vtriusque indicare velint, quasi ex iisdem maioribus & parentibus sint nati: sed quod similia accidant sopitis & defunctis,ratione quietis, otiique sensuum, quum nihil intelligant de rebus præsentibus,aut quę tunc fiant, immo nec seipsos esse aut viuere sentiant.

Somnus.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Somnus.

Apertè hi patres, ſomnum ratione conſequentibus illum iuſtitij ſenſuum vocant mortis imaginem. quare minùs commodè Dauſqueius ad orat. 33. Baſilij Seleuc. notat, & profanos & ſacros ſcriptores, ſomnum mortis imaginem appellare; ſed ſanctos ob facilem Deo reſurrectionē, tanquam ſi eſſet mera excitatio à ſomno: profanos autem ob ſimilitudinem ſomni & mortis in vtriuſque effectibus, & inducta ſenſuum externorum & rationis actualis quaſi morte. Atqui vidiſti Chriſtianos quoque doctores & perantiquos Patres, hoc ipſo modo de ſomno mortis imagine eſſe Philoſophatos. Id quod etiam pulchrè tradit Clemens Alex. 2. pædag. cap. 8. hanc de qua agimus vitæ rationalis actualis abruptionem per ſomnum, attingens. [Eſt ſomnus (inquit) qui nos deprimit, morti ſimilis eo deducens per ignorationem, vt ſenſu careamus, & clauſis à ciliis oculis lucem abſcindit.] Itaque concludit in calce capitis. [Nobis autem (vt ſemel dicam) omnibus aduerſus ſomnum decertandum eſt, nos paulatim acceſſione facta, aſſuefacientibus vt majore parte temporis per vigiliam ſimus vitæ participes. Somnus enim non ſecus ac Publicanus, dimidium vitæ tempus nobiſcum diuidit.] hoc eſt diſpendium formaliter nexum cum multo ſomno, & ab eo citra miraculum inſeparabile.

Sunt autem alia inſuper longi ſomni damna ab

na ab eo consequentia, tanquam ab efficiente causa, ac nominatim torpor grauans sensiteria externa, ob nimium recessum spirituum. Vnde nonnullis per nimium somnum adeò obtorpuit visus vt cæcutirent. Nimirum externum sensorium destitutum diutiùs viuifico illo nectare, riget & corrugatur, ægriusque postea regreditur ad operandum, præsertim oculus cuius vt sensatio præstantior, ita operosior est, & apparatus ad eius actionē multo exquisitior requiritur, vnde ex feriatione á visione ob spirituum animalium recessum, subit incommoda. V. G. fabri quia vt opus suum ad amussim dirigant solent alterum oculum claudere, solemne est vt eum oculum habeant debiliorem, quod docet experientia, & notauit Nazianzenus carmine de Virg. Scripsit etiam Appianus lib. 4. belli ciuilis, cum quidam Geta præ metu obducens alterū oculum se luscum finxisset, & depulso metu oculum retexisset, luscum tamen perseuerasset, ob nimis diuturnum spirituum recessum ab oculo; quem consecuta est tanta eius frigefactio, & rigor ac torpor, vt dirigescere deinceps nequiuerit ablato tegmine, quod visum intercluserat per longum tempus. [Immodicus somnus (ait supra Clemens) nec corporibus, nec animis nostris vllam affert vtilitatem, nec iis quæ circa veritatem versantur omino conuenit actionibus, & si sit secundùm naturam.] Aceruat somnus plurimos humores prauos, ob vehementem coctionem factam

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Somnus.

Sectio 3. Breuitas in naturalibus.

Somnus.

ab anima aliis tunc non distenta, vt est apud Aristotelem lib. 2. moral. Eodem. cap. 1. ad finem. Deficiente autem post coctionem validam cibo, calor natiuus in ipsum viuens sæuit. Vnde congeries humorum malignorum de qua Vega lib.4.artis medicæ. Et inde etiam nascitur obliuiositas, socordia, stupiditas, inutilitas ad quiduis generosum aggrediendum, vt obseruarunt Hippocrates lib.2. Aphor.3.& Auerroës 6. Colliget. cap. 4.

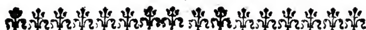
Horum damnorum longi somni, nequaquam rudes viri, & sanctitatis & sapientiæ laude clari breuitatem somni adamarunt, & indixerunt iis quos informabant. Prisci Ascetici, ad ternas aut vt plurimum quaternas horas somnum arctauere teste Cassiano collat. 12. cap. 15. Dorothei. Thebæi in somno excutiendo obfirmationē refert Sozom. cap. 29. lib.6. Aristotelem scribit Laërtius, vt diutiùs viueret longius vigilando, ac breuiùs dormiēdo solitum subiecta ænea pelui pilam æneam manu cōcludere cum ad quietem se componeret, in allisu sphæræ ad peluim excitaretur, & vigil studia repeteret. In quo vir intellectus excolendi cupidissimus, & ingenij miraculum non est dedignatus grues habere magistras, vt de illis prodit Plinius lib. 10. cap. 23 & Plutarchus lib. de animal. industria tanti apud principem Philosophum fuit copiosi somni ablegatio, & vitæ rationalis; maior vsura per somnum breuiorem & longam vigiliam.

CRISIS

Victoria breuitatis.

PARIA pugnantia hactenus commisimus. hinc pro longitudine, inde pro breuitate, satis hactenus certatum. Cuinam cedit victoria? Diua Themis, ritè, & vtraque parte priùs audita atque discussa victoriam addicit breuitati. Siue bono, siue malo operi adiungatur breuitas, vincit. malum breue, minus malum est, minusque tetrum, & eatenus inter bona numerandum. In bonis, breuitas expedita & alacris, arcet fastidium quo honesti sapor obtunditur; & nauseabundus ac languens boni vsus eliminatur. Ac ne pro breuitate in breuitatem peccetur, sic finis esto.

Breuitati Victoria.

SYLLABVS CAPITVM.

Sectio I.

SECTIO II.

SECTIO III.

FINIS.

